

XENOPHONS
GRIECHISCHE GESCHICHTE.

FÜR DEN SCHULGEBRAUCH

ERKLÄRT VON

DR. B. BÜCHSENSCHÜTZ,

DIREKTOR DES FRIEDRICHS-WERDESCHEEN GYMNASIUMS ZU BERLIN.

ZWEITES HEFT,

BUCH V—VII.

VIERTE VERMEHRTE UND VERBESSERTE AUFLAGE.

LEIPZIG,

DRUCK UND VERLAG VON B. G. TEUBNER.

1881.

7.50

B. G. Teubners
Schulausgaben griechischer und lateinischer Klassiker
mit deutschen erklärenden Anmerkungen.

A. Griechische Schriftsteller.

Aeschylus' Agamemnon. Von Rob. Eger. 2. Aufl. von W. Gilbert.	M 2. 25
— Perser. Von W. S. Teuffel. 2. Aufl.	1. 20
— Prometheus. Von N. Wecklein. 2. Aufl.	1. 80
— Von L. Schmidt.	1. 20
Anthologie aus den griechischen Lyrikern. Von E. Buchholz. I. Bd. Elegiker und Iambographen. 3. Aufl.	1. 20
— II. Bd. Die Melischen und Chorischen Dichter u. die Bukoliker enth. 3. Aufl.	1. 80
Aristophanes' Wolken. Von W. S. Teuffel.	1. 50
Arrian's Anabasis. Von K. Abicht. I. Heft. Mit 1 Karte. M 1. 80. II. Heft	2. 25
Demosthenes' ausgewählte Reden. Von C. Rehdantz. I. Band.	
— I. Heft: I—III. Olynthische Reden. IV. Erste Rede gegen Philippos. 5. Auflage	1. 20
— II. Heft: V. Rede über den Frieden. VI. Zweite Rede gegen Philippos. VII. Hegesippus Rede über Halonnes. VIII. Rede über die Angelegenheiten im Cherrones. IX. Dritte Rede gegen Philippos. Indices. 4. Aufl.	3. 30
Auch in zwei Abtheilungen: — II. Heft I. Abth. Text und Commentar M 1. 50. II. Heft II. Abth. Indices	1. 80
Euripides' Phoenissen. Von G. Kiukel.	— 75
— Ausgewählte Tragödien. Von N. Wecklein. I. Medea. 2. Aufl.	1. 80
— II. Iphigenie im Taurerland.	1. 50
— III. Bacchen	1. 50
Herodotus. Von Dr. K. Abicht. I. Bd. I. Heft. Buch I. nebst Einleitung und Uebersicht über den Dialect. 3. Aufl. M 1. 80. II. Heft. Buch II. 3. Aufl.	1. 50
— II. Band. Buch III. u. IV. 2. Aufl.	2. 40
— III. Band. Buch V. u. VI. 2. Aufl.	1. 80
— IV. Band. Buch VII. Mit 2 Karten. 2. Aufl.	1. 80
— V. Band. Buch VIII. u. IX. Mit 2 Karten. 2. Aufl.	1. 80
Homer's Odyssee. Von K. Fr. Ameis u. C. Hentze. I. Band. I. Heft, Ge- sang I—VI. 7. Aufl.	1. 35
— I. Band. II. Heft, Gesang VII—XII. 6. Aufl.	1. 35
— II. Band. I. Heft, Gesang XIII—XVIII. 6. Aufl.	1. 35
— II. Band. II. Heft, Gesang XIX—XXIV. 6. Aufl.	1. 35
— Anhang. I. Heft. M 1. 50. 2., 3. u. 4. Heft	1. 20
Ilias. Von K. Fr. Ameis u. C. Hentze. I. Heft, Gesang I—III. 3. Auflage	— 90
— II. Heft, Gesang IV—VI. 2. Aufl.	— 90
— III. Heft, Gesang VII—IX. 2. Aufl.	1. 20
— IV. Heft, Gesang X—XII.	1. 20
— II. Band. I. u. II. Heft, Gesang XIII—XV, XVI—XVIII	1. 20
— Anhang. I. Heft. 2. Aufl. M 1. 50. II. Heft. M —. 75. III—V. Heft à	1. 20
Ilias. Von J. La Roche.	
— I. Heft, Gesang 1—4. 2. Aufl.	1. 50
— II. " " 5—8. 2. Aufl.	1. 50
— III. " " 9—12. 2. Aufl.	1. 50
— IV. " " 13—16. 2. Aufl.	1. 50
— V. " " 17—20. 2. Aufl.	1. 50
— VI. " " 21—24. 2. Aufl.	1. 50
Isokrates' ausgewählte Reden. Von O. Schneider. I. Bändchen: Demonicus.	1. 20
— Euagoras. Areopagiticus. 2. Aufl.	1. 50
— II. Bändchen: Panegyricus und Philippos. 2. Aufl.	1. 50
Lucian's ausgewählte Dialoge. Von C. Jacobitz. I. Bdchn.: Traum. Timon. Promethens. Charon. 2. Aufl.	1. 20
— II. Bdchn.: Die Todtesgespräche. Ausgewählte Göttergespräche. Der Hahn.	1. 20
— III. Bdchn.: Demonax. Der Fischer. Anacharsis	1. 20
— 2. 25	
Lykurgos' Rede gegen Leokrates. Von C. Rehdantz.	2. 25
Lysias' ausgewählte Reden. Von H. Frohberger. I. Band. Reden gegen Erato- sthenes, Agoratos. Vertheidigung geg. die Anklage wegen Umsturzes der Verfassung	
— II. Band. Reden gegen Alkibiades, Theomnestos, Diogiton über die Tödtung des Eratosthenes	1. 50
— III. Band. Rede für Mantitheos. — Reden gegen Nikomachos, Philon. Ueber d. Vermögen d. Aristophanes. Ueber die Gebrechlichen	1. 50
— ausgewählte Reden. Von H. Frohberger. Klein. Ausgabe. [2 Hefte à M 1. 50.]	3. —
Platon's ausgewählte Schriften. I. Bändchen: Die Vertheidigungsrede des So- krates. Kriton. Von Chr. Cron. 7. Auflage	1. —
— II. Bändchen: Gorgias. Von J. Deuschle u. Cron. 3. Aufl.	1. 80
— Anhang: Dispositionen der Apologie und des Gorgias und logische Analyse des Gorgias. Von J. Deuschle	— 90
— III. Bändchen: Laches. Von Chr. Cron. 3. Aufl.	— 75
— III. Bändchen, 2. Heft: Euthyphron. Von Wohlrab. 2. Aufl.	— 45
— IV. Bdchn.: Protagoras. Von J. Deuschle u. Cron. 3. Aufl.	1. 50
— V. Bdchn.: Symposium. Von A. Hug	3. —
— VI. Bdchn.: Phaedon. Von M. Wohlrab.	1. 50

XENOPHONS

GRIECHISCHE GESCHICHTE.

FÜR DEN SCHULGEBRAUCH

ERKLÄRT VON

DR. B. BÜCHSENSCHÜTZ,

DIREKTOR DES FRIEDRICH-WERDERSCHEN GYMNASIUMS ZU BERLIN.

ZWEITES HEFT,

BUCH V—VII.

VIERTE VERMEHRTE UND VERBESSERTE AUFLAGE.

LEIPZIG,

DRUCK UND VERLAG VON B. G. TEUBNER.

1880.

Καὶ τὰ μὲν δὴ περὶ Ἑλλάσποντον Ἀθηναίους τε καὶ Λακε-¹
 δαιμονίους τοιαῦτα ἦν. ὧν δὲ πάλιν ὁ Ἐτεόνικος ἐν τῇ Αἰγίνῃ,
 καὶ ἐπιμιξία χωρμένων τὸν πρόσθεν χρόνον τῶν Αἰγινήτων
 πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ἐπεὶ φανερώς κατὰ θάλατταν ὁ πό-
 λεμος ἐπολεμεῖτο, συνδόξαν καὶ τοῖς ἐφόροις ἐφήσει λήζεσθαι
 τὸν βουλούμενον ἐκ τῆς Ἀττικῆς. οἱ δ' Ἀθηναῖοι πολιορκού-²
 μενοι ὑπ' αὐτῶν, πέμψαντες εἰς Αἰγίναν καὶ ὀπίστας καὶ
 στρατηγὸν αὐτῶν Πάμφιλον ἐπετείχισαν Αἰγινήταις καὶ ἐπο-
 λιόρκουν αὐτοὺς καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν δέκα
 τριήρεσιν. ὁ μὲντοι Τελευτίας τυχὼν ἐπὶ τῶν νήσων ποι-
 ἀφιγμένος κατὰ χορημάτων πόρον, ἀκούσας ταῦτα περὶ τοῦ
 ἐπιτειχισμοῦ ἐβροῆθει τοῖς Αἰγινήταις· καὶ τὸ μὲν ναυτικὸν
 ἀπήλασε, τὸ δ' ἐπιτειχισμὸν διεφύλαττεν ὁ Πάμφιλος.

I. 1. πάλιν. — Von einem früheren Aufenthalte des Eteonikos auf Aegina finden wir bei Xenophon nichts erwähnt. Man möchte glauben, es sei πάλαι zu lesen, wodurch sich auch das folgende τὸν πρόσθεν χρόνον als die Zeit erklären ließe, wo trotz der Anwesenheit des Eteonikos Verkehr zwischen Aegina und Athen stattfand, während der Satz ἐπεὶ — ἐπολεμεῖτο den Grund der plötzlichen feindseligen Maßregel angiebt. Ob der hier erwähnte Eteonikos dieselbe Person ist wie der früher (I, 1, 32 — II, 2, 5) öfter angeführte, wissen wir nicht, auch ist weder hier noch § 13 genau zu erkennen, welches seine Stellung bei der lakedämonischen Flotte ist. — καὶ ἐπιμιξία χρ. — Zwischen Athenern und Aegineten bestand uralte Feindschaft (s. zu II, 2, 3);

nach der Zurückführung der letzteren in die Heimat (II, 2, 9) scheint ein freundschaftlicher, namentlich Handelsverkehr zwischen beiden Völkern eingetreten zu sein. καί = καίπερ. Vgl. IV, 4, 15. — συνδόξαν — S. zu II, 3, 19.

2. πολιορκούμενοι — S. zu IV, 7, 1. — ἐπετείχισαν — S. zu III, 2, 1. — Τελευτίας — Derselbe war zuletzt in Rhodos gewesen (IV, 8, 25), weshalb auch sein Nachfolger Hierax sich dorthin begiebt (§ 5). — κατὰ χορημάτων πόρον — um Kontributionen einzutreiben, wofür sonst gewöhnlich ἐκ ἀργυρολογίας. Vgl. Polyb. XVII, 17 ἐξέπειψε τὴν γυναῖκα, δοὺς ἐντολὰς παραγενομένην εἰς ἄλλοις περὶ πόρον γίγνεσθαι χορημάτων. Etwas anders I, 6, 12. — ναυτικὸν — die blockierende Flotte.

- 3 Ἐκ δὲ τούτου ἀπὸ Λακεδαιμονίων Ἱέραξ ναύαρχος ἀφικνεῖται. κἀκεῖνος μὲν παραλαμβάνει τὸ ναυτικόν, ὁ δὲ Τελευτίας μακαριώτατα δὴ ἀπέπλευσεν οἰκαδὲ. ἤνικα γὰρ ἐπὶ θάλατταν κατέβαινε ἐπ' οἴκου ὀρμώμενος, οὐδεὶς ἐκείνων τῶν στρατιωτῶν ὃς οὐκ ἐδεξιώσατο, καὶ ὁ μὲν ἐστεφάνωσεν, ὁ δὲ ἐταινίωσεν, οἱ δ' ὑστερήσαντες ὅμως καὶ ἀναγομένου ἔροπτον εἰς τὴν θάλατταν στεφάνους καὶ εὐχοντο αὐτῷ πολλὰ καὶ ἀγαθὰ. γιγνώσκω μὲν οὖν, ὅτι ἐν τούτοις οὔτε δαπάνημα οὔτε κίνδυνον οὔτε μηχανήμα ἀξιόλογον οὐδὲν διηγοῦμαι· ἀλλὰ ναὶ μὰ Δία τόδε ἄξιόν μοι δοκεῖ εἶναι ἀνδρὶ ἐννοεῖν, τί ποτε ποιῶν ὁ Τελευτίας οὕτω διέδηκε τοὺς ἀρχομένους. τούτο γὰρ ἤδη πολλῶν καὶ χρημάτων καὶ κινδύνων ἀξιολογώτατον ἀνδρὸς ἔργον ἐστίν.
- 5 Ὁ δ' αὖ Ἱέραξ τὰς μὲν ἄλλας ναῦς λαβὼν πάλιν ἐπλεεῖς Ῥόδον, ἐν Αἰγίνῃ δὲ τριήρεις δώδεκα κατέλιπε καὶ Γοργώπαν τὸν αὐτοῦ ἐπιστολέα ἀρμοστήν. καὶ ἐκ τούτου ἐπολιόροκοντο μᾶλλον οἱ ἐν τῷ ἐπιχειρήματι τῶν Ἀθηναίων ἢ οἱ ἐν τῇ πόλει· ὥστε ὑπὸ ψηφίσματος Ἀθηναῖοι πληρώσαντες ναῦς πολλὰς ἀπεκομίσαντο ἐξ Αἰγίνης πέμπτῳ μὲν τὸν

3. οὐδεὶς — ὃς οὐκ — mit Auslassung von ἐστὶ oder ἦν zu einem Begriffe: jeder verbunden, so daß auch beide Teile zusammen dekliniert werden. VI, 2, 34. Kyneg. 5, 33 ὥστε οὐδεὶς ὅστις οὐκ ἐπιλάθοιτ' ἄν. Thukyd. VII, 87 οὐδὲν ὅ,τι οὐκ ἐπεγένετο αὐτοῖς. Kyrop. I, 4, 25 οὐδένα ἔφασαν ὄντιν' οὐ δακρύοντ' ἀποστρέφασθαι. Vollständig VII, 5, 26 οὐδεὶς ἦν ὅστις οὐκ ὤρετο. — ὁ μὲν ἐταινίωσεν — Vgl. die dem Brasidas in Skione gewährten Ehrenbezeugungen bei Thukyd. IV, 121 Βρασίδαν — δημοσίᾳ μὲν χροσῶ στεφάνω ἀνέδησαν — ἰδίᾳ δὲ ἐταινίον. — ὅμως καὶ — ὅμως καίπερ. Vgl. III, 5, 2. Kyrop. V, 1, 26 οὖν δ' αὖ οὕτως ἔχομεν, ὡς σὺν μὲν σοὶ ὅμως καὶ ἐν τῇ πολευίᾳ ὄντες θαρροῦμεν. Dieselbe Stellung von ὅμως vor dem beschränkenden Satzgliede auch VI, 4, 14. Kyrop. VI, 4, 6; VIII, 2, 21.

4. ἀξιολογώτατον — Der Superlativ ist nicht wohl zu erklären; man erwartet den Komparativ.

5. αὖ — πάλιν — Beide Wörter sind nicht mit einander zu verbinden; αὖ gehört zu Ἱέραξ, und setzt diese Person in Gegensatz zum Teutias, πάλιν gehört zu ἐπλεεῖς und ist auf den Umstand zu beziehen, daß die Flotte, welche Hierax übernommen, sich ursprünglich in den Gewässern von Rhodos befunden hatte, wo ja auch ein Hauptschauplatz des Krieges war. Vgl. IV, 8, 25. Denn daß Hierax von Rhodos gekommen sei, ist nicht anzunehmen. Freilich wissen wir nicht, welchen Ausgang jene Kämpfe in Rhodos genommen haben. Über αὖ πάλιν und πάλιν αὖ vgl. zu VIII, 4, 1. — ἐπιστολέα — S. zu I, 1, 15. — οἱ ἐν τῇ πόλει — d. i. die Aegineten. — ὑπὸ ψηφίσματος — infolge eines Volksbeschlusses. Vgl. Aristoph. Lysistr. 269 ἐμπρήσωμεν ἀντόχειρες πάσας ὑπὸ ψήφου μιάς. — τοὺς ἐκ τοῦ φρ. — S. zu III, 1, 22. — ναύαρχον — Vgl. zu I, 6, 29. — ἐπ' αὐτάς — S. zu III, 4, 20.

ἐκ τοῦ φρουρίου. τούτων δὲ γενομένων οἱ Ἀθηναῖοι πάλιν αὖ πράγματα εἶχον ὑπὸ τε τῶν ληστῶν καὶ τοῦ Γοργώπα· καὶ ἀντιπληροῦσι ναῦς τρισκαίδεκα, καὶ αἰροῦνται Εὐνομον ναύαρχον ἐπ' αὐτάς. ὄντος δὲ τοῦ Ἱέρακος ἐν τῇ Ῥόδῳ οἱ Λακεδαιμόνιοι Ἀνταλκίδαυ ναύαρχον ἐκπέμπουσι, νομίζοντες καὶ Τριβάζῳ τούτο ποιοῦντες μάλιστα ἂν χαρίζεσθαι. ὁ δὲ Ἀνταλκίδας ἐπεὶ ἀφίκετο εἰς Αἰγίναν, συμπαραλαβὼν τὰς τοῦ Γοργώπα ναῦς ἐπλευσεν εἰς Ἐφέσον, καὶ τὸν μὲν Γοργώπαν πάλιν ἀποπέμπει εἰς Αἰγίναν σὺν ταῖς δώδεκα ναυσίν, ἐπὶ δὲ ταῖς ἄλλαις Νικόλοχον ἐπέστησε τὸν ἐπιστολέα. καὶ ὁ μὲν Νικόλοχος βοηθῶν Ἀβυδηνοῖς ἐπλεεῖς ἐκεῖσε· παρατρεπόμενος δὲ εἰς Τένεδον ἐδήου τὴν χώραν, καὶ χρήματα λαβὼν ἀπέπλευσεν εἰς Ἀβυδον. οἱ δὲ τῶν Ἀθηναίων στρατηγοὶ ἀθροισθέντες ἀπὸ Σαμοθράκης τε καὶ Θάσου καὶ τῶν κατ' ἐκείνα χωρίων ἐβοήθουν τοῖς Τενεδίοις, ὡς δ' ἦσθοντο εἰς Ἀβυδον καταπεπλευκότα τὸν Νικόλοχον, ὀρμώμενοι ἐκ Χερρονήσου ἐπολιόροκον αὐτὸν ἔχοντα ναῦς πέντε καὶ εἴκοσι δύο καὶ τριάκοντα ταῖς μεθ' ἑαυτῶν. ὁ μὲντοι Γοργώπας ἀποπλέων ἐξ Ἐφέσου περιτυγχάνει Εὐνόμῳ· καὶ τότε μὲν κατέφυγεν εἰς Αἰγίναν μικρὸν πρὸ ἡλίου δυσμῶν· ἐκβιβάσας δ' εὐθύς ἐδείπνιζε τοὺς στρατιώτας. ὁ δ' Εὐνομος ὀλίγον χρόνον ὑπομείνας ἀπέπλεε. νυκτὸς δ' ἐπιγενομένης, φῶς ἔχων, ὥσπερ νομίζεται, ἀφηγγεῖτο, ὅπως μὴ πλανῶνται αἱ ἐπόμενα. ὁ δὲ Γοργώπας ἐμβιβάσας εὐθύς ἐπηκολούθει κατὰ τὸν λαμπτήρα, ὑπολειπόμενος, ὅπως μὴ φανερὸς εἴη μηδ' αἰσθησὶν παρέχοι, λίθων τε ψόφῳ τῶν κελευστῶν ἀντὶ φωνῆς χρωμένων καὶ

6. Τριβάζῳ — S. IV, 8, 12. — σὺν ταῖς δώδεκα ναυσίν — mit denen er auch vorher in Aegina gewesen war. — ἐπὶ ταῖς ἄλλαις — ἐπέστησε — Dagegen II, 1, 12 ἐπὶ τὰς τριήρεις τριηράρχους ἐπέστησε. — Ἀβυδηνοῖς — S. IV, 8 gegen Ende.

7. οἱ — στρατηγοὶ — unter denen sich Iphikrates und Diotimos befanden. S. § 25 und IV, 8, 39. — κατ' ἐκείνα — in jener Gegend. Vgl. III, 5, 17; V, 4, 64; VI, 2, 38. — δύο — nicht dekliniert. Vgl. Anab. I, 2, 23.

8. ὥσπερ νομίζεται — wie es gebräuchlich ist. Vgl. II, 4, 36. — αἰσθησὶν παρέχοι —

sich bemerklich machte. Anab. IV, 6, 13 ἀπειθεῖν τοσοῦτον ὡς μὴ αἰσθησὶν παρέχειν. Ähnlich Thukyd. II, 61 τὸ μὲν λυποῦν ἔχει ἤδη τὴν αἰσθησὶν ἐκείτω. Vgl. IV, 2, 13 μὴ κλύωσιν παρέχοιεν. VII, 5, 21 δόξαν παρέιχε. — λίθων — χρωμένων — Die κελευσταὶ pflegten den Ruderern den Takt durch eine Art von Gesang anzugeben, in welchen jene wohl zuweilen einstimmt. Vgl. Bekker Charikles I S. 212. Unter der παραγωγῇ τῶν κωπῶν muß wohl eine eigentümliche Wendung der Ruder verstanden sein, durch welche ein weit hörbares Geräusch derselben vermieden wurde.

- 9 παραγωγῇ τῶν κωπῶν. ἐπεὶ δὲ ἦσαν αἱ τοῦ Εὐνόμου πρὸς τῆ γῆ περὶ Ζωστήρα τῆς Ἀττικῆς, ἐκέλευε τῆ σάλπιγγι ἐπιπλεῖν. τῷ δ' Εὐνόμῳ ἐξ ἐνίων μὲν τῶν νεῶν ἄρτι ἐξέβαινον, οἱ δὲ καὶ ἐτι ὠρμίζοντο, οἱ δὲ καὶ ἐτι κατέπλεον. ναυμαχίας δὲ πρὸς τὴν σελήνην γενομένης, τέτταρας τριήρεις λαμβάνει ὁ Γοργώπας, καὶ ἀναδησάμενος ἄχαιο ἄγων εἰς Αἴγιναν· αἱ δ' ἄλλαι νῆες αἱ τῶν Ἀθηναίων εἰς τὸν Πειραιᾶ κατέφυγον.
- 10 Μετὰ δὲ ταῦτα Χαβρίας ἐξέπλει εἰς Κύπρον βοηθῶν Εὐαγόρα, πελταστάς τ' ἔχων ὀκτακοσίους καὶ δέκα τριήρεις. προσλαβὼν δὲ καὶ Ἀθήνηθεν ἄλλας τε ναῦς καὶ ὀπλίτας αὐτὸς μὲν τῆς νυκτὸς ἀποβὰς εἰς τὴν Αἴγιναν πορρωτέρω τοῦ Ἡρακλείου ἐν κοίλῳ χωρίῳ ἐνήδρευσε, ἔχων τοὺς πελταστάς. ἅμα δὲ τῆ ἡμέρᾳ, ὥσπερ συνέκειτο, ἦγον οἱ τῶν Ἀθηναίων ὀπλίται, Δημεινέτου αὐτῶν ἡγουμένον, καὶ ἀνέβαινον τοῦ Ἡρακλείου ἐπέκεινα ὡς ἑκατάδεκα σταδίους, ἐνθα
- 11 ἡ Τριπυργία καλεῖται. ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Γοργώπας ἐβοήθει μετὰ τε τῶν Αἰγινήτων καὶ σὺν τοῖς τῶν νεῶν ἐπιβάταις καὶ Σπαρτιατῶν οἳ ἔτυχον αὐτόθι παρόντες ὀπίω. καὶ ἀπὸ τῶν πληρωμάτων δὲ τῶν ἐκ τῶν νεῶν ἐκήρυξε βοηθεῖν ὅσοι

9. Ζωστήρα — Vorgab. an der Westküste von Attika. — οἱ δὲ — entgegenstehend dem in ἐξέβαινον liegenden allgemeinen Subjekt. — πρὸς τὴν σελήνην — beim Mondschein. πρὸς zum Ausdruck der Begleitung, wie Anab. VI, 1, 5 πρὸς αὐτὸν ὠρμίζοντο. — ἀναδησάμενος — S. zu I, 6, 21.

10. Chabrias, der eine Zeit lang in Korinth gewesen war (IV, 8, 34), war vielleicht ebenso wie Iphikrates von den Korinthern entlassen worden. Von wo er mit seinen Schiffen abgefahren, läßt sich nicht bestimmen; dafs es nicht von Athen aus geschah, zeigt die Bemerkung, dafs er von dort Verstärkungen mitnahm. — Εὐαγόρα — S. zu IV, 8, 24. — αὐτὸς μὲν — S. zu IV, 1, 7. — ἐνθα — καλεῖται — kurz statt: ἐνθα ἔστι τοῦτο ὃ ἡ Τριπυργία καλεῖται. Oekon. 4, 6 πάντα ἅμα συνάγων πλὴν τοὺς ἐν ταῖς ἀκροπόλεσιν, ἐνθα δὲ ὁ σύλλογος καλεῖται.

Platon Phaed. S. 107^c τοῦ χρόνον τοῦτον μόνον, ἐν ᾧ καλοῦμεν τὸ ξῆν. Homer. II. 2, 757 Ἀλκείων ἐνθα κολώνη κέκληται. Pindar. Nem. 9, 41 ἐνθ' Ἀρείας πόρον ἀνθραποι καλέουσι. Sophokl. Oed. Tyr. 1451 ἐνθα κλησεται οὐμὸς Κιθαιρών. Trachin. 636 ἐνθ' Ἑλλάων ἀγορὰ Πυλατίδες κλέονται. Eurip. Orest. 331 ἵνα μεσομφαλοὶ λέγονται μυχοί.

11. ἐπιβάταις sind die auf der Flotte befindlichen Soldaten, πληρωμάτα die Matrosen, § 12 ναῦται genannt. Vgl. auch I, 6, 16 u. 19 u. VII, 1, 12. — καὶ Σπαρτιατῶν — d. i. καὶ σὺν τοῖς Σπαρτιατῶν οἳ ἔτυχον. Vgl. Anab. I, 10, 3 ἐκφεύγει πρὸς τῶν Ἑλλήνων, οἳ ἔτυχον ἐν τοῖς σκενοφόροις ὅπλα ἔχοντες. — Über die Präposition ἀπὸ s. zu 4, 15. — ὅ,τι ἐδύνατο — nämlich λαβεῖν. Vgl. Kyrop. VI, 1, 45 καὶ δύναμιν ὀπίσθην ἀνδύνηται ἔχων παρῆσται σοί.

ἐλεύθεροι εἶεν. ὥστ' ἐβοήθουν καὶ τούτων πολλοί, ὅ,τι ἐδύνατο ἕκαστος ὄπλον ἔχων. ἐπεὶ δὲ παρήλλαξαν οἱ πρῶτοι τὴν ἐνέδραν, ἐξανίστανται οἱ περὶ τὸν Χαβρίαν, καὶ εὐθύς ἠκόντιζον καὶ ἐβαλλον. ἐπήρσαν δὲ καὶ οἱ ἐκ τῶν νεῶν ἀποβεβηκότες ὀπλίται. καὶ οἱ μὲν πρῶτοι, ἅτε οὐδενὸς ἀθροῦσ ὄντος, ταχὺ ἀπέθανον, ὧν ἦν Γοργώπας τε καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι· ἐπεὶ δὲ οὗτοι ἔπεσον, ἐτράπησαν δὴ καὶ οἱ ἄλλοι. καὶ ἀπέθανον Αἰγινήτων μὲν ὡς πενήτηντα καὶ ἑκατόν, ξένοι δὲ καὶ μέτοικοι καὶ ναῦται καταδεδραμηκότες οὐκ ἐλάττους διακοσίων. ἐκ δὲ τούτου οἱ μὲν Ἀθηναῖοι, ὥσπερ ἐν εἰρήνῃ, 13 ἐπλεον τὴν θάλατταν· οὐδὲ γὰρ τῷ Ἐπειοκίῳ ἤθελον οἱ ναῦται καίπερ ἀναγκάζοντι ἐμβάλλειν, ἐπεὶ μισθὸν οὐκ ἐδίδου.

Ἐκ δὲ τούτου οἱ Λακεδαιμόνιοι Τελετίαν αὖ [ἐπὶ ταύτῃ] ἐκπέμπουσιν ἐπὶ ταύτας τὰς ναῦς ναυαρχον. ὡς δὲ εἶδον αὐτὸν ἦγοντα οἱ ναῦται, ὑπερήσθησαν. ὁ δ' αὐτοὺς συγκαλέσας εἶπε τοιαύδε· Ὡς ἄνδρες στρατιῶται, ἐγὼ χρήματα μὲν 14 οὐκ ἔχων ἦκω· ἐὰν μένοι θεὸς ἐθέλη καὶ ὑμεῖς συμπροθυμήσθε, περάσομαι τὰ ἐπιτήδεια ὑμῖν ὡς πλεῖστα πορίζειν. εὐ δ' ἴστε, ἐγὼ ὅταν ὑμῶν ἄρχω, εὐχομαί τε οὐδὲν ἦττον ζῆν ὑμᾶς ἢ καὶ ἐμαυτόν, τὰ τ' ἐπιτήδεια θανμάσσετε μὲν ἂν ἴσως, εἰ φαίην βούλεσθαι ὑμᾶς μᾶλλον ἢ ἐμὲ ἔχειν· ἐγὼ δὲ νῆ τοὺς θεοὺς καὶ δεξιάνην ἂν αὐτὸς μᾶλλον δύο ἡμέρας ἄσιτος ἢ ὑμᾶς μίαν γενέσθαι· ἢ γε μὴν θύρα ἢ ἐμὴ ἀνέωκτο μὲν δήπου καὶ πρόσθεν εἰσιέναι τῷ δεομένῳ τι ἐμοῦ, ἀνεψέ-

12. ἅτε — ὄντος — da keine geschlossene Aufstellung war, sondern die Leute einzeln kämpften. So wird ἀθροῦσ auch IV, 1, 19 gebraucht und Kyrop. VIII, 1, 46 dem ἀσύρταντος entgegengesetzt.

13. ἐμβάλλειν — rudern. Schol. zu Aristoph. Ritter 602 ἰδίως τὸ κρούσαι ναυσὶν ἐμβαλεῖν λέγουσι. Der zu ergänzende Dativ κώπαις wird sonst auch hinzugefügt. Homer Od. ι, 488 ἑτάροισι δ' ἐποτρύνσας ἐκέλευσα ἐμβαλεῖν κώπης. — ἐπὶ ταύτῃ — Die Worte haben keinen genügend zu erklärenden Sinn; der ganze Satz ist wahrscheinlich lückenhaft. Eine venetianische Handschrift bietet statt desselben Folgendes: Ἐκ

δὲ τούτου οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι εἰδότες καὶ πρότερον ὄντα ἀρίστον Τελετίαν καὶ αὖ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πράξει ἀρμόδιον ἐκπέμπουσιν ναυαρχον ὡς ἡγησόμενον τοῦ ἐν Αἰγίνῃ ναυτικοῦ. τοῦτον ἰδόντες ἦγοντα πάντες οἱ ναῦται ὑπερήσθησαν. ὁ δ' αὐτοὺς ἀσπασάμενος καὶ συγκαλέσας εἶπε τοιαύδε.

14. εὐ δ' ἴστε — S. zu III, 5, 11. — ἢ καὶ — nach einem Komparativ mit der Negation auch VI, 5, 39, Kyrop. V, 5, 40; VIII, 4, 36. — τὰ ἐπιτήδεια — Objekt zu ἔχειν. — αὐτὸς — ὑμᾶς — S. zu II, 1, 26. — ἀνεψέξεται — sonst nicht gebräuchliche Form, wird offenbar sein.

- 15 *ται δὲ καὶ νῦν. ὥστε ὅταν ὑμεῖς πλήρη ἔχητε τὰ ἐπιτήδεια, τότε καὶ ἐμὲ ὄψεσθε ἀφθονώτερον διαιτώμενον· ἦν δὲ ἀνεχόμενόν με ὁρᾶτε καὶ ψύχη καὶ θάλαπυ καὶ ἀργυρπιάν, οἴεσθε καὶ ὑμεῖς ταῦτα πάντα καρτερεῖν. οὐδὲν γὰρ ἐγὼ τούτων κελεύω ὑμᾶς ποιεῖν, ἵνα ἀνιάσθε, ἀλλ' ἵνα ἐκ τούτων ἀγαθὸν*
- 16 *τι λαμβάνητε. καὶ ἡ πόλις δέ τοι, ἔφη, ὦ ἄνδρες στρατιῶται, ἡ ἡμετέρα, ἡ δοκεῖ εὐδαίμων εἶναι, εὐ ἴσπερ ὅτι τάγαθὰ καὶ τὰ καλὰ ἐκτήσατο οὐ φραδυμοῦσα, ἀλλ' ἐθέλουσα καὶ ποιεῖν καὶ κινδυνεύειν, ὁπότε δέοι. καὶ ὑμεῖς οὖν ἦτε μὲν καὶ πρότερον, ὡς ἐγὼ οἶδα, ἄνδρες ἀγαθοί· νῦν δὲ πειραῖσθαι χρὴ ἐτι ἀμείνουσας γίγνεσθαι, ἵν' ἡδέως μὲν συμπονῶμεν,*
- 17 *ἡδέως δὲ συνενδαιμονῶμεν. τί γὰρ ἦδιον ἢ μηδένα ἀνθρώπων κολακεύειν μήτε Ἑλληνα μήτε βάρβαρον ἕνεκα μισθοῦ, ἀλλ' ἑαυτοῖς ἱκανοὺς εἶναι τὰ ἐπιτήδεια πορίζεσθαι, καὶ ταῦτα ὄθενπερ κάλλιστον; ἡ γὰρ τοι ἐν πολέμῳ ἀπὸ τῶν πολεμίων ἀφθονία εὐ ἴσπερ ὅτι ἅμα τροφήν τε καὶ εὐκλειαν ἐν πᾶσιν ἀνθρώποις παρέχεται.*
- 18 *Ὁ μὲν ταῦτ' εἶπεν, οἱ δὲ πάντες ἀνεβόησαν παραγγέλλειν ὅ,τι ἂν δέη, ὡς σφῶν ὑπηρετησόντων. ὁ δὲ τεθυμένος ἐτύγγα-
νεν· εἶπε δέ· Ἄγετε, ὦ ἄνδρες, δειπνήσατε μὲν, ἅπερ καὶ ὡς ἐμέλλετε· προπαράσχεσθε δέ μοι μιᾶς ἡμέρας σίτον. ἔπειτα δὲ ἦκατε ἐπὶ τὰς ναῦς ἀντίκα μάλα, ὅπως πλεύσωμεν ἔνθα*
- 19 *θεὸς ἐθέλει, ἐν καιρῷ ἀφιζόμενοι. ἐπειδὴ δὲ ἦλθον, ἐμβισα-
σάμενος αὐτοὺς εἰς τὰς ναῦς ἐπλεῖ τῆς νυκτὸς εἰς τὸν λιμένα τῶν Ἀθηναίων, τοτὲ μὲν ἀναπαύων καὶ παραγγέλλων ἀποκοι-
μᾶσθαι, τοτὲ δὲ κώπαις προσκομιζόμενος. εἰ δέ τις ὑπολαμ-*

15. οἴεσθε — καρτερεῖν — S. zu IV, 7, 4.

16. τάγαθὰ καὶ τὰ καλὰ — Der Ausdruck scheint eigentümlich spartanisch zu sein. (Platon) Alcib. secund. S. 148° Λακεδαιμόνιοι — ἰδία καὶ δημοσία ἐκαστοῖς παραπλησίαν εὐχὴν εὐχονται, τὰ καλὰ ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς τοὺς θεοὺς διδόναι κελεύοντες αὐ σφίαν αὐτοῖς.

17. ἑαυτοῖς ἱκανοὺς εἶναι — sich selbst genügen, d. h. niemandes weiter bedürfen. — ἡ — ἀφθονία — der von den Feinden herrührende, ihnen abgenommene Reichtum.

18. ἀνεβόησαν — S. zu IV, 2,

22. — ἅπερ καὶ ὡς ἐμέλλετε — wie ihr es auch ohnehin im Begriff waret. Dieselbe Bedeutung von καὶ ὡς Kyrop. VI, 1, 17 ἡμεῖς μὲν γὰρ ἐπειπερ καὶ ὡς οἰκοῦμεν ἀποδημονοῦμεν, φρονησῶμεν ὑμῖν ἀναδεχόμεθα τὰ ἐγγύτατα χωρία. Thukyd. VIII, 51 καὶ οἱ μὲν τὸν τοῦ τοῦτον, καὶ ὡς μέλλουσα, Σάμος θάσσον ἐπιειχίσθη. — προπαράσχεσθε — haltet für euch in Bereitschaft. μοί ist Dativus ethicus.

19. κώπαις προσκομιζόμενος — indem er zu den Rudern greifen liefs.

βάνει ὡς ἀφρόνας ἐπλεῖ δώδεκα τριήρεις ἔχων ἐπὶ πολλὰς ναῦς κεκτημένους, ἐνοησάτω τὸν ἀναλογισμὸν αὐτοῦ. ἐκεῖνος γὰρ ἐνόμισεν ἀμελέστερον μὲν ἔχειν τοὺς Ἀθηναίους περὶ τὸ ἐν τῷ λιμένι ναυτικὸν Πορρωπία ἀπολαλότης· εἰ δὲ καὶ εἶεν τριήρεις ὁμοῦσαι, ἀσφαλέστερον ἠγήσατο ἐπ' εἰκοσι ναῦς Ἀθήνησιν οὐσας πλεῦσαι ἢ ἄλλοθι δέκα. τῶν μὲν γὰρ ἔξω ἦδει ὅτι κατὰ ναῦν ἐμελλον οἱ ναῦται σκηνησεῖν, τῶν δὲ Ἀθήνησιν ἐγίνωσκεν ὅτι οἱ μὲν τριήραρχοι οἴκοι καθευδή-
σοιεν, οἱ δὲ ναῦται ἄλλος ἄλλῃ σκηνησοιεν. ἐπλεῖ μὲν δὴ ταῦτα διανοηθεῖς· ἐπειδὴ δὲ ἀπέλχε πέντε ἢ ἔξ στάδια τοῦ λιμένος, ἡσυχίαν εἶχε καὶ ἀνέπαυεν. ὡς δὲ ἡμέρα ὑπέφαιεν, ἡγεῖτο· οἱ δὲ ἐπηκολούθουν. καὶ καταδύειν μὲν οὐκ εἶα στρογγύλον πλοῖον οὐδὲ λυμαινεσθαι ταῖς ἑαυτῶν ναυσίν· εἰ δὲ που τριήρη ἴδοιεν ὁμοῦσαν, ταύτην πειραῖσθαι ἄπλου
ποιεῖν, τὰ δὲ φορητικὰ πλοῖα καὶ γέμοντα ἀναδομένους ἄγειν ἔξω, ἐκ δὲ τῶν μειζόνων ἐμβαίνοντας ὅπου δύναιτο τοὺς ἀνθρώπους λαμβάνειν. ἦσαν δὲ τινες οἱ καὶ ἐκπηδή-
σαντες εἰς τὸ Δεῖγμα ἐμπόρους τέ τινας καὶ ναυκλήρους συν-
αρπάσαντες εἰς τὰς ναῦς εἰσήνεγκαν. ὁ μὲν δὴ ταῦτα ἐπα-
ποιήκει. τῶν δὲ Ἀθηναίων οἱ μὲν αἰσθόμενοι ἔνδοθεν ἔθεον ἔξω σκεψόμενοι τίς ἢ κραυγῆ, οἱ δὲ ἔξωθεν οἴκαδε ἐπὶ τὰ

20. ἢ ἄλλοθι δέκα kurz statt ἢ ἐπὶ δέκα ἄλλοθι οὐσας. Dem ἄλλοθι entspricht nachher ἔξω, d. h. in der Fremde, nicht im heimatischen Hafen. — κατὰ ναῦν — d. h. jeder auf oder bei seinem Schiffe.

21. ἀνέπαυεν — ohne Objekt: er liefs Rast machen. Vgl. § 19. — ὑπέφαιεν S. zu III, 4, 16. — στρογγύλον πλοῖον — ein Kauffahrtschiff, so genannt im Gegensatz zur ναὺς μακρά, dem Kriegsschiff, weil ersteres breiter gebaut ist und den zum Stofs bestimmten Schnabel nicht hat. Vgl. Thukyd. II, 97. Demosth. geg. Leptin. 162. — ταῖς ἑαυτῶν ναυσίν — Dativus instrum. — πειραῖσθαι — abhängig von einem aus οὐκ εἶα zunehmenden ἐκέλευσε. Herod. VII, 104 οὐκ εἶων φεύγειν οὐδὲν πλῆθος ἀνθρώπων ἐν μάχῃ, ἀλλὰ μένοντας ἐν τῇ τάξει ἐπικρατεῖν ἢ ἀπόλλυσθαι. Isaeos v.

Aristarchs Erbsch. 12 ὁ νόμος οὐκ εἶα τῶν τῆς ἐπικλήρου κύριον εἶναι, ἀλλ' ἢ τοὺς παῖδας ἐπὶ δίετες ἠβήσαντας κρατεῖν τῶν χρημάτων. Zu der Ergänzung des Gegensatzes aus einem negativen Begriffe vgl. Anab. VII, 2, 28 οὐκ ἐφησθα οἴόν τε εἶναι, ἀλλ' ἐς Πέρινθον ἐλθόντας διαβαίνειν εἰς τὴν Ἀσίαν (nämlich ἐφησθα χοῦναι). Kyrop. II, 4, 23 ἐμποδὸν ἂν γίνονται τοῦ μὴ ὄραν αὐτοὺς τὸ ὅλον στρατεύμα σου, ἀλλ' ὡς περὶ κλωπῶν βουλευέσθαι (nämlich ποιοῖεν ἂν) und zu I, 1, 29. — ἐκ — μειζόνων — abhängig von λαμβάνειν, und daraus zu ἐμβαίνειν zu ergänzen εἰς αὐτά. — Δεῖγμα — ein Platz am Hafen, wo Waren zum Verkauf ausgestellt wurden.

22. ἔνδοθεν ἔξω aus den Häusern auf die Strafsen, Gegensatz zu ἔξωθεν οἴκαδε. — ἀστν — Athen. S. I, 4, 13.

ὄπλα, οἱ δὲ καὶ εἰς ἄστν ἀγγελοῦντες. πάντες δ' Ἀθηναῖοι τότε ἐβόηθησαν καὶ ὀπλίται καὶ ἰππεῖς, ὡς τοῦ Πειραιῶς 23 ἑλασκώτος. ὁ δὲ τὰ μὲν πλοῖα ἀπέστειλεν εἰς Ἀίγινα, καὶ τῶν τριήρων τρεῖς ἢ τέτταρες συναπαγαγεῖν ἐκέλευσε, ταῖς δὲ ἄλλαις παραπλέων παρὰ τὴν Ἀττικὴν, ἅτε ἐκ τοῦ λιμένος πλέων, πολλὰ καὶ ἀλιευτικὰ ἔλαβε καὶ πορθμεῖα ἀνθρώπων μεστὰ, καταπλέοντα ἀπὸ νήσων. ἐπὶ δὲ Σούνιον ἑλθὼν καὶ 24 ἔλαβε. ταῦτα δὲ ποιήσας ἀπέπλευσεν εἰς Ἀίγινα. καὶ ἀποδόμενος τὰ λάφυρα μὲν μισθὸν προέδωκε τοῖς στρατιώταις, καὶ τὸ λοιπὸν δὲ περιπλέον ἐλάμβανεν ὅτι ἐδύνατο. καὶ ταῦτα ποιῶν πλήρεις τε τὰς ναῦς ἔτρεφε καὶ τοὺς στρατιώτας εἶχεν ἡδέως καὶ ταχέως ὑπηρετοῦντας.

25 Ὁ δὲ Ἀνταλκίδας κατέβη μὲν μετὰ Τιριβάζου διαπεπραγμένος συμμαχεῖν βασιλέα, εἰ μὴ ἐθέλοιεν Ἀθηναῖοι καὶ οἱ σύμμαχοι χρῆσθαι τῇ εἰρήνῃ ἢ αὐτὸς ἔλεγεν. ὡς δ' ἤκουσε Νικόλοχον σὺν ταῖς ναυσὶ πολιορκεῖσθαι ἐν Ἀβύδῳ ὑπὸ Ἰφικράτους καὶ Διοτίμου, περὶ ὧν εἶπετο εἰς Ἄβυδον. ἐκεῖθεν δὲ λαβὼν τὸ ναυτικὸν νυκτὸς ἀνῆγετο, διασπείρας λόγον ὡς μεταπεμπομένων τῶν Καλχηδονίων ὀρμισάμενος δὲ ἐν Περκώτῃ 26 ἡσυχίαν εἶχεν. αἰσθόμενοι δὲ οἱ περὶ Σημαινετον καὶ Διονύσιον καὶ Αἰόντιχον καὶ Φανίαν ἐδίωκον αὐτὸν τὴν ἐπὶ Προ-

23. ἄστν — πλέων — Es soll durch diesen Satz wohl angedeutet werden, weshalb es gelang, jene Fahrzeuge zu überraschen; weil die Schiffer ihn nämlich aus dem Peiraeenskommen sahen, so vermuteten sie durchaus nicht, daß es feindliche Schiffe wären. — ἀπὸ νήσων — mit Auslassung des Artikels. S. zu IV, 8, 7.

24. προέδωκε — S. zu I, 5, 7. — πλήρεις — ἔτρεφε — Er unterhielt die Flotte so, daß die Mannschaft vollzählig blieb. Zu dem Ausdrucke vgl. zu I, 5, 5.

25. Die nächstfolgenden Ereignisse fallen in das Jahr 387 v. Chr. Antalkidas, dessen Ankunft in Ephesos § 6 berichtet worden war, hatte sich von da im Auftrage der Lakedämonier an den Hof des persischen Königs begeben (Plutarch Artaxerx. 22. Ages. 23. Diodor XIV, 110). Ob

er mit dem Tiribazos dahin gereist war oder denselben dort noch antraf (vgl. IV, 8, 16), wissen wir nicht. Die Rückkehr aus Persien zeigt κατέβη an. — διαπεπραγμένος — S. zu IV, 4, 7. — Νικόλοχον — S. § 7. — ὡς — Καλχηδονίων — als hätten ihn die Kalchedonier rufen lassen; Gen. abs. zu verbinden mit λόγον. Vgl. IV, 3, 14. VII, 2, 5. Περκώτῃ — am Hellespont unweit Abydos.

26. Σημαινετος — war zuletzt § 10 in Aegina erwähnt worden; er muß also wohl zur Unterstützung des Iphikrates nach dem Hellesponte gegangen sein. — τὰς ἀπὸ Συρακουσῶν ναῦς — Syrakusische Schiffe finden wir auch in früherer wie in späterer Zeit auf Seiten der Spartaner. S. I, 1, 18; IV, 2, 33. — Θρασύβουλος — S. zu IV, 8, 25.

κονήσου· ὁ δ', ἐπεὶ ἐκεῖνοι παρέπλευσαν, ὑποστρέψας εἰς Ἄβυδον ἀφίκετο, ἠκηκόει γὰρ ὅτι προσπλέοι Πολύξενος ἄγων τὰς ἀπὸ Συρακουσῶν καὶ Ἰταλίας ναῦς εἰκοσιν, ὅπως ἀναλάβοι καὶ ταύτας. ἐκ δὲ τούτου Θρασύβουλος ὁ Κολλυτεύς ἐχὼν ναῦς ὀκτώ ἐπλεῖ ἀπὸ Θράκης, βουλόμενος ταῖς ἄλλαις Ἀττικαῖς ναυσὶ συμμίζει. ὁ δὲ Ἀνταλκίδας, ἐπεὶ αὐτῷ οἱ σκοποὶ 27 ἐσήμηναν ὅτι προσπλέοιεν τριήρεις ὀκτώ, ἐμβιβάσας τοὺς ναύτας εἰς δώδεκα ναῦς τὰς ἀριστα πλεούσας, καὶ προσπληρώσασθαι κελεύσας, εἴ τις ἐνεδείτο, ἐκ τῶν καταλειπομένων, ἐνῆδρυνεν ὡς ἐδύνατο ἀφανέστατα. ἐπεὶ δὲ παρέπλεον, ἐδίωκεν οἱ δὲ ἰδόντες ἔφευγον. τὰς μὲν οὖν βραδύτατα πλεούσας ταῖς ἀριστα πλεούσαις ταχὺ κατελήφει· παραγγείλας δὲ τοῖς πρώτοπλοις τῶν μεθ' ἑαυτοῦ μὴ ἐμβαλεῖν ταῖς ὑστάταις, ἐδίωκε τὰς προεχούσας. ἐπεὶ δὲ ταύτας ἔλαβεν, ἰδόντες οἱ ὕστεροι ἀλισκομένους σφῶν αὐτῶν τοὺς πρόπλους ὑπ' ἀθυμίας καὶ τῶν βραδυτέρων ἠλίσκοντο ὡσθ' ἤλωσαν ἅπασαι. ἐπεὶ δὲ 28 ἤλθον αὐτῷ αἱ τε ἐκ Συρακουσῶν νῆες εἰκοσιν, ἤλθον δὲ καὶ αἱ ἀπὸ Ἰωνίας, ὄσης ἐγκρατῆς ἦν Τιριβάζος, συνεπληρώθησαν δὲ καὶ ἐκ τῆς Ἀριοβαρζάνους, καὶ γὰρ ἦν ξένος ἐκ παλαιοῦ τῷ Ἀριοβαρζάνει, ὁ δὲ Φαρνάβαζος ἤδη ἀνακεκλημένος ὄχρητο ἄνω, ὅτε δὴ καὶ ἐργμε τὴν βασιλέως θυγατέρα· ὁ δὲ Ἀνταλκίδας γενομένης ταῖς πάσαις ναυσὶ πλείοσιν ἢ ὀγδοήκοντα ἐκράτει τῆς θαλάττης ὥστε καὶ τὰς ἐκ τοῦ Πόντου ναῦς Ἀθήναζε μὲν ἐκόλυε καταπλεῖν, εἰς δὲ τοὺς ἑαυτῶν συμμαχοῦς

27. τῶν βραδυτέρων — kann kaum noch von ὑπὸ abhängig gemacht werden, da es mit ὑπ' ἀθυμίας, infolge der Mutlosigkeit, nicht dem Sinne nach parallel steht. Die Fälle, wo ἀλίσκεσθαι mit dem bloßen Genetiv steht, sind mit Ausnahme von Pausan. VI, 7, 4 ἐς ὃ τριήρων ἄλως Ἀττικῶν ἀνήχθη anderer Art.

28. ἤλθον αἱ τε — ἤλθον δὲ καὶ — Die Partikelverbindung der Sätze ist eigentümlich, insofern τε und δὲ καὶ einander nicht zu entsprechen pflegen und überdies sonst in der Anaphora das erste Glied ohne Partikel, selbst ohne μὲν, in der Regel dann steht, wenn sich in dem zweiten Gliede δὲ καὶ findet, während μὲν gesetzt zu werden pflegt, wenn in dem

zweiten Gliede bloß δὲ steht. Es scheint, als ob die beiden Glieder der Anaphora hier durch δὲ und außerdem die Subjekte noch durch τε — καὶ zu einander in Beziehung gesetzt wären. — Ἀριοβαρζάνους — S. I, 4, 7. — Φαρνάβαζος — der den Spartanern feindlich war. Vgl. IV, 8, 7 u. 33. — ὁ δὲ Ἀνταλκίδας — Statt des Nachsatzes zu ἐπεὶ δὲ ἤλθον wird ein für sich stehender Satz begonnen, in welchem der Inhalt des Vordersatzes kurz durch γενομένης — ὀγδοήκοντα wiederholt ist. Vgl. VI, 1, 13. — τὰς ἐκ τοῦ Πόντου ναῦς — namentlich Getreideschiffe. S. zu I, 1, 35. — ἑαυτῶν — S. zu IV, 8, 24. — κατήγευ — Er zwang sie, von ihrem Kurse abzugehen und nach den Häfen seiner Bundes-

29 κατήγευ. οἱ μὲν οὖν Ἀθηναῖοι, ὁρῶντες μὲν πολλὰς τὰς πολεμίας ναῦς, φοβούμενοι δὲ μὴ ὡς πρότερον καταπολεμηθεῖσαν, συμμάχου Λακεδαιμονίους βασιλέως γεγεννημένου, πολιορκούμενοι δὲ ἐκ τῆς Αἰγίνης ὑπὸ τῶν ληστῶν, διὰ ταῦτα μὲν ἰσχυρῶς ἐπεδύμου τῆς εἰρήνης. οἱ δ' αὖ Λακεδαιμόνιοι φρουροῦντες μόρα μὲν ἐν Λεχαιῶ, μόρα δ' ἐν Ὀρχομενῶ, φυλάττοντες δὲ τὰς πόλεις, αἷς μὲν ἐπίστανον, μὴ ἀπόλουτο, αἷς δὲ ἠπίστανον, μὴ ἀποστατεῖν, πράγματα δ' ἔχοντες καὶ παρέχοντες περὶ τὴν Κόρινθον, χαλεπῶς ἔφερον τῷ πολέμῳ. οἳ γε μὴν Ἀργεῖοι, εἰδότες φρουρὰν τε πεφασμένην ἐφ' ἑαυτοῦς καὶ γινώσκοντες, ὅτι ἢ τῶν μνηῶν ὑποφορὰ οὐδὲν ἔτι σφᾶς ὠφελήσει, καὶ οὗτοι εἰς τὴν εἰρήνην πρόθυμοι ἦσαν. ὥστ' ἐπεὶ παρήγγειλεν ὁ Τιρίβαζος παρεῖναι τοὺς βουλευμένους ὑπακοῦσαι ἢν βασιλεὺς εἰρήνην καταπέμποι, ταχέως πάντες παρεγένοντο. ἐπεὶ δὲ συνῆλθον, ἐπιδείξας ὁ Τιρίβαζος τὰ βασιλέως σημεῖα ἀνερίγνεσκε τὰ γεγραμμένα. εἶχε δὲ ὡδε.

31 Ἀρταξέρξης βασιλεὺς νομίζει δίκαιον τὰς μὲν ἐν τῇ Ἀσίᾳ πόλεις ἑαυτοῦ εἶναι καὶ τῶν νήσον Κλαζομενάς καὶ Κύπρον, τὰς δὲ ἄλλας Ἑλληνίδας πόλεις καὶ μικρὰς καὶ μεγάλας αὐτονόμους ἀφεῖναι πλὴν Ἀθήνων καὶ Ἰμβρον καὶ Σκύρον· ταύτας δὲ ὥσπερ τὸ ἀρχαῖον εἶναι Ἀθηναίων. ὁπότεροι δὲ ταύτην τὴν εἰρήνην μὴ δέχονται, τούτοις ἐγὼ πολεμήσω μετὰ

genossen ihre Ladung zu bringen. Vgl. IV, 8, 33. Anab. V, 1, 11.

29. διὰ ταῦτα — den Inhalt der vorangehenden Participien zusammenfassend, ähnlich wie sonst οὕτως. So auch Anab. I, 7, 3; Comment. I, 3, 7. — Vgl. zu III, 2, 9. — ἐν Λεχαιῶ — S. IV, 4, 7ff.; 5, 18. — ἐν Ὀρχομενῶ — S. IV, 3, 15. — χαλεπῶς ἔφερον τῷ πολέμῳ — Vgl. III, 4, 9 βαρέως φέρων τῇ αἰμίᾳ. Anab. I, 3, 3 χαλεπῶς φέρω τοῖς παροῦσι πράγμασι. Sonst auch mit ἐπι und dem Dativ konstruiert VII, 4, 21 χαλεπῶς δὲ ἢ πόλις φέρονσα ἐπὶ τῇ πολιορκίᾳ, gewöhnlicher aber mit dem Accusativ wie VII, 1, 44 χαλεπῶς φέρον τὸ φρόνημα. — οἳ γε μὴν — S. zu IV, 2, 17. — ἢ τῶν μνηῶν ὑποφορὰ S. zu IV, 7, 2.

30. τὰ βασιλέως σημεῖα = τὸ βασιλέως σφραγίσμα. S. zu I, 4, 3 und VII, 1, 39.

31. Κλαζομεναί — ursprünglich auf dem Festlande gelegen, war später auf einer gegenüber liegenden Insel neu erbaut worden (Paus. VII, 3, 9), die von Alexander dem Großen durch einen Damm mit dem Festlande verbunden wurde. — Ἀθήνων — Σκύρον — S. zu IV, 8, 15. — ὁπότεροι — von den beiden kriegführenden Parteien. — μὴ wegen der hypothetischen Bedeutung des Satzes. — ἐγὼ πολεμήσω — während vorher βασιλεὺς νομίζει. Ein gleicher Wechsel der Person in einem Briefe des Pausanias bei Thukyd. I, 128 Πανσανίας τοῦσδε ἀποπέμπει — καὶ γνώμην ποιῶμαι.

τῶν ταῦτα βουλομένων καὶ περὶ καὶ κατὰ θάλατταν καὶ ναυσὶ καὶ χορήμασιν.

Ἀκούοντες οὖν ταῦτα οἱ ἀπὸ τῶν πόλεων πρέσβεις, ἀπήγγελλον ἐπὶ τὰς ἑαυτῶν ἕκαστοι πόλεις. καὶ οἱ μὲν ἄλλοι πάντες ὤμνυσαν ἐμπεδώσειν ταῦτα, οἱ δὲ Θηβαῖοι ἤξιον ὑπὲρ πάντων Βοιωτῶν ὀμνύναι. ὁ δὲ Ἀγησίλαος οὐκ ἔφη δεῖξασθαι τοὺς ὄρκους, ἐὰν μὴ ὀμνύωσιν, ὥσπερ τὰ βασιλέως γράμματα ἔλεγεν, αὐτονόμους εἶναι καὶ μικρὰν καὶ μεγάλην πόλιν. οἱ δὲ τῶν Θηβαίων πρέσβεις ἔλεγον, ὅτι οὐκ ἐπεσταλμένα σφίσι ταῦτα εἶη. Ἴτε νυν, ἔφη ὁ Ἀγησίλαος, καὶ ἐρωτᾶτε· ἀπαγγέλλετε δ' αὐτοῖς καὶ ταῦτα, ὅτι εἰ μὴ ποιήσουσιν ταῦτα, ἔκσπονδοι ἔσονται. οἱ μὲν δὴ ὄχοντο. ὁ δὲ Ἀγησίλαος διὰ τὴν πρὸς Θηβαίους ἐχθρὰν οὐκ ἐμελλεν, ἀλλὰ πείσας τοὺς ἐφόρους εὐθύς ἐθύετο. ἐπειδὴ δὲ ἐγένετο τὰ διαβατήρια, ἀφικόμενος εἰς τὴν Τεγίαν διέπεμπε τῶν μὲν Ἰππέων κατὰ τοὺς περιοίκους ἐπισπεύσοντας, διέπεμπε δὲ καὶ ξεναγούς εἰς τὰς πόλεις. πρὶν δὲ αὐτὸν ὀρμηθῆναι ἐκ Τεγίας, παρήσαν οἱ Θηβαῖοι λέγοντες, ὅτι ἀφίᾳσι τὰς πόλεις αὐτονόμους. καὶ οὕτω Λακεδαιμόνιοι μὲν οἴκαδε ἀπῆλθον, Θηβαῖοι δ' εἰς τὰς σπονδὰς εἰσελθεῖν ἠναγκάσθησαν, αὐτονόμους ἀφέντες τὰς Βοιωτίας πόλεις. οἱ δ' αὖ Κορίνθιοι οὐκ ἐξέπεμπον τὴν τῶν Ἀργείων φρουρὰν. ἀλλ' ὁ Ἀγησίλαος καὶ τούτοις προεῖπε, τοῖς μὲν, εἰ μὴ ἐκπέμψοιεν τοὺς Ἀργεῖους, τοῖς δέ, εἰ μὴ ἀπίοιεν ἐκ τῆς Κορίνθου, ὅτι πόλεμον ἐξοίσει πρὸς αὐτούς. ἐπεὶ δὲ φοβηθέντων ἀμφοτέρων ἔζηλθον οἱ Ἀργεῖοι καὶ αὐτῇ

32. οἱ δὲ Θηβαῖοι — S. zu IV, 8, 15. — δεῖξασθαι — Über den Aorist. s. zu I, 6, 14. — αὐτονόμους εἶναι — In ähnlicher Weise steht das Präsens auch I, 3, 9 ὄρκους ἔδοσαν καὶ ἔλαβον ὑποτελεῖν τὸν φόρον Καλχηδονίους — Ἀθηναίους δὲ μὴ πολεμεῖν Καλχηδονίους. Übrigens erwartet man statt εἶναι ein dem vom Könige gebrauchten ἀφεῖναι entsprechendes Wort; vgl. jedoch VI, 5, 3 ψηφισάμενοι, ὥσπερ βασιλεὺς ἔγραψεν, αὐτονόμους εἶναι ὁμοίως καὶ μικρὰς καὶ μεγάλας πόλεις. — Ἴτε νυν — S. zu IV, 1, 39. — αὐτοῖς — d. i. euren Mitbürgern in Theben.

33. ἐθύετο — das beim Auszuge

zum Kriege gebräuchliche Opfer; er machte sich nämlich sogleich zu einem Feldzuge gegen Theben bereit. — ἐγένετο S. zu III, 1, 17. — ξεναγούς — S. zu 2, 7. Die Art der Einberufung der Truppen ist dieselbe wie III, 5, 7.

34. αὐτῇ ἐφ' αὐτῆς — für sich, nur von sich selbst abhängig. Thukyd. II, 63 εἰ ποὺ ἐπὶ σφῶν αὐτῶν αὐτονόμοι οἰκήσειαν. Zu dem bei dem Pronom. reflex. zum Subjekt hinzugefügten αὐτός vgl. II, 2, 3 πενθόντες — αὐτοὶ ἑαυτούς; auch I, 2, 17 συνέβησαν αὐτοὶ αὐτοῖς. — οἱ σφαγεῖς — S. IV, 4, 2ff. — αὐτοὶ γνόντες — aus eignem Entschlusse.

ἐφ' αὐτῆς ἢ τῶν Κορινθίων πόλις ἐγένετο, οἱ μὲν σφαγεῖς καὶ οἱ μεταίτιοι τοῦ ἔργου αὐτοὶ γινόντες ἀπῆλθον ἐκ τῆς Κορίνθου· οἱ δ' ἄλλοι πολῖται ἐκόντες κατεδέχοντο τοὺς πρόσθεν φεύγοντας.

35 Ἐπεὶ δὲ ταῦτ' ἐπράχθη καὶ ὠμομόκησαν αἱ πόλεις ἐμμενεῖν τῇ εἰρήνῃ, ἣν κατέπεμψε βασιλεύς, ἐκ τούτου διελύθη μὲν τὰ περὶ τὰς πόλεις, διελύθη δὲ καὶ τὰ ναυτικὰ στρατεύματα. Λακεδαιμονίοις μὲν δὴ καὶ Ἀθηναίοις καὶ τοῖς συμμάχοις οὕτω μετὰ τὸν ὕστερον πόλεμον τῆς καθαιρέσεως τῶν Ἀθηνησικῶν αὐτῆ πρώτῃ εἰρήνῃ ἐγένετο. ἐν δὲ τῷ πολέμῳ μᾶλλον ἀντιρόπως τοῖς ἐναντίοις πράττοντες οἱ Λακεδαιμόνιοι πολὺ ἐπικυδέστεροι ἐγένοντο ἐκ τῆς ἐπ' Ἀνταλκίδου εἰρήνης καλουμένης. προστάται γὰρ γινόμενοι τῆς ὑπὸ βασιλέως καταπεμφθείσης εἰρήνης καὶ τὴν αὐτονομίαν ταῖς πόλεσι πράττοντες, προσέλαβον μὲν οὐμάχον Κόρινθον, αὐτονόμους δὲ ἀπὸ τῶν Θηβαίων τὰς Βοιωτίδας πόλεις ἐποίησαν, οὐπερ πάλαι ἐπεθύμουν, ἔπαυσαν δὲ καὶ Ἀργείους Κόρινθον σφετεριζομένους, φρουρὰν φήναντες ἐπ' αὐτούς, εἰ μὴ ἐξίοιεν ἐκ Κορίνθου.

II. Τούτων δὲ προκεχωρηκότων ὡς ἐβούλουντο, ἔδοξεν αὐτοῖς, ὅσοι ἐν τῷ πολέμῳ τῶν συμμάχων ἐπέκειντο καὶ τοῖς πολεμίοις εὐμενέστεροι ἦσαν ἢ τῇ Λακεδαιμονίᾳ, τούτους κολάσαι καὶ κατασκευάσαι ὡς μὴ δύναιντο ἀπιστεῖν. πρῶτον μὲν οὖν πέμφαντες ὡς τοὺς Μαντινείας ἐκέλευσαν αὐτοὺς τὸ τεῖχος

— ἀπῆλθον. — Sie fanden Aufnahme in Athen zum Danke für früher (s. zu IV, 2, 23) geleistete Dienste. Demosth. geg. Leptin. 54. — ἐκόντες. — Dem widerspricht Agesil. 2, 21 Ἀργείλαος ἀπέπειε τῇ εἰρήνῃ, ἕως τούτου διὰ Λακεδαιμονίους φρονόντας Κορινθίων καὶ Θηβαίων ἠνάγκασε τὰς πόλεις οἰκᾶν καταδέξασθαι.

35. τῆς καθαιρέσεως. — abhängig von ὕστερον. Die Wortstellung wie III, 2, 30 τὴν μεταξὺ πόλιν Ἡραίας καὶ Μακίστου.

36. ἀντιρόπως. — πράττοντες = ἀντιρόποιοι ὄντες. — μᾶλλον in Vergleich mit dem Folgenden; im Kriege hatten sie den Gegnern mehr das Gleichgewicht gehalten als daß sie Vorteile er-

langt hätten, wie dies infolge des Friedens geschah. — ἐπικυδέστεροι. — Das bei Xen. nur hier, bei Polyb. häufig vorkommende Wort ist nur im Komparativ gebräuchlich. — τῆς ἐπ' Ἀνταλκίδου εἰρήνης. — der auf Betrieb des Antalkidas geschlossene Friede. Der hier gebrauchte Ausdruck wird überall von den Schriftstellern zur Bezeichnung dieses Friedens angewendet. — προστάται. — die für die Vollziehung und Aufrechterhaltung des Friedensschlusses zu sorgen hatten.

II. 1. ἐπέκειντο. — feindlich gewesen waren. Vgl. VI, 5, 35; VII, 2, 10. — ἀπιστεῖν = ἀπειθεῖν. — μὴ. — γενέσθαι. — Das Subjekt liegt in αὐτοῖς, über den

περιωρεῖν, λέγοντες, ὅτι οὐκ ἂν πιστεύσειαν ἄλλως αὐτοῖς μὴ σὺν τοῖς πολεμίοις γενέσθαι. αἰσθάνεσθαι γὰρ ἔφασαν καὶ 2 ὡς σίτον ἐξέπεμπον τοῖς Ἀργείοις σφῶν αὐτοῖς πολεμούντων, καὶ ὡς ἔστι μὲν ὅτε οὐδὲ συστρατεύοιεν ἐκεχειρίαν προφασίζόμενοι, ὅποτε δὲ καὶ ἀκολουθοῖεν, ὡς κακῶς συστρατεύοιεν. ἔτι δὲ γιννώσκειν ἔφασαν φθονοῦντας μὲν αὐτούς, εἰ τι σφίσι ἀγαθὸν γίγνοιτο, ἐφηδομένους δ', εἰ τις συμφορὰ προσπίπτει. ἐλέγοντο δὲ καὶ αἱ σπονδαὶ ἐξεληλυθέναι τοῖς Μαντινεῦσι τούτῳ τῷ ἔτι αἱ μετὰ τὴν ἐν Μαντινείᾳ μάχην τριακοῦντα- 3 ετεῖς γινόμεναι. ἐπεὶ δ' οὐκ ἤθελον καθαιρεῖν τὰ τεῖχη, φρουρὰν φαίνουσι ἐπ' αὐτούς. Ἀργείλαος μὲν οὖν ἐδεήθη τῆς πόλεως ἀφεῖναι αὐτὸν ταύτης τῆς στρατηγίας λέγων, ὅτι τῷ πατρὶ αὐτοῦ ἢ τῶν Μαντινέων πόλις πολλὰ ὑψηροτέροι ἐν τοῖς πρὸς Μεσσηνὴν πολέμοις. Ἀργείπολις δὲ ἐξήγαγε τὴν φρουρὰν καὶ μάλα Πανσανίων τοῦ πατρὸς αὐτοῦ φιλικῶς ἔχοντος πρὸς τοὺς ἐν Μαντινείᾳ τοῦ δήμου προστάτας. ὡς δὲ ἐνέβαλε, πρῶτον μὲν τὴν γῆν ἐδήριον. ἐπεὶ δὲ οὐδ' οὕτω 4

Infinit. Aorist. s. zu III, 5, 10. Wie nach einem negativen Begriff der Infinitiv mit bejahendem Sinne zuweilen ohne μὴ steht, so ist er hier im verneinendem Sinne mit μὴ statt mit μὴ οὐ gesetzt. Vgl. VI, 1, 1.

2. ἐκεχειρίαν. — S. zu IV, 2, 16. — ἐφηδομένους. — Ein Beispiel solcher Schadenfreude findet sich IV, 5, 18. — αἱ σπονδαί. — Nachdem im J. 421 die Athener und Lakedämonier einen Frieden und ein Bündnis geschlossen hatten, suchten sich die Argiver gegen die Übermacht beider Völker durch Bündnisse mit den Mantineern, Eleern, Korinthern und thrakischen Chalkidern zu schützen und auch die Böoter in diesen Bund zu ziehen. Da aber diese sich an die Spartaner angeschlossen und die Athener wegen nicht erfüllter Friedensbedingungen den Spartanern zürnten, so kam es zwischen den Athenern und den Argivern und deren Bundesgenossen zu einem Bund und zu einem Bruch mit Sparta. Die Schlacht bei Mantinea im J. 418 sprengte diesen Bund und nötigte die Argiver zum

Frieden, dem sich dann auch die allein stehenden Mantineer anschließen mußten. Thukyd. V, 28—31. Nach der angeführten Stelle war der Friede zwischen den Spartanern und Mantineern vor dem Frühling 417 abgeschlossen worden; nach Xenophons Angabe, der dreiszigjährige Friede sei in diesem Jahre abgelaufen gewesen, fallen die Verhandlungen mit Mantinea in das Jahr 387. Der Krieg selbst beginnt nach Diodor XV, 5 Olymp. 98, 3 = 386 v. Chr. Freilich ist Diodors Angabe, daß die Spartaner den antalkidischen Frieden nicht einmal zwei Jahre gehalten hätten, nicht in genauer Übereinstimmung mit dieser Zeitrechnung.

3. τῷ πατρὶ. — dem Archidamos. Der hier erwähnte messenische Krieg ist der dritte, der im J. 466 v. Chr. entstand, als die Heloten und Messenier sich gegen die durch ein Erdbeben in Not gebrachten Spartaner erhoben. Thukyd. I, 101. Diodor XI, 63. — καὶ μάλα. — S. zu II, 4, 2. — προστάτας. — S. zu I, 7, 2.

4. τοῖς προκαθημένοις. —

καθήρουν τὰ τεῖχη, τάφρον ὄρυττε κύκλω περὶ τὴν πόλιν, τοῖς μὲν ἡμίσεσι τῶν στρατιωτῶν προκαθημένοις σὺν τοῖς ὄπλοις τῶν ταφρευόντων, τοῖς δ' ἡμίσεσιν ἐργαζομένοις. ἐπεὶ δὲ ἐξείργαστο ἡ τάφρος, ἀσφαλῶς ἤδη κύκλω τεῖχος περὶ τὴν πόλιν ὠκοδόμησεν. αἰσθόμενος δέ, ὅτι ὁ σίτος ἐν τῇ πόλει πολὺς ἐνεΐη, εὐετηρίας γενομένης τῷ πρόσθεν ἔτει, καὶ νομί-
 5 ποταμὸν διὰ τῆς πόλεως μάλ' ὄντα εὐμεγέθη. ἐμφραχθεῖσθαι δὲ τῆς ἀπορορίας ἤρετο τὸ ὕδωρ ὑπὲρ τε τῶν ὑπὸ ταῖς οἰκίαις καὶ ὑπὲρ τῶν ὑπὸ τῷ τείχει θεμελίων. βρεχομένων δὲ τῶν κάτω πλίνθων καὶ προδιδουσῶν τὰς ἄνω, τὸ μὲν πρῶτον ἐρ-
 ρήγνυτο τὸ τεῖχος, ἔπειτα δὲ καὶ ἐκλίνετο. οἱ δὲ χρόνον μὲν τινα ξύλα ἀντήρειδον καὶ ἐμχανῶντο ὡς μὴ πίπτει ὁ πύργος· ἐπεὶ δὲ ἤττωντο τοῦ ὕδατος, δείσαντες μὴ πεσόντος πῆ τοῦ κύκλω τεύχους δοριάλωτοι γένοιτο, ὠμολόγουν περιαιρήσειν. οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι οὐκ ἔφασαν σπεῖσθαι, εἰ μὴ καὶ διω-
 6 κιοῖντο κατὰ κόμας. οἱ δ' αὖ νομίσαντες ἀνάγκην εἶναι, συνέ-
 φασαν καὶ ταῦτα ποιήσειν. οἰομένων δὲ ἀποθανεῖσθαι τῶν ἀργολιζόντων καὶ τῶν τοῦ δήμου προστατῶν, διεπράξατο ὁ πατήρ παρὰ τοῦ Ἀγησιπόλιδος ἀσφάλειαν αὐτοῖς γενέσθαι ἀπαλλαττομένοις ἐκ τῆς πόλεως, ἐξήκοντα οὔσι. καὶ ἀμφο-
 τέρωθεν μὲν τῆς ὁδοῦ ἀρξάμενοι ἀπὸ τῶν πυλῶν ἔχοντες τὰ δόρατα οἱ Λακεδαιμόνιοι ἔστασαν, θεώμενοι τοὺς ἐξιόντας. καὶ μισοῦντες αὐτοὺς ὁμῶς ἀπείχοντο αὐτῶν ὄσον ἢ οἱ βέλ-
 7 τιστοὶ τῶν Μαντινέων. καὶ τοῦτο μὲν εἰρήσθω μέγα τεκμή-
 ριον πειθαρχίας. ἐκ δὲ τούτου καθηρέθη μὲν τὸ τεῖχος, διω-

ἐργαζομένοις — Der Dativ ist instrumental, wie derselbe zuweilen auch von Personen, namentlich in Ausdrücken, die das Heer oder Teile desselben bezeichnen, ge-
 braucht wird. Anab. VI, 4, 27 φυλαττόμενοι ἱκανοῖς φυλάξι. Kyrop. III, 2, 11 τοῖς παροῦσιν ἐτείχιζεν. — πολὺς — ist prädikativ. Vgl. Kyrop. II, 2, 15. — ἀπέχασε — Dasselbe Verbum auch II, 2, 4. — ποταμὸν — εὐμεγέθη — Er hieß Ophis (Paus. VIII, 8, 4) und war damals durch Regengüsse angeschwollen. Diodor XV, 12. Zur Wortstellung vgl. III, 4, 1.

5. πλίνθων — Die Stadtmauer von Mantinea war nach Pausan. VIII, 8, 7 ein τεῖχος ὁμῆς ὠκοδομη-
 μένον τῆς πλίνθων, während die θεμέλια als aus Steinen bestehend zu denken sind. — ἤττωντο τοῦ ὕδατος — sie konnten der Gewalt des Wassers nicht Widerstand leisten. Der Genetiv wegen der komparativen Bedeutung des Verbums = ἤττους ἦσαν.

6. διεπράξατο — γενέσθαι — S. zu IV, 4, 7. — ὁ πατήρ — Pausanias, der als Verbannter in Tegea lebte. S. § 3 u. III, 5, 25. — οἱ βέλτιστοι — S. zu II, 3, 12.

κίσθη δ' ἡ Μαντινεία τετραχῆ, καθάπερ τὸ ἀρχαῖον ὄκουν. καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἤχθοντο, ὅτι τὰς μὲν ὑπαρχούσας οἰκίας ἔδει καθαιρεῖν, ἄλλας δὲ οἰκοδομεῖν· ἐπεὶ δὲ οἱ ἔχοντες τὰς οὐσίας ἐγγύτερον μὲν ὄκουν τῶν χωρίων ὄντων αὐτοῖς περὶ τὰς κόμας, ἀριστοκρατία δ' ἔχρῶντο, ἀπηλλαγμένοι δ' ἦσαν τῶν βαρέων δημαγωγῶν, ἤδοντο τοῖς πεπραγμένοις. καὶ ἐπιμ-
 πον μὲν αὐτοῖς οἱ Λακεδαιμόνιοι οὐ καθ' ἓνα, ἀλλὰ κατὰ κόμην ἐκάστην ξεναγόν. συνεστρατεύοντο δ' ἐκ τῶν κομῶν πολὺ προθυμότερον ἢ ὅτε ἐδημοκρατοῦντο. καὶ τὰ μὲν δὴ περὶ Μαντινείας οὕτω διεπέρακτο, σοφωτέρων γενομένων ταύτη γε τῶν ἀνθρώπων τὸ μὴ διὰ τευχῶν ποταμὸν ποιεῖσθαι.

Οἱ δ' ἐκ Φλιοῦντος φεύγοντες αἰσθανόμενοι τοὺς Λακε-
 8 δαιμονίους ἐπισκοποῦντας τῶν συμμάχων ὁποιοί τινες ἕκαστοι ἐν τῷ πολέμῳ αὐτοῖς ἐγεγένητο, καιρὸν ἠγασάμενοι ἐπορεύ-
 θησαν εἰς Λακεδαίμονα καὶ ἐδίδασκον ὡς, ἕως μὲν σφεῖς οἰκοῖ ἦσαν, ἐδέχετό τε ἡ πόλις τοὺς Λακεδαιμονίους εἰς τὸ τεῖχος καὶ συνεστρατεύοντο ὅποι ἤγοῦντο· ἐπεὶ δὲ σφῶς αὐτοὺς ἐξέ-

7. τετραχῆ — Nach anderen wurden sie in fünf Dörfer verteilt (Diodor XV, 5. Ephoros bei Harpokr. Μαντινέων δαικιμαός), wie auch von Strabo VIII S. 337 die Zahl der ursprünglich vorhandenen Dörfer auf fünf angegeben wird. Man hat die Verschiedenheit dieser Angaben dadurch auszugleichen gesucht, das man annimmt, Xenophon habe den kleinen Teil der Stadt, welcher bewohnt blieb (Pausan. VIII, 8, 9) nicht mitgezählt. — οἱ ἔχοντες τὰς οὐσίας — die Reichen, zugleich die aristokratische Partei, wie bei Pausan. III, 8, 4 οἱ τῶν χρημάτων ἔχοντες. Der Artikel bei οὐσίας steht in diesem und ähnlichen Ausdrücken stets, wenn die Gesamtheit der Besitzenden im Staate den Armen entgegengesetzt wird. — τῶν χωρίων — d. i. ihr Landbesitz. — ἤδοντο τοῖς πεπραγ-
 μένοις — Zuverlässig ist diese Angabe Xenophons nicht; denn als die Macht der Spartaner bei Leuktra gebrochen war, bauten die Mantineer alsbald ihre Stadt wieder auf. S. VI, 5, 3. — καθ' ἓνα — einen einzigen für die Gesamt-
 heit. Vgl. de rep. Laced. 4, 5 χωρίσ

δ' ἐκάτεροι ἀσκούσιν ὅπως αἰεὶ κράτιστοι ἔσονται, ἐὰν δὲ τι δέη, καθ' ἓνα ἀρῆξουσιν τῇ πόλει παντὶ σθένει und zu III, 4, 27. — ξεναγοὶ hießen bei den Spartanern die Anfänger der Bundesgenossentruppen. Vgl. III, 5, 7; V, 1, 33. Thukyd. II, 75. Bei Xenoph. de rep. Laced. 13, 4 werden sie ξένων στραταρχοὶ genannt. — περὶ Μαντινείας — S. zu VI, 1, 19. — ταύτη γε — wenigstens in dem Punkte, erläutert durch den folgenden Infinitiv. — διὰ τευχῶν — Nach Diodor und Pausan. hofs später der Fluß neben der Stadt, so das man für den Wiederaufbau sich auch aus dem Vorfalle die Lehre gezogen hatte, die Xenophon hier ironisch, wie es scheint, giebt.

8. Οἱ — φεύγοντες — S. IV, 4, 15. Die Eroberung von Mantinea war im Anfang des Winters erfolgt (Diodor XV, 12); die nächsten Ereignisse fallen also wahrscheinlich in das Jahr 385 v. Chr. — ὡς ἐδέχετο — ὡς ἐθέλοιεν — Eine ähnliche Wiederholung von ὡς § 2; III, 5, 5. — συνεστρατεύοντο — Das Subjekt ist aus ἡ πόλις zu nehmen. Vgl. zu IV, 3, 2.

- βαλον, ὡς ἐπεσθαι μὲν οὐδαμοὶ ἐθέλοιεν, μόνους δὲ πάντων ἀνθρώπων Λακεδαιμονίους οὐ δέχοιντο εἰσὼ τῶν πυλῶν. 9 ἀκούσασιν οὖν ταῦτα τοῖς ἐφόροις ἄξιον ἔδοξεν ἐπιστροφῆς εἶναι. καὶ πέμψαντες πρὸς τὴν τῶν Φλιασίων πόλιν ἔλεγον ὡς φίλοι μὲν οἱ φυγάδες τῇ Λακεδαιμονίῳ πόλει εἶεν, ἀδικοῦντες δ' οὐδὲν φεύγοιεν. ἄξιον δ' ἔφασαν μὴ ὑπ' ἀνάγκης, ἀλλὰ παρ' ἐκόντων διαπραχῆσθαι κατελθεῖν αὐτούς. ἃ δὲ ἀκούσαντες οἱ Φλιάσιοι ἔδεισαν, μὴ εἰ στρατεύσαντο ἐπ' αὐτούς, τῶν ἐνδοθεν παρεϊσάν τινες αὐτούς εἰς τὴν πόλιν. καὶ γὰρ συγγενεῖς πολλοὶ ἐνδον ἦσαν τῶν φευγόντων καὶ ἄλλως εὐμενεῖς, καὶ οἷα δὴ ἐν ταῖς πλείσταις πόλεσι νεωτέρων τινῶν ἐπιθυμοῦντες πραγμάτων κατάγειν ἐβούλοντο τὴν φυγὴν.
- 10 τοιαῦτα μὲν δὴ φοβηθέντες ἐψηφίσαντο καταδέχεσθαι τοὺς φυγάδας καὶ ἐκείνοις μὲν ἀποδοῦναι τὰ ἐμφανῆ κτήματα, τοὺς δὲ τὰ ἐκείνων πριαμένους ἐκ δημοσίου τὴν τιμὴν ἀπολαβεῖν· εἰ δέ τι ἀμφίλογον πρὸς ἀλλήλους γίγνοιτο, δίκην διακριθῆναι. καὶ ταῦτα μὲν αὐτῶν περὶ τῶν Φλιασίων φυγάδων ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ ἐπέπρακτο.
- 11 Ἐξ Ἀκάνθου δὲ καὶ Ἀπολλωνίας, αἵπερ μέγιστα τῶν περὶ Ὀλυθθον πόλεων, πρέσβεις ἀφίκοντο εἰς Λακεδαίμονα, ἀκούσαντες δ' οἱ ἔφοροι ὧν ἕνεκα ἦγον, προσήγαγον αὐτούς
- 12 πρὸς τε τὴν ἐκκλησίαν καὶ τοὺς συμμαχοῦς. ἐνθα δὴ Κλειγνήης Ἀκάνθιος ἔλεξεν· Ὁ ἄνδρες Λακεδαιμόνιοι τε καὶ σύμ-

9. ἐπιστροφῆς — Ahndung, Bestrafung. Vgl. Polyb. XXII, 17 ἐπιστροφῆς καὶ κολάσεως. Thukyd. III, 71. — τῶν ἐνδοθεν — S. zu III, 1, 18. Die Attraktion ist hier dadurch zu erklären, daß die gefürchtete Verbindung mit den Feinden draussen eine gewisse Richtung von innen nach aussen andeutet. — καὶ ἄλλως εὐμενεῖς — parallel mit συγγενεῖς, daher τοῖς φεύγονσι zu ergänzen. — οἷα δὴ ἐν — πόλεσι — wie ja in den meisten Städten zu geschehen pflegt. — τὴν φυγὴν = τοὺς φυγάδας. Thukyd. VIII, 64 φυγὴ αὐτῶν ἔξω ἦν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων παρὰ τοῖς Πελοποννησίοις, καὶ αὐτὴ μετὰ τῶν ἐν τῇ πόλει ἐπιτηδεῖων κατὰ κράτος ἔπραττε ναὺς κομισαί. Isokrat. v. Frieden 123 τὰς φυγάς τὰς ἐπὶ

τῶν τυράννων καὶ τὰς ἐπὶ τῶν τριάκοντα γενομένας οὐ διὰ τοὺς συνοφάντας κατελθούσας. Vgl. συμμαχία IV, 8, 24 u. VI, 1, 13.

10. τὰ ἐμφανῆ κτήματα — das nachweislich ihnen gehörende Eigentum. — ἐκ δημοσίου — aus der Staatskasse. Ohne Artikel wie Thukyd. VI, 31 in einigen Hdschr. — αὐτῶν — als andere Begebenheit in Bezug auf die Ereignisse in Mantinea. Vgl. 3, 25. — περὶ τῶν φυγάδων — S. zu VI, 1, 19.

11. Akanthos und Apollonia Städte auf der Halbinsel Chalkidike. Die Begebenheiten fallen in das Jahr 384 v. Chr.

12. πρῶγμα μέγα — eine grosse Gefahr. Das Participium φερόμενον gehört mit λανθάνειν zusammen. — ὅτι μὲν — ohne nachfolgenden Satz mit δὲ auch VI,

μαχοι, οἴομεθα λανθάνειν ὑμᾶς πρῶγμα μέγα φερόμενον ἐν τῇ Ἑλλάδι. ὅτι μὲν γὰρ τῶν ἐπὶ Θράκης μεγίστη πόλις Ὀλυθθος σχεδὸν πάντες ἐπίστασθε. οὗτοι τῶν πόλεων προσηγάγοντο ἐφ' ὧτε νόμοις τοῖς αὐτοῖς χρῆσθαι καὶ συμπολιτεύειν· ἔπειτα δὲ καὶ τῶν μειζόνων προσέλαβόν τινας. ἐκ δὲ τούτου ἐπεχείρησαν καὶ τὰς τῆς Μακεδονίας πόλεις ἐλευθεροῦν ἀπὸ Ἀμύντων τοῦ Μακεδόνων βασιλέως. ἐπεὶ δὲ εἰσήκουσαν αἱ 13 ἐγγύτατα αὐτῶν, ταχὺ καὶ ἐπὶ τὰς πόρρω καὶ μείζους ἐπορεύοντο· καὶ κατελίπομεν ἡμεῖς ἔχοντας ἤδη ἄλλας τε πολλὰς καὶ Πέλλαν, ἧπερ μεγίστη τῶν ἐν Μακεδονίᾳ πόλεων· καὶ Ἀμύνταν δὲ ἤσθανόμεθα ἀποχωροῦντά τε ἐκ τῶν πόλεων καὶ ὅσον οὐκ ἐκπεπωκότα ἤδη ἐκ πάσης Μακεδονίας. πέμψαντες δὲ καὶ πρὸς ἡμᾶς καὶ πρὸς Ἀπολλωνιάτας οἱ Ὀλυθθιοὶ προείπον ἡμῖν, ὅτι εἰ μὴ παρεσόμεθα συστρατευσόμενοι, 14 ἐκείνοι ἐφ' ἡμᾶς ἴοιεν. ἡμεῖς δὲ, ὡς ἄνδρες Λακεδαιμόνιοι, βουλούμεθα μὲν τοῖς πατρίοις νόμοις χρῆσθαι καὶ αὐτοπολιτεῖν εἶναι· εἰ μὲντοι μὴ βοηθήσει τις, ἀνάγκη καὶ ἡμῖν μετ'

3, 15; 4, 20. μὲν steht auch hier im Sinne von μῆν mit hervorhebender Kraft, etwa so viel wie doch. Vgl. zu III, 4, 9 u. IV, 1, 7. — οὗτοι, d. i. die Olynthier. — τῶν πόλεων — partitiver Genetiv. S. z. IV, 4, 13. — τὰς τῆς Μακεδονίας πόλεις — Die Olynthier hatten es versucht, ihre Bundesgenossenschaft auch auf makedonische Städte auszudehnen und wahrscheinlich mit Glück, so daß der König Amyntas, als er durch Angriffe der Illyrier und Unruhen im eigenen Reiche genötigt wurde, sein Land zu verlassen, den Olynthiern einen beträchtlichen Teil Makedoniens überliefs, wir wissen nicht, unter welchen Bedingungen; doch scheint es fast, als hätte er sich das Recht der Zurücknahme vorbehalten. Als er jedoch unvermutet in Makedonien wieder die Oberhand erhielt, verweigerten die Olynthier die Herausgabe. Diodor XV, 19. Dies scheint auch Kleigenes mit den Worten: Ἀμύνταν δὲ — πάσης Μακεδονίας zu meinen, die wohl absichtlich der Meinung Raum geben, als hätten die Olynthier den Amyntas aus seinem Lande vertrieben.

13. ὅσον οὐκ — ἤδη — fast schon. Vgl. VI, 2, 16.

14. αὐτοπολιτεῖται — Bürger eines selbständigen Staates. So Thukyd. V, 79 αὐτοπολις neben αὐτόνομος. — ὄκτακισίων — Die Zahl von 800 Hopliten ist jedenfalls zu gering. Nach Demosth. v. d. Trugges. 263 zählten die Olynthier beim Angriffe der Lakedämonier, noch ehe die sämtlichen Chalkidier vereinigt waren, 400 Reiter und im ganzen 5000 Mann. Vömel berechnet diese nach den hier gemachten Angaben zu 800 Hopliten, 600 Reitern und 3600 Peltasten: allein Kleigenes, der gewiss die Macht der Olynthier nicht zu gering angeben durfte, spricht hier offenbar nicht blofs von den eignen Truppen derselben, sondern auch von denen der Bundesgenossen. Dazu kommt noch das Mißverhältnis gegen die angegebene Reiterei, denn diese pflegte bei den Griechen etwa ein Zehntel des Fußvolkes auszumachen, und der Umstand, daß nach Diodor XV, 21 die Olynthier den vereinten Truppen des Amyntas und des Eudamidas an Zahl überlegen waren, von denen letzterer allein 3000 Mann führte (vgl. § 24). Mitfords Annahme von 8000 Hopliten

ἐκείνων γίνεσθαι. καίτοι νῦν γ' ἤδη αὐτοῖς εἰσὶν ὀπλίται
 μὲν οὐκ ἐλάττους ὀντακοσίων, πελτασταὶ δὲ πολὺ πλείους ἢ
 15 μεθὰ, ἔσονται πλείους ἢ χίλιοι. κατελίπομεν δὲ καὶ Ἀθη-
 ναίων καὶ Βοιωτῶν πρέσβεις ἤδη αὐτόθι. ἠκούομεν δέ, ὡς
 καὶ αὐτοῖς Ὀλυνθίοις ἐψηφισμένον εἶη συμπέμπειν πρέσβεις
 εἰς ταύτας τὰς πόλεις περὶ συμμαχίας. καίτοι εἰ τοσαύτη
 δύναμις προσγενήσεται τῇ τε Ἀθηναίων καὶ Θηβαίων ἰσχύι,
 ὁράτε, ἔφη, ὅπως μὴ οὐκέτι εὐμεταχείριστα ἔσται ἐκεῖνα ὑμῖν.
 ἐπεὶ δὲ καὶ Ποτίδαιαν ἔχουσιν ἐπὶ τῷ ἰσθμῷ τῆς Παλλήνης
 οὔσαν, νομίζετε καὶ τὰς ἐντὸς ταύτης πόλεις ὑπάρχουσας ἔσε-
 σθαι αὐτῶν. τεκμήριον δ' ἔτι ἔστω ὑμῖν καὶ τοῦτο, ὅτι ἰσχυ-
 ρῶς αὐταὶ αἱ πόλεις πεφόβηται· μάλιστα γὰρ μισοῦσαι τοὺς
 Ὀλυνθίους ὅμως οὐκ ἐτόλμησαν μεθ' ἡμῶν πρεσβείας πέμπειν
 16 διδαξούσας ταῦτα. ἐννοήσατε δὲ καὶ τότε, πῶς εἰκὸς ὑμᾶς
 τῆς μὲν Βοιωτίας ἐπιμεληθῆναι ὅπως μὴ καθ' ἓν εἶη, πολὺ
 δὲ μέλλωνος ἀθροισμένης δυνάμεως ἀμελήσαι, καὶ ταύτης οὐ
 κατὰ γῆν μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ θάλατταν ἰσχυρᾶς γιγνομέ-
 νης. τί γὰρ δὴ καὶ ἐμποδῶν, ὅπου ξύλα μὲν ναπηγησίμα ἐν
 αὐτῇ τῇ χώρᾳ ἐστί, χρημάτων δὲ πρόσοδοι ἐκ πολλῶν μὲν
 λιμένων, πολλῶν δ' ἐμπορίων, πολυανθρωπία γε μὴν διὰ τὴν
 17 πολυσιτίαν ὑπάρχει; ἀλλὰ μὴν καὶ γείτονές γ' εἰσὶν αὐτοῖς
 Θρᾶκες οἱ ἀβασίλευτοι, οἱ θεραπεύουσαι μὲν καὶ νῦν ἤδη τοὺς
 Ὀλυνθίους· εἰ δὲ ὑπ' ἐκείνους ἔσονται, πολλὴ καὶ αὕτη δύνα-

ist zu groß, denn dies würde mit den Peltasten, die noch zahlreicher waren, und den Reitern eine Heeresmacht von mindestens 17000 Mann ergeben, die kaum statthaft erscheint. Ich glaube, daß eine Verwechslung der Zahlzeichen ΠΗΗΗ = 800 und ΧΧΧΧ = 4000 stattgefunden hat, und die letztere Zahl als die richtige anzunehmen ist.

15. ὁράτε — ὅπως μὴ — ὅπως μὴ οὐ — Nach den Verben der Besorgnis (ὁρᾶν = φυλάττεσθαι) steht zuweilen ὅπως μὴ und ὅπως μὴ οὐ statt μὴ und μὴ οὐ, und dann meist mit dem Indicativ Futuri. Vgl. Komment. II, 9, 2 εἰ μὴ φοβοίμην, ὅπως μὴ ἐπ' αὐτόν με τράποιτο.

16. καθ' ἓν — S. zu III, 4, 27; zur Sache V, 1, 32. — εἰ γ' — Vgl. zu III, 4, 18. — γε μὴν — S. zu IV, 2, 17.

17. Θρᾶκες οἱ ἀβασίλευτοι — Thukyd. II, 29 πολὺ γὰρ μέρος καὶ αὐτόνομόν ἐστι Θρακῶν. — ὑπ' ἐκείνους ἔσονται — So auch Kyrop. I, 5, 3; VI, 2, 11. Dagegen V, 2, 26 ὑπὸ Λακεδαιμονίοις ἔσεσθαι. VI, 2, 4 ὑπ' Ἀθηναίοις εἶναι. Vgl. zu II, 3, 46. — αὕτη δύναμις — so möchte ihnen auch damit eine große Heeresmacht zufallen. Der Artikel fehlt bei οὗτος, wenn dadurch eine Sache als gegenwärtig bezeichnet werden soll, namentlich wenn man das Substantiv als im prädikativen Verhältnis zu οὗτος stehend ansehen kann, wie 3, 10 τίς ἂν αὕτη δίκη εἶη; was das für ein Gericht wäre? Kyrop. IV, 5, 36 οἷς τοῦτο ἔργον ἦν. VIII, 3, 6. Vgl. VI, 4, 13. — τὰ — χρύσεια — auf dem Festlande

μῖς προσγένοι' ἂν αὐτοῖς. τούτων μὴν ἀκολουθοῦντων καὶ
 τὰ ἐν τῷ Παγγαίῳ χρύσεια χεῖρα ἂν αὐτοῖς ἤδη ὀρέγοι. καὶ
 τούτων ἡμεῖς οὐδὲν λέγομεν ὅτι οὐ καὶ ἐν τῷ τῶν Ὀλυνθίων
 δήμῳ μυριολέκτον ἔστι. τό γε μὴν φρόνημα αὐτῶν τί ἂν 18
 τις λέγοι; καὶ γὰρ ὁ θεὸς ἴσως ἐποίησεν ἅμα τῷ δύνασθαι
 καὶ τὰ φρονήματα ἀὔξεσθαι τῶν ἀνθρώπων. ἡμεῖς μὲν οὖν,
 ὧ ἄνδρες Λακεδαιμόνιοί τε καὶ σύμμαχοι, ἐξαγγέλλομεν ὅτι
 οὕτως τάκει' ἔχει· ὑμεῖς δὲ βουλευέσθε, εἰ δοκεῖ ἄξια ἐπιμε-
 λείας εἶναι. δεῖ γε μὴν ὑμᾶς καὶ τότε εἰδέναι, ὡς ἦν εἰρή-
 καμεν δυνάμιν μεγάλην οὔσαν, οὔπω δυσπάλαιστός ἐστιν·
 αἱ γὰρ ἄκουσαι τῶν πόλεων τῆς πολιτείας κοινωνοῦσαι, αὐταί,
 ἂν τι ἰδῶσιν ἀντίπαλον, ταχὺ ἀποστήσονται· εἰ μὲντοι 19
 συγκλεισθήσονται ταῖς τε ἐπιγαμίαις καὶ ἐγκτήσεσι παρ' ἀλ-
 λήλοις, ὡς ἐψηφισμένοι εἰσὶ, καὶ γνώσονται ὅτι μετὰ τῶν
 κρατούντων ἔπεσθαι κερδαλέον ἐστίν, ὥσπερ Ἀρκάδες, ὅταν
 μεθ' ὑμῶν ἴωσι, τὰ τε αὐτῶν σώζουσι καὶ τὰ ἀλλότρια
 ἀρπάξουσιν, ἴσως οὐκέθ' ὁμοίως εὐλυτα ἔσται.

Λεχθέντων δὲ τούτων ἐδίδοσαν οἱ Λακεδαιμόνιοι τοῖς 20
 συμμαχοῖς λόγον καὶ ἐκέλευον συμβουλεύειν ὅτι γινώσκει τις
 ἄριστον τῇ Πελοποννήσῳ τε καὶ τοῖς συμμαχοῖς. ἐκ τούτου
 μὲντοι πολλοὶ μὲν συνηγόρουον στρατιάν ποιεῖν, μάλιστα δὲ
 οἱ βουλλόμενοι χαρίζεσθαι τοῖς Λακεδαιμονίοις, καὶ ἔδοξε πέμ-
 πειν τὸ εἰς τοὺς μυρίους σύνταγμα ἐκάστην πόλιν. λόγοι δὲ 21
 ἐγένοντο ἀργυρίον τε ἀντ' ἀνδρῶν ἔξεῖναι διδόναι τῇ βουλο-
 μένῃ τῶν πόλεων, τριάβολον Αἰγιναιῶν κατ' ἄνδρα, ἰπέας

von Thrakien gegenüber von Thasos. — χεῖρα — ὀρέγοι — würde ihnen die Hand bieten, d. h. zu ihren Hilfsmitteln hinzukommen.

19. ἐπιγαμίαις καὶ ἐγκτήσεσι — Verbündete Staaten gewährten zuweilen einander das Recht, das die Familien des einen sich durch Heirat mit den Familien des andern verbinden und die Bürger des einen Grundbesitz im Gebiete des andern erwerben durften. Vgl. dem Beschlusse der Byzantier bei Demosth. vom Kranz 91. Hier gilt es als Mittel zur Befestigung des Bündnisses. — μετὰ τῶν κρατούντων ἔπεσθαι — eine nicht seltene Verbindung. Platon Menex. S. 235^b μετ' ἐμοῦ

ἔνοι τινὲς ἐπονται. So auch mit οὖν Kyrop. V, 2, 13 u. 36; VI, 2, 10.

20. ἐδίδοσαν — λόγον — sie gaben die Erlaubnis zu reden, wie I, 7, 5 προὔεθη λόγος. — στρατιάν ποιεῖν — ein Heer ausheben; ungewöhnlicher Ausdruck. — τὸ — σύνταγμα — Diejenige Anzahl Truppen, die nach der verhältnismäßigen Verteilung jeder von den Bundesgenossen stellen mußte, um ein Heer von 10000 Mann zu bilden. Vgl. § 37 τὴν εἰς τοὺς μυρίους σύνταξιν. VI, 2, 3 συνετάττοντο εἰς ἑξήκοντα ταῦς.

21. τριάβολον — nämlich für den Tag, als Sold und Verpflegung für den Ersatzmann. Ein τριάβολος

τε εἰ τις παρέχοι, ἀντὶ τεττάρων ὀπλιῶν τὸν μισθὸν τῷ
 22 ἵππῃ δίδοσθαι· εἰ δέ τις τῶν πόλεων ἐκλίποι τὴν στρατιάν,
 ἐξεῖναι Λακεδαιμονίοις ἐπιζημιῶν στατήρι κατὰ τὸν ἄνδρα
 23 τῆς ἡμέρας. ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἔδοξεν, ἀναστάντες οἱ Ἀκάνθιοι
 πάλιν ἐδίδασκον ὡς ταῦτα καλὰ μὲν εἶη τὰ ψηφίσματα, οὐ
 μέντοι δυνατὰ ταχὺ περανθῆναι. βέλτιον οὖν ἔφρασαν εἶναι,
 ἐν ᾧ αὕτη ἢ παρασκευὴ ἀθροίζοιτο, ὡς τάχιστα ἄνδρα ἐξελ-
 θεῖν ἄρχοντα καὶ δύναμιν ἐκ Λακεδαιμονός τε, ὅση ἂν ταχὺ
 ἐξέλθοι, καὶ ἐκ τῶν ἄλλων πόλεων· τούτου γὰρ γενομένου
 24 τὰς τε οὐπω προσκεχωρηκυίας πόλεις στήναι ἂν καὶ τὰς
 βεβιασμένας ἦτιον ἂν συμμαχεῖν. δοξάντων δὲ καὶ τούτων
 ἐκπέμπουσιν οἱ Λακεδαιμόνιοι Εὐδαμίδαν, καὶ σὺν αὐτῷ νεο-
 δαμώδεις τε καὶ τῶν περιοίκων καὶ τῶν Σκιριτῶν ἄνδρας
 ὡς διαχιλλούς. ὁ μὲντοι Εὐδαμίδας ἐξῴων Φοιβίδαυ τὸν ἀδελ-
 φὸν ἐδεήθη τῶν ἐφόρων τοὺς ὑπολειπομένους τῶν ἐαντῶ
 προστεταγμένων ἀθροίσαντα μετεῖναι· αὐτὸς δὲ ἐπεὶ ἀφίκετο
 εἰς τὰ ἐπὶ Θράκης χωρία, ταῖς μὲν δεομένας τῶν πόλεων
 φρουρὸς ἔπεμπε, Ποτίδαιαν δὲ καὶ προσέλαβεν ἐκοῦσαν, σύμ-
 μαχον ἤδη ἐκείνων οὔσαν, καὶ ἐντεῦθεν ὀρμώμενος ἐπολέμει
 ὡσπερ εἰκὸς τὸν ἐλάττω ἔχοντα δύναμιν.
 25 Ὁ δὲ Φοιβίδας, ἐπεὶ ἠθροίσθησαν αὐτῷ οἱ ὑπολειφθέν-
 τες τοῦ Εὐδαμίδου, λαβὼν αὐτοὺς ἐπορεύετο. ὡς δ' ἐγένοντο
 ἐν Θήβαις, ἐστρατοπεδεύσαντο μὲν ἔξω τῆς πόλεως περὶ τὸ
 γυμνάσιον· στασιαζόντων δὲ τῶν Θηβαίων, πολεμαρχοῦντες
 μὲν ἐτύγγανον Ἰσμηνίας τε καὶ Λεοντιάδης, διάφοροι δὲ

ist = 1/2 Drachme: die ägineische Drachme ist = 10 oder nach dem geringeren Münzfusse = 9 attischen Obolen (s. zu I, 5, 4), zwei Drachmen aber sind = einem στατήρι. — ἀντὶ τεττάρων — δίδοσθαι — 80 solle der Sold für einen Reiter in demselben Werte angerechnet werden, wie die Gestellung von vier Hoplitēn. Dasselbe Verhältniß wurde in der einige Jahre später aufgestellten Heeresverfassung des spartanischen Bundes festgesetzt: der Reiter gleich vier Hoplitēn, der Hoplitē gleich zwei Leichtbewaffneten. Diodor XV, 31.

23. ὅση ἂν ταχὺ ἐξέλθοι — so viel in der Geschwindigkeit-

keit ausdrücken könnte. — στήναι — stehen bleiben; d. h. sich nicht den Olynthiern anschließen.

24. δοξάντων — S. zu I, 1, 36. — νεοδαμώδεις — S. zu I, 3, 15. — Σκιριταί — Gebirgsvolk aus der Skiritia, einer Gegend an der nördlichen Grenze Lakoniens gegen Arkadien. Sie bildeten im spartanischen Heere eine selbständige leichtbewaffnete Schar, die in der Schlachtordnung auf dem linken Flügel ihre Stellung hatte. Thukyd. V, 67. Vgl. Kyrop. IV, 2, 1. Diodor XV, 32. — ἐκείνων — der Olynthier.

25. ἐν Θήβαις — S. zu IV, 4, 15. — τὸ γυμνάσιον — Pausan.

ἄντες ἀλλήλοις καὶ ἀρχηγὸς ἑκάτερος τῶν ἑταιριῶν. ὁ μὲν
 οὖν Ἰσμηνίας διὰ τὸ μῖσος τῶν Λακεδαιμονίων οὐδὲ ἐπλησίαζε
 τῷ Φοιβίδῃ· ὁ μὲντοι Λεοντιάδης ἄλλως τε ἐθεράπευεν
 αὐτόν, καὶ ἐπεὶ εἰσρωκισθῆ, ἔλεγε τάδε· Ἔξεσί σοι, ὦ Φοι- 26
 βίδα, τῆδε τῆς ἡμέρας μέγιστα ἀγαθὰ τῆς σεαυτοῦ πατρίδι
 ὑποουρήσῃ· ἐάν γὰρ ἀκολουθήσῃς ἐμοὶ σὺν τοῖς ὀπλίταις,
 εἰσάξω σε ἐγὼ εἰς τὴν ἀκρόπολιν. τούτου δὲ γενομένου νόμιζε
 τὰς Θήβας παντάπασιν ὑπὸ Λακεδαιμονίοις καὶ ἡμῖν τοῖς
 ὑμετέροις φίλοις ἔσεσθαι. καίτοι νῦν μὲν, ὡς ὄργῃς, ἀποκε- 27
 κήρυνται μηδένα μετὰ σοῦ στρατεύειν Θηβαίων ἐπ' Ὀλυμ-
 θίου· ἐάν δέ γε σὺ ταῦτα μεθ' ἡμῶν πράξῃς, εὐθύς σοι
 ἡμεῖς πολλοὺς μὲν ὀπλίτας, πολλοὺς δὲ ἱππέας συμπέμψομεν·
 ὥστε πολλῇ δυνάμει βοηθήσεις τῷ ἀδελφῷ, καὶ ἐν ᾧ μέλλει
 ἐκείνος Ὀλυνθον καταστρέφεισθαι, σὺ κατεστραμμένος ἔση
 Θήβας, πολὺ μείζω πόλιν Ὀλύνθου. ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ 28
 Φοιβίδας, ἀνεκουφίσθη· καὶ γὰρ ἦν τοῦ λαμπρόν τι ποιῆσαι
 πολὺ μᾶλλον ἢ τοῦ ζῆν ἐραστής, οὐ μέντοι λογιστικὸς γε οὐδὲ
 πάννυ φρόνιμος ἐδόκει εἶναι. ἐπεὶ δὲ ὠμολόγησε ταῦτα, προορ-
 μῆσαι μὲν αὐτὸν ἐκέλευσεν, ὡσπερ συνεσκευασμένος ἦν εἰς τὸ
 ἀπιεῖναι· ἠνίκα δ' ἂν ἦ καιρὸς, πρὸς σὲ ἦξω ἐγὼ, ἔφη ὁ
 Λεοντιάδης, καὶ αὐτὸς σοι ἠγήσομαι. ἐν ᾧ δὲ ἡ μὲν βουλή 29
 ἐκάθητο ἐν τῇ ἐν ἀγορᾷ στοᾶ διὰ τὸ τὰς γυναικάς ἐν τῇ
 Καδμείᾳ θεσμοφοριάζειν, θέρονος δὲ ὄντος καὶ μεσημβρίας
 πλείστη ἦν ἐρημία ἐν ταῖς ὁδοῖς, ἐν τούτῳ προσελάσας ἐφ'
 ἵππου ὁ Λεοντιάδης ἀποστρέφει τε τὸν Φοιβίδαυ καὶ ἠρεῖται

IX, 23, 1 Θηβαίους δὲ πρὸ τῶν πυλῶν ἐστὶ τῶν Προτιδῶν καὶ τοῦ Ἰολάου καλούμενον γυμνάσιον. — πολεμαρχοῦντες — Die Polemarchen sind die oberste Regierungsbehörde in Theben. — ἑταιριῶν — Hetären sind politische Verbindungen, namentlich in demokratischen Staaten, ursprünglich zur gegenseitigen Unterstützung der Mitglieder bei Wahlen und vor Gericht bestimmt, dann aber auch als Vereinigungen für politische Parteizwecke benutzt. Sie heißen auch συνομοσίαι. Vgl. II, 4, 21. Thukyd. VIII, 54, 4.

27. ἀποκεκρήρυνται — Es hatten auch Unterhandlungen zwischen Theben und Olynth wegen

eines Bündnisses stattgefunden. S. § 15 u. 34.

29. ἐν τῇ ἐν ἀγορᾷ στοᾶ — Eine unmittelbare Wiederholung einer Präposition wird nicht durchaus vermieden. VII, 2, 2 ἐν τῇ ἐν Λεόντοισι μάχη. VI, 5, 24; VII, 5, 6. Anab. IV, 4, 14 διασημηθέντων εἶναι εἰς τὰς κόμας εἰς στέγας. V, 3, 8 ἐν δὲ τῷ ἐν Σκιλλοῦντι χωρίῳ. Komment. I, 3, 4 οἵτινες παρὰ τὰ παρὰ τῶν θεῶν σημαίνοντα ποιοῦσὶ τι. — θεσμοφοριάζειν — Die Thesmophorien sind ein mystisches zu Ehren der Demeter von den Frauen allein gefeiertes Fest. S. Preller Griech. Mythol. I S. 607 der zweiten Aufl. — ἀποστρέφει — von dem angeblichen

εὐθύς εἰς τὴν ἀκρόπολιν. καταστήσας δ' ἐκαὶ τὸν Φοιβίδα
καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ καὶ παραδούς τὴν βαλανάγραν αὐτῷ
τῶν πυλῶν, καὶ εἰπὼν μηδένα παριέναι εἰς τὴν ἀκρόπολιν
ὄντινα μὴ αὐτὸς κελεύει, εὐθύς ἐπορεύετο πρὸς τὴν βουλήν.
30 ἔλθων δὲ εἶπε τάδε· Ὅτι μὲν, ὦ ἄνδρες, Λακεδαιμόνιοι
κατέχουσι τὴν ἀκρόπολιν, μηδὲν ἀθυμεῖτε· οὐδενὶ γὰρ φρασι
πολέμιοι ἦκειν, ὅστις μὴ πολέμου ἐρᾷ· ἐγὼ δὲ τοῦ νόμου
κελεύοντος ἐξεῖναι πολεμάρχῳ λαβεῖν, εἴ τις δοκεῖ ἄξια θά-
νάτου ποιεῖν, λαμβάνω τουτουὶ Ἰσμηνίαν, ὡς πολεμοποιούντα.
καὶ ὑμεῖς δὲ οἱ λοχαγοὶ τε καὶ οἱ μετὰ τούτων τεταγμένοι,
ἀνίστασθε, καὶ λαβόντες ἀπαγάγετε τοῦτον ἐνθα εἰρηται.
31 οἱ μὲν δὴ εἰδότες τὸ πρᾶγμα παρήσαν τε καὶ ἐπέιθοντο καὶ
συνελάμβανον· τῶν δὲ μὴ εἰδόντων, ἐναντίων δὲ ὄντων τοῖς
περὶ Λεοντιάδην, οἱ μὲν ἔφηνον εὐθύς ἔξω τῆς πόλεως,
δείσαντες μὴ ἀποθάνοιεν· οἱ δὲ καὶ οἰκαδὲ πρῶτον ἀπεχώ-
ρησαν· ἐπεὶ δὲ εἰργμένον τὸν Ἰσμηνίαν ἦσθοντο ἐν τῇ Κα-
θμείᾳ, τότε δὴ ἀπεχώρησαν εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ ταυτὰ γυννώ-
32 σκοντες Ἀνδροκλείδα τε καὶ Ἰσμηνίᾳ μάλιστα τριακόσιοι. ὡς
δὲ ταυτ' ἐπέπρακτο, πολέμαρχον μὲν ἀντὶ Ἰσμηνίου ἄλλον
εἴλοντο, ὁ δὲ Λεοντιάδης εὐθύς εἰς Λακεδαίμονα ἐπορεύετο.
εὐρὴ δ' ἐκεῖ τοὺς μὲν ἐφόρους καὶ τῆς πόλεως τὸ πλῆθος
χαλεπῶς ἔχοντας τῷ Φοιβίδᾳ, ὅτι οὐ προσταχθέντα ὑπὸ τῆς
πόλεως ταυτὰ ἐπεπράχε· ὁ μὲντοι Ἀγησίλαος ἔλεγεν, ὅτι εἰ
μὲν βλαβερά τῇ Λακεδαίμονι πεπραχῶς εἴη, δίκαιος εἴη ζημιου-
σθαι· εἰ δὲ ἀγαθὰ, ἀρχαῖον εἶναι νόμιμον ἐξεῖναι τὰ τοιαῦτα
αὐτοσχεδιάζειν. αὐτὸ οὖν τοῦτ' ἔφη, προσήκει σκοπεῖν, πό-

Weitermarsche. — τὴν βαλανά-
γραν — den Schlüssel zum Heraus-
ziehen eines eisernen Zapfens
(βάλανος), der durch die Thür und
den vorgeschobenen Riegel ge-
steckt war.

30. πολεμοποιούντα — Isme-
nias hatte von dem persischen Gelde
genommen, durch welches der ko-
rinthische Krieg angestiftet worden
war. S. § 35. — οἱ λοχαγοὶ — Der
Nominativ mit dem Artikel wie
öfter statt eines Vokativs. — ἐνθα
εἰρηται — d. h. ins Gefängnis.
Vgl. zu II, 3, 54.

31. Ἀνδροκλείδα — S. III, 5, 1.

32. πολέμαρχον — ἄλλον —

den Archias. S. 4, 2. Plutarch
Pelop. 5. — οὐ προσταχθέντα —
Dem widerspricht Diodor XV, 20
τοῖς ἡγεμόσιν οἱ Σπαρτιάται παρ-
ἡγγελλον ἐν ἀπορητοῖς, ἐν ἑάν
ποτε καιρὸν λάβωσι, καταλάβονται
τὴν Καθμείαν. — ὁ μὲντοι Ἀγη-
σίλαος κτέ. — Vgl. Plutarch
Agesil. 23f., nach welchem auch
Agesilaos als der angesehen wurde,
welcher dem Phoebidas zu der
That geraten habe. Nach Plutarch
Pelop. 6 wurde Phoebidas seiner
Befehlshaberstelle entsetzt und mit
einer Geldstrafe von 10000 Drach-
men belegt. Vgl. Diodor XV, 20.
Nepos Pelop. 1.

τερον ἀγαθὰ ἢ κακὰ ἐστὶ τὰ πεπραγμένα. ἔπειτα μέντοι ὁ 33
Λεοντιάδης ἔλθων εἰς τοὺς ἐκκλητήους ἔλεγε τοιάδε· Ἄνδρες
Λακεδαιμόνιοι, ὡς μὲν πολεμικῶς ὑμῖν εἶχον οἱ Θηβαῖοι, πρὶν
τὰ νῦν πεπραγμένα γενέσθαι, καὶ ὑμεῖς ἐλέγετε· ἐώρατε γὰρ
αἰεὶ τούτους τοῖς μὲν ὑμετέροις δυσμενεῖσι φιλικῶς ἔχοντας,
τοῖς δ' ὑμετέροις φίλοις ἐχθροὺς ὄντας. οὐκ ἐπὶ μὲν τὸν ἐν
Περαεῖ δήμον, πολεμιώτατον ὄντα ὑμῖν, οὐκ ἠθέλησαν συ-
στρατεύειν, Φωκεῦσι δὲ ὅτι ὑμᾶς εὐμενεῖς ὄντας ἐώραν, ἐπ-
εστράτεον; ἀλλὰ μὴν καὶ πρὸς Ὀλυνθίους εἰδότες ὑμᾶς πό- 34
λεμον ἐκφέροντας συμμαχίαν ἐποιοῦντο, καὶ ὑμεῖς γε τότε μὲν
αἰεὶ προσείχετε τὸν νοῦν, πότε ἀκούσεσθε βιαζομένους αὐτοὺς
τὴν Βοιωτίαν ὑφ' αὐτοῖς εἶναι· νῦν δ' ἐπεὶ τάδε πέπρακται,
οὐδὲν ὑμᾶς δεῖ Θηβαίους φοβεῖσθαι· ἀλλ' ἀρκέσει ὑμῖν μικρὰ
σχυτάλη ὥστε ἐκεῖθεν πάντα ὑπηρετεῖσθαι ὅσων ἂν δέησθε,
ἐὰν ὥσπερ ἡμεῖς ὑμῶν, οὕτω καὶ ὑμεῖς ἡμῶν ἐπιμελήσθε.
ἀκούουσι ταυτὰ τοῖς Λακεδαιμονίοις ἔδοξε τὴν τε ἀκρόπολιν 35
ὥσπερ κατεῖληπτο φυλάττειν καὶ Ἰσμηνίᾳ κρίσιν ποιῆσαι. ἐκ
δὲ τούτου πέμπουσι δικαστὰς Λακεδαιμονίων μὲν τρεῖς, ἀπὸ
δὲ τῶν συμμαχίδων ἓνα ἀφ' ἐκάστης καὶ μικρᾶς καὶ μεγάλης
πόλεως. ἐπεὶ δὲ συνεκαθέζετο τὸ δικαστήριον, τότε δὴ κατ-
ηγορεῖτο τοῦ Ἰσμηνίου καὶ ὡς βαρβαρίζοι καὶ ὡς ξένος τῷ
Πέρσῃ ἐπ' οὐδενὶ ἀγαθῷ τῆς Ἑλλάδος γεγεννημένος εἴη καὶ

33. ἐκκλητήους — S. zu II, 4, 38.
— δυσμενεῖσι — wie ein Substantiv
mit dem Pron. possess. verbunden.
So IV, 1, 36 τοὺς σοὺς ὑπηκόους,
Apolog. d. Sokrat. 27 τοῖς ἐμοῖς
ἐννοῖς. Vgl. Kyrop. VIII, 3, 5. —
οὐκ ἐπὶ μὲν — συστρατεύειν
— S. II, 4, 30 und III, 5, 8. Die
erste Negation leitet die zu be-
jahende Frage ein, die zweite
negiert nur ἠθέλησαν. Vgl. Anab.
III, 1, 29 οὐ νῦν ἐκείνοι — οὐδὲ
ἀποθάνειν οἱ τλήμονες δύναται.
— Φωκεῦσι — ἐπεστράτεον
— S. III, 5, 4.

34. συμμαχίαν ἐποιοῦντο —
Imperf. des Versuchs; denn zu
stande war das Bündnis nicht ge-
kommen. — τότε — von einer nicht
näher bestimmten früheren Zeit
im Gegensatz zur Gegenwart ge-
braucht. Vgl. Kyrop. V, 2, 8. —
σχυτάλη — S. zu III, 3, 8. —
ἐκεῖθεν — d. h. von Theben aus.

35. κρίσιν ποιεῖν — ein ge-
richtliches Verfahren anord-
nen. Thukyd. I, 77; VI, 60; mit
dem Dativ auch Lysias geg. Agorat.
35, in dem Sinne; jemandem den
Prozess machen. Etwas anders
IV, 2, 6 die Entscheidung über die
zu verteilenden Preise vornehmen. —
καὶ μικρᾶς καὶ μεγάλης πό-
λεως — um zu bezeichnen, daß
keine einzige Stadt ausgeschlossen
und von keiner mehr Richter als
von der andern genommen wurden.
Vgl. Thukyd. I, 125 ψῆφον ἐπή-
γαγον τοῖς ἐνμαχίοις ἀπασιν ὅσοι
παρήσαν ἐξῆς, καὶ μείζονι καὶ
ἐλάσσονι πόλει. Nach dem Aus-
druckε πέμπουσι scheint es, daß
das Gericht in Theben gehalten
wurde, während nach Plutarch
Pelop. 5 Ismenias nach Sparta ge-
bracht und dort hingerichtet worden
sein soll. — τῶν — χορημάτων —
S. III, 5, 1.

ὡς τῶν παρὰ βασιλέως χρημάτων μετεληφώς εἶη καὶ ὅτι τῆς ἐν τῇ Ἑλλάδι ταραχῆς πάσης ἐκεῖνός τε καὶ Ἀνδροκλείδας 36 αἰτιώτατοι εἶεν. ὁ δὲ ἀπελογεῖτο μὲν πρὸς πάντα ταῦτα, οὐ μέντοι ἐπειθὲ γὰρ τὸ μὴ οὐ μεγαλοπράγμων τε καὶ κακοπράγμων εἶναι. καὶ ἐκεῖνος μὲν κατεψηφίσθη καὶ ἀποθνήσκει· οἱ δὲ περὶ Λεοντιάδην εἶχόν τε τὴν πόλιν καὶ τοὺς Λακεδαι- 37 μονίοις ἐτι πλείω ὑπηρετοῦν ἢ προσετίθεται αὐτοῖς. τούτων δὴ πεπραγμένων οἱ Λακεδαιμόνιοι πολὺ δὴ προθυμότερον τὴν εἰς τὴν Ὀλυνθίου στρατιὰν συναπέστειλλον. καὶ ἐκπέμπουσι Τελετίαν μὲν ἀρμοστήν, τὴν δ' εἰς τοὺς μυρίους σύνταξιν αὐτοῖ τε ἅπαντες συνεξέπεμπον, καὶ εἰς τὰς συμμαχίδας πό- λεις σκοτάλας διέπεμπον, κελεύοντες ἀκολουθεῖν Τελετίᾳ κατὰ τὸ δόγμα τῶν συμάχων. καὶ οἱ τε ἄλλοι προθύμως τῷ Τελετίᾳ ὑπηρετοῦν, καὶ γὰρ οὐκ ἀχάριστος εἶδομαι εἶναι τοῖς ὑπουργοῦσί τι, καὶ ἡ τῶν Θηβαίων δὲ πόλις, ἅτε καὶ Ἀγη- σιλάου ὄντος αὐτῷ ἀδελφοῦ, προθύμως συνέπεμπε καὶ ὀπλί- 38 τας καὶ ἱππέας. ὁ δὲ σπυδῶν μὲν οὐ μάλᾳ ἐπορεύετο, ἐπιμε- λόμενος δὲ τοῦ τε μὴ ἀδικῶν τοὺς φίλους πορεύεσθαι καὶ τοῦ ὡς πλείστην δύναμιν ἀθροῖζειν. προέπεμπε δὲ καὶ πρὸς Ἀμύνταν, καὶ ἤξιον αὐτὸν καὶ ξένους μισθοῦσθαι καὶ τοῖς πλησίον βασιλεῦσι χρήματα δίδοναι, ὡς συμάχους εἶναι, εἴπερ βούλοιο τὴν ἀρχὴν ἀναλαβεῖν. ἐπεμπε δὲ καὶ πρὸς Λέρδαν τὸν Ἐλιμίας ἄρχοντα, διδάσκων ὅτι οἱ Ὀλύνθιοι κατ- εστραμμένοι τὴν μείζω δύναμιν Μακεδονίας εἶεν, καὶ οὐκ ἀνήσουσι τὴν ἐλάττω, εἰ μὴ τις αὐτοὺς παύσει τῆς ὕβρεως. 39 ταῦτα δὲ ποιῶν, μάλᾳ πολλὴν ἔχων στρατιὰν ἀφίκετο εἰς τὴν

36. τὸ μὴ οὐ — εἶναι — als sachliches Objekt zu πείθειν zu nehmen. Die Negation μὴ οὐ steht, weil das regierende Verbum verneint ist.

37. συναπέστειλλον — Die Präposition συν bezieht sich wohl auf die Gemeinschaft mit den Bundesgenossen. — τὴν — σύνταξιν — S. zu § 20. — ἅπαντες — kann nicht richtig sein, wenn man nicht darunter die peloponnesischen Bundesgenossen, deren Truppen dann als lakedämonische anzusehen wären, mit verstehen und dieselben so als im Gegensatz zu den Bundesgenossen außerhalb des Peloponnes

stehend ansehen will. — οἱ τε ἄλλοι — καὶ ἡ — δέ — S. zu II, 4, 6. — ἅτε — ἀδελφοῦ — Es läßt dies voraussetzen, daß die Gewalthaber in Theben an dem Agesilaos eine besondere Stütze hatten und ihm deshalb verpflichtet waren.

38. Ἀμύνταν — S. § 12. — ὡς συμάχους εἶναι — Der Infinitiv mit ὡς zum Ausdrucke der beabsichtigten Folge. Vgl. I, 6, 20; III, 4, 27; VI, 1, 13. Anab. I, 8, 10; III, 4, 25; V, 7, 18. — Ἐλιμία — Landschaft im westlichen Makedonien an der Grenze von Epirus.

39. ἑαυτῶν — der Seinigen, der Lakedämonier. S. zu IV, 8, 24. —

ἑαυτῶν συμμαχίδα. ἐπεὶ δ' ἦλθεν εἰς τὴν Ποτίδαιαν, ἐκείθεν 40 συνταξάμενος ἐπορεύετο εἰς τὴν πολεμίαν. καὶ πρὸς μὲν τὴν πόλιν ἰὼν οὐτ' ἔκαεν οὐτ' ἔκοπτε, νομίζων, εἰ τι ποιήσῃσι τούτων, ἐμποδῶν ἂν αὐτῷ πάντα γίνεσθαι καὶ προσιόντι καὶ ἀπίοντι· ὅποτε δὲ ἀναχωροῖ ἀπὸ τῆς πόλεως, τότε ὀρ- θῶς ἔχειν κόπτοντα τὰ δένδρα ἐμποδῶν καταβάλλειν, εἰ τις ὀπισθεν ἐπίοι. ὡς δὲ ἀπείχεν ἀπὸ τῆς πόλεως οὐδὲ δέκα 41 στάδια, ἔθετο τὰ ὄπλα, εὐώνυμον μὲν αὐτὸς ἔχων, οὕτω γὰρ συνέβαινε αὐτῷ κατὰ τὰς πύλας ἵεναι ἢ ἐξήσσαν οἱ πολέ- μιοι, ἢ δὲ ἄλλη φάλαγξ τῶν συμάχων ἀπετίετο πρὸς τὸ δεξιόν. καὶ τῶν ἱππέων δὲ τοὺς μὲν Λάκωνας καὶ τοὺς Θη- βαίους καὶ ὅσοι τῶν Μακεδόνων παρήσαν ἐπὶ τῷ δεξιῷ ἐτά- ξατο, παρὰ δὲ αὐτῷ εἶχε Λέρδαν τε καὶ τοὺς ἐκείνου ἱππέας ὡς εἰς τετρακοσίους διὰ τε τὸ ἀγασθαι τοῦτο τὸ ἱππικὸν καὶ διὰ τὸ θεραπεύειν τὸν Λέρδαν, ὡς ἠδόμενος παρείη. ἐπεὶ δὲ 42 καὶ οἱ πολέμιοι ἐλθόντες ἀντιπαρετάξαντο ὑπὸ τῷ τείχει, συσπειρωθέντες αὐτῶν οἱ ἱππεῖς ἐμβάλλουσι κατὰ τοὺς Λά- κωνας καὶ Βοιωτοὺς. καὶ Πολύχαρμόν τε τὸν Λακεδαιμόνιον ἱππαρχον καταβάλλουσι ἀπὸ τοῦ ἵππου καὶ κείμενον πάμ- πολλα κατέτροσαν, καὶ ἄλλους ἀπέκτειναν, καὶ τέλος τρέπον- ται τὸ ἐπὶ τῷ δεξιῷ κέρατι ἱππικόν. φεγγόντων δὲ τῶν ἱππέων ἐνέκλιε καὶ τὸ ἐχόμενον πεζὸν αὐτῶν, καὶ ὄλον δ' ἂν ἐκινδύνευσεν ἠττηθῆναι τὸ στρατεύμα, εἰ μὴ Λέρδας ἔχων τὸ ἑαυτοῦ ἱππικὸν εὐθύς πρὸς τὰς πύλας τῶν Ὀλυνθίων ἤλασεν. ἐπήγει δὲ καὶ ὁ Τελετίας σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν ἐν τάξει. ὡς 43 δὲ ταῦτα ἤσθητο οἱ Ὀλύνθιοι ἱππεῖς, δεισαντες μὴ ἀποκλει- σθεῖεν τῶν πυλῶν, ἀναστρέψαντες ἀπεχώρουν πολλῇ σπουδῇ. ἔνθα δὴ ὁ Λέρδας παρελαύνοντας παμπόλλους ἱππέας αὐτῶν ἀπέκτεινεν. ἀπεχώρησαν δὲ καὶ οἱ πεζοὶ τῶν Ὀλυνθίων εἰς τὴν πόλιν· οὐ μέντοι πολλοὶ αὐτῶν ἀπέθανον, ἅτε ἐγγὺς τοῦ

συνταξάμενος — d. i. mit vollständig geordnetem schlagfertigem Heere. Kyrop. II, 4, 32 αὐτὸς δὲ συνταξάμενος ἢ ἄριστον — ἐπορεύετο.

40. ἔθετο τὰ ὄπλα — damit das Heer sich zum Kampfe fertig mache. — εὐώνυμον — ἔχων — Der Platz des Anführers ist sonst auf dem rechten Flügel. εὐώνυμον

ohne Artikel auch IV, 4, 9; wie δεξιόν IV, 3, 16. — ὡς εἰς — ungefähr; eine Zusammenstel- lung gleichbedeutender Partikeln. Vgl. IV, 1, 18; V, 4, 14 ὡς περὶ ἑκατὸν καὶ πενήκοντα und zu VI, 2, 38.

41. αὐτῶν — abhängig von ἐχόμενον. Zur Wortstellung vgl. zu III, 4, 1.

43 τείχους ὄντος. ἐπεὶ δὲ τρόπαιόν τε ἐστάθη καὶ ἡ νίκη αὐτῆ τῷ Τελευτίᾳ ἐγεγένητο, ἀπιῶν δὴ ἔκοπτε τὰ δένδρα. καὶ τοῦτο μὲν στρατευσάμενος τὸ θέρους διῆκε καὶ τὸ Μακεδονικὸν στράτευμα καὶ τὸ τοῦ Δέρδα· πολλάκις μέντοι καὶ οἱ Ὀλύνθιοι καταθέοντες εἰς τὰς τῶν Λακεδαιμονίων συμμαχίδας πόλεις ἐλεηλάτουν καὶ ἄνδρας ἀπεκτείνοντο.

III. Ἄμα δὲ τῷ ἡρι ὑποφαινομένῳ οἱ μὲν Ὀλύνθιοι ἱππεῖς ὄντες ὡς ἑξακόσιοι καταδεδοραμήκεσαν εἰς τὴν Ἀπολλωνίαν ἄμα μεσημβρία καὶ διεσπαρμένοι ἐλεηλάτουν· ὁ δὲ Δέρδας ἐτύγγανε ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ ἀφιγμένος μετὰ τῶν ἱππέων τῶν ἑαυτοῦ καὶ ἀριστοποιούμενος ἐν τῇ Ἀπολλωνίᾳ. ὡς δ' εἶδε τὴν καταδρομήν, ἡσυχίαν εἶχε, τοὺς δ' ἵππους ἐπεσκευασμένους καὶ τοὺς ἀμβάτας ἐξωπλισμένους ἔχων. ἐπειδὴ δὲ καταφρονητικῶς οἱ Ὀλύνθιοι καὶ εἰς τὸ προάστειον καὶ εἰς αὐτὰς τὰς πύλας ἤλαυνον, τότε δὴ συντεταγμένους ἔχων ἐξελαύνει. 2 οἱ δὲ ὡς εἶδον, εἰς φυγὴν ὤρμησαν. ὁ δ' ὡς ἄπαξ ἐτρέψατο, οὐκ ἀνῆκεν ἐνενήκοντα στάδια διώκων καὶ ἀποκιννύς, ἕως πρὸς αὐτὸ κατεδίωξε τῶν Ὀλυνθίων τὸ τεῖχος. καὶ ἐλέγετο ὁ Δέρδας ἀποκτεῖναι ἐν τούτῳ τῷ ἔργῳ περὶ ὀγδοήκοντα ἱππέας. καὶ ἀπὸ τούτου τειχήρεις τε μᾶλλον ἦσαν οἱ πολέμιοι 3 καὶ τῆς χώρας ὀλίγην παντελῶς εἰργάζοντο. προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου, καὶ τοῦ Τελευτίου ἐστρατευμένου πρὸς τὴν τῶν Ὀλυνθίων πόλιν, ὡς εἴ τι δένδρον ὑπόλοιπον ἦ τι εἰργασμένον τοῖς πολεμίοις φθείροι, ἐξελθόντες οἱ Ὀλύνθιοι ἱππεῖς ἡσυχιοι πορευόμενοι διέβησαν τὸν παρὰ τὴν πόλιν ῥέοντα ποταμόν, καὶ ἐπορεύοντο ἡσυχῆ· πρὸς τὸ ἐναντίον στράτευμα. ὡς δ'

III. 1. ὑποφαινομένῳ — Sonst pflegt das Aktiv zu stehen. S. zu III, 4, 16. Es beginnt das Jahr 382 v. Chr. — καταδεδοραμήκεσαν — S. zu IV, 7, 6. — ἀμβάτας — ist die bei Xenophon öfter vorkommende, sonst in der attischen Prosa nicht übliche Form für ἀναβάτης. S. Komment. III, 3, 2; de re eq. 3, 12; 5, 7.

2. ἐλέγετο — S. zu III, 5, 21. — ἐν τούτῳ τῷ ἔργῳ — Vgl. zu VII, 2, 19. — τειχήρεις — ἦσαν — Vgl. Andokid. v. Frieden 21 τειχήρεις ἐγεγόμεθα. Thukyd. II, 101 τειχήρεις ποιήσας. IV, 25. — ὀλίγην παντελῶς S. zu IV, 2, 18.

3. εἴ τι — εἰργασμένον — Zuweilen wird ein mit εἴ τις eingeführter Satz als substantivischer Begriff behandelt, wie hier als Objekt zu φθείροι. Dabei wird in demselben bisweilen das Verbum ausgelassen, so daß dasselbe aus dem Hauptsatze zu wiederholen oder eine Form von εἶναι zu ergänzen ist. Vgl. zu IV, 2, 21. Kyrop. V, 2, 5 ἐλαύνοντας βούς, αἶγας, οἰς, σὺς καὶ εἴ τι βρωτόν. — ἡσυχιοι — wie § 4. S. zu VII, 1, 9. — τὸ ἐναντίον στράτευμα = τὸ τῶν ἐναντίον στρατεύμα. Vgl. VII, 5, 25 τῆς ἐναντίας φάλαγγος.

εἶδεν ὁ Τελευτίας, ἀγανακτήσας τῇ τόλμῃ αὐτῶν εὐθύς Τημονίδα τὸν τῶν πελταστῶν ἄρχοντα δρόμῳ φέρεσθαι εἰς αὐτούς ἐκέλευσεν. οἱ δὲ Ὀλύνθιοι ὡς εἶδον προθέοντας τοὺς 4 πελταστάς, ἀναστρέφαντες ἀπεχώρουν ἡσυχιοι, καὶ διέβησαν πάλιν τὸν ποταμόν. οἱ δ' ἠκολούθουν μάλα θρασέως, καὶ ὡς φεύγουσι διώξαντες ἐπιδιέβαινον. ἔνθα δὴ οἱ Ὀλύνθιοι ἱππεῖς, ἠνίκα ἔτι εὐχείρωτοι αὐτοῖς ἐδόκουν εἶναι οἱ διαβεβηκότες, ἀναστρέφαντες ἐμβάλλουσιν αὐτοῖς, καὶ αὐτὸν τε ἀπέκτειναν τὸν Τημονίδα καὶ τῶν ἄλλων πλείους ἢ ἑκατόν. ὁ δὲ Τελευτίας ὡς εἶδε τὸ γιγνόμενον, ὀργισθεὶς, ἀναλαβὼν 5 τὰ ὄπλα ἤγε μὲν ταχὺ τοὺς ὀπλίτας, διώκειν δὲ καὶ τοὺς πελταστάς ἐκέλευε καὶ τοὺς ἱππέας καὶ μὴ ἀνιέναι. πολλοὶ μὲν οὖν δὴ καὶ ἄλλοι τοῦ καιροῦ ἐγγυτέρῳ τοῦ τείχους διώξαντες κακῶς ἀπεχώρησαν, καὶ ἐκεῖνοι δ' ἐπεὶ ἀπὸ τῶν πύργων ἐβάλλοντο, ἀποχωρεῖν τε ἠναγκαζόντο τεθορυβημένους καὶ προφυλάττεσθαι τὰ βέλη. ἐν τούτῳ δὴ οἱ Ὀλύνθιοι ἐπ- 6 ἐξελαύνουσι μὲν τοὺς ἱππεῖς, ἐβοήθουν δὲ καὶ οἱ πελτασταί· τέλος δὲ καὶ οἱ ὀπλίται ἐπεξέθεον, καὶ τεταραγμένη τῇ γάλαγγι προσπίπτουσι. καὶ ὁ μὲν Τελευτίας ἐνταῦθα μαχόμενος ἀποθνήσκει. τούτου δὲ γενομένου εὐθύς καὶ οἱ ἀμφ' αὐτὸν ἐνέκλιναν, καὶ οὐδεὶς ἔτι ἴστατο, ἀλλὰ πάντες ἐφρευγον, οἱ μὲν ἐπὶ Σπαρτώλου, οἱ δὲ ἐπὶ Ἀκάνθου, οἱ δὲ εἰς Ἀπολλωνίαν, οἱ πλεῖστοι δὲ εἰς Ποτίδαιαν. ὡς δ' ἄλλος ἄλλη ἐφρευγον, οὕτω καὶ οἱ πολέμιοι ἄλλος ἄλλοσε διώκοντες παν- πληθεῖς ἀπέκτειναν ἀνθρώπους καὶ ὅ,τιπερ ὄφελος ἦν τοῦ στρατεύματος.

Ἐκ μέντοι γε τῶν τοιούτων παθῶν ἐγὼ φημι ἀνθρώ- 7

4. φεύγουσι — Dativ abhängig von ἐπιδιέβαινον.

5. πολλοὶ μὲν οὖν κτλ. — Der Satz enthält eine allgemeine Sentenz: es ist auch schon vielen andern so gegangen, wovon auf die Soldaten des Teletias, die durch ἐκεῖνον bezeichnet sind, die Anwendung gemacht wird. — τοῦ καιροῦ — S. zu II, 3, 24.

6. ἐπεξελαύνουσι — hier mit einem Objekte wie Herod. VII, 38 ὡς δὲ ἐξήλαυε τὴν στρατὴν, während das Verbum ἐξελαύνειν gewöhnlich ohne ein solches mit der Bedeutung marschieren steht.

— Man muß annehmen, daß die § 3 erwähnten Reiter sich bereits in die Stadt zurückgezogen hatten, da hier und an jener Stelle der bestimmte Artikel darauf deutet, daß die ganze Reiterei der Olynthier gemeint sei. — ἴστατο — hielt Stand, wie Anab. I, 10, 1 οὐκέτι ἴστανται, ἀλλὰ φεύγουσι. — Σπάρτωλος — makedonische Stadt in Bottiaea. — ἄλλος ἄλλη ἐφρευγον — S. zu II, 3, 23. — ὅ,τιπερ ὄφελος ἦν — was tüchtig und kampffähig war, d. h. hier den Kern des Heeres. Vgl. VI, 2, 23.

πους παιδεύεσθαι μάλιστα μὲν οὖν ὡς οὐδ' οἰκέτας χοῆ ὄργῃ κολάζειν· πολλάκις γὰρ καὶ δεσπότηαι ὀργιζόμενοι μεῖζω κακὰ ἔπαθον ἢ ἐποίησαν· ἀτὰρ ἀντιπάλοις τὸ μετ' ὄργῃς ἀλλὰ μὴ γνώμῃ προσφέρεσθαι ὅλον αἰμάρτημα. ἡ μὲν γὰρ ὄργῃ ἀπρονοήτων, ἡ δὲ γνώμῃ σκοπεῖ οὐδὲν ἦττον μὴ τι πάθῃ ἢ ὅπως βλάβῃ τι τοὺς πολεμίους.

8 Τοῖς δ' οὖν Λακεδαιμονίοις, ἐπεὶ ἤκουσαν τὸ πρᾶγμα, βουλευομένοις ἐδόκει οὐ φανύλην πεμπτέον δύναμιν εἶναι, ὅπως τὸ τε φρόνημα τῶν νενικηκότων κατασβεσθῆι καὶ μὴ μάτην τὰ πεποιημένα γένοιτο. οὕτω δὲ γνόντες ἡγεμόνα μὲν Ἀγησίπολιν τὸν βασιλέα ἐκπέμπουσι, μετ' αὐτοῦ δὲ ὥσπερ Ἀγησί-

9 λάου εἰς τὴν Ἀσίαν τριάκοντα Σπαρτιατῶν. πολλοὶ δὲ αὐτῶ καὶ τῶν περιοίκων ἐθέλονται καλοὶ κἀγαθοὶ ἠκολούθουν, καὶ ξένοι τῶν τροφίμων καλουμένων, καὶ νόθοι τῶν Σπαρτιατῶν, μάλα εὐειδεῖς τε καὶ τῶν ἐν τῇ πόλει καλῶν οὐκ ἄπειροι. συνεστρατεύοντο δὲ καὶ ἐκ τῶν συμμαχίδων πόλεων ἐθέλονται, καὶ Θετταλῶν γε ἰππεῖς, γνωσθῆναι τῷ Ἀγησιπόλει βουλόμενοι, καὶ Ἀμύντας δὲ καὶ Λέρδας ἔτι προθυμότερον ἢ πρόσθεν. Ἀγησίπολις μὲν δὴ ταῦτα πράττων ἐπορευέτο ἐπὶ τὴν Ὀλυμπον.

10 Ἡ δὲ τῶν Φλιασίων πόλις, ἐπαινεθεῖσα μὲν ὑπὸ τοῦ Ἀγησιπόλειδος, ὅτι πολλὰ καὶ ταχέως αὐτῷ χρήματα εἰς τὴν

7. μάλιστα μὲν οὖν — Vgl. zu I, 4, 4. Dem gegenüber steht steigend ἀτὰρ, aber vollends. Vgl. 4, 17. — γνώμῃ — mit Einsicht. Vgl. Anab. II, 6, 9 ἐκόλαξέ τε ἰαχυρῶς, καὶ ὄργῃ ἐνόησε, ὡς καὶ αὐτῶ μεταμέλειν ἐσθ' ὅτι. καὶ γνώμῃ δ' ἐκόλαξεν. — ἀπρονοήτων — nämlich ἐστί, mit aktiver Bedeutung: ist etwas, das nicht vorher überlegt. De re eq. 6, 13 ἀπρονοήτων γὰρ ἡ ὄργῃ, ὥστε πολλάκις ἐξεργάζεται ὡν μεταμέλειν ἀνάγκη.

8. ὥσπερ Ἀγησίπολιν — S. III, 4, 2. Die Präposition wird in Vergleichen mit ὥσπερ gewöhnlich nur dann wiederholt, wenn diese Partikel mit dem zugehörigen Worte vor dem verglichenen Gegenstande steht.

9. ξένοι τῶν τροφίμων καλουμένων — Der Genetiv ist partitiv. Offenbar sind Jünglinge gemeint, die, nicht in Lakedämon einheimisch, dorthin geschickt wur-

den, um an der Erziehung der spartanischen Jugend teilzunehmen. Dies möchte wohl nicht selten geschehen, wie ja auch Xenophons Söhne sich in diesem Falle befanden. Diogen. Laert. II, 54. — νόθοι τῶν Σπαρτιατῶν — deren Mütter Sklavinnen waren. Diese gehörten, sobald sie mit den ebenbürtigen Knaben erzogen wurden, zur Klasse der μόθαιες oder μόθαιες und konnten selbst unter die Bürger aufgenommen werden. — τῶν ἐν τῇ πόλει καλῶν — der den Freien in Sparta zukommenden Erziehung und der dadurch gewonnenen Rechte und eingegangenen Pflichten. Vgl. 4, 32 u. 33. De rep. Laced. 3, 3 ἐπιθεῖς δὲ καὶ εἰ τις ταῦτα φύγοι, μηδεὶς ἔτι τῶν καλῶν τυγχανεῖν. Kyrop. I, 2, 15. — ταῦτα πράττων — unter diesen (günstigen) Umständen.

10. εἰς τὴν στρατιάν — Vgl. Anab. I, 2, 27 Σύνεσις μὲν ἔδωκε

στρατιάν ἰδοσαν, νομίζουσα δ' ἔξω ὄντος Ἀγησιπόλειδος οὐκ ἂν ἐξελεῖν ἐπ' αὐτοὺς Ἀγησίλαον, οὐδ' ἂν γενέσθαι ὥστε ἅμα ἀμφοτέρους τοὺς βασιλέας ἔξω Σπάρτης εἶναι, θρασείως οὐδὲν τῶν δικαίων ἐποίουν τοῖς κατεληλυθόσιν. οἱ μὲν γὰρ δὴ φυγάδες ἤξιουν τὰ ἀμφίλογα ἐν ἴσῳ δικαστηρίῳ κρίνεσθαι· οἱ δὲ ἠνάγκαζον ἐν αὐτῇ τῇ πόλει διαδικάζεσθαι. λερόντων δὲ τῶν κατεληλυθότων καὶ τίς ἂν αὐτῇ δίκῃ εἴη ὅπου αὐτοὶ οἱ ἀδικοῦντες δικάζοιεν, οὐδὲν εἰσήκουον. ἐκ τούτου μέντοι 11 ἔρχονται εἰς Λακεδαίμονα οἱ κατεληθόντες κατηγορήσοντες τῆς πόλεως, καὶ ἄλλοι δὲ τῶν οἰκοθεν συνηκολούθουν, λέγοντες ὅτι πολλοῖς καὶ τῶν πολιτῶν οὐ δοκοῖεν δίκαια πάσχειν. ἀγανακτήσασα δὲ τούτοις τῶν Φλιασίων ἡ πόλις ζημίωσεν πάντας ὅσοι μὴ πεμπούσης τῆς πόλεως ἦλθον εἰς Λακεδαίμονα. οἱ δὲ ζημιωθέντες οἰκαδε μὲν ἄκνον ἀπιέναι, μένον- 12 τες δ' ἐδίδασκον ὡς οὗτοι μὲν εἴησαν οἱ βιαζόμενοι ταῦτα, οἵπερ σφᾶς τε ἐξέβαλον καὶ Λακεδαιμονίους ἀπέκλεισαν, οὗτοι δὲ οἱ πριάμενοι τε τὰ σφέτερα καὶ βιαζόμενοι μὴ ἀποδιδόναι, οὗτοι δὲ καὶ νῦν διαπεπραγμένοι εἰσι ζημιωθῆναι σφᾶς αὐτοὺς εἰς Λακεδαίμονα ἐλθόντας, ὅπως τοῦ λοιποῦ μηδεὶς 13 τολμῶῃ λέγει δηλώσων τὰ ἐν τῇ πόλει γινόμενα. τῷ δ' ὄντι ὑβρίζειν δοκούντων τῶν Φλιασίων φρουρὰν φαίνουσιν ἐπ' αὐτοὺς οἱ ἔφοροι. ἦν δὲ οὐ τῷ Ἀγησίλαῳ ἀχθομένῳ ταῦτα· καὶ γὰρ τῷ μὲν πατρὶ αὐτοῦ Ἀρχιδάμῳ ξένοι ἦσαν οἱ περὶ Ποδάμεμον, καὶ τότε τῶν κατεληλυθότων ἦσαν· ἑαυτῷ δὲ οἱ

Κύρω χρήματα πολλὰ εἰς τὴν στρατιάν. — γενέσθαι ὥστε — Nach γίνεσθαι in der Bedeutung: es tritt der mögliche Fall ein, steht zuweilen statt des sonst üblichen Infinitivs der Infinitiv mit ὥστε. Anab. V, 6, 30 τοῦτ' ἂν ἐσκόπον ἀφ' οὗ ἂν γένοιτο ὥστε τὸν βουλούμενον ἀποκτεῖν ἤδη. Kyrop. VIII, 2, 2 ἐγένετο αὐτῷ ὥστε χρήμασιν εὐεργετῆν. — τοῖς κατεληλυθόσιν — S. 2, 8—10. — ἐν ἴσῳ δικαστηρίῳ — vor einem unparteiischen Schiedsgerichte, das natürlich aus Fremden, namentlich aus Lakedämoniern bestehen sollte; daher der Gegensatz ἐν αὐτῇ τῇ πόλει. — καὶ τίς ἂν αὐτῇ δίκη εἴη — S. zu 2, 17 und über καὶ zu II, 3, 47. Vgl. § 15 ἐρωτώμενος δὲ καὶ τί τοῦτ

ἂν εἴη; Kyrop. V, 2, 9 ἤρετο· καὶ τί τοῦτ' ἐστί;

11. τῶν οἰκοθεν — S. zu III, 1, 18.

12. ἀπέκλεισαν — S. IV, 4, 15. — βιαζόμενοι μὴ ἀποδιδόναι — die es mit Gewalt durchzusetzen suchen, das sie nicht zurückgeben. Thukyd. VII, 79 ἐβιάσαντο πρὸς τὸν λόφον ἐλθεῖν. — εἰσι statt des zu Anfang stehenden εἴησαν. Vgl. zu III, 5, 25. Über den folgenden Infinitiv s. zu IV, 4, 7.

13. ἦν — ἀχθομένῳ — S. zu IV, 1, 11. — ἑαυτῷ weil der begründende Satz aus dem Sinne des Agesilaos genommen und dieser dem Gedanken nach Subjekt des Hauptsatzes ist. Vgl. Anab. II, 3, 25 οὐκ ἀξιὸν ἐστὶ βασιλεὶ ἀφείναι τοὺς ἐφ' ἑαυτὸν στρατευσάμενους.

14 ἀμφὶ Προκλέα τὸν Ἰππονίκου. ὡς δὲ τῶν διαβατηρίων γενο-
 μένων οὐκ ἔμελλεν, ἀλλ' ἐπορεύετο, πολλαὶ πρεσβείαι ἀπὴν-
 των καὶ χρήματα ἐδίδοσαν, ὥστε μὴ ἐμβάλλειν. ὁ δὲ ἀπεκρί-
 νατο ὅτι οὐχ ἵνα ἀδικοίη στρατεύοιτο, ἀλλ' ὅπως τοῖς ἀδι-
 15 κουμεμένοις βοηθήσειεν. οἱ δὲ τελευτῶντες πάντα ἔφασκον
 ποιήσειν, ἐδέοντό τε μὴ ἐμβάλλειν. ὁ δὲ πάλιν ἔλεγεν ὡς οὐκ
 ἂν πιστεύσειε λόγοις, καὶ γὰρ τὸ πρότερον ψεύσασθαι αὐ-
 τούς, ἀλλ' ἔργου τινὸς πιστοῦ δεῖν ἔφη. ἐρωτώμενος δὲ καὶ
 τί τοῦτ' ἂν εἴη; πάλιν ἀπεκρίνατο, "Ὅπερ καὶ πρόσθεν, ἔφη,
 ποιήσαντες οὐδὲν ὑφ' ἡμῶν ἠδικήθητε. τοῦτο δὲ ἦν τὴν
 16 ἀκρόπολιν παραδοῦναι. οὐκ ἐθελόντων δὲ αὐτῶν τοῦτο ποιεῖν,
 ἐνέβαλέ τε εἰς τὴν χώραν καὶ ταχὺ περιτειχίσας ἐπολιόρκει
 αὐτούς. πολλῶν δὲ λεγόντων Λακεδαιμονίων ὡς ὀλίγων ἔνε-
 κεν ἀνθρώπων πόλει ἀπεχθάνοιτο πλεον πεντακισχιλίων ἀν-
 δρῶν· καὶ γὰρ δὴ ὅπως τοῦτ' ἐνδηλον εἴη, οἱ Φλιασίοι ἐν τῷ
 φανερωῷ τοῖς ἔξω ἔξεκλησίαζον· ὁ μὲντοι Ἀγησίλαος πρὸς τοῦτο
 17 ἀντεμνηχανήσατο. ὁπότε γὰρ ἐξίλειεν ἢ διὰ φιλιῶν ἢ διὰ συγγέ-
 νειαν τῶν φηγάδων, ἐδίδασκε συσσίτια τε αὐτῶν κατασκευάζειν
 καὶ εἰς τὰ ἐπιτήδεια ἱκανὸν δίδουσι, ὅσοι γυμνάζεσθαι ἐθέ-

14. διαβατηρίων γενομένων — S. zu III, 1, 17 u. 4, 3. — ἐδίδοσαν — wollten geben. Vgl. III, 5, 18. — ὥστε — ähnlich wie ἐφ' ὅτε in dem Sinne, unter der Bedingung dafs. Anab. V, 6, 26 ταῦτα δὲ ἔλεγεν εἰδὼς ὅτι οἱ Σινωπεῖς ὑπισχνούντο ὥστε ἐκπλεῖν.

15. τελευτῶντες — zuletzt. S. § 17; VI, 2, 15. Anab. IV, 5, 16; VI, 3, 8. — ἔργου πιστοῦ — einer Handlung die Sicherheit bietet, im Gegensatz zu den λόγοις. — ὅπερ καὶ πρόσθεν — S. IV, 4, 15.

16. ἐνέβαλε — im J. 381 v. Chr. — πολλῶν λεγόντων — Der Satz ist nicht zu Ende geführt, sondern an den unterbrechenden Zwischensatz eine neue Konstruktion mit ὁ μὲντοι angeknüpft. — πλεον — S. zu IV, 5, 4. — ἐν φανερωῷ τοῖς ἔξω — an einem für die Belagernden sichtbaren Platze. — πρὸς τοῦτο — nicht blofs gegen diese Schaustellung der großen Bürgerzahl von Phlius, sondern namentlich gegen den Vorwurf, dafs

er einer Anzahl von Flüchtlingen wegen, die geringer als die Zahl der Bürger in der Stadt wäre, den Spartanern Feindschaft mit den Phliasiern bereite.

17. ἐξίλειεν — nämlich aus der Stadt; das Subjekt ist allgemein zu denken = τινές. — αὐτῶν — auf das zu ἐδίδασκε zu ergänzende Objekt τοὺς φηγάδας zu beziehen. Wenn die Syssitien nicht blofse Tischgemeinschaften, sondern geschlossene Genossenschaften sind, die auch als Waffenverbrüderungen besonderen Wert haben, so möchte der Sinn sein: Agesilaos wies die Verbannten an, aus ihren Freunden und Verwandten derartige Genossenschaften zu bilden. Vgl. Oncken, Staatslehre des Aristoteles II, S. 326. — καὶ — δίδουσι — Der Sinn dieser, wie es scheint, verderbten Worte ist wohl: sie sollten denen, welche beim Heere bleiben und an dessen Übungen und Kämpfen teilnehmen wollten, alles, was sie bedurften, in hinreichendem Mafse geben.

λοιεν· καὶ ὄπλα δὲ ἐκπορίζειν ἅπασιν τοῦτοις διεκελεύετο, καὶ μὴ ὀκνεῖν εἰς ταῦτα χρήματα δαναίεσθαι. οἱ δὲ ταῦτα ὑπηρε-
 τοῦντες ἀπέδειξαν πλείους χιλίων ἀνδρῶν ἄριστα μὲν τὰ σώ-
 ματα ἔχοντας, εὐτάκτους δὲ καὶ εὐοπλοτάτους· ὥστε τελευ-
 τῶντες οἱ Λακεδαιμόνιοι ἔλεγον ὡς τοιούτων δέοιτο συστρα-
 τιωτῶν.

Καὶ Ἀγησίλαος μὲν δὴ περὶ ταῦτα ἦν. ὁ δὲ Ἀγησίπολις 18
 εὐθύς ἐκ τῆς Μακεδονίας προσιὼν ἔθετο πρὸς τῇ πόλει τῶν
 Ὀλυνθίων τὰ ὄπλα. ἐπεὶ δὲ οὐδεὶς ἀντεξήει αὐτῷ, τότε τῆς
 Ὀλυνθίας εἴ τι ὑπόλοιπον ἦν ἐδήου καὶ εἰς τὰς συμμαχίδας
 ἰὼν αὐτῶν ἐφθειρε τὸν σίτον· Τορώνην δὲ καὶ προσβαλὼν
 εἶλε κατὰ κράτος. ἐν δὲ τοῦτοις ὄντα κατὰ θέρους ἀκμήν 19
 καῦμα πυριφλεγῆς λαμβάνει αὐτόν. ὡς δὲ πρόσθεν ἐωρακότα
 τὸ ἐν Ἀφύτει τοῦ Διούσου ἱερὸν ἔρωσ αὐτόν τὸτ' ἔσχε τῶν
 τε σκυρῶν σκηνημάτων καὶ τῶν λαμπρῶν καὶ ψυχρῶν ὑδά-
 των. ἐκομισθῆ μὲν οὖν ἐκεῖσε ἐτι ζῶν, ὅμως μὲντοι ἐβδο-
 ματος ἀφ' οὗ ἔκαμεν ἔξω τοῦ ἱεροῦ ἐτελεύτησε. καὶ ἐκεῖνος
 μὲν ἐν μέλιτι τεθεῖς καὶ κομισθεῖς οἴκαδε ἔτυχε τῆς βασιλικῆς
 ταφῆς.

Ἀγησίλαος δὲ τοῦτο ἀκούσας οὐχ ἦ τις ἂν ᾤετο ἐφήσθη 20
 ὡς ἀντιπάλῳ, ἀλλὰ καὶ ἐδάκρυσε καὶ ἐπόθησε τὴν συνουσίαν.
 συσκηνοῦσι μὲν γὰρ δὴ βασιλεῖς ἐν τῷ αὐτῷ, ὅταν οἴκοι
 ᾤσιν· ὁ δὲ Ἀγησίπολις τῷ Ἀγησίλαῳ ἱκανὸς μὲν ἦν καὶ ἡβη-
 τικῶν καὶ θηρευτικῶν καὶ ἰππικῶν καὶ παιδικῶν λόγων με-
 τέχειν· πρὸς δὲ τοῦτοις καὶ ὑπηδεῖτο αὐτόν ἐν τῇ συσκη-
 νίᾳ, ὥσπερ εἰκὸς πρεσβύτερον. καὶ οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι

— ἄριστα — ist Adverb, τὰ σώματα Accusat. der Beziehung. Oekon. 21, 7 οἱ ἂν αὐτῶν ἄριστα τὸ σῶμα ἔχουσι. Kyrop. I, 6, 18 τὰ σώματα ἄριστα ἔχοντας παρασκευάσειν. Einen anderen Ausdruck für dieselbe Sache s. III, 4, 16. Vgl. VI, 2, 27. — εὐτάκτους καὶ εὐοπλοτάτους — Positiv und Superlativ auch verbunden Kyrop. II, 4, 29 τῶν δυνατατάτων καὶ προθύμων.

18. Ἀγησίπολις — S. § 9.
 19. κατὰ θέρους ἀκμήν — um die Mitte des Sommers. Vgl. Thukyd. II, 19 τοῦ θέρους καὶ

τοῦ σίτου ἀκμάζοντος. — Ἀφύτις — auf der chalkidischen Halbinsel Pallene. — ἐν μέλιτι τεθεῖς — Dasselbe erzählt Diodor XV, 93 und Nepos Agesil. 8 vom Leichname des Agesilaos. Vgl. Stob. Flor. VI, 3 ἀποθνήσκοντα δ' ἐν θυμιάμασι τὸ σῶμα κελύειν ἀποτίθεισθαι, τοὺς δ' ἐν μέλιτι, ὑπὲρ τοῦ μὴ ταχέως κατασπῆναι. — τῆς βασιλικῆς ταφῆς — S. zu III, 3, 1.

20. συσκηνοῦσι — sie speisen zusammen. Vgl. zu IV, 8, 18. De rep. Laced. 15, 4. — ὥσπερ εἰκὸς πρεσβύτερον — nämlich ὑπαιδεῖσθαι.

αὐτ' ἐκείνου Πολυβιάδην ἀρμοστήν ἐπὶ τὴν Ὀλυμπον ἐκπέμ-
πουσιν.

- 21 Ὁ δ' Ἀγησίλαος ἤδη μὲν ὑπερέβαλε τὸν χρόνον, ὅσον ἐλέγετο ἐν τῷ Φλιοῦντι σίτος εἶναι· τοσοῦτον γὰρ ἐγκράτεια γαστροῦ διαφέρει, ὥστε οἱ Φλιαῖοι τὸν ἡμισὺν ψηφισάμενοι σίτον τελεῖν ἢ πρόσθεν καὶ ποιοῦντες τοῦτο τὸν διπλάσιον 22 τοῦ εἰκότος χρόνον πολιορκούμενοι διήρκεσαν· καὶ τόλμα δὲ ἀτολμίας ἔσθ' ὅτε τοσοῦτον διαφέρει, ὥστε Δελφίων τις, λαμπρὸς δοκῶν εἶναι, λαβῶν πρὸς αὐτὸν τριακοσίους ἄνδρας Φλιασίαν ἱκανὸς μὲν ἦν καλύειν τοὺς βουλομένους εἰρήνην ποιῆσθαι, ἱκανὸς δὲ οἷς ἠπίσται εἰρῆσας φυλάττειν, εὐνῆτο δὲ εἰς τε τὰς φυλακὰς ἀναγκάζειν τὸ πλῆθος ἰέναι καὶ τούτους ἐφοδεύων πιστοὺς παρέχεσθαι. πολλάκις δὲ μεθ' ὧν εἶχε περὶ αὐτὸν καὶ ἐκθέων ἀπέκρουε φύλακας ἄλλοτ' ἄλλῃ 23 τοῦ περιτετειχισμένου κύκλου. ἐπεὶ μέντοι οἱ ἐπίλεκτοι οὗτοι πάντα τρόπον ζητοῦντες οὐχ εὗρισκον σίτον ἐν τῇ πόλει, ἐκ τούτου δὴ πέμψαντες πρὸς τὸν Ἀγησίλαον ἐδέοντο σπείσασθαι πρὸς βεβαίαν εἰς Λακεδαίμονα ἰούσῃ· δεδόχθαι γὰρ σφίσι ἐφασαν ἐπιτρέπειν τοῖς τέλεσι τῶν Λακεδαιμονίων χρήσασθαι 24 τῇ πόλει ὅτι βούλονται. ὁ δὲ ὀργισθεὶς ὅτι ἄκυρον αὐτὸν ἐποίουν, πέμψας μὲν πρὸς τοὺς οἰκοφίλους διεπραξάτο ἐαυτῷ ἐπιτραπήναι τὰ περὶ Φλιοῦντος, ἐσπείσατο δὲ τῇ πρὸς βεβαίαν. φυλακῇ δὲ ἔτι ἰσχυροτέρα ἢ πρότερον ἐφύλαττεν, ἵνα μηδεὶς τῶν ἐκ τῆς πόλεως ἐξίη. ὅμως μέντοι ὁ γε Δελφίων καὶ στιγματίας τις μετ' αὐτοῦ, ὃς πολλὰ ὑφείλετο ὄπλα τῶν 25 πολιορκούντων, ἀπέδρασαν νύκτωρ. ἐπεὶ δὲ ἤκον ἐκ τῆς Λακεδαίμονος ἀπαγγέλλοντες, ὅτι ἡ πόλις ἐπιτρέποι Ἀγησίλαῳ διαγνῶναι τὰ ἐν Φλιοῦντι ὅπως αὐτῷ δοκοίη, Ἀγησίλαος δὴ

21. ὅσον — Genetiv des Betrages, abhängig von σίτος. Thukyd. II, 23 χρόνον ἐμμέναντες ὅσον εἶχον τὰ ἐπιτήδεια. III, 1 ἐμμέναντες χρόνον οὐ εἶχον τὰ σιτία. — γαστροῦ — Völlerei, abhängig von διαφέρει. — τελεῖν — aufzuwenden, zu verbrauchen. Photios: τελεῖν: ἀναλόκειν, δαπανᾶν. Athen. II S. 40° τελεῖν τὸ δαπανᾶν. Demokrit in Stob. Floril. LXXXIII, 25 ἐν γὰρ τῷ ξυνοῦ τὰ τελευμένα οὐκ ἀνίξωσπερ ἰδίῃ.

22. κύκλου — S. zu IV, 4, 11.

23. οἱ ἐπίλεκτοι — die Mannschaft des Delphion. — σπείσασθαι — um sicher nach Lakädämon gehen zu können. Vgl. Anab. II, 3, 7. — χρήσασθαι — βούλονται — S. zu II, 4, 37. —

24. τῶν ἐκ τῆς πόλεως — S. zu III, 1, 22.

25. ἀπαγγέλλοντες — nämlich τινές. S. zu VI, 5, 25. — τῶν

οὕτως ἔγνω, πενήκοντα μὲν ἄνδρας τῶν κατεληλυθότων, πενήκοντα δὲ τῶν οἰκοθεν πρῶτον μὲν ἀνακρίναι ὄντινά τε ζῆν ἐν τῇ πόλει καὶ ὄντινα ἀποθανεῖν δίκαιον εἶη· ἔπειτα δὲ νόμους θεῖναι, καθ' οὓς πολιτεύσονται· ἕως δ' ἂν ταῦτα διαπράξωνται, φυλακὴν καὶ μισθὸν τοῖς φρουροῖς ἕξ μηνῶν κατέλιπε. ταῦτα δὲ ποιήσας τοὺς μὲν συμμαχοὺς ἀφήκε, τὸ δὲ πολιτικὸν οἶκαδε ἀπήγαγε. καὶ τὰ μὲν περὶ Φλιοῦντα οὕτως αὐτῷ ἐπετετέλεστο ἐν ὅκτῳ μηνὶ καὶ ἐναντιῷ.

Καὶ ὁ Πολυβιάδης δὲ παντάπασι κακῶς ἔχοντας λιμῶν 26 τοὺς Ὀλυμπίους διὰ τὸ μῆτε ἐκ τῆς γῆς λαμβάνειν μῆτε κατὰ θάλατταν εἰσάγεσθαι σίτον αὐτοῖς, ἠνάγκασε πέμψαι εἰς Λακεδαίμονα περὶ εἰρήνης. οἱ δ' ἐλθόντες πρόσβεις αὐτοκράτορες συνθήκας ἐποιήσαντο τὸν αὐτὸν μὲν ἐχθρὸν καὶ φίλον Λακεδαιμονίοις νομίζειν, ἀκολουθεῖν δὲ ὅποι ἂν ἤρῶνται καὶ σύμμαχοι εἶναι. καὶ ὁμόσαντες ταύταις ἐμμενεῖν οὕτως ἀπῆλθον οἰκάρδε.

Προκεχωρηκότων δὲ τοῖς Λακεδαιμονίοις ὥστε Θηβαίους 27 μὲν καὶ τοὺς ἄλλους Βοιωτοὺς παντάπασιν ἐπ' ἐκείνοις εἶναι, Κορινθίους δὲ πιστοτάτους γεγενῆσθαι, Ἀργείους δὲ τεταπεινωσθαι διὰ τὸ μηδὲν εἶναι ὠφελεῖν αὐτοὺς τῶν μηνῶν τὴν ὑποφορὰν, Ἀθηναίους δὲ ἠρημῶσθαι, τῶν δ' αὐτῶν συμμαχῶν κεκολασμένων οἱ δυσμένως εἶχον αὐτοῖς, παντάπασιν ἤδη καλῶς καὶ ἀσφαλῶς ἢ ἀρχὴ ἐδόκει αὐτοῖς κατεσκευασθαι.

Πολλὰ μὲν οὖν ἂν τις ἔχοι καὶ ἄλλα λέγειν καὶ Ἑλληνικὰ IV. καὶ βαρβαρικά, ὡς θεοὶ οὔτε τῶν ἀσεβοῦντων οὔτε τῶν ἀνόσια ποιούντων ἀμελοῦσι· νῦν γε μὴν λέξω τὰ προκείμενα. Λακεδαιμόνιοί τε γὰρ οἱ ὁμόσαντες αὐτονόμους ἐάσειν τὰς πόλεις τὴν ἐν Θήβαις ἀκρόπολιν κατασχόντες ὑπ' αὐτῶν μόνων τῶν

οἰκοθεν — S. zu III, 1, 18. Gemeint sind damit die in Phlius befindlichen Bürger. — αὐτῷ — S. zu 2, 10. — ἐν ὅκτῳ μηνὶ καὶ ἐναντιῷ — Das Ende der Unternehmung gegen Phlius fällt also in das Jahr 379 v. Chr.

26. τὸν αὐτὸν — νομίζειν — S. zu II, 2, 20. — οὕτως — S. zu III, 2, 9; IV, 7, 5.

27. προκεχωρηκότων — S. zu II, 4, 29. Xenophon faßt nun den Zustand der lakädämonischen Herrschaft nach den bisherigen

Begebenheiten kurz zusammen. — τῶν μηνῶν τὴν ὑποφορὰν — S. zu IV, 7, 2. — ἠρημῶσθαι — indem ihre Bundesgenossenschaft aufgelöst war.

IV. 1. Πολλὰ μὲν — Dem μὲν entspricht γε μὴν; s. zu IV, 2, 17. — ἀμελοῦσι — unbestraft lassen, wie sonst auch περιορᾶν. Das Gegenteil ist μέλειν. Vgl. zu VI, 4, 30. — ὁμόσαντες — S. I, 32. — ὑπ' αὐτῶν μόνων — von den Unterdrückten für sich allein. αὐτός steht zuweilen zur

ἀδικηθέντων ἐκολάσθησαν, πρῶτον οὐδ' ὑφ' ἐνός τῶν πάποτε ἀνθρώπων κρατηθέντες, τοὺς τε τῶν πολιτῶν εἰσαγαγόντας εἰς τὴν ἀκρόπολιν αὐτοὺς καὶ βουλευθέντας Λακεδαιμονίοις δουλεύειν τὴν πόλιν, ὥστε αὐτοὶ τυραννεῖν, τὴν τούτων ἀρχὴν ἐπὶ μόνον τῶν φυγόντων ἤρκεσαν καταλύσαι. ὡς δὲ τοῦτ' ἐγένετο διηγήσομαι.

- 2 Ἦν τις Φυλλίδας, ὃς ἐγραμμάτευε τοῖς περὶ Ἀρχίαν πολεμάρχοις, καὶ τᾶλλα ὑπῆρέτει, ὡς ἐδόκει, ἄριστα. τούτῳ δ' ἀφιγμένῳ Ἀθήναζε κατὰ πρᾶξιν τινα καὶ πρόσθεν γνώριμος ὢν Μέλων τῶν Ἀθήναζε πεφευγόντων Θηβαίων συγγίγνεται, καὶ διαπυθόμενος μὲν τὴν περὶ Ἀρχίαν τε τὸν πολεμαρχοῦντα καὶ τὴν περὶ Φίλιππον τυραννίδα, γνοὺς δὲ μισοῦντα αὐτὸν ἐτι μᾶλλον αὐτοῦ τὰ οἰκοί, πιστὰ δούς καὶ λαβῶν συνέθετο ὡς δεῖ ἕκαστα γίνεσθαι. ἐκ δὲ τούτου προσλαβὼν ὁ Μέλων ξὺς τοὺς ἐπιτηδειοτάτους τῶν φευγόντων ξιφίδια ἔχοντας καὶ

Verstärkung vor μόνος, Kyrop. III, 3, 38 ὁ δὲ τὴν τούτων ὑπόμνησιν αὐτὸς μόνος ἔχων εἰκότας ἂν ἡμιτελῆ αὐτὸν νομίζοι. — πρῶτον — müsste für πρότερον gebraucht sein, wie es sich ähnlich Hiero 4, 2 καὶ τούτων πρὶν ἀπάρεσθαι τοῖς θεοῖς τοὺς διακόνους πρῶτον κελύουσι ἀπογεύσασθαι findet, wenn man es nicht lieber mit ἐκολάσθησαν verbinden will: sie, die niemals von irgend jemand überwältigt worden waren, erlitten zum ersten Male eine Züchtigung. — οὐδ' ὑφ' ἐνός = ὑπ' οὐδενός, οὐδεὶς und μηδεὶς werden öfter in ihre Bestandteile zerlegt, indem Präpositionen oder die Partikel ἂν zwischen dieselben treten. Vgl. II, 2, 10 οὐδ' ἐπὶ μιᾷ αἰτία. — τῶν πάποτε ἀνθρώπων — Vgl. III, 5, 14 μεγίστους τῶν πάποτε γενιάσαι. Lykurg. geg. Leokr. 134 τῶν πάποτε προδοτῶν. — κρατηθέντες — überwältigt, denn besiegt worden waren die Lakeditämonier öfter. — τοὺς εἰσαγαγόντας — καὶ βουλευθέντας — Der Accus. ist gleichsam im voraus als Objekt zum Verbum finitum gesetzt, während dann dafür τὴν τούτων ἀρχὴν eintritt. Vgl. auch zu § 40. — ὥστε αὐτοὶ τυραννεῖν — Der Nominativ statt des regelmässigen

Accusativs beim Infinitiv, als ob statt εἰσαγαγόντας ein Relativsatz οἱ εἰσάγοντες stünde.

2. τοῖς περὶ Ἀρχίαν πολεμάρχοις — Da nur Archias und Philippos wirklich Polemarchen waren, denn dals Leontiades, den Plutarch Agesil. 24 als Polemarchen bezeichnet, nicht zu denselben gehörte, geht aus § 7 hervor, so kann Xenophon mit οἱ περὶ Ἀρχίαν πολεμάρχοι nur diese beiden Personen meinen. So sagt auch Plutarch Caesar 31 οἱ περὶ Λέντιον ὑπατέροντες und Diodor II, 60 τοὺς περὶ τὸν Ἰαμβούλον vom Iambulos und dessen einzigen Begleiter. — πρόσθεν ὢν — S. zu § 29. — τῶν Ἀθήναζε πεφευγόντων — S. 2, 31. — καὶ τὴν περὶ Φίλιππον — Der Artikel ist wiederholt, obgleich die Tyrannis beider eine gemeinschaftliche ist, um das getrennte Mitwirken beider, welches diese eine Tyrannis hervorbrachte, anzudeuten. Vgl. Anab. III, 1, 17 καὶ τοῦ ὀμομητρῶν καὶ τοῦ ὀμοπατρῶν ἀδελφοῦ καὶ τεθνηκότος ἤδη ἀποκειμῶν τὴν κεφαλὴν. — αὐτοῦ = ἡ αὐτῶν.

3. ξὺς — Nach Plutarch Pelop. 8 und de genio Socr. 2 S. 576^c waren es im ganzen zwölf. — οἱ ἀπὸ τῶν ἔργων ὀφιαίτατοι — erg. ἀπίοντες ἦλθον.

ἄλλο ὄπλον οὐδὲν, ἐρχεται πρῶτον μὲν εἰς τὴν χώραν νυκτός· ἔπειτα δὲ ἡμερεύσαντες ἐν τινὶ τόπῳ ἐρήμῳ πρὸς τὰς πύλας ἦλθον, ὡς δὴ ἐξ ἀγροῦ ἀπίοντες, ἠνίκασπε οἱ ἀπὸ τῶν ἔργων ὀφιαίτατοι. ἐπεὶ δ' εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν, διενυκτέρευσαν μὲν ἐκείνην τὴν νύκτα παρὰ Χάρωνί τινι, καὶ τὴν ἐπιούσαν δ' ἡμέραν διημέρευσαν. ὁ μὲν οὖν Φυλλίδας τὰ τε ἄλλα ἐπεμελεῖτο τοῖς πολεμάρχοις, ὡς Ἀφροδίσια ἄγουσιν ἐπ' ἐξόδῳ τῆς ἀρχῆς, καὶ δὴ καὶ γυναῖκας πάλαι ὑπισχνούμενος ἄξειν αὐτοῖς τὰς σεμνοτάτας καὶ καλλίστας τῶν ἐν Θήβαις τότ' ἔφη ἄξειν. οἱ δέ, ἦσαν γὰρ τοιοῦτοι, μάλα ἠδέως προσεδέχοντο νυκτερεύειν. ἐπεὶ δὲ εἰδείνησαν τε καὶ συμπροθυμου- μένου ἐκείνου ταχὺ ἐμεθύσθησαν, πάλαι κελυνόντων ἄγειν τὰς ἑταίρας, ἐξελλθὼν ἤγαγε τοὺς περὶ Μέλωνα, τρεῖς μὲν στείλας ὡς δεσποίνας, τοὺς δ' ἄλλους ὡς θεραπεύοντας. κάκει- νους μὲν εἰσῆγαγεν εἰς τὸ ταμείου τοῦ πολεμαρχείου, αὐτὸς δ' εἰσελθὼν εἶπε τοῖς περὶ Ἀρχίαν, ὅτι οὐκ ἂν φασιν εἰσελθεῖν αἱ γυναῖκες, εἰ τις τῶν διακόνων ἔνδον ἔσοιτο. ἐνθεν οἱ μὲν ταχὺ ἐκέλευον πάντας ἐξίεναι, ὁ δὲ Φυλλίδας δούς οἶνον εἰς ἐνός τῶν διακόνων ἐξέπεμψεν αὐτούς. ἐκ δὲ τούτου εἰσῆγαγε τὰς ἑταίρας δὴ, καὶ ἐκάθιζε παρ' ἐκάστῳ. ἦν δὲ σύνθημα, ἐπεὶ καθίζοντο, παῖειν εὐθύς ἀνακαλυψαμένους. οἱ μὲν δὴ οὕτω λέγουσιν αὐτοὺς ἀποθανεῖν, οἱ δὲ καὶ ὡς 7 κωμαστὰς εἰσελθόντας τοὺς ἀμφὶ Μέλωνα ἀποκτείνειν τοὺς πολεμάρχους. λαβῶν δὲ ὁ Φυλλίδας τρεῖς αὐτῶν ἐπορεύετο ἐπὶ τὴν τοῦ Λεοντιάδου οἰκίαν· κόψας δὲ τὴν θύραν εἶπεν, ὅτι παρὰ τῶν πολεμάρχων ἀπαγγεῖλαι τι βούλοιο. ὁ δὲ ἐτύγχανε μὲν χωρὶς κατακείμενος ἐτι μετὰ δεῖπνον καὶ ἡ

4. ἐπεμελεῖτο — machte die Besorgungen. Der Accus. wie IV, 1, 40 τὰ τ' ἄλλα ἐπεμελεῖτο αὐτοῦ. Kommentar II, 9, 4 τὰ τοιαῦτα πάντα ἐπεμελεῖτο. — Ἀφροδίσια kein Fest zu Ehren der Göttin, sondern ein ausschweifendes Gelage zur Feier der glücklich beendeten Amtsführung, wie es unter demselben Namen die Seeleute zur Feier einer glücklich vollbrachten Seefahrt zu halten pflegten. Vgl. Plutarch Vergl. des Kimon und Lucull. I ἡδὴ λοιπὸν Ἀφροδίσια τῶν πολέμων καὶ στρατηγῶν ἄγοντα παῖζειν. — τοιοῦτοι — nämlich,

dass ihnen dieses Anerbieten angenehm war. Vgl. Anab. III, 1, 30.

6. εἰς ἐνός — nämlich Haus oder Gemach. So stehen oft die Präpositionen ἐν und εἰς neben einem Genetiv mit Auslassung der zugehörigen Lokalitätsbezeichnung. Vgl. VI, 5, 30. — δὴ — mit ironischem Sinne, um anzudeuten, dass die Bezeichnung als ἑταῖραι nur dem entspricht, was sie zu sein vorgaben. — ἀνακαλυψαμένους — Subjekt zu παῖειν.

7. οἱ δὲ καὶ κτλ. — Diese Erzählung giebt Plutarch de genio Socr. 30 S. 596^d. — ἐτύγχανε — δεῖπνον

γυνή ἐριουργοῦσα παρεκάθητο. ἐκέλευσε δὲ τὸν Φυλλίδα
πιστὸν νομίζων εἰσιέναι. οἱ δ' ἐπεὶ εἰσῆλθον, τὸν μὲν ἀπο-
κτείναντες, τὴν δὲ γυναῖκα φοβήσαντες κατεσιώπησαν. ἐξιών-
τες δὲ εἶπον τὴν θύραν κεκλεισθαι· εἰ δὲ λήψονται ἀνεωργμέ-
8 νην, ἠπέλλησαν ἀποκτείνειν ἅπαντας τοὺς ἐν τῇ οἰκίᾳ. ἐπεὶ
δὲ ταῦτ' ἐπέπρακτο, λαβὼν δύο ὁ Φυλλίδας τῶν ἀνδρῶν ἦλθε
πρὸς τὸ ἀναγκαῖον, καὶ εἶπε τῷ εἰρηγοφύλακι, ὅτι ἀνδρα ἄγοι
παρὰ πολεμάρχων, ὃν εἰρξαι δεῖ. ὡς δὲ ἀνέωξε, τοῦτον μὲν
εὐθύς ἀπέκτειναν, τοὺς δὲ δεσμώτας ἔλυσαν. καὶ τούτους μὲν
ταχὺ τῶν ἐκ τῆς στοᾶς ὀπλων καθελόντες ὄπλισαν καὶ ἀγα-
9 ρόντες ἐπὶ τὸ Ἀμφεῖον θέσθαι ἐκέλευον τὰ ὄπλα. ἐκ δὲ
τούτου εὐθύς ἐκήρυττον ἐξιέναι πάντας Θηβαίους, ἰπέας τε
καὶ ὀπίτας, ὡς τῶν τυράννων τεθνεώτων. οἱ δὲ πολῖται,
ἕως μὲν νῦξ ἦν, ἀπιστοῦντες ἡσυχίαν εἶχον· ἐπεὶ δ' ἡμέρα τ'
ἦν καὶ φανερὸν ἦν τὸ γεγενημένον, ταχὺ δὴ καὶ οἱ ὀπίται
καὶ οἱ ἰπέεις σὺν τοῖς ὄπλοις ἐξεβόηθον. ἐπεμφαν δ' ἰπ-
πέας οἱ κατεληλυθότες καὶ ἐπὶ τοὺς πρὸς τοὺς ὀρίους Ἀθη-
ναίαν δύο τῶν στρατηγῶν. οἱ δ' εἰδότες τὸ πρᾶγμα, ἐφ' ὃ
10 ἀπεστάλκεσαν* ὁ μέντοι ἐν τῇ ἀκροπόλει ἀρμοστής ἐπεὶ
ἦσθετο τὸ νυκτερινὸν κήρυγμα, εὐθύς ἐπεμφεν εἰς Πλαταιᾶς
καὶ Θεσπιᾶς ἐπὶ βοήθειαν. καὶ τοὺς μὲν Πλαταιᾶς αἰσθό-

— Er lag nach der Mahlzeit noch auf dem Ruhebetto, auf welchem die Griechen auch bei der Mahlzeit zu liegen pflegten, und zwar hatte er weiter keine Gesellschaft bei sich (*χωρίς*) als seine Gemahlin. — τὸν — κατεσιώπησαν — Die Verbindung mit μὲν — δὲ ist angewendet, als ob beide Objekte zu dem Verbum finitum κατεσιώπησαν gehörten. — In transitiver Bedeutung steht II, 4, 20 das Medium κατασιωπησάμενος. — κεκλεισθαι — geschlossen zu halten. Das Perfectum steht, um eine Handlung, die alsbald eintreten soll, und den durch dieselbe hervorgebrachten dauernden Zustand zugleich zu bezeichnen. Vgl. VI, 2, 15 ἐκήρυξεν περᾶσθαι. VI, 4, 25 παρήγγειλαν συνσκευάσθαι πάντας. So auch der Imperativ πεποιήσο Kyrop. IV, 2, 7. — ἀποκτείνειν — S. zu I, 6, 14.

8. τὸ ἀναγκαῖον — das Ge-

fängnis, wie § 14. Es scheint dies eine den Böotern eigentümliche Benennung zu sein. — τῶν — ὀπλων — partitiver Genetiv; s. zu IV, 4, 13. Es sind erbeutete Waffen gemeint, die in den öffentlichen Hallen als Siegeszeichen aufgehängt waren. Plutarch de genio Socr. 34 S. 598⁴ τοῖς δὲ ὄχλοις ὄπλα παρείχον αἱ στοαὶ πλήρεις οὖσαι παντοδαπῶν λαφύρων.

9. ἐξιέναι — nämlich aus den Häusern. — δύο τῶν στρατηγῶν — Vgl. § 19. In dem folgenden lückenhaften und wohl auch sonst verderbten Satze war vielleicht eine Aufklärung darüber gegeben, wie es kam, daß zwei athenische Strategen mit einer Heeresabteilung an der Grenze standen. Die Erzählung bei Diodor XV, 25f. von der Beteiligung der Athener weicht wesentlich von Xenophons Angaben ab.

10. Πλαταιᾶς — S. zu § 14.

μενοι προσιώντας οἱ τῶν Θηβαίων ἰπέεις ἀπαντήσαντες ἀπέκτειναν αὐτῶν πλέον ἢ εἴκοσιν· ἐπεὶ δὲ εἰσῆλθον ταῦτα πράξαντες καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἀπὸ τῶν ὀρίων ἤδη παρήσαν, προσέβαλον πρὸς τὴν ἀκρόπολιν. ὡς δὲ ἐγνωσαν οἱ ἐν τῇ 11 ἀκροπόλει ὀλίγοι ὄντες, τὴν τε προθυμίαν τῶν προσιόντων ἀπάντων ἐώρων, καὶ τῶν κηρυγμάτων μεγάλων γυγνομένων τοῖς πρώτοις ἀναβάσιν, ἐκ τούτων φοβηθέντες εἶπον, ὅτι ἀπίοιεν ἂν, εἰ σφίσι ἀσφάλειαν μετὰ τῶν ὀπλων ἐπιούσι δίδοιεν. οἱ δὲ ἄσμενοί τε ἔδοσαν ἃ ἤτουν καὶ σπεισάμενοι καὶ ὄρκους ὀμόσαντες ἐπὶ τούτοις ἐξέπεμπον. ἐξιόντων μὲν 12 τοι, ὅσους ἐπέγνωσαν τῶν ἐχθρῶν ὄντας, συλλαμβάνοντες ἀπέκτειναν. ἦσαν δὲ τινες οἱ καὶ ὑπὸ Ἀθηναίων τῶν ἀπὸ τῶν ὀρίων ἐπιβοηθησάντων ἐξεκλάπησαν καὶ διεσώθησαν. οἱ μέντοι Θηβαῖοι καὶ τοὺς παῖδας τῶν ἀποθανόντων, ὅσοις ἦσαν, λαβόντες ἀπέσφαζαν.

Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἐπίθοντο οἱ Λακεδαιμόνιοι, τὸν μὲν ἀρ- 13 μοστήν τὸν ἐγκαταλιπόντα τὴν ἀκρόπολιν καὶ οὐκ ἀναμείναντα τὴν βοήθειαν ἀπέκτειναν, φρουρὰν δὲ φαίνουσι ἐπὶ τοὺς Θηβαίους. καὶ Ἀγησίλαος μὲν λέγων, ὅτι ὑπὲρ τετραράκοντα ἀφ' ἧβης εἴη, καὶ ὥσπερ τοῖς ἄλλοις τοῖς τηλικούτοις οὐκέτι ἀνάγκη εἶη τῆς ἑαυτῶν ἐξω στρατεύεσθαι, οὕτω δὴ καὶ βα-

11. ὀλίγοι ὄντες — abhängig von ἐγνωσαν: als sie wahrnahmen, daß sie im Verhältnis zu den Angreifenden zu gering an Zahl waren. — ἀναβάσιν — nämlich εἰς τὴν ἀκρόπολιν. Man hatte große Preise für die ausgesetzt, welche die Burg zuerst ersteigen würden. — ἐκ τούτων — die einzelnen Glieder des Vordersatzes zusammenfassend. Vgl. Kyrop. III, 3, 9.

12. ἐξιόντων — Das Subjekt ist aus dem Vorhergehenden zu ergänzen. Vgl. zu I, 1, 26. — τῶν ἐχθρῶν — die nicht zu der spartanischen Besatzung, sondern zu der thebanischen Partei der Tyrannen gehörten und nach dem Tode der letzteren sich auf die Burg geflüchtet hatten. — ἐξεκλάπησαν — wurden heimlich weggebracht. Anab. IV, 1, 14 οἱ στρατηγεὶ ἀφροσύνη, οἱ δ' ἐπέθοντο, πλὴν εἰ τίς τι ἐκλεψεν.

Thukyd. VII, 85 τὸ μὲν ἀθροισθὲν τοῦ στρατεύματος ἐς τὸ κοινὸν οὐ πολὺ ἐγένετο, τὸ δὲ διακλαπὲν πολὺ. Plutarch Nikias 27 πολλοὶ διεκλάπησαν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν. Vgl. auch ebend. 29. Perikl. 25. Thukyd. I, 115, 5.

13. τὸν μὲν ἀρμωστήν — ἀπέκτειναν — Nach Plutarch Pelop. 13 und Diodor XV, 27 wären von den drei spartanischen Befehlshabern in der Kadmeia (Plutarch nennt sie ἀρμωσταί, Diodor ἡγεμόνες) zwei zum Tode verurteilt, einer mit einer hohen Geldstrafe belegt worden. — ὑπὲρ τετραράκοντα — S. zu II, 4, 32 u. III, 4, 23. — τῆς ἑαυτῶν — ihrer Heimat. — εὐ εἰδώς — παρῆχοι — Schon bei der Unternehmung gegen Phlius war ihm von vielen Spartanern derselbe Vorwurf gemacht worden. S. 3, 16. — εἰλα — τούτων — d. h. er nahm auch

σιλεύσει τὸν αὐτὸν νόμον ὄντα ἀπεδείκνυε. κάκεινος μὲν δὴ λέγων ταῦτα οὐκ ἐστρατεύετο. οὐ μὲντοι τούτου γε ἔνεκεν κατέμεινε, ἀλλ' εὖ εἰδώς, ὅτι εἰ στρατηγῶν, λέξοιεν οἱ πολλοί, ὡς Ἀγησίλαος, ὅπως βοηθήσει τοῖς τυράννοις, πράγματα τῇ πόλει παρέχοι. εἶα οὖν αὐτοὺς βουλευέσθαι ὁποῖόν τι βούλουτο περὶ τούτων. οἱ δ' ἐφοροὶ διδασκόμενοι ὑπὸ τῶν μετὰ τὰς ἐν Θήβαις σφαγὰς ἐκπεπωκότων Κλεόμβροτον ἐκπέμπουσι, πρῶτον τότε ἡγούμενον, μάλα χεμῶνος ὄντος. τὴν μὲν οὖν δι' Ἐλευθερῶν ὁδὸν Χαβρίας ἔχων Ἀθηναίων πελταστὰς ἐφύλαττεν· ὁ δὲ Κλεόμβροτος ἀνέβαινε κατὰ τὴν εἰς Πλαταιὰς φέρουσαν. προϊόντες δὲ οἱ πελτασταὶ περιτυγχάνουσι ἐπὶ τῷ ἄκρῳ φυλάττουσι τοῖς ἐκ τοῦ ἀναγκαίου λελυμένοις, ὡς περὶ ἑκατὸν καὶ πενήνηντα οὖσι. καὶ τούτους μὲν ἅπαντας, εἰ μὴ τις ἐξέφυγεν, οἱ πελτασταὶ ἀπέκτειναν· αὐτὸς δὲ κατέβαινε πρὸς τὰς Πλαταιὰς, ἐτι φιλάς οὖσας. 15 ἐπεὶ δὲ εἰς Θεσπιάς ἀφίκετο, ἐκεῖθεν ὀρηθεὶς εἰς Κυνὸς κεφαλὰς οὖσας Θηβαίων ἐστρατοπεδεύσατο. μείνας δὲ ἐκεῖ περὶ ἑκαίδεκα ἡμέρας ἀπεχώρησε πάλιν εἰς Θεσπιάς. κάκει μὲν ἀρμοστὴν κατέλιπε Σφοδρίαν καὶ ἀπὸ τῶν συμμαχῶν τὸ τρίτον μέρος ἐκάσταν· παρέδωκε δὲ αὐτῷ καὶ χρήματα, ὅσα ἐτύγχανεν οἰκοθεν ἔχων, καὶ ἐκέλευσε ξενικὸν προσμῖ- 16 σθοῦσθαι. καὶ ὁ μὲν Σφοδρίας ταῦτ' ἐπραττεν. ὁ δὲ Κλεόμβροτος ἀπῆγεν ἐπ' οἴκου τὴν διὰ Κρεύσιος τοὺς μεθ' ἑαυτοῦ στρατιώτας καὶ μάλα ἀποροῦντας πότερὰ ποτε πόλεμος πρὸς Θηβαίους ἢ εἰρήνη εἴη· ἤγαγε μὲν γὰρ εἰς τὴν τῶν Θηβαίων τὸ στρατεύμα, ἀπῆλθε δὲ ὡς ἐδύνατο ἐλάχιστα κα-

an den weiteren Beratungen keinen Teil.

14. Κλεόμβροτον — den Bruder und Nachfolger des verstorbenen Königs Agesipolis. — μάλα χεμῶνος ὄντος — im Anfange des Jahres 378 v. Chr. Über das Adverb. beim Substantiv s. zu II, 4, 2. — τοῖς λελυμένοις — S. § 8. — ὡς περὶ — S. zu 2, 40. — Πλαταιὰς — οὖσας — Plataeae 427 v. Chr. von den Spartanern zerstört (Thukyd. III, 68) wurde nach dem Antalkidischen Frieden von denselben wiederhergestellt (Pausan. IX, 1, 4) und die Platäer, welche in Athen Auf-

nahme gefunden hatten, dort wieder angesiedelt. Seit der Zeit war Plataeae ganz von den Spartanern abhängig geworden. Vgl. Isokr. Plataik. 12 ff.

15. Κυνὸς κεφαλαί — ein böotischer Flecken in der Nähe von Theben. — ἀπὸ τῶν συμμαχῶν — Die Präposition ἀπὸ zur Bezeichnung der Menge oder des Ganzen, wovon ein Teil genommen ist. 1, 11 ἀπὸ τῶν πληρωμάτων — ἐκηρῆς βοηθεῖν οσοὶ ἐλεύθεροί εἰεν.

16. καὶ μάλα — S. zu II, 4, 2. — ποτε — zur Verstärkung des Fragewortes πότερα: ob denn.

κουργήσας. ἀπίοντι γὰρ μὴν ἄνεμος αὐτῷ ἐξαισίος ἐπεγένετο, 17 ὃν καὶ οἰωνίζοντο τινες σημαίνειν πρὸ τῶν μελλόντων. πολλὰ μὲν γὰρ καὶ ἄλλα βίαια ἐποίησεν, ἀτὰρ καὶ ὑπερβάλλοντος αὐτοῦ μετὰ τῆς στρατιᾶς ἐκ τῆς Κρεύσιος τὸ καθῆκον ἐπὶ θάλατταν ὄρος πολλοὺς μὲν ὄνους κατεκορήμνισεν αὐτοῖς σκεῦεσι, κάμπολλα δὲ ὄπλα ἀφαρπασθέντα ἐξέλευσεν εἰς τὴν θάλατταν. τέλος δὲ πολλοὶ οὐ δυνάμενοι σὺν τοῖς ὄπλοις 18 πορευέσθαι, ἐνθεν καὶ ἐνθεν τοῦ ἄκρου κατέλιπον λίθων ἐμπλήσαντες ὑπτίας τὰς ἀσπίδας. καὶ τότε μὲν τῆς Μεγαρικῆς ἐν Αἰγοςθένοις εἰδείκνησαν ὡς ἐδύνατο· τῇ δ' ὑστεραία ἐλθόντες ἐκομίσαντο τὰ ὄπλα. καὶ ἐκ τούτου οἴκαδε ἤδη ἕκαστοι ἀπῆσαν· ἀφῆκε γὰρ αὐτοὺς ὁ Κλεόμβροτος.

Οἱ μὲν οὖν Ἀθηναῖοι ὀρῶντες τὴν τῶν Λακεδαιμονίων 19 ῥαίμην καὶ ὅτι πόλεμος ἐν Κορίνθῳ οὐκέτι ἦν, ἀλλ' ἤδη παριόντες τὴν Ἀττικὴν οἱ Λακεδαιμόνιοι εἰς τὰς Θήβας ἐνέβαλλον, οὕτως ἐφοβοῦντο ὥστε καὶ τῶ δύο στρατηγῶν, ὃ συνηπιστάσθην τὴν τοῦ Μέλωνος ἐπὶ τοὺς περὶ Λεοντιάδην ἐπανάστασιν, κρίναντες τὸν μὲν ἀπέκτειναν, τὸν δὲ, ἐπεὶ οὐχ ὑπέμεινε, ἐφυγάδευσαν.

Οἱ δ' αὖ Θηβαῖοι καὶ αὐτοὶ φοβούμενοι, εἰ μηδένας ἄλλοι 20 ἢ αὐτοὶ πολεμήσοιεν τοῖς Λακεδαιμονίοις, τοιούδε εὐρίσκουσι μηχανήματα. πείθουσι τὸν ἐν ταῖς Θεσπιάς ἀρμοστὴν Σφοδρίαν, χρήματα δόντες, ὡς ὑπωπτεύετο, ἐμβαλεῖν εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἵν' ἐκπολεμήσῃ τοὺς Ἀθηναίους πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους. κάκεινος παιθόμενος αὐτοῖς, προσποιησάμενος τὸν Πειραιᾶ καταλήψεσθαι, ὅτι δὴ ἀπύλωτος ἦν, ἤγεν ἐκ τῶν

17. σημαίνειν πρὸ τῶν μελλόντων — ein Vorzeichen dessen geben, was geschehen wird. Arrian Anab. VII, 22, 3 τοῦτο τε οὖν αὐτῷ πρὸ τῶν μελλόντων σημαίνει. — ἀτὰρ — S. zu 3, 7. — τὸ καθῆκον — ὄρος — ein Ausläufer des Kithäron. — αὐτοῖς σκεῦεσι — samt dem Gepäck. S. zu I, 2, 12.

18. ὑπτίας — von Schilden auch bei Thukyd. VII, 82. Aristoph. Acharn. 583. Lysist. 185.

19. πόλεμος ἐν Κορίνθῳ — wie bis zum Abschluss des Antalkidischen Friedens, ein Krieg, durch welchen die Lakedämonier ge-

hindert waren, über die Grenzen des Peloponnes hinaus zu gehen. — τῶ δύο στρατηγῶν — Vgl. § 9.

20. εἰ μηδένας κτέ. — es möchte niemand anders als sie die Lakedämonier bekämpfen. Die Verba der Furcht haben zuweilen εἰ und εἰ μὴ statt μὴ und μὴ οὐ nach sich. Kyrop. VI, 1, 17 ὁ δὲ ἴσως ἂν τινες ὑμῶν φοβηθεῖεν, εἰ δεήσει πόρρω τῆς ἑαυτῶν φρονεῖν. — ἐκπολεμήσεις — verfeindete, statt ἐκπολεμήσεις. Die überlieferte Form ist durch das Zeugnis des Harpokration gesichert. Vgl. Thu-

Θεσπιῶν προὐ δειπνήσαντας τοὺς στρατιώτας, φάσκων πρὸ
 21 ἡμέρας κατανύσειν εἰς τὸν Πειραιᾶ. Θριαῖσι δ' αὐτῷ ἡμέρα
 ἐπεγένετο, καὶ οὐδὲν ἐντεῦθεν ἐποίησεν ὥστε λαθεῖν, ἀλλ'
 ἐπεὶ ἀπειρώπετο, βοσκήματα διήρπασε καὶ οἰκίας ἐπόρθησε.
 τῶν δὲ ἐντυχόντων τινὲς τῆς νυκτὸς φεύγοντες εἰς τὸ ἄστυ
 ἀπήγγελλον τοῖς Ἀθηναίοις, ὅτι στρατεύμα ἀμύπολυ προσίοι.
 οἱ μὲν δὴ ταχὺ ὀπλισάμενοι καὶ ἰσπεῖς καὶ ὀπλίται ἐν φυ-
 22 λακῇ τῆς πόλεως ἦσαν. τῶν δὲ Λακεδαιμονίων καὶ πρέσβεις
 ἐτύγγανον Ἀθήνησιν ὄντες παρὰ Καλλιᾶ τῷ προξένῳ Ἐτυ-
 μοκλῆς τε καὶ Ἀριστόλοχος καὶ Ὀκυλλος· οὓς οἱ Ἀθηναῖοι,
 ἐπεὶ τὸ πρᾶγμα ἠγγέλθη, συλλαβόντες ἐφύλαττον, ὡς καὶ
 τούτους συνεπιβουλεύοντας. οἱ δὲ ἐκπεληγμένοι τε ἦσαν τῷ
 πράγματι καὶ ἀπελογοῦντο ὡς οὐκ ἂν ποτε οὕτω μωροὶ ἦσαν
 ὡς, εἰ ἦδενσαν καταλαμβανόμενον τὸν Πειραιᾶ, ἐν τῷ ἄστυ
 ἂν ὑποχειρίους αὐτοὺς παρεῖχον, καὶ ταῦτα παρὰ τῷ προ-
 23 ξένῳ, οὐ τάχιστ' ἂν εὐρέθησαν. ἔτι δ' ἔλεγον, ὡς εὐδηλον
 καὶ τοῖς Ἀθηναίοις ἔσοιτο, ὅτι οὐδ' ἡ πόλις τῶν Λακεδαιμο-
 νίων ταῦτα συνήδει. Σφοδρίαν γὰρ εὐ εἰδέναι ἔφασαν ὅτι
 ἀπολωλότα πεύσονται ὑπὸ τῆς πόλεως. κἀκεῖνοι μὲν κριθέν-
 21 τες μηδὲν συνειδέναί ἀφείθησαν. οἱ δ' ἔφοροι ἀνεκάλεσάν
 τε τὸν Σφοδρίαν καὶ ὑπήγον θανάτου. ἐκεῖνος μὲντοι φο-
 βούμενος οὐχ ὑπήκουσεν· ὅμως δὲ καίπερ οὐχ ὑπακούων εἰς
 τὴν κρίσιν ἀπέφυγε. καὶ πολλοῖς ἔδοξεν αὕτη δὴ ἀδικώ-

kyd. VIII, 57, 1. — ἀπύλωτος — Die von Konon erneuerte Befestigung war demnach auf der Landseite unvollendet geblieben. — κατανύσειν — mit Ergänzung von τὴν ὁδόν, welches sich § 49 hinzugefügt findet, so viel als: dahin gelangen. In derselben Bedeutung VII, 1, 15; διαύτειν Diodor XVI, 68; περαίνειν VI, 2, 30; ἀνύτειν und τελείν Thukyd. II, 97 und IV, 78; διατελεῖν Anab. I, 5, 7. Herod. VI, 139 u. 140.

21. Θριαῖσι — Lokativform wie Ἀθήνησι, Πλαταιᾶσι. Thria ist ein attischer Demos unweit Eleusis. — ὥστε λαθεῖν — S. zu VI, 5, 4. — ἐν φυλακῇ τῆς πόλεως ἦσαν — sie bewachten die Stadt. Vgl. Kyneg. 6, 12 τὸν μὲν ἀρκυωρὸν εἶναι ἐν φυλακῇ.

22. ὡς — παρεῖχον = ὥστε.

S. zu IV, 1, 33. — καὶ ταῦτα — und zwar. Man pflegt mit diesen Worten, die den Inhalt des voraufgehenden Satzes noch einmal andeuten, meistens eine Participialkonstruktion anzuknüpfen. Anab. II, 4, 15 Μένονα δὲ οὐχ ἔζητει καὶ ταῦτα παρ' Ἀριαίων ὄν. Vgl. I, 4, 12.

23. Verbinde εὐ εἰδέναι ἔφασαν ὅτι πεύσονται Σφοδρίαν ἀπολωλότα.

24. ὑπήγον θανάτου — S. zu I, 3, 19. — εἰς τὴν κρίσιν — wegen des aus ὑπακούειν zu nehmenden Begriffes: sich stellen. Ähnliche Ausdrucksweise auch bei Verben des Befehlens; s. zu II, 3, 20. — ἀπέφυγε — wurde freigesprochen. — τοῦτο — folgendes. Vgl. zu II, 3, 53.

τατα ἐν Λακεδαίμονι ἢ δίκῃ κριθῆναι. ἐγένετο δὲ τοῦτο τὸ αἴτιον.

Ἦν υἱὸς τῷ Σφοδρίᾳ, Κλειώνυμος ὄνομα, ἠλικίαν τε 25
 ἔχων τὴν ἄρτι ἐκ παίδων καὶ ἅμα κάλλιστός τε καὶ εὐδοκί-
 μώτατος τῶν ἠλικίων. τούτου δὲ ἐρῶν ἐτύγγανεν Ἀρχίδαμος
 ὁ Ἀγησιλάου. οἱ μὲν οὖν τοῦ Κλειομβρότου φίλοι, ἅτε ἐταί-
 ροι ὄντες τῷ Σφοδρίᾳ, ἀπολυτικῶς αὐτοῦ εἶχον, τὸν δὲ γε
 Ἀγησίλαον καὶ τοὺς ἐκείνου φίλους ἐφοβοῦντο, καὶ τοὺς διὰ
 μέσου δέ· δεινὰ γὰρ ἔδοκει πεποιημένοι. ἐκ τούτου δὲ ὁ μὲν 26
 Σφοδρίας εἶπε πρὸς τὸν Κλειώνυμον· Ἐξέστί σοι, ὦ υἱέ,
 σῶσαι τὸν πατέρα, δεηθέντι Ἀρχίδαμον εὐμενῇ Ἀγησίλαον
 ἐμοὶ εἰς τὴν κρίσιν παρασχεῖν. ὁ δὲ ἀκούσας ἐτόλμησεν
 ἐλθεῖν πρὸς τὸν Ἀρχίδαμον καὶ ἔδειτο σωτήρα αὐτῷ τοῦ
 πατρὸς γενέσθαι. ὁ μὲντοι Ἀρχίδαμος ἰδὼν μὲν τὸν Κλειῶ- 27
 νυμον κλάοντα συνεδάκρυε παριστηκῶς· ἀκούσας δὲ δεομένου
 ἀπεκρίνατο· Ἄλλ', ὦ Κλειώνυμε, ἴσθι μὲν, ὅτι ἐγὼ τῷ ἐμῷ
 πατρὶ οὐδ' ἀντιβλέπειν δύναμαι, ἀλλὰ κἂν τι βούλωμαι δια-
 πράξασθαι ἐν τῇ πόλει, πάντων μᾶλλον ἢ τοῦ πατρὸς θέομαι·
 ὅμως δ', ἐπεὶ σὺ κελεύεις, νόμιζε πᾶσάν με προθυμίαν ἔξεν
 ταῦτά σοι παραχθῆναι. καὶ τότε μὲν δὴ ἐκ τοῦ φιλιτίου εἰς 28
 τὸν οἶκον ἐλθὼν ἀνεπαύετο· τοῦ δ' ὄρθρου ἀναστὰς ἐφύ-
 λαττε μὴ λάθοι αὐτὸν ὁ πατήρ ἐξελεθῶν. ἐπεὶ δὲ εἶδεν αὐτὸν
 ἐξίοντα, πρῶτον μὲν, εἰ τις τῶν πολιτῶν παρῆν, παρίει τού-
 τος διαλέγεσθαι αὐτῷ, ἔπειτα δ', εἰ τις ξένος, ἔπειτα δὲ
 καὶ τῶν θεραπόντων τῷ δεομένῳ παρεχώρει. τέλος δ', ἐπεὶ

25. ἠλικίαν — τὴν ἄρτι ἐκ παίδων — das Alter, wo er eben aus den Knabenjahren getreten war. — ἀπολυτικῶς αὐτοῦ εἶχον — waren geneigt ihn frei zu sprechen. Vgl. Plutarch Cicero 30 συμβατικῶς ἔχειν. Pelopid. 15 ἀποστατικῶς ἔχειν. Der objektive Genetiv steht regelmässig nach den Adjektiven auf ικός. VII, 1, 18 ἀναχωροῦντες δὲ ἐκείθεν μάλα πάντων ὑπεροπτικῶς τῶν ἐναντίων. — τοὺς διὰ μέσου — die weder zu der Partei des Sphodrias, noch zu der des Agesilaos gehörten; denn nach Plutarch. Ages. 25 war Sphodrias ἐκ τῶν διαφορῶν τοῦ Ἀγησιλάου. Vgl. Thukyd. VIII, 75 ὑπὸ τῶν διὰ μέσου κωλυθέντες.

27. πᾶσάν με προθυμίαν ἔξεν — dafs ich mich auf jede Weise bemühen werde. Platon Protag. S. 327^b εἰ πᾶσαν προθυμίαν καὶ ἀφθονίαν ἔχομεν ἀλλήλους διδάσκουσιν.

28. φιλιτίον — Der Ort, wo die gemeinschaftlichen Mahlzeiten der Spartaner gehalten wurden. De republ. Laced. 3, 5. Auch die Mahlzeiten selbst wurden so genannt. Plutarch Lykurg. 12. — πρῶτον μὲν — Aus dem folgenden geht hervor, dafs er, was Xenophon nicht ausdrücklich sagt, dem Vater auf Schritt und Tritt folgte. — παρίει — synonym dem folgenden παρεχώρει: er liefs ihnen den Vortritt.

ἀπὸ τοῦ Εὐρύωτα ἀπιῶν ὁ Ἀγησίλαος εἰσῆλθεν οἰκαδε, ἀπιῶν
 ὄχρητο οὐδὲ προσελθῶν. καὶ τῇ ὑστεραίᾳ δὲ ταῦτά ταῦτα
 29 ἐποίησεν. ὁ δ' Ἀγησίλαος ὑπώπτευσεν μὲν ὅτι ἔνεκεν ἐφοίτα,
 οὐδὲν μὲντοι ἠρώτα, ἀλλ' εἶα αὐτόν. ὁ δ' αὖ Ἀρχίδαμος
 ἐπεθύμει μὲν, ὥσπερ εἰκός, ὁρᾶν τὸν Κλεώνυμον· ὅπως μὲν-
 τοι ἔλθαι πρὸς αὐτόν μὴ διειλεγμένος τῷ πατρὶ περὶ ὧν ἐκεῖ-
 νος ἐδεήθη οὐκ εἶχεν. οἱ δὲ ἀμφὶ τὸν Σφοδρίαν οὐχ ὁρῶν-
 τες τὸν Ἀρχίδαμον ἰόντα, πρόσθεν δὲ θαμίζοντα, ἐν παντὶ
 30 ἦσαν, μὴ λελοιδωρημένος ὑπ' Ἀγησιλάου εἶη, τέλος μὲντοι ὁ
 Ἀρχίδαμος ἐτόλμησε προσελθεῖν καὶ εἰπεῖν· ὦ πάτερ, Κλεώ-
 νυμός με κελεύει σου δεηθῆναι σώσαι οἱ τὸν πατέρα· καὶ
 ἐγὼ ταῦτά σου δέομαι, εἰ δυνατόν. ὁ δ' ἀπεκρίνατο· Ἀλλὰ
 σοὶ μὲν ἔγωγε συγγνώμην ἔχω· αὐτὸς μὲντοι ὅπως ἂν συγ-
 γνώμης τύχοιμι παρὰ τῆς πόλεως ἄνδρα μὴ καταγινώσκων
 31 ἀδικεῖν οἷς ἐχορηγίσαστο ἐπὶ κακῷ τῆς πόλεως οὐχ ὁρῶ. ὁ
 δὲ τότε μὲν πρὸς ταῦτα οὐδὲν εἶπεν, ἀλλ' ἠτήθη τῶν δικαίων
 ἀπῆλθεν. ὑστερον δὲ ἢ αὐτὸς νοήσας ἢ διδαχθεὶς ὑπὸ του
 εἶπεν ἐλθῶν· Ἀλλ' ὅτι μὲν, ὦ πάτερ, εἰ μὴδὲν ἠδίκηαι Σφο-
 δρίας, ἀπέλυσας ἂν αὐτὸν οἶδα· νῦν δέ, εἰ ἠδίκηκέ τι, ἡμῶν
 ἕνεκα συγγνώμης ὑπὸ σοῦ τυχέτω. ὁ δὲ εἶπεν· Οὐκοῦν ἂν
 μέλλῃ καλὰ ταῦθ' ἡμῖν εἶναι, οὕτως ἔσται. ὁ μὲν δὲ ταῦτα

29. ἰόντα — S. zu IV, 8, 5. —
 πρόσθεν θαμίζοντα — Das
 Particip. Praesentis, welches an
 und für sich nur die Dauer der
 Handlung ohne Zeitbestimmung
 bezeichnet, erhält durch den Zusatz
 von πρόσθεν oder πρότερον die
 Beziehung auf die Vergangenheit
 und dadurch nur scheinbar den
 Begriff der vollendeten Handlung.
 Vgl. § 45; VII, 4, 6 κρατουμένους
 πρόσθεν. Komment. III, 5, 4 οἱ
 πρόσθεν τολμῶντες. Thukyd. I, 42
 τῆς ὑπαρχούσης πρότερον ὑποψίας.
 — ἐν παντὶ ἦσαν — waren in
 höchster Besorgnis. VI, 1, 12
 εἰς πᾶν ἐφοίετο. Platon Gastm.
 S. 194^a ἐν καὶ μάλ' ἂν φοβόιο καὶ
 ἐν παντὶ εἶης. Auch in der Be-
 deutung: in der äußersten Ge-
 fahr sein. Demosth. geg. Konon
 13 εἰς πᾶν ἐλθῶν διὰ τὴν ὕβριν
 καὶ τὴν ἀσελγείαν τὴν τούτων.
 Es ist wohl dabei ein Genetiv zu

denken, wie Herod. VII, 118 εἰς
 πᾶν κακῷ ἀπίκατο. Thukyd. VII,
 55 οἱ Ἀθηναῖοι ἐν παντὶ δὴ
 ἀθνημίας ἦσαν. Pausan. VII, 12, 3
 ἀφινεῖτο εἰς πᾶν ὁ Μεγακλίδας
 κινδύνου zur genaueren Bestimmung
 gesetzt ist.

30. ἄνδρα — Dem Accus. cum
 Inf. bei καταγινώσκουσιν entsprechend
 die passive Konstruktion I, 7, 20.
 Vgl. auch I, 7, 33. — ἀδικεῖν
 οἷς ἐχορηγίσαστο — ἀδικεῖν
 τούτοις οἷς: daß er darin ein Un-
 recht begangen hat, worin er zum
 Nachteil des Staates für sich Vor-
 teile suchte.

31. ἠτήθη τῶν δικαίων —
 nichts gegen die Gerechtig-
 keit einzuwenden im stande.
 S. zu 2, 5. — ἠδίκηαι — mit Plus-
 quamperfektbedeutung. S. zu I, 7, 20.
 — ὑπὸ σοῦ — Kyrop. I, 6, 10 ὑπ'
 ἄλλων αἰδούς τρυφῆ. Komment.
 IV, 8, 10 ἐπιμελείας τρυφῆμαι ὑπ'

ἀκούσας μάλᾳ δύσελπις ὦν ἀπῆει. τῶν δὲ τοῦ Σφοδρίας 32
 φίλων τις διαλεγόμενος Ἐτυμοκλεῖ εἶπεν, Ὑμεῖς μὲν, οἶμαι,
 ἔφη, πάντες οἱ Ἀγησιλάου φίλοι ἀποκτενεῖτε τὸν Σφοδρίαν.
 καὶ ὁ Ἐτυμοκλῆς, Μὰ Δία οὐκ ἄρα ταῦτ', ἔφη, ποιήσομεν
 Ἀγησιλάω, ἐπεὶ ἐκεῖνός γε πρὸς πάντας ὅσοις διέλεκται ταῦτά
 λέγει, μὴ ἀδικεῖν μὲν Σφοδρίαν ἀδύνατον εἶναι· ὅστις μὲν-
 τοι παῖς τε ὦν καὶ παιδίσκος καὶ ἡβῶν πάντα τὰ καλὰ ποιῶν
 διατέλεσε, χυλεπὸν εἶναι τοιοῦτον ἄνδρα ἀποκτείνουσαι· τὴν
 γὰρ Σπάρτην τοιούτων δεῖσθαι στρατιωτῶν. ὁ οὖν ἀκούσας 33
 ταῦτα ἀπήγγειλε τῷ Κλεωνύμῳ. ὁ δ' ἠσθεὶς, εὐθύς ἐλθὼν
 πρὸς τὸν Ἀρχίδαμον εἶπεν· Ὅτι μὲν ἡμῶν ἐπιμελῆ ἦδη ἴσμεν·
 εὐ δ' ἐπίστω, Ἀρχίδαμε, ὅτι καὶ ἡμεῖς πειρασόμεθα ἐπιμε-
 λισθαι ὡς μήποτε σὺ ἐπὶ τῇ ἡμετέρᾳ φιλίᾳ αἰσχυνθῆς. καὶ
 οὐκ ἐψεύσατο, ἀλλὰ καὶ ζῶν ἅπαντ' ἐποίησε ὅσα καλὰ ἐν τῇ
 Σπάρτῃ, καὶ ἐν Λεύκτροις πρὸ τοῦ βασιλέως μαχόμενος σὺν
 Λείνωι τῷ πολέμαρχῳ τρεῖς πεσῶν πρῶτος τῶν πολιτῶν ἐν
 μέσοις τοῖς πολεμίοις ἀπέθανε. καὶ ἠνίασε μὲν εἰς τὰ ἔσχατα
 Ἀρχίδαμον, ὡς δ' ὑπέσχετο, οὐ κατήσχυνεν, ἀλλὰ μάλλον
 ἐκόσμησε. τοιοῦτῳ μὲν δὴ τρόπῳ Σφοδρίας ἀπέφυγε.

Τῶν μὲντοι Ἀθηναίων οἱ βοιωτιάζοντες ἐδίδασκον τὸν 34
 δῆμον ὡς οἱ Λακεδαιμόνιοι οὐχ ὅπως τιμωρήσαντο, ἀλλὰ
 καὶ ἐπαινέσειαν τὸν Σφοδρίαν, ὅτι ἐπεβούλευσε ταῖς Ἀθή-
 ναις. καὶ ἐκ τούτου οἱ Ἀθηναῖοι ἐπύλωσάν τε τὸν Πειραιᾶ,
 ναῦς τε ἐναντηγοῦντο, τοῖς τε Βοιωτοῖς πάσῃ προθυμίᾳ
 ἐβοηθοῦν. οἱ δ' αὖ Λακεδαιμόνιοι φρουρᾶν τε ἔφηναν ἐπὶ 35
 τοὺς Θηβαίους, καὶ τὸν Ἀγησίλαον νομίσαντες φρονιμώτερον
 ἂν σφίσι τοῦ Κλεομβρότου ἡγεῖσθαι ἐδέοντο αὐτοῦ ἄγειν
 τὴν στρατιάν. ὁ δὲ εἰπὼν, ὅτι οὐδὲν ἂν ὁ τῇ πόλει δοκοίη

ἀνθρώπων. Kyneg. 1, 11 τοσαύτης
 ἔτιχε τιμωρίας ὑπὸ θεῶν.

32. Ἐτυμοκλεῖ — S. § 22. —
 τὰ καλὰ — S. zu 3, 9.

33. ἐν Λεύκτροις — S. VI, 4,
 14. — τρεῖς πεσῶν — Plutarch
 Ages. 28 ἐν οἷς καὶ Κλεώνυμον φασὶ
 τὸν Σφοδρίαν τὸν καλὸν τρεῖς
 πεσόντα πρὸ τοῦ βασιλέως καὶ
 τοσαντάκις ἐξαναστάτα καὶ μαχό-
 μενον τοῖς Θηβαίοις ἀποθανεῖν.
 — εἰς τὰ ἔσχατα — aufs
 äußerste, außerordentlich.

De republ. Laced. 1, 2 τοῦτον καὶ
 θαναμάζω καὶ εἰς τὰ ἔσχατα μάλᾳ
 σοφὸν ἠγοῦμαι.

34. οὐχ ὅπως — S. zu II, 4, 14.
 — καὶ ἐκ τούτου — Von dieser
 Zeit an beginnt die Bildung einer
 neuen athenischen Bundesgenossen-
 schaft, welcher die Thebaner gleich
 in der ersten Zeit beitraten. Diodor
 XV, 28 ff.

35. σφίσι — S. zu IV, 2, 9. —
 ὅτι — ἀντειπεῖν — Über ὅτι
 beim Infinitiv s. zu II, 2, 2.

36 ἀντιπεῖν παρεσκευάζετο εἰς τὴν ἐξοδον. γιγνώσκων δ', ὅτι εἰ μὴ τις προκαταλήψοιτο τὸν Κιθαιρῶνα, οὐ θάδιον ἔσται εἰς τὰς Θήβας ἐμβαλεῖν, μαθὼν πολεμοῦντας τοὺς Κλειτορῖους τοῖς Ὀρχομενίοις καὶ ξενικὸν τρέφοντας, ἐκοινολογήσατο 37 αὐτοῖς, ὅπως γένοιτο τὸ ξενικὸν αὐτῶ, εἰ τι δεηθείη. ἐπεὶ δὲ τὰ διαβατήρια ἐγένετο, πέμψας, πρὶν ἐν Τεγέα αὐτὸς εἶναι, πρὸς τὸν ἄρχοντα τῶν παρὰ τοῖς Κλειτορῖοις ξένων καὶ μισθὸν δούς μηνὸς ἐκέλευε προκαταλαβεῖν αὐτοὺς τὸν Κιθαιρῶνα. τοῖς δ' Ὀρχομενίοις εἶπεν, ἕως στρατεία εἴη, παύσασθαι τοῦ πολέμου· εἰ δὲ τις πόλις στρατιᾶς οὐσης ἕξω ἐπὶ πόλιν στρατεύσοι, ἐπὶ ταύτην ἔφη πρῶτον ἵεναι κατὰ τὸ 38 δόγμα τῶν συμμάχων. ἐπεὶ δὲ ὑπερέβαλε τὸν Κιθαιρῶνα, ἑλθὼν εἰς Θεσπιᾶς ἐκεῖθεν ὀρηθεῖς ἦε ἐπὶ τὴν τῶν Θηβαίων χώραν. εὐρῶν δὲ ἀποτεταφρευμένον τε καὶ ἀπεσταυρωμένον κύκλω τὸ πεδίον καὶ τὰ πλείστον ἄξια τῆς χώρας, στρατοπεδουόμενος ἄλλοτε ἄλλη καὶ μετ' ἄριστον ἐξάγων ἐδήρον τῆς χώρας τὰ πρὸς ἑαυτοῦ τῶν σταυρωμάτων καὶ τῆς τάφρου. οἱ γὰρ πολέμιοι, ὅπου ἐπιφαίνοντο ὁ Ἀγησίλαος, ἀντιπαρήσαν 39 αὐτῶ ἐντὸς τοῦ χαρακώματος ὡς ἀμυνόμενοι. καὶ ποτε ἀποχωροῦντος αὐτοῦ ἤδη τὴν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, οἱ τῶν Θηβαίων ἱππεῖς τέως ἀφανεῖς ὄντες ἐξαίφνης διὰ τῶν ὁδοποιημένων τοῦ χαρακώματος ἐξόδων ἐξελαύνουσι, καὶ οἷα δὴ ἀπιόντων πρὸς δεῖπνον καὶ συσκευαζομένων τῶν πελταστῶν, τῶν δὲ ἱππέων τῶν μὲν ἔτι καταβεβηκότων, τῶν δ' ἀναβαινόντων, ἐπελαύνουσι· καὶ τῶν τε πελταστῶν συχνοὺς κατέβαλον καὶ τῶν ἱππέων Κλέαν καὶ Ἐπικυδίδαν Σπαρτιάτας, καὶ τῶν περιούκων ἕνα, Εὐδικον, καὶ τῶν Θηβαίων τινὰς

36. Κλειτορῖοι — Ὀρχομενῖοι — in Arkadien. — ὅπως γένοιτο — αὐτῶ — dafs er die Söldner hätte, d. h. dafs sie zu seiner Verfügung gestellt würden.

37. πρῶτον — Das Adverb. steht, weil der Sinn ist: das erste, was er thun werde, werde sein, gegen diese Stadt zu ziehen. Ebenso VII, 1, 36. Comment. III, 11, 18 Χρῆσον τοῖνυν μοι τὴν Ἰγγα, ἕνα ἐπὶ σοὶ πρῶτον ἕλω αὐτήν. Vgl. zu IV, 3, 3.

38. τὰ — τῶν σταυρωμάτων

— das was auf der ihm zugewendeten Seite der Verschanzung lag. Der Genetiv mit πρὸς dient zur Bezeichnung der Richtung, nach der hin etwas liegt, wie § 49 πρὸς ἕω; der Genetiv σταυρωμάτων ist von dem lokalen Begriffe πρὸς ἑαυτοῦ abhängig. Vgl. Herod. II, 32 νέμεται τὴν Σόριον τε καὶ τὴν πρὸς ἧῶ χώραν τῆς Σόριος, und IV, 5, 15.

39. οἷα δὴ — zur Bezeichnung des wirklich vorhandenen bekannten Grundes, wofür gewöhnlicher ἄτε. Vgl. IV, 5, 4; VI, 4, 26.

φυγάδας, οὐπω ἀναβεβηκότας ἐπὶ τοὺς ἵππους. ὡς δὲ ἀνα- 40 στρέψας σὺν τοῖς ὀπλίταις ἐβοήθησεν ὁ Ἀγησίλαος, οἱ τε ἱππεῖς ἤλαυνον ἐναντίον τοῖς ἱππεῦσι καὶ τὰ δέκα ἀφ' ἧβης ἐκ τῶν ὀπλιτῶν ἔθει σὺν αὐτοῖς. οἱ μέντοι τῶν Θηβαίων ἱππεῖς ἐφόκεσαν ὑποπεπωκόσι που ἐν μεσημβρίᾳ· ὑπέμενον μὲν γὰρ τοῖς ἐπελαύνουσιν ὥστ' ἐξακοντίζειν τὰ δόρατα, ἐξικνούοντο δ' οὐ. ἀναστρέφοντες δὲ ἐκ τοσούτου ἀπέθανον αὐτῶν δώδεκα. ὡς δὲ κατέγνω ὁ Ἀγησίλαος, ὅτι αἰεὶ μετ' 41 ἄριστον καὶ οἱ πολέμιοι ἐφαίνοντο, θυσάμενος ἅμα τῇ ἡμέρᾳ ἦγεν ὡς οἷόν τε τάχιστα, καὶ παρήλθε δι' ἐρημίας εἰς τὰς τῶν χαρακωμάτων. ἐκ δὲ τούτου τὰ ἐντὸς ἔτεμνε καὶ ἕκασε μέχρι τοῦ ἄστεως. ταῦτα δὲ ποιήσας καὶ πάλιν ἀποχωρήσας εἰς Θεσπιᾶς, εἰτείχισε τὸ ἄστυ αὐτοῖς· καὶ ἐκεῖ μὲν Φοιβίδαυ κατέλιπεν ἀρμοστήν, αὐτὸς δ' ὑπερβαλὼν πάλιν εἰς τὰ Μέγαρα τοὺς μὲν συμμάχους διῆκε, τὸ δὲ πολιτικὸν στρατεύμα ἐπ' οἴκου ἀπήγαγεν.

Ἐκ δὲ τούτου ὁ Φοιβίδας ἐκπέμπων μὲν ληστήρια ἔφερε 42 καὶ ἦγε τοὺς Θηβαίους, καταδρομὰς δὲ ποιούμενος ἐκακούρηγει τὴν χώραν. οἱ δ' αὖ Θηβαῖοι ἀντιτιμωροῦσθαι βουλόμενοι στρατεύουσι πανδημεὶ ἐπὶ τὴν Θεσπιέων χώραν. ἐπεὶ δ' ἦσαν ἐν τῇ χώρᾳ, ὁ Φοιβίδας σὺν τοῖς πελτασταῖς προσκείμενος οὐδαμοῦ εἶα αὐτοὺς ἀποσκεδάνυσθαι τῆς φάλαγγος· ὥστε οἱ Θηβαῖοι μάλα ἀχθόμενοι τῇ ἐμβολῇ θάττονα τὴν ἀποχώρησιν ἐποιοῦντο, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ δὲ ἀποροειπτοῦντες ὄν εὐλόγησαν καρπὸν ἀπήλαυνον οἰκαδε· οὕτω δεινὸς φόβος τῶ

40. τὰ δέκα ἀφ' ἧβης — S. zu III, 4, 23. — ὑποπεπωκόσι ἐν μεσημβρίᾳ — die also auf eine ganz ungewöhnliche Weise aufgeregt und unbesonnen gemacht waren. Vgl. VI, 4, 8 ἐν δὲ τῇ μεσημβρίᾳ ὑποπινόντων καὶ τὸν οἶνον παροξύναι τι αὐτοὺς ἔλεγον. — τοῖς ἐπελαύνουσι — ungewöhnliche Konstruktion, da μένειν und dessen Composita in der Bedeutung erwarten sonst den Accusativ bei sich haben. — ἀναστρέφοντες — auf alle bezogen, während als Subjekt des Satzes dann nur ein Teil derselben, δώδεκα αὐτῶν, eintritt. VI, 3, 19 ἀπογραψάμενοι οἱ Θηβαῖοι, προσελθόντες οἱ πρόσβεις αὐτῶν ἐκέλευον.

Vgl. zu IV, 4, 1. — ἐκ τοσούτου — S. zu IV, 4, 16.

41. δι' ἐρημίας — d. i. während die Feinde die Zugänge noch nicht besetzt hatten. Vgl. III, 4, 21 δι' ἐρημίας πολεμίων πορευόμενος. — ὑπερβαλὼν — εἰς τὰ Μέγαρα — nachdem er über das Gebirge gegangen und nach Megara gekommen war. Vgl. § 55 und IV, 4, 19. — Bei dem eben erzählten Vordringen des Agesilaos gegen Theben war es, wo Chabrias durch die bekannte Stellung, die er seine Peltesten einnehmen liess, denselben von einem Angriffe zurückschreckte. Diodor XV, 32. Nepos Chabrias I.

42. θάττονα — schneller, als sie es sonst gethan haben würden.

43 στρατεύματι ἐνέπεσεν. ὁ δὲ ἐν τούτῳ θρασείως ἐπέκειτο, περὶ αὐτὸν μὲν ἔχων τὸ πελταστικόν, τὸ δ' ὀπλιτικὸν ἐν τάξει ἐπισθαι κελύσας. καὶ ἐν ἐλπίδι ἐγένετο τροπὴν τῶν ἀνδρῶν ποιήσασθαι· αὐτὸς τε γὰρ ἐρωμένως ἠγείτο, καὶ τοῖς ἄλλοις ἄπτεσθαι τῶν ἀνδρῶν παρεκκελεύετο, καὶ τοὺς τῶν Θεσ-
 44 πείων ὀπλίτας ἀκολουθεῖν ἐκέλευεν. ὡς δὲ ἀποχωροῦντες οἱ τῶν Θηβαίων ἱππεῖς ἐπὶ νάπη ἀδιαβάτω ἐγίνοντο, πρῶτον μὲν ἠθροίσθησαν, ἔπειτα δὲ ἀνέστρεφον διὰ τὸ ἀπορεῖν ὅπῃ διαβαίεν. οἱ μὲν οὖν πελτασταὶ ὀλίγοι ὄντες οἱ πρῶτοι φοβηθέντες αὐτοὺς ἐφύγον· οἱ δὲ ἱππεῖς αὐ τοῦτο ὡς εἶδον, ἐδι-
 45 διάχθησαν ὑπὸ τῶν φεγγόντων ἐπιθέσθαι αὐτοῖς. καὶ ὁ μὲν δὴ Φοιβίδας καὶ δύο ἢ τρεῖς μετ' αὐτοῦ μαχόμενοι ἀπέθανον, οἱ δὲ μισθοφόροι τούτου γενομένου πάντες ἐφυγον. ἐπεὶ δὲ φεύγοντες ἀφίκοντο πρὸς τοὺς ὀπλίτας τῶν Θεσπείων, κάκει-
 46 νοι, μάλα πρόσθεν μέγα φρονοῦντες μὴ ὑπέλειπεν τοῖς Θηβαίοις, ἐφυγον, οὐδὲν τι πᾶν διωκόμενοι· καὶ γὰρ ἦν ἤδη ὀψέ. καὶ ἀπέθνησκον μὲν οὐ πολλοί, ὅμως δὲ οὐ πρόσθεν ἔστησαν
 47 οἱ Θεσπιεῖς, πρὶν ἐν τῷ τείχει ἐγένοντο. ἐκ δὲ τούτου πάλιν αὐ τὰ τῶν Θηβαίων ἀνεξωπυρεῖτο, καὶ ἐστρατεύοντο εἰς Θεσπιάς καὶ εἰς τὰς ἄλλας τὰς περιοικίδας πόλεις. ὁ μὲντοι δῆμος ἐξ αὐτῶν εἰς τὰς Θήβας ἀπεχώρει· ἐν πάσαις γὰρ ταῖς πόλεσι δυναστεία καθειστήκησαν, ὥσπερ ἐν Θήβαις. ὥστε καὶ οἱ ἐν ταύταις ταῖς πόλεσι φίλοι τῶν Λακεδαιμονίων βοηθείας ἰδέοντο. μετὰ δὲ τὸν Φοιβίδα θανάτου πολέμαρχον μὲν καὶ μόραν οἱ Λακεδαιμόνιοι κατὰ θάλατταν πέμψαντες τὰς Θεσπιάς ἐφύλαττον.
 47 Ἐπεὶ δὲ τὸ ἔαρ ἐπέστη, πάλιν ἔφαινον φρουρὰν οἱ ἐφοροι εἰς τὰς Θήβας, καὶ τοῦ Ἀγησιλάου, ἥπερ τὸ πρόσθεν,

43. ἐν ἐλπίδι ἐγένετο — wie sonst ἦν ἐν ἐλπίδι. Anab. I, 4, 17. Der Infinitiv Aoristi nach ἐλπίς ἐστὶ auch VI, 3, 20; 5, 35. Anab. II, 1, 19. Kyrop. II, 4, 23; IV, 5, 25.

45. μέγα φρονοῦντες — den prahlerischen Glauben hegend. S. zu IV, 5, 12 und über das Partic. Praes. zu § 29.

46. πάλιν αὐ — S. zu VII, 4, 1. — δῆμος — wie oft, die demokratische Partei; dagegen sind δυναστεία die aus der oligarchischen Partei hervorgegangenen Regierungen, wie in Theben die

Partei des Leontiades, welche den Spartanern die Kadmeia in die Hände geliefert hatte. So sagt auch Andokid. v. d. Rückk. 27 mit Bezug auf die Oligarchie in Athen: ἐκ δημοκρατίας δυναστείαν καταστήσαντες.

47. τὸ ἔαρ — des Jahres 377 v. Chr. — ὑπὲρ = περὶ, mit welcher Präposition sonst γινώσκω in der Bedeutung eine Ansicht haben regelmäßig verbunden wird. Der Gebrauch von ὑπὲρ = περὶ findet sich häufiger erst bei späteren Schriftstellern. Vgl. Demosth. geg. Meid. 152

ἐδέοντο ἠγείσθαι. ὁ δ' ὑπὲρ τῆς ἐμβολῆς ταῦτά γινώσκων, πρὶν καὶ τὰ διαβατήρια θύεσθαι, πέμψας πρὸς τὸν ἐν Θεσπιάς πολέμαρχον ἐκέλευε προκαταλαβεῖν τὸ ὑπὲρ τῆς κατὰ τὸν Κιθαιρώνα ὁδοῦ ἄκρον καὶ φυλάττειν, ἕως ἂν αὐτὸς ἔλθῃ. ἐπεὶ δὲ τοῦτο ὑπερβαλὼν ἐν ταῖς Πλαταιαῖς ἐγένετο, πάλιν προσεποιήσατο εἰς τὰς Θεσπιάς πρῶτον ἵναί, καὶ πέμ-
 48 πων ἀγορὰν τε ἐκέλευε παρασκευάζειν καὶ τὰς πρεσβείας ἐκεῖ περιμένειν· ὥστε οἱ Θηβαῖοι ἰσχυρῶς τὴν πρὸς Θεσπιῶν ἐμβολὴν ἐφύλαττον. ὁ δὲ Ἀγησίλαος τῇ ὑστεραίᾳ ἅμα τῇ ἡμέρᾳ θυσάμενος ἐπορεύετο τὴν ἐπ' Ἐρυθρᾶς· καὶ ὡς στρα-
 49 τεύματι δυοῖν ἡμέραιν ὁδὸν ἐν μιᾷ κατανύσας ἐφθασεν ὑπερβὰς τὸ κατὰ Σκῶλον σταύρωμα, πρὶν ἔλθειν τοὺς Θηβαίους ἀπὸ τῆς φυλακῆς, καθ' ἣν τὸ πρόσθεν εἰσῆλθε. τοῦτο δὲ ποιήσας τὰ πρὸς ἔω τῆς τῶν Θηβαίων πόλεως ἐδήον μέχρ' οἱ τῆς Ταναγραίων· ἐτι γὰρ τότε καὶ τὴν Τάναγραν οἱ περὶ Ἐπατόδωρον, φίλοι ὄντες τῶν Λακεδαιμονίων, ἔχον· καὶ ἐκ τούτου δὴ ἀπῆει ἐν ἀριστερᾷ ἔχων τὸ τεῖχος. οἱ δὲ Θηβαῖοι ὑπελθόντες ἀντετάξαντο ἐπὶ Γραῶς στηθεῖ, ὅπισθεν ἔχοντες
 50 τὴν τε τάφρον καὶ τὸ σταύρωμα, νομίζοντες καλὸν εἶναι ἐν-

ὑπὲρ τῶν τούτων λειτουργιῶν καὶ τριηρασιῶν καὶ τῶν τοιούτων λόγων ἄδι γινώσκω. — ταῦτά — dasselbe wie früher; s. § 36.

48. τὰς πρεσβείας — die Gesandtschaften, welche die anderen Griechen schickten. Polyæn. II, 1, 11 Ἀγησίλαος πυθόμενος Θηβαίους τὴν κατὰ Σκῶλον φυλάττειν πάροδον, πάσας τὰς ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων πρεσβείας ἐν Θεσπιάς ἀναμένειν συνέταξεν. — ἐμβολὴν — den Pafs, wie IV, 3, 10 u. 7, 7. εἰσβολή VI, 2, 1. Anab. I, 21. Thukyd. III, 112.

49. ὡς — κατανύσας — ὡς ist mit στρατεύματι zu verbinden: einen Weg von zwei Tagen, insofern er für ein Heer berechnet wird, wie ihn ein Heer in zwei Tagen zurücklegt. Sophokl. Oed. Kolon. 20 μακρὰν γὰρ ὡς γέροντι προστάλης ὁδόν. Ähnlich Kyrop. II, 1, 6 πελτασταὶ δὲ καὶ τοξόται γέροντ' ἂν, ὡς ἐπὶ τῆς ἡμετέρας, κἂν ἔξακισμύριοι. — Σκῶλος —

ein Ort am Asopos, vierzig Stadien unterhalb der Stelle, wo der Weg von Plataeae nach Theben diesen Fluß kreuzt. Pausan. IX, 4, 4. — ἀπὸ τῆς φυλακῆς, καθ' ἣν — d. h. von der von ihnen besetzten Stelle, wo er das vorige Mal eingedrungen war. — πρὸς ἔω — S. zu § 35.

50. Γραῶς στηθεῖς — ein Hügel bei Tanagra. — Wahrscheinlich lautet der Name Γραῖας ἔδος, denn nach Pausan. IX, 20, 2 wurde Tanagra selbst nach der Gemahlin des Poemandros, des Gründers dieser Stadt, welche eigentlich Tanagra hieß, aber später wegen ihres hohen Alters den Beinamen Γραῖα erhielt, auch Γραῖαν benannt, und wahrscheinlich steht auch der hier erwähnte Hügel in irgend welcher Beziehung zu jener Frau. Bei Polyæn. II, 1, 12 heißt er Πείας ἔδος. Vgl. Stephan. Byzant. unter Τάναγρα· Τὴν δὲ Γραῖαν ἔνιοι λέγουσι τὸν τῆς Θηβαϊκῆς καλούμενον ἔδος.

ταῦτα διακινδυνεύειν· καὶ γὰρ στενὸν ἦν ταύτη ἐπιεικῶς καὶ
 δύσβατον τὸ χωρίον. ὁ δ' Ἀγησίλαος ἰδὼν ταῦτα πρὸς ἐκεί-
 51 νους μὲν οὐκ ἤγεν, ἐπισιμώσας δὲ πρὸς τὴν πόλιν ἦει. οἱ
 δ' αὖ Θηβαῖοι δεισαντες περὶ τῆς πόλεως, ὅτι ἐρήμη ἦν,
 ἀπολιπόντες ἔνθα παρατεταγμένοι ἦσαν δρόμῳ ἔθειον εἰς τὴν
 πόλιν τὴν ἐπὶ Ποτνιαῖς ὁδῷ. ἦν γὰρ αὕτη ἀσφαλεστέρα.
 καὶ μέντοι ἐδόκει καλὸν γενέσθαι τὸ ἐνθύμημα τοῦ Ἀγησι-
 λάου, ὅτι πόρρω ἀπαγαγὼν ἀπὸ τῶν πολεμίων ἀποχωρεῖν
 δρόμῳ αὐτοὺς ἐποίησεν· ὅμως μέντοι ἐπὶ παραθέοντας ἀ-
 52 τοὺς τῶν πολεμάρχων τινὲς ἐπέδραμον σὺν ταῖς μόραις. οἱ
 μέντοι Θηβαῖοι ἀπὸ τῶν λόφων τὰ δόρατα ἐξηκόντιζον, ὥστε
 καὶ ἀπέθανεν Ἀλύπητος, εἰς τῶν πολεμάρχων, ἀκοντισθεὶς
 δόρατι· ὅμως δὲ καὶ ἀπὸ τούτου τοῦ λόφου ἐτρόπησαν οἱ
 Θηβαῖοι· ὥστε ἀναβάντες οἱ Σκιρίται καὶ τῶν ἱππέων τινὲς
 ἔβαιον τοὺς τελευταίους τῶν Θηβαίων παρελεύοντες εἰς τὴν
 53 πόλιν. ὡς μέντοι ἔγγυς τοῦ τείχους ἐγένοντο, ὑποστρέφουσιν
 οἱ Θηβαῖοι· οἱ δὲ Σκιρίται ἰδόντες αὐτοὺς θάττον ἢ βάδην
 ἀπῆλθον. καὶ ἀπέθανε μὲν οὐδεὶς αὐτῶν· ὅμως δὲ οἱ Θη-
 54 βαῖοι τρόπαιον ἐστήσαντο, ὅτι ἀπεχώρησαν οἱ ἀναβάντες. ὁ
 μέντοι Ἀγησίλαος, ἐπεὶ ὦρα ἦν, ἀπελθὼν ἐστρατοπεδεύσατο,
 ἐνθαπερ τοὺς πολεμίους εἶδε παρατεταγμένους· τῇ δ' ὕστε-
 ραῖα ἀπήγαγε τὴν ἐπὶ Θεσπιάς. θρασείως δὲ παρακολου-
 θούντων τῶν πελταστῶν, οἱ ἦσαν μισθοφόροι τοῖς Θηβαίοις,
 καὶ τὸν Χαβρίαν ἀνακαλούντων, ὅτι οὐκ ἠκολούθει, ὑποστρα-
 φέντες οἱ τῶν Ὀλυνθίων ἱππεῖς, ἥδη γὰρ κατὰ τοὺς ὄρκους
 συνεστρατεύοντο, ἐδίωξάν τε αὐτοὺς πρὸς ὄρθιον, καθάπερ
 ἠκολούθουν, καὶ ἀπέκτειναν αὐτῶν μάλα πολλοὺς· ταχὺ γὰρ
 55 πρὸς ἄναντες εὐήλατον ἀλίσκονται περὶ ὑφ' ἱππέων. ἐπεὶ
 δ' ἐγένετο ὁ Ἀγησίλαος ἐν ταῖς Θεσπιαῖς, εὐρῶν στασιάζον-
 τας τοὺς πολίτας, καὶ βουλομένων τῶν φασκόντων λακωνίζεν
 ἀποκτείνει τοὺς ἐναντίους, ὧν καὶ Μένων ἦν, τοῦτο μὲν οὖν

51. ἔνθα παρατεταγμένοι ἦσαν — Der Relativsatz vertritt die Stelle des Objektes: sie verließen den Ort, wo etc. Vgl. Kommentar, II, 1, 16 κλέπτειν κωλύουσιν ἀπουλείοντες ὅθεν ἂν τι λαβεῖν ἦ. S. auch VI, 1, 2. — Ποτνιαῖς — südlich von Theben in einer Entfernung von zehn Stadien. Pausan. IX, 8, 1.

52. δόρατα ἐξηκόντιζον — Vgl. II, 4, 15. — οἱ Σκιρίται — S. zu 2, 24.

54. τὸν Χαβρίαν — S. § 14 und zu § 41. — κατὰ τοὺς ὄρκους — S. 3, 26. — καθάπερ ἠκολούθουν — wie sie gerade hinter ihnen her waren.

55. οὕτως — S. zu III, 2, 9.

οὐκ ἐπέτρεψε· διαλλάξας δὲ αὐτοὺς καὶ ὄρκους ὁμοῦσαι ἀλλή-
 λους ἀναγκάσας, οὕτως ἀπῆλθε πάλιν διὰ τοῦ Κιθαριῶνος
 τὴν ἐπὶ Μέγαρα. καὶ ἐκεῖθεν τοὺς μὲν συμμάχους ἀπήγε, τὸ
 δὲ πολιτικὸν στρατεύμα οἴκαδε ἀπήγαγε.

Μάλα δὲ πιεζόμενοι οἱ Θηβαῖοι σπάνει σίτου διὰ τὸ 56
 δυοῖν ἔτοιμ' μὴ εἰληφέναι καρπὸν ἐκ τῆς γῆς πέμπουσιν ἐπὶ
 δυοῖν τριήρων ἄνδρας εἰς Παρασῶς ἐπὶ σίτον δέκα τάλαντα
 δόντες. Ἀλκίτας δὲ ὁ Λακεδαιμόνιος φυλάττων Ὁρεόν, ἐν
 ᾧ ἐκείνοι τὸν σίτον συνειωνοῦντο, ἐπληρώσατο τρεῖς τριήρεις,
 ἐπιμεληθεὶς ὅπως μὴ ἐξαγγελθεῖη. ἐπεὶ δὲ ἀπήγετο ὁ σίτος,
 λαμβάνει ὁ Ἀλκίτας τὸν τε σίτον καὶ τὰς τριήρεις, καὶ τοὺς
 ἄνδρας ἐξώγησεν οὐκ ἐλάττους ὄντας ἢ τριακοσίους. τού-
 57 τοὺς δὲ εἶρξεν ἐν τῇ ἀκροπόλει, οὐπερ αὐτὸς ἐσκήνον. ἀκο-
 λουθούντος δὲ τινος τῶν Ὁρειῶν παιδός, ὡς ἔφασαν, μάλα
 καλοῦ τε κάγαθοῦ, καταβαίνων ἐκ τῆς ἀκροπόλεως περὶ τοῦ-
 τον ἦν. καταγνόντες δὲ οἱ αἰχμάλωτοι τὴν ἀμέλειαν, κατα-
 λαμβάνουσι τὴν ἀκρόπολιν, καὶ ἡ πόλις ἀφίσταται· ὥστ' εὐ-
 πόρως ἤδη οἱ Θηβαῖοι σίτον παρεκομίζοντο.

Ἰποφαίνοντος δὲ πάλιν τοῦ ἥρος ὁ μὲν Ἀγησίλαος κλινο- 58
 πετῆς ἦν. ὅτε γὰρ ἀπήγε τὸ στρατεύμα ἐκ τῶν Θηβῶν, ἐν
 τοῖς Μεγάρους ἀναβαίνοντος αὐτοῦ ἐκ τοῦ Ἀφροδισίου εἰς τὸ
 ἀρχεῖον ῥήγνυται ὅποια δὴ φλέψ, καὶ ἐρρῆν τὸ ἐκ τοῦ σώ-
 ματος αἷμα εἰς τὸ ὑγρὸν σκέλος. γενομένης δὲ τῆς κνήμης
 ὑπερόγκου καὶ ὀδυνῶν ἀφορήτων, Συρακόσιός τις ἰατρός
 σχάζει τὴν παρὰ τῷ σφυρῶ φλέβα αὐτοῦ. ὡς δὲ ἄπαξ ἤρ-
 ξατο, ἔρρει αὐτῷ νύκτα τε καὶ ἡμέραν τὸ αἷμα, καὶ πάντα
 ποιούντες οὐκ ἰδύνατο σχεῖν τὸ ἴσθημα πρὶν ἐλιποψύχησ'

56. δυοῖν ἔτοιμ' — Der Genetiv eines Substantivs mit einer Kardinalzahl bezeichnet den Betrag der Zeit: seit zwei Jahren. — Παρασῶς ἰθessalische Hafenstadt, Hauptausfuhrort für die Landesprodukte. — Ὁρεός — auch Histiaea genannt, im nördlichen Euboea. S. II, 2, 3. — ἐν ᾧ — temporal: während.

57. ἀκολουθούντος — er pflegte ihn zu begleiten und um ihn zu sein. — περὶ τοῦτον ἦν — er beschäftigte sich mit diesem.

58. τοῦ ἥρος — des Jahres 376

v. Chr. — ὅποια δὴ — irgend eine, ich weiß nicht welche. Der Übergang aus der Bedeutung eines Relativs in die eines Indefinitums erklärt sich durch Auslassung des Verbum finitum, so daß der Ausdruck = ὅποια δὴ ἦν ist: was es auch für eine sein mochte. — τὸ ὑγρὸν σκέλος — Agesiلاس war auf einem Fuße lahm. S. III, 3, 3. — ἀφορήτων — nämlich γενομένων. Vgl. VI, 1, 8 Φαρσάλου προσγενομένης καὶ τῶν ἐξ ὧν ἠρημένων πόλεων. — πάντα ποιούντες — trotz aller Bemühungen.

τότε μέντοι ἐπαύσατο. καὶ οὕτως ἐκείνος μὲν ἀποκομισθεὶς εἰς Λακεδαιμόνα ἠρῶσται τό τε λοιπὸν θέρος καὶ διὰ χειμῶνος.

59 Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι, ἐπεὶ ἔαρ ὑπέφαινε, πάλιν φρουρὰν τε ἔφαινον καὶ Κλεόμβροτον ἠγείσθαι ἐκέλευον. ἐπεὶ δ' ἔχων τὸ στράτευμα πρὸς τῷ Κιθαιρῶνι ἐγένετο, προήεσαν αὐτῷ οἱ πελασταὶ ὡς προκαταληψόμενοι τὰ ὑπὲρ τῆς ὁδοῦ. Θηβαίων δὲ καὶ Ἀθηναίων προκατέχοντες τινες τὸ ἄκρον τέως μὲν εἶσαν αὐτοὺς ἀναβαίνειν· ἐπεὶ δ' ἐπ' αὐτοῖς ἦσαν, ἔξαναστάντες ἐδίωκον καὶ ἀπέκτειναν περὶ τετταράκοντα. τοῦτου δὲ γενομένου ὁ Κλεόμβροτος ἀδύνατον νομίσας τὸ ὑπερβῆναι εἰς τὴν τῶν Θηβαίων ἀπήγέ τε καὶ διῆκε τὸ στράτευμα.

60 Συλλεγέντων δὲ τῶν συμμαχῶν εἰς Λακεδαιμόνα λόγοι ἐρίγγοντο ἀπὸ τῶν συμμαχῶν, ὅτι διὰ μαλακίαν κατατριβήσονται ὑπὸ τοῦ πολέμου. ἐξεῖναι γὰρ σφίσι ναῦς πληρώσαστας πολὺ πλείονας τῶν Ἀθηναίων ἐλεῖν λιμῶ τὴν πόλιν αὐτῶν· ἐξεῖναι δὲ ἐν ταῖς αὐταῖς ταύταις ναυσὶ καὶ εἰς Θήβας στράτευμα διαβιβάζειν, εἰ μὲν βούλονται, ἐπὶ Φακέων, εἰ δὲ 61 βούλονται, ἐπὶ Κρεύσιος. ταῦτα δὲ λογισάμενοι ἐξήκοντα μὲν τριήρεις ἐπλήρωσαν, Πόλλις δ' αὐτῶν ναύαρχος ἐγένετο. καὶ μέντοι οὐκ ἐψεύσθησαν οἱ ταῦτα γνόντες, ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ἐπολιορκοῦντο· τὰ γὰρ σιταγωγὰ αὐτοῖς πλοῖα ἐπὶ μὲν τὸν Γεραιστὸν ἀφίκετο, ἐκεῖθεν δ' οὐκέτι ἤθελε παραπλεῖν, τοῦ ναυτικοῦ ὄντος τοῦ Λακεδαιμονίων περὶ τε Αἰγίνας καὶ Κέω καὶ Ἄνδρον. γνόντες δὲ οἱ Ἀθηναῖοι τὴν ἀνάγκην ἐνέβησαν αὐτοὶ εἰς τὰς ναῦς καὶ ναυμαχήσαντες πρὸς τὸν Πόλλιν

59. αὐτῷ — S. zu VII, 2, 22. — τὰ ὑπὲρ τῆς ὁδοῦ — dasselbe wie § 47 τὸ ὑπὲρ τῆς ὁδοῦ ἄκρον.

60. ἀπὸ τῶν συμμαχῶν — ἀπὸ bezeichnet hier mehr den Ausgangspunkt der Thätigkeit, als die Person, welche dieselbe vollzieht. Thukyd. VIII, 93 ἀπὸ πολλῶν καὶ πρὸς πολλοὺς λόγων γιννομένων. VI, 76 τοὺς μέλλοντας ἀπ' αὐτῶν λόγους. So auch VI, 3, 10 οὐκ ἐγγεγνήηται ἀμαρτήματα καὶ ἀπ' ἡμῶν καὶ ἀπ' ὑμῶν. VII, 1, 5 ἀπὸ τῶν θεῶν δέδοται

ἡμῶν εὐτυχεῖν. Vgl. VI, 5, 41 ἐκ θεῶν τινος παραγεγνήηται und zu III, 1, 6. — σφίσι — πληρώσαντας — S. zu IV, 1, 35.

61. ἐπολιορκοῦντο — S. zu IV, 7, 1. — ἤθελε — vermochten. Platon Phaedr. S. 230^d τὰ χωρία καὶ τὰ δένδρα οὐδὲν μ' ἐθέλει διδάσκειν. — αὐτοὶ — die Bürger von Athen, nicht Söldner oder Bundesgenossen, wie es sonst zu geschehen pflegte. — ναυμαχήσαντες — Eine genauere Erzählung von der Schlacht bei Diodor XV, 34f. Sie fand bei

Χαβρίον ἠγούμενον νικῶσι τῇ ναυμαχίᾳ. καὶ ὁ μὲν σίτος τοῖς Ἀθηναίοις οὕτω παρεκομίσθη. παρασκευαζομένων δὲ 62 τῶν Λακεδαιμονίων στράτευμα διαβιβάζειν ἐπὶ τοὺς Βοιωτούς, ἐδεήθησαν οἱ Θηβαῖοι τῶν Ἀθηναίων περὶ Πελοπόννησον στράτευμα πέμψαι, νομίσαντες εἰ τοῦτο γένοιτο, οὐ δυνατὸν ἔσεσθαι τοῖς Λακεδαιμονίοις ἅμα μὲν τὴν ἑαυτῶν χώραν φυλάττειν, ἅμα δὲ τὰς περὶ ἐκεῖνα τὰ χωρία συμμαχίδας πόλεις, ἅμα δὲ στράτευμα διαβιβάζειν ἱκανὸν πρὸς ἑαυτούς. καὶ οἱ Ἀθηναῖοι μέντοι ὀργιζόμενοι τοῖς Λακεδαι- 63 μονίοις διὰ τὸ Σφοδρία ἔργον προθύμως ἐξέπεμψαν περὶ τὴν Πελοπόννησον ναῦς τε ἐξήκοντα πληρώσαντες καὶ στρατηγὸν αὐτῶν Τιμόθεον ἐλόμενοι. ἅτε δὲ εἰς τὰς Θήβας οὐκ ἐμβεβληκῶτων τῶν πολεμίων οὐτ' ἐν ᾧ Κλεόμβροτος ἦγε τὴν στρατιάν ἐτι οὐτ' ἐν ᾧ Τιμόθεος περιέπλευσε, θρασέως δὴ ἐστρατεύοντο οἱ Θηβαῖοι ἐπὶ τὰς περιοικίδας πόλεις καὶ πάλιν αὐτὰς ἀνελάμβανον. ὁ μέντοι Τιμόθεος περιπλεύσας 64 Κέρκυραν μὲν εὐθύς ὑφ' ἑαυτῷ ἐποιήσατο· οὐ μέντοι ἠνδραποδίσατο οὐδὲ ἄνδρας ἐφυγάδευσεν οὐδὲ νόμους μετέστησεν· ἐξ ὧν τὰς περὶ ἐκεῖνα πόλεις ἀπάσας εὐμενεστέρας ἔσχεν. ἀντεπλήρωσαν δὲ καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι ναυτικὸν καὶ Νικό- 65 λοχον ναύαρχον, μάλα θρασὺν ἄνδρα, ἐξέπεμψαν· ὃς ἐπειδὴ εἶδε τὰς μετὰ Τιμοθέου ναῦς, οὐκ ἐμέλλησε, καίπερ ἐξ νεῶν αὐτῷ ἀπουσῶν τῶν Ἀμβρακιωτίδων, ἀλλὰ πέντε καὶ πενήκοντα ἔχων ναῦς ἐξήκοντα οὖσαις ταῖς μετὰ Τιμοθέου ἐνανμάχησε. καὶ τότε μὲν ἠτήθη, καὶ τρόπαιον ὁ Τιμόθεος ἔστησεν ἐν Ἀλυζίᾳ. ὁ δὲ ἀνεικνυμένων τῶν Τιμοθέου νεῶν 66 καὶ ἐπισκευαζομένων, ἐπεὶ παρεγένοντο αὐτῷ αἱ Ἀμβρακιώτι-

Naxos am 16. Boedromion (im September) statt. Plutarch Phokion 6; Camill. 19.

62. διαβιβάζειν — d. i. über den korinthischen Meerbusen. Die nächsten Ereignisse fallen in das Jahr 375 v. Chr. — περὶ Πελοπόννησον — d. h. um die Küsten des Peloponnes zu beunruhigen.

63. τὸ Σφοδρία ἔργον — S. § 20. — ἐστρατεύοντο οἱ Θηβαῖοι — Während dieser Kämpfe wurde das berühmte Gefecht bei Tegyra geliefert, in welchem Pe-

lopidas die an Zahl überlegenen Gegner unter Anführung des spartanischen Harmosten aus Orchomenos schlug. Plutarch Pelopid. 17. Diodor XV, 37.

64. ὑφ' ἑαυτῷ — S. zu II, 3, 46. — τὰς περὶ ἐκεῖνα πόλεις — S. zu 1, 7. Nähere Angaben über die Bundesgenossen, die er den Athenern erwarb, bei Diodor XV, 36. Nepos Timoth. 2.

65. Ἀλυζία — in Akarnanien, gegenüber der Insel Leukas.

66. ἀκείνος — ebenfalls. Vgl. Kyrop. VII, 3, 15. — πλείον

δες ἔξ τριήρεις, ἐπὶ τὴν Ἀλυζίαν ἐπλευσεν, ἔνθα ἦν ὁ Τιμόθεος. ὡς δ' οὐκ ἀντανῆγε, τρόπαιον αὐτὸν κάκεινος ἐστήσατο ἐν ταῖς ἐγγυτάτω νήσοις. ὁ δὲ Τιμόθεος ἐπεὶ ἄς τε εἶχεν ἐπισκεύασε καὶ ἐκ Κερκύρας ἄλλας προσεπληρώσατο, γενομένων αὐτῷ τῶν πασῶν πλέον ἢ ἑβδομήκοντα, πολὺ δὲ ὑπερεῖχε ναυτικῶν χρήματα μέντοι μετεπέμπετο Ἀθήνηθεν· πολλῶν γὰρ ἐδεῖτο, ἅτε πολλὰς ναῦς ἔχων.

5.

- 1 Οἱ μὲν οὖν Ἀθηναῖοι καὶ Λακεδαιμόνιοι περὶ ταῦτα ἦσαν. οἱ δὲ Θηβαῖοι ἐπεὶ κατεστρέψαντο τὰς ἐν τῇ Βοιωτίᾳ πόλεις, ἐστράτευσεν καὶ εἰς τὴν Φωκίδα. ὡς δ' αὐτὸν καὶ οἱ Φωκεῖς ἐπρόσβενον εἰς τὴν Λακεδαίμονα καὶ ἔλεγον, ὅτι εἰ μὴ βοηθήσειεν, οὐ δυνήσονται μὴ πείθεσθαι τοῖς Θηβαίοις, ἐκ τούτου οἱ Λακεδαιμόνιοι διαβιβάζουσι κατὰ θάλατταν εἰς Φωκέας Κλεόμβροτον τε τὸν βασιλέα καὶ μετ' αὐτοῦ τέτταρας μόρας καὶ τῶν συμμάχων τὸ μέρος.
- 2 Σχεδὸν δὲ περὶ τούτου τὸν χρόνον καὶ ἐκ Θετταλίας ἀφικνεῖται πρὸς τὸ κοινὸν τῶν Λακεδαιμονίων Πολυδάμας Φαρσάλιος. οὗτος δὲ καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ Θετταλίᾳ μάλα εὐδοκίμει, καὶ ἐν αὐτῇ δὲ τῇ πόλει οὕτως ἐδόκει καλὸς τε κάγαθος εἶναι, ὥστε καὶ στασιάσαντες οἱ Φαρσάλιοι παρακατέθεντο αὐτῷ τὴν ἀκρόπολιν καὶ τὰς προσόδους ἐπέτρεψαν

ἦ — S. zu IV, 5, 4. — πολλῶν γὰρ ἐδεῖτο — Er hatte beim Beginn der Expedition nur dreizehn Talente von den Athenern erhalten (Isokrat. v. Umtausch 109), eine Summe, die so ungenügend war, daß Isokrates a. a. O. 120 sagen konnte: συνίσασι (οἱ συνεστρατευμένοι) γὰρ αὐτῷ κατὰ μὲν ἀρχῆς τῶν πόλεων δια τὸ μηδὲν παρὰ τῆς πόλεως λαμβάνειν εἰς τὰς ἐσχάτας ἐνδείας καθιστάμενον.

Sechstes Buch.

I. 1. κατεστρέψαντο — S. V,

4, 63. — εἰς τὴν Φωκίδα — Die Phokeer waren schon früher mit den Thebanern in Feindschaft (III, 5, 4) und auch noch in der letzten Zeit Bundesgenossen der Lakedaemonier gewesen, worauf auch V, 4, 60 hinzudeuten scheint. Diodor XV, 31. — μὴ πείθεσθαι — statt des gewöhnlichen μὴ οὐ. S. zu V, 2, 1. — τὸ μέρος — den Teil, welcher auf vier spartianische Moren kommt. S. IV, 6, 3. Vgl. Anab. V, 3, 4 διέλαβον οἱ στρατηγοὶ τὸ μέρος ἐκάστοις.

2. ὅσα ἐγγράπτο — Der Re-

λαμβάνοντι, ὅσα ἐγγράπτο ἐν τοῖς νόμοις, εἰς τε τὰ ἱερὰ ἀναλίσκειν καὶ εἰς τὴν ἄλλην διοίκησιν. κάκεινος μέντοι ἀπὸ τούτων τῶν χρημάτων τὴν τε ἄκραν φυλάττων διέσωξεν αὐτοῖς καὶ ἄλλα διοικῶν ἀπελογίζετο κατ' ἑαυτόν. καὶ ὁπότε μὲν ἐνδεὴς εἶη, παρ' ἑαυτοῦ προσετίθει, ὁπότε δὲ περιγένοιτο τῆς προσόδου, ἀπελάμβανεν. ἦν δὲ καὶ ἄλλως φιλοξενός τε καὶ μεγαλοπρεπῆς τὸν Θετταλικὸν τρόπον. οὗτος οὖν ἐπὶ ἀφίκετο εἰς τὴν Λακεδαίμονα, εἶπε τοιαύδε·

Ἐγὼ, ὦ ἄνδρες Λακεδαιμόνιοι, πρόξενος ὑμῶν ὢν καὶ εὐεργέτης ἐκ πάντων ὧν μεμνήμεθα προγόνων ἀξιώ, ἐάν τε τι ἀπορῶ, πρὸς ὑμᾶς ἵεναι, ἐάν τε τι χαλεπὸν ὑμῖν ἐν τῇ Θετταλίᾳ συνιστῆται, σημαίνειν. ἀκούετε μὲν οὖν εὐ οἶδ' ὅτι καὶ ὑμεῖς Ἰάσονος ὄνομα· ὁ γὰρ ἀνὴρ καὶ δύναμιν ἔχει μεγάλην καὶ ὀνομαστός ἐστιν. οὗτος δὲ σπουδᾶς ποιησάμενος

lativsatz als Objekt zu ἀναλίσκειν. Vgl. zu V, 4, 51.

3. ἀπὸ τούτων τῶν χρημάτων — indem er dieses Geld dazu verwandte. Vgl. zu IV, 2, 7. — τὴν ἄκραν — d. i. τὴν ἀκρόπολιν wie IV, 4, 15. — ἐνδεὴς εἶη — Man müßte nach dem Folgenden etwa προσόδων ergänzen, wenn man nicht vielleicht nach Dindorfs Vorschlag ἐνδεήσεις, als unpersönliche Form mit der Bedeutung: wenn etwas fehlte, schreiben will. — παρ' ἑαυτοῦ — aus seinen Mitteln. Herod. II, 129 τῷ ἐπιμετρομένῳ ἐκ τῆς δίκης παρ' ἑαυτοῦ δίδοντα ἄλλα ἀποπιπλάσαι αὐτοῦ τὸν θυμὸν. VII, 29 τὰς τετρακοσίας μυριάδας τοῖς τῶν στατήρων ἀποπλήσω παρ' ἑμαυτοῦ. VIII, 5 ὡς παρ' ἑαυτοῦ δίδους. — τῆς προσόδου — als partitiver Genitiv ohne hinzugefügtes τι dürfte schwerlich an Stelle des Subjektes zu περιγένοιτο stehen können. — μεγαλοπρεπῆς — τρόπον — Die Thessaler waren im Altertum ihrer Prachtliebe und Verschwendung wegen bekannt, Eigenschaften, die durch den Reichtum ihres fruchtbaren Landes begünstigt wurden. Vgl. Athen. XIV S. 662f. ὁμολογοῦνται δὲ οἱ Θετταλοὶ πολυτελέστατοι τῶν Ἑλλήνων γεγενῆσθαι περὶ τε τὰς

ἐσθῆτας καὶ τὴν διαίταν. Vgl. XII S. 527.

4. εὐεργέτης — Ein Ehrentitel, welchen die Staaten anderen ganzen Staaten oder einzelnen Männern erteilten, die sich um sie verdient gemacht hatten, und welcher sich wohl in derselben Familie forterben mochte, wie es auch mit der Proxenie stattfand. Mit diesem Titel sind gewisse Vorteile und Ehrenrechte verbunden, wie sie in inschriftlich erhaltenen Ehrendekreten aufgeführt werden: προξενία, ἀσουλία, ἀτέλεια πάντων καὶ ἄλλα ὅσα καὶ τοῖς ἄλλοις προξένοις καὶ εὐεργέταις. Vgl. I, 1, 26; v. d. Einkünften 3, 11. Demosth. v. d. Trugges. 330. — τί ἀπορῶ — Der Accusativ auch Thukyd. V, 40 ἀπορούντες ταῦτα, und von einem Substantiv Herod. III, 4 ἀπορούσι τὴν ἑλασιν. IV, 179 ἀπορούσι τὴν ἐξαγογήν. — εὐ οἶδ' ὅτι — elliptischer Zwischensatz, zu dem das Verbum des Hauptsatzes in Gedanken zu ergänzen ist. Vgl. § 10. Thukyd. VI, 34 ἀγγελλοίμεθα δ' ἂν ἐν οἶδ' ὅτι ἐπὶ τὸ πλεον. So auch VII, 1, 44 εὐ ἴστε ὅτι. — Ἰάσονος — Herrscher in Pherae in Thessalien. S. auch zu § 8. — σπουδᾶς ποιησάμενος — denn er hatte

5 συνεγένετό μοι, καὶ εἶπε τάδε· Ὅτι μὲν, ὦ Πολυδάμα, καὶ ἄκουσαν τὴν ὑμετέραν πόλιν δυναίμην ἂν παραστήσασθαι, ἔξεστί σοι ἐκ τῶνδε λογίζεσθαι. ἐγὼ γάρ, ἔφη, ἔχω μὲν Θεσσαλίας τὰς πλείστας καὶ μεγίστας πόλεις συμμαχοῦς· καταστρεψάμην δ' αὐτὰς ὑμῶν σὺν αὐταῖς τὰ ἐναντία ἐμοὶ στρατευομένων. καὶ μὴν οἶσθά γε, ὅτι ξένους ἔχω μισθοφόρους εἰς ἑξακισχιλίους, οἷς, ὡς ἐγὼ οἶμαι, οὐδεμία πόλις δύναται ἂν ῥαδίως μάχεσθαι. ἀριθμὸς μὲν γάρ, ἔφη, καὶ ἄλλοθεν οὐκ ἂν ἐλάττων ἐξέλθοι· ἀλλὰ τὰ μὲν ἐκ τῶν πόλεων στρατεύματα τοὺς μὲν προεληλυθότας ἤδη ταῖς ἡλικίαις ἔχει, τοὺς δ' οὐπω ἀκμάζοντας· σωμασκοῦσί γε μὴν μάλα ὀλίγοι τινὲς ἐν ἐκάστη πόλει· παρ' ἐμοὶ δὲ οὐδεὶς μισθοφορεῖ, ὅστις 6 μὴ ἱκανὸς ἐστὶν ἐμοὶ ἴσα πονεῖν. αὐτὸς δ' ἐστὶ, λέγειν γὰρ χρὴ πρὸς ὑμᾶς τάληθῆ, καὶ τὸ σῶμα μάλα εὐρωστος καὶ ἄλλως φιλόπονος. καὶ τοίνυν τῶν παρ' αὐτῷ πείραν λαμβάνει καθ' ἐκάστην ἡμέραν· ἡγεῖται γὰρ σὺν τοῖς ὅπλοις καὶ ἐν τοῖς γυμνασίοις καὶ ὅταν ποι στρατεύηται. καὶ οὖς μὲν ἂν μαλακοὺς τῶν ξένων αἰσθάνηται, ἐκβάλλει, οὖς δ' ἂν ὀρᾷ φιλοπόνως καὶ φιλοκινδύνως ἔχοντας πρὸς τοὺς πολέμους, τιμᾷ τοὺς μὲν διμοιρίαις, τοὺς δὲ τριμοιρίαις, τοὺς δὲ καὶ τετραμοιρίαις, καὶ ἄλλοις δώροις καὶ νόσων γε θεραπείαις καὶ περὶ ταφᾶς κόσμῳ· ὥστε πάντες ἴσασιν ὅτι παρ' ἐκείνῳ ξένοι, ὅτι ἡ πολεμικὴ αὐτοῖς ἀρετὴ ἐντιμωτάτην τε βίον καὶ 7 ἀφθονώτατον παρέχεται. ἐπεδείκνυε δὲ μοι εἰδότε, ὅτι καὶ

mit den Pharsaliern Krieg geführt, wie gleich nachher die Worte ὑμῶν τὰ ἐναντία ἐμοὶ στρατευομένων zeigen.

5. Πολυδάμα — Der Vokativ der Eigennamen auf ας — αντος, die von dem Verbum δάμνω gebildet sind, wird auch bei den Attikern auf ᾶ statt auf αν gebildet. S. Choerobosk. in Bekker Anecd. Gr. S. 1183. — ξένους — μισθοφόρους — ist keine Taologie, sondern die ξένοι sind im Gegensatz gegen die Thessaler zu nehmen, über die er außerdem verfügen konnte. — τὰ ἐκ τῶν πόλεων στρατεύματα — die aus den Bürgern selbst bestehenden Heere, die sonst häufig τὰ πολι-

τικὰ στρατεύματα genannt werden. Vgl. IV, 4, 19; V, 3, 25. — ὅστις μὴ ἱκανὸς ἐστὶν — In Relativsätzen, die eine notwendige Bestimmung enthalten, findet sich meistens die Negation οὐ, zuweilen, wenn der Inhalt nur ein gedachter ist, μή. Vgl. VII, 5, 17.

6. διμοιρίαις — d. i. mit doppeltem Solde. — περὶ ταφᾶς κόσμῳ — Mit einem Substantiv kann auch ohne dabeistehenden Artikel ein Substantiv mit einer Präposition als Attribut verbunden werden. Thukyd. IV, 10, 4 καὶ οὐκ ἐν γῆ στρατός ἐστιν, es ist nicht ein auf dem Lande befindliches Heer.

7. μοι εἰδότε — mir, der ich

ὑπήκοοι ἤδη αὐτῷ εἶεν Μαρακοὶ καὶ Δόλοπες καὶ Ἀλκέτας ὁ ἐν τῇ Ἠπειρῷ ὑπαρχος· ὥστε, ἔφη, τί ἂν ἐγὼ φοβούμενος οὐ ῥαδίως ἂν ὑμᾶς οἰοίμην καταστρέψεσθαι; τάχα οὖν ὑπολάβοι ἂν τις ἐμοῦ ἄπειρος, τί οὖν μέλλεις καὶ οὐκ ἤδη στρατεύεις ἐπὶ τοὺς Φαρσαλίους; ὅτι νῆ Δία τῷ παντὶ κρείττον μοι δοκεῖ εἶναι ἐκόντας ὑμᾶς μᾶλλον ἢ ἄκοντας προσαγαγέσθαι. βιασθέντες μὲν γὰρ ὑμεῖς τ' ἂν βουλευοίσθε ὅτι δύνασθε κακὸν ἐμοί, ἐγὼ τ' ἂν ὑμᾶς ὡς ἀσθενεστάτους βουλοίμην εἶναι· εἰ δὲ πεισθέντες μετ' ἐμοῦ γένοισθε, δῆλον ὅτι αὐξοίμην ἂν ὅτι δυναίμεθα ἀλλήλους. γιγνώσκω μὲν οὖν, 8 ὦ Πολυδάμα, ὅτι ἡ σὴ πατρίς εἰς σὲ ἀποβλέπει· ἐὰν δὲ μοι φιλικῶς αὐτὴν ἔχειν παρασκευάσης, ὑπισχνούμαι σοι, ἔφη, ἐγὼ μίριστόν σε τῶν ἐν τῇ Ἑλλάδι μετ' ἐμὲ καταστήσειν. οἷον δὲ πραγμάτων τὰ δευτέρᾳ σοι δίδωμι ἄκουε, καὶ μηδὲν πιστευέ μοι ὅτι ἂν μὴ λογιζομένῳ σοι ἀληθὲς φαίνηται. οὐκ οὖν τοῦτο μὲν εὐδηλον ἡμῖν, ὅτι Φαρσάλου προσγενομένης καὶ τῶν ἐξ ὑμῶν ἠρητημένων πόλεων εὐπετώς ἂν ἐγὼ ταγὸς Θεσσαλῶν ἀπάντων κατασταίην· ὡς γε μὴν, ὅταν ταγεύηται Θεσσαλία, εἰς ἑξακισχιλίους μὲν ὁ ἰσπεύοντες γίγνεται, ὀπλί-

es auch schon so wufste. — Μαρακοὶ καὶ Δόλοπες — ätolische Völkerschaften. — Ἀλκέτας — König der Molosser in Epirus. Vgl. 2, 10. — τί ἂν ἐγὼ φοβούμενος — ἂν οἰοίμην — Die Partikel ἂν ist wiederholt, so daß dieselbe an der ersten Stelle die potentiale Ausdrucksweise des Verbum finitum gleichsam auf das begründete Particium überträgt: Was sollte ich fürchten, so daß ich deshalb meinen sollte? Vgl. VI, 4, 11. — ἤδη — gleich jetzt, wie sonst öfter mit dem Futurum. Vgl. zu IV, 1, 14. — τῷ παντὶ — S. zu II, 3, 22. — μᾶλλον — verstärkt den komparativen Begriff, indem es denselben noch einmal erneuert. Anab. IV, 6, 11 πολὺ οὖν κρείττον τοῦ ἐρήμου ὄρους καὶ ἀλέφαι τι πειρασθαι, μᾶλλον ἢ πρὸς ἰσχυρὰ χωρία καὶ ἀνδρας κατασκευασμένους μάχεσθαι. VII, 4, 12. Demosth. Olynth. 3, 12 εἰς τὸ λοιπὸν μᾶλλον ἐτι ἢ νῦν τὰ βέλτιστα λέγειν φοβερώτερον ποιῆσαι.

8. παρασκευάσης — mit dem Accus. cum. Infin. wie συμπράττειν II, 3, 13. — πόλεων — nämlich — προσγενομένων. Vgl. zu V, 4, 58. — ταγός — Thessalien bestand aus einer Anzahl selbständiger Staaten, die jedoch in einer Art Bundesverhältnis standen, auch wohl im Falle der Not einen gemeinschaftlichen Anführer erwählten, der den Namen ταγός führte. Das Wort ταγός ist eigentümlich thessalisch (Pollux I, 128) und wird auch von den militärischen Befehlshabern einzelner Städte gebraucht. Corp. Inscr. Gr. Nr. 1770 Κυρραίων τοῖς ταγοῖς. — ὡς γε μὴν — dem τοῦτο μὲν entsprechend. S. zu IV, 2, 17. — ἑξακισχιλίους — Die im Verhältnis zum Fußvolk starke Zahl der Reiterei erklärt sich aus den eigentümlichen Verhältnissen Thessaliens, wo die herrschenden Stände meist nur zu Pferde dienten. Vgl. IV, 3, 9. Isokrates vom Frieden 118 berechnet die thessalische Reiterei auf mehr als 3000 Mann.

9 ται δὲ πλείους ἢ μύριοι καθίστανται. ὦν ἐγὼ καὶ τὰ σώ-
ματα καὶ τὴν μεγαλοψυχίαν ὄρων οἶμαι ἂν αὐτῶν εἰ καλῶς
τις ἐπιμελοῖτο, οὐκ εἶναι ἔθνος ὁποῖω ἂν ἀξιόσαιεν ὑπήκοοι
εἶναι Θετταλοί. πλατυτάτης γε μὴν γῆς οὐσῆς Θετταλίας,
πάντα τὰ κύκλω ἔθνη ὑπήκοα μὲν εἰσιν, ὅταν ταγὸς ἐνθάδε
καταστῇ· σχεδὸν δὲ πάντες οἱ ταύτη ἀκοντισταὶ εἰσιν. ὥστε
10 καὶ πελταστικῶ εἰκὸς ὑπερέχειν τὴν ἡμετέραν δύναμιν. καὶ
μὴν Βοιωτοὶ γε καὶ οἱ ἄλλοι πάντες ὅσοι Λακεδαιμονίοις πο-
λεμοῦντες ὑπάρχουσι μοι σύμμαχοι· καὶ ἀκολουθεῖν τοῖνυν
ἀξιούσιν ἐμοί, ἂν μόνον ἀπὸ Λακεδαιμονίων ἐλευθερῶ αὐ-
τούς. καὶ Ἀθηναῖοι δὲ εὖ οἶδ' ὅτι πάντα ποιήσαιεν ἂν ὥστε
σύμμαχοι ἡμῖν γενέσθαι· ἀλλ' ἐγὼ οὐκ ἂν μοι δοκῶ πρὸς
αὐτούς φιλίαν ποιήσασθαι. νομίζω γὰρ ἔτι ἄρα τὴν κατὰ
11 θάλατταν ἢ τὴν κατὰ γῆν ἀρχὴν παραλαβεῖν ἂν. εἰ δὲ
εἰκότα λογιζομαι, σκόπει, ἔφη, καὶ ταῦτα. ἔχοντες μὲν γε
Μακεδονίαν, ἐνθεν καὶ Ἀθηναῖοι τὰ ξύλα ἄγονται, πολὺ δὴ-
που πλέονας ἐκείνων ἱκανοὶ ἐσόμεθα ναῦς ποιήσασθαι. ἀν-
δρῶν γε μὴν ταύτας πληροῦν πότερον Ἀθηναίους ἢ ἡμᾶς
εἰκὸς μᾶλλον δύνασθαι, τοσούτους καὶ τοιούτους ἔχοντας
πενέστας; τοὺς γε μὴν ναύτας τρέφειν πότερον ἡμᾶς ἱκανω-
τέρους εἰκὸς εἶναι τοὺς δι' ἀφθονίαν καὶ ἄλλοσε σίτου ἐκ-
πέμποντας ἢ Ἀθηναίους τοὺς μὴδ' αὐτοῖς ἱκανὸν ἔχοντας,
12 ἂν μὴ πρίωνται; καὶ χροῖμασί γε εἰκὸς δῆπου ἡμᾶς ἀφθονω-

9. οἶμαι ἂν — ἂν gehört zu εἶναι. Vgl. 4, 2. — οἱ ταύτη — d. i. die hier wohnenden.

10. ὅσοι — πολεμοῦντες — Das Participle mit einem zu ergänzenden *clausula* statt des erwarteten Verbum finitum. De re eq. 11, 12 πάντες ὅσοι συμπαρεπόμεινοι ἀξιόθιatoi ἂν φαίνοιντο. Vgl. auch zu 2, 27. — πάντα ποιήσαιεν ἂν ὥστε — Dieselbe Konstruktion auch Komment. II, 9, 6 πάντ' ἐποίει ὥστε ἀπαλλαγῆναι τοῦ Λοχιδήμον. Sonst pflegt ein Finalsatz mit ὅπως oder ὡς zu folgen: IV, 1, 40; VII, 4, 21. Anab. III, 1, 18 u. 35. Komment. II, 2, 6. Vgl. zu 5, 4.

11. εἰ λογιζομαι — ob meine Berechnung sachgemäß ist.

Über die Konstruktion s. zu II, 3, 27. — τὰ ξύλα — Holz zum Bau der Schiffe wurde von den Athenern damals noch größtenteils aus Makedonien bezogen. Vgl. V, 2, 16. Thukyd. IV, 108. Demosth. geg. Timoth. 26. 29. Diodor. XX, 46. Plutarch. Demetr. 10. — πενέστας — S. zu II, 3, 36. — Ἀθηναίους — πρίωνται — Der nicht sehr fruchtbare Boden Attikas konnte trotz der trefflichen Bebauung der dichten Bevölkerung nicht hinreichend Lebensmittel gewähren, so daß viel Getreide von außerhalb eingeführt werden mußte. Vgl. I, 1, 35; V, 4, 61.

12. νησύνδρια — Den größten Teil seiner Einkünfte, in der besten Zeit gegen 1200 Talente, hatte Athen von seinen Bundesgenossen und

τέροις χρῆσθαι μὴ εἰς νησύνδρια ἀποβλέποντας, ἀλλ' ἠπειρω-
τικά ἔθνη καρπουμένους. πάντα γὰρ δῆπου τὰ κύκλω φόρον
φέρει, ὅταν ταγεύηται τὰ κατὰ Θετταλίαν. οἶσθα δὲ δῆπου
ὅτι καὶ βασιλεὺς ὁ Περσῶν οὐ νήσους ἀλλ' ἠπειρον καρπού-
μενος πλουσιώτατος ἀνθρώπων ἐστίν· ὃν ἐγὼ ὑπήκοον ποιή-
σασθαι ἔτι εὐκατεργαστότερον ἡγοῦμαι εἶναι ἢ τὴν Ἑλλάδα.
οἶδα γὰρ πάντας τοὺς ἐκεῖ ἀνθρώπους πλὴν ἑνὸς μᾶλλον
δουλείαν ἢ ἀλκὴν μεμελετηκότας, οἶδα δὲ ὑφ' οἷας δυνάμεως
καὶ τῆς μετὰ Κύρου ἀναβάσεως καὶ τῆς μετ' Ἀγησιλάου εἰς
πᾶν ἀφίκετο βασιλεὺς. ἐπεὶ δὲ ταῦτ' εἰπόντος αὐτοῦ ἐγὼ 13
ἀπεκρινάμην ὅτι τὰ μὲν ἄλλα ἀξιόσκεπτα λέγει, τὸ δὲ Λακε-
δαιμονίοις ὄντας φίλους ἀποστῆναι πρὸς τοὺς ἐναντίους, μη-
δὲν ἔχοντας ἐγκαλεῖν, τοῦτ', ἔφη, ἀπορὸν μοι δοκεῖ εἶναι·
ὁ δ' ἐπαινέσας με καὶ εἰπὼν, ὅτι μᾶλλον ἐκτέον μου εἶη, ὅτι
τοιούτος εἶην, ἀφήκε μοι ἐλθόντι πρὸς ὑμᾶς λέγειν τάληθῆ,
ὅτι διανοοῖτο στρατεύειν ἐπὶ Φαρσαλίου, εἰ μὴ πεισοίμεθα.
αἰτεῖν οὖν ἐκέλευε βοηθίαν παρ' ὑμῶν. καὶ ἐὰν μὲν σοι,
ἔφη, διδῶσιν ὥστε σε πείθειν ἱκανὴν πέμπειν συμμαχίαν ὡς
ἐμοὶ πολεμεῖν, ἄγ', ἔφη, καὶ τούτῳ χροῖμαθα ὅτι ἂν ἀπο-
βαίνη ἐκ τοῦ πολέμου· ἂν δέ σοι μὴ δοκῶσιν ἱκανῶς βοη-
θεῖν, οὐκ ἤδη ἀνέγκλητος ἂν δικαίως εἴης, εἰ τῇ πατριδί,

Unterthanen, meist Inselbewohnern, gezogen. — Das Deminutiv νησύνδρια ist in geringschätzender Weise im Gegensatz zu ἠπειρωτικά ἔθνη gesetzt. — ὃν ἐγὼ κτέ. — Daß Iason wirklich an einen Angriff auf das persische Reich gedacht, bestätigt Isokrat. Philipp. 119, der von ihm sagt: ἐποίητο γὰρ τοὺς λόγους ὡς εἰς τὴν ἠπειρον διαβησόμενος καὶ βασιλεὶ πολέμησεν. — πάντας — μεμελετηκότας — S. zu III, 1, 26. — εἰς πᾶν ἀφίκετο — S. zu V, 4, 29. Die Thatsachen siehe im dritten Buche.

13. ἐπεὶ δὲ κτέ. — Die Konstruktion ist dadurch etwas verwickelt, daß, anstatt das zweite mit τὸ δὲ beginnende Satzglied einfach von ἀπεκρινάμην abhängen zu lassen, in dasselbe noch ein ἔφη eingeschaltet, und durch Hinzufügung des zusammenfassenden τοῦτο der Satz wie ein unabhängiger behandelt ist. Eben deshalb ist

auch der Satz, welcher eigentlich grammatisch der Nachsatz sein sollte, mit δὲ eingeführt. Vgl. V, 1, 28. — ἐκτέον μου — Das Adjectiv. verbale steht hier im Sinne des Mediums ἐχέσθαι τινος an etwas festhalten. — διδῶσιν — kann unmöglich das einzig zu denkende Subjekt die Lakedämonier haben. Dem erwarteten Sinne: wenn es dir glückt gemäß sind die Vorschläge, zu lesen: ἐὰν μὲν σοι θεοὶ δῶσιν, oder besser als diese zu feierliche Ausdrucksweise: ἐὰν μὲν θεοὶ διδῶσι. — συμμαχίαν — Hilfs- truppen. S. IV, 8, 24. Thukyd. VI, 73 πρῶσβεις ἀπέστειλαν, ὅπως ξυμμαχία αὐτοῖς παραγένηται. — ὡς ἐμοὶ πολεμεῖν — um mit mir Krieg zu führen Vgl. zu V, 2, 38. Nach ἱκανός steht sonst gewöhnlich der bloße Infinitiv, wie § 14. — τούτῳ χροῖμαθα — wir wollen das über

14 ἢ σε τιμᾶ, καὶ σὺ πράττεις τὰ κράτιστα; περὶ τούτων δὴ ἐγὼ ἤκω πρὸς ὑμᾶς καὶ λέγω πάντα, ὅσα ἐκεῖ αὐτός τε ὄρω καὶ ἐκείνου ἀκήκοα. καὶ νομίζω οὕτως ἔχειν, ὧ ἄνδρες Λακεδαιμόνιοι, ὡς εἰ μὲν πέμψετε ἐκεῖσε δύναμιν μὴ ἐμοὶ μόνον ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις Θετταλοῖς ἱκανὴν δοκοῦσαν εἶναι πρὸς Ἰάσονα πολεμεῖν, ἀποστήσονται αὐτοῦ αἱ πόλεις· πᾶσαι γὰρ φοβοῦνται ὅποι ποτὲ προβήσεται ἢ τοῦ ἀνδρὸς δύναμις· εἰ δὲ νεοδαμῶδεις καὶ ἄνδρα ἰδιώτην οἴσθε ἀρκέσειν, συμβουλευέω 15 ἡσυχίαν ἔχειν. εὐ γὰρ ἴσθε, ὅτι πρὸς τε μεγάλην ἔσται ῥώμην ὁ πόλεμος καὶ πρὸς ἄνδρα, ὃς φρόνιμος μὲν οὕτω στρατηγὸς ἔστιν, ὡς ὅσα τε λαυθάνειν καὶ ὅσα φθάνειν καὶ ὅσα βιάζεσθαι ἐπιχειρεῖ οὐ μάλα ἀφαιμαρτάνει. ἱκανὸς γὰρ ἔστι καὶ νυκτὶ ὅσαπερ ἡμέρα χρῆσθαι, καὶ ὅταν σπενύδῃ, ἄριστον καὶ δεῖπνον ποιησάμενος ἅμα πονεῖσθαι. οἴεται δὲ καὶ ἀναπαύεσθαι χρῆναι, ὅταν ἀφίκηται ἐνθ' ἂν ὠρημένος ἢ καὶ διαπράξῃται ἅ δεῖ· καὶ τοὺς μεθ' αὐτοῦ δὲ ταῦτα εἰθικεν. ἐπίσταται δὲ καὶ ὅταν ἐπιπονήσαντες ἀγαθόν τι πράξωσιν οἱ στρατιῶται, ἐκπλήσαι τὰς γνώμας αὐτῶν· ὥστε καὶ τοῦτο μεμαθήκασι πάντες οἱ μετ' αὐτοῦ, ὅτι ἐκ τῶν πόνων καὶ τὰ 16 μαλακὰ γίνονται. καὶ μὴν ἐγκρατέστατός γέ ἐστιν ὧν ἐγὼ οἶδα τῶν περὶ τὸ σῶμα ἡδονῶν· ὥστε οὐδὲ διὰ ταῦτα ἀσχολίαν ἔχει τὸ μὴ πράττειν ἀεὶ τὸ δεόμενον. ὑμεῖς οὖν σκεψάμενοι εἶπατε πρὸς ἐμέ, ὥσπερ ὑμῖν προσήκει, ὅποια δυνήσεσθε τε καὶ μέλλετε ποιήσειν.

uns ergehen lassen. — καὶ σὺ πράττεις τὰ κράτιστα — wenn du für dein Vaterland das Nützlichste zu erreichen suchtest, d. h. wenn du dich mit mir verbindest.

14. ὡς ἀποστήσονται — S. zu IV, 1, 33. — ἰδιώτην — einen Privatmann, nicht einen König selbst.

15. ῥώμην — Heeresmacht, statt des üblichen δύναμις auch VII, 4, 16. Anab. III, 3, 14. — ὡς — ἀφαιμαρτάνει — S. zu IV, 1, 33 und vgl. Kyrop. III, 1, 19 ἃ δὲ ὠήθη χρῆναι λαθεῖν ἢ φθάσαι ἢ ἀποβιάσασθαι, οὐδὲν τούτων ἱκανὸς γενόμενος διαπράξασθαι. — νυκτὶ ὅσαπερ ἡμέρα χρῆσθαι — von der Nacht wie vom Tage Gebrauch

machen, die Nacht benutzen als ob sie Tag wäre. Agesil. 6, 6. Kyrop. I, 5, 12. De rep. Laced. 5, 7 τῆ ὄφρη ὅσα ἡμέρα χρῆστέον. Der Accusativ ὅσαπερ dient zur Bestimmung der Art des Gebrauchs. Vgl. II, 1, 2; VI, 2, 27 τοῖς ἀνατιοῖς ὀλίγα ἐχρήτο. — ἐκπλήσαι τὰς γνώμας — die Wünsche befriedigen. Anab. I, 7, 8 ὃ δὲ ἐμπικλᾶς ἀπάντων τὴν γνώμην ἀπέπειπε.

16. τὸ μὴ πράττειν — abhängig von ἀσχολία als einem negativen Begriffe. S. zu IV, 8, 6. — τὸ δεόμενον — nämlich πράττεσθαι. Vgl. Kyrop. II, 3, 3 οὐδὲν αὐτοῖς ἀγγεῖται τῶν πράττεσθαι δεόμενων. Oekon. 12, 11 τὸ μεθύειν λήθην ἐμποεῖ πάντων τῶν πράττεσθαι δεόμενων.

Ὁ μὲν ταῦτα εἶπεν. οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι τότε μὲν ἀνε- 17 βάλλοντο τὴν ἀπόκρισιν· τῇ δ' ὕστερατα καὶ τῇ τρίτῃ λογιζάμενοι τὰς τ' ἔξω μόρας ὅσαι αὐτοῖς εἶεν καὶ τὰς περὶ Λακεδαίμονα πρὸς τὰς ἔξω τῶν Ἀθηναίων τριήρεις καὶ τὸν πρὸς τοὺς ὁμόρους πόλεμον ἀπεκρίναντο, ὅτι ἐν τῷ παρόντι οὐκ ἂν δύναντο ἱκανὴν αὐτῷ ἐκπέμψαι ἐπικουρίαν, ἀλλ' ἀπίοντα συντίθεσθαι αὐτὸν ἐκέλευον ὅπῃ δύναιτο ἄριστα τὰ τε ἑαυτοῦ καὶ τὰ τῆς πόλεως. κάκεινος μέντοι ἐπανέσας 18 τὴν ἀπλότητα τῆς πόλεως ἀπῆλθε. καὶ τὴν μὲν ἀκρόπολιν τῶν Φαρσαλίων εἶδετο τοῦ Ἰάσονος μὴ ἀναγκάσαι αὐτὸν παραδοῦναι, ὅπως τοῖς παρακαταθεμένοις διασώξῃ· τοὺς δὲ ἑαυτοῦ παῖδας ἔδωκεν ὁμήρους, ὑποσχόμενος αὐτῷ τὴν τε πόλιν πείσας ἐκοῦσαν σύμμαχον ποιήσειν καὶ ταγὸν συγκαταστήσειν αὐτόν. ὡς δὲ τὰ πιστὰ ἔδοσαν ἀλλήλοις, εὐθύς μὲν οἱ Φαρσάλιοι εἰρήνην ἤγον, ταχὺ δὲ ὁ Ἰάσων ὁμολογουμένως ταγὸς τῶν Θετταλῶν καθιστήκει. ἐπεὶ γε μὴν ἐτάγευσε, 19 διέταξεν ἱπικὸν τε ὅσον ἐκάστη πόλις δυνατὴ ἦν παρέχειν καὶ ὀπλιτικόν. καὶ ἐγένοντο αὐτῷ ἱππεῖς μὲν σὺν τοῖς συμμάχοις πλείους ἢ ὀκτακισχίλιοι, ὀπλιταὶ δὲ ἐλογίσθησαν οὐκ ἐλάττους δισμυρίων, πελταστικόν γε μὴν ἱκανὸν πρὸς πάντας ἀνθρώπους ἀντιταχθῆναι· ἔργον γὰρ ἐκείνων γε καὶ τὰς πόλεις ἀριθμῆσαι. προσεῖπε δὲ καὶ τοῖς περιοίκους πᾶσι τὸν φόρον ὥσπερ ἐπὶ Σκόπα τεταγμένος ἦν φέρειν. καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἐπεραίνετο· ἐγὼ δὲ πάλιν ἐπάνειμι, ὅθεν εἰς τὰς περὶ Ἰάσονος πράξεις ἐξέβην.

17. τὰς περὶ — τριήρεις — die in den Meeren bei Lakedämon selbst waren, um das Land gegen die Angriffe der athenischen Schiffe zu beschützen. Das Wort ἔξω ist entweder ganz zu streichen, oder dafür nach V, 4, 63 ἐξήκοντα zu schreiben.

18. τὴν ἀκρόπολιν — S. § 2. — πείσας ἐκοῦσαν — Vgl. Anab. V, 1, 14 τὰς δὲ πόλεις ἐκούσας ἐπεισαν ὁδοποιεῖν.

19. ἐπεὶ γε μὴν — S. zu III, 5, 7. — ἐτάγευσε — S. zu II, 2, 24 ἐτυράννησε. — ἔργον — nämlich ἐστί, es ist schwierig. — καὶ τὰς πόλεις — auch nur

die Städte. — ἐπὶ Σκόπα — thessalischer Fürst in Krannon zur Zeit der Perserkriege. Die Skopaden und Aleuaden beherrschten fast ganz Thessalien, bis Lykophon von Pherae daselbst eine Herrschaft für sich gründete. Vgl. II, 3, 4. — τὰς περὶ Ἰάσονος πράξεις — Statt περὶ mit dem Accusativ steht bei dem Neutrum des Artikels oder bei Substantiven diese Präposition mit dem Genetiv in der Regel nur dann, wenn der ganze Ausdruck von einem Verbum abhängig ist, das περὶ mit dem Genetiv nach sich haben kann, I, 6, 28 ἔφρασε τὰ περὶ τοῦ Ἐτεοπίου. VI, 2, 31 τὰ περὶ Μνασίππου

II. Οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ σύμμαχοι συνελέγοντο εἰς τοὺς Φακίας, οἱ δὲ Θηβαῖοι ἀναχωρήσαντες εἰς τὴν αὐτῶν ἐφύλαττον τὰς εἰσβολάς. οἱ δ' Ἀθηναῖοι αὐξανομένους μὲν ὄρωντες διὰ σφᾶς τοὺς Θηβαίους χορήματά τε οὐ συμβαλλομένους εἰς τὸ ναυτικόν, αὐτοὶ δὲ ἀποκναιόμενοι καὶ χορημάτων εἰσφοραῖς καὶ ληστειαῖς ἐξ Αἰγίνης καὶ φυλακαῖς τῆς χώρας, ἐπεθύμησαν παύσασθαι τοῦ πολέμου, καὶ πέμψαντες πρέσβεις εἰς Λακεδαίμονα εἰρήνην ἐποιήσαντο.

2 Εὐθύς δ' ἐκείθεν δύο τῶν πρέσβεων πλεύσαντες κατὰ δόγμα τῆς πόλεως εἶπον τῷ Τιμοθέῳ ἀποπλεῖν οἴκαδε ὡς εἰρήνης οὔσης· ὁ δ' ἅμα ἀποπλέων τοὺς τῶν Ζακυνθίων φργάδας ἀπεβίβασεν εἰς τὴν χώραν αὐτῶν. ἐπεὶ δὲ οἱ ἐκ τῆς πόλεως Ζακυνθιοὶ πέμψαντες πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους ἔλεγον, οἷα πεπονθότες εἶεν ὑπὸ τοῦ Τιμοθέου, εὐθύς οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀδικεῖν τε ἠγοῦντο τοὺς Ἀθηναίους καὶ ναυτικὸν πάλιν κατεσκευάζον καὶ συνετάττοντο εἰς ἑξήκοντα ναῦς ἀπ' αὐτῆς τε τῆς Λακεδαίμονος καὶ Κορίνθου καὶ Λευκάδος καὶ

ἠμηκόσι. VII, 3, 4 διατελεῖσαι βουλομαι τὰ περὶ Εὐφρονος. VII, 4, 18 ἤσθοντο τὰ περὶ Ὀλοῦρον. VII, 4, 1 τὰ περὶ Εὐφρονος εἶρηται. Anab. II, 5, 37 ὅπως μάθοι τὰ περὶ Προξένου. Kyrop. V, 3, 26 ἐπεὶ πύθοιτο τὰ περὶ τοῦ φρονίου. Dagegen mit dem Accus. I, 6, 36 ἐξηγγεῖλε τὰ περὶ τὴν ναυμαχίαν. Wie hier findet sich der Genetiv bei dem Substantiv πράξις auch Thukyd. VI, 88 ἐφοβεῖτο γὰρ αὐτοὺς διὰ τὴν περὶ τῶν Μαντινικῶν πράξιν, und nach dem Verbum πράττειν Hellen. V, 2, 7 u. 10; VI, 3, 3. Anab. I, 6, 6, während unten 5, 1 ὅσα περὶ Ἰάσονα ἐπράχθη. I, 4, 1 τὰ περὶ τὸ Βυζάντιον πεπραγμένα steht.

II. 1. Die im vorigen Kapitel § 1 abgebrochene Erzählung wird fortgesetzt. Es fallen diese Begebenheiten in das Jahr 374 v. Chr. — εἰσβολάς — S. zu V, 4, 48. — αὐξανομένους — S. V, 4, 62f. — συμβαλλομένων — wie es die übrigen Mitglieder der neugebildeten athenischen Bundesgenossenschaft thaten (s. zu V, 4,

34). Das Verbum συμβάλλεσθαι erinnert an den Namen σύνταξις, welchen die Athener jetzt den Beiträgen der Bundesgenossen statt des früher gebräuchlichen φόρος gaben. — ληστειαῖς ἐξ Αἰγίνης — Vgl. V, 1, 1.

2. Τιμοθέῳ — der mit einer Flotte gegen den Peloponnes ausgesandt worden war und sich nun an der akarnanischen Küste befand. S. V, 4, 66. — τῶν Ζακυνθίων — Die Parteien waren auch in Zakynthos zum offenen Ausbruch gekommen; die vertriebene, den Spartanern feindliche Partei hatte auf der Flotte des Timotheos Zuflucht gefunden. Diodor XV, 45. — εἰς τὴν χώραν — Diodor a. a. O. κατελάβοιτο χωρίον ὄχθρον παρὰ θάλατταν. ἐκ τούτου δὲ ὀρμώμενοι καὶ βοηθῶν ἔχοντες τὸν Τιμόθεον ἐκακοποιοῦν τοὺς ἐν τῇ πόλει.

3. οἱ ἐκ τῆς πόλεως — S. zu III, 1, 22. — συνετάττοντο — S. zu V, 2, 20. Es folgen die Ereignisse des Jahres 373 v. Chr.

Ἀμβρακίας καὶ Ἥλιδος καὶ Ζακύνθου καὶ Ἀχαΐας καὶ Ἐπιδάουρου καὶ Τροιζῆνος καὶ Ἐρμιόνης καὶ Ἀλιέων. ἐπιστήσαντες δὲ ναύαρχον Μνάσιππον ἐκέλευον τῶν τε ἄλλων ἐπιμελεῖσθαι τῶν κατ' ἐκείνην τὴν θάλατταν καὶ στρατεύειν ἐπὶ Κέρκυραν. ἔπεμψαν δὲ καὶ πρὸς Διονύσιον διδάσκοντες, ὡς καὶ ἐκεῖνος χρήσιμον εἶη τὴν Κέρκυραν μὴ ὑπ' Ἀθηναίους εἶναι. καὶ ὁ μὲν δὴ Μνάσιππος, ἐπεὶ συνελέγη αὐτῷ τὸ ναυτικόν, ἔπλευσεν εἰς τὴν Κέρκυραν· εἶχε δὲ καὶ μισθοφόρους σὺν τοῖς ἐκ Λακεδαίμονος μετ' αὐτοῦ στρατενομένοις οὐκ ἐλάττους χιλίων καὶ πεντακοσίων. ἐπεὶ δὲ ἀπέβη, ἐκράτει8 τε τῆς γῆς καὶ ἐδήξον ἔξειρασμὲνην μὲν παγκάλως καὶ πεφυτευμένην τὴν χώραν, μεγαλοπρεπεῖς δὲ οἰκῆσεις καὶ οἰνωνας κατεσκευασμένους ἐπὶ τῶν ἀγρῶν· ὥστ' ἔφασαν τοὺς στρατιώτας εἰς τοῦτο τρυφῆς ἐλθεῖν, ὥστ' οὐκ ἐθέλειν πίνειν, εἰ μὴ ἀνθοσμίας εἶη. καὶ ἀνδράποδα δὲ καὶ βοσκήματα πάμπολλα ἠλίσκετο ἐκ τῶν ἀγρῶν. ἔπειτα δὲ κατεστρατοπεδεύ-7 σατο τῷ μὲν περὶ ἐπὶ λόφῳ ἀπέχοντι τῆς πόλεως ὡς πέντε στάδια, πρὸ τῆς χώρας ὄντι, ὅπως ἀποτέμνοιτο ἐντεῦθεν, εἰ τις ἐπὶ τὴν χώραν τῶν Κερκυραίων ἐξίῃ· τὸ δὲ ναυτικόν εἰς τὰπὶ θάτερα τῆς πόλεως κατεστρατοπέδευσεν, ἔνθεν ᾤετ' ἂν τὰ προσπλέοντα καὶ προαισθάνεσθαι καὶ διακωλύειν. πρὸς8 δὲ τοῦτοις καὶ ἐπὶ τῷ λιμένι, ὅποτε μὴ χειμῶν κωλύοι, ἐφώρκει ἐπολιόρκει μὲν δὴ οὔτω τὴν πόλιν. ἐπεὶ δὲ οἱ Κερκυραῖοι ἐκ μὲν τῆς γῆς οὐδὲν ἐλάμβανον διὰ τὸ κρατεῖσθαι κατὰ γῆν, κατὰ θάλατταν δὲ οὐδὲν εἰσῆγετο αὐτοῖς διὰ τὸ ναυκρατεῖ-

4. ἐπὶ Κέρκυραν — Die Spartaner waren nach Diodor XV, 46 zu dieser Unternehmung von einer lakonischen Partei in Kerkyra aufgefordert worden, welche ihre Hilfe zur Unterwerfung dieser wichtigen Insel versprach. — πρὸς Διονύσιον — den Herrscher von Syrakus, den ersten des Namens. — χρήσιμον — weil Kerkyra auf der Überfahrt nach Sicilien lag (§ 9) und auch schon früher bei der Expedition nach Sicilien von den Athenern als Sammelplatz benutzt worden war. S. Thukyd. VI, 32 u. 42.

6. ἔφασαν — S. zu III, 5, 21. — οὐκ ἐθέλειν — Die Negation

ού ist hier bei dem Infinitiv nach ὥστε gesetzt, weil derselbe nur infolge der indirekten Rede steht. — πίνειν — Das in Gedanken vorschwebende Objekt οἶνον ergibt sich aus dem vorangehenden οἰνωνας. Dasselbe Wort ist auch bei ἀνθοσμίας zu ergänzen. — ἠλίσκετο ἐκ τῶν ἀγρῶν — Vgl. III, 2, 26.

7. εἰς τὰπὶ θάτερα — auf die andere Seite. Vgl. Anab. V, 4, 10 εἰσβάλλειν ἐκ τοῦ ἐπὶ θάτερα. Ohne Präposition lokal gebraucht VII, 4, 30 οἱ Ἥλιδοι κατὰ θάτερα τοῦ ποταμοῦ παρετάξαντο.

8. ναυκρατεῖσθαι — Das Subjekt sollte αὐτούς sein, ist aber

9 οὔθαι, ἐν πολλῇ ἀπορίᾳ ἦσαν· καὶ πέμποντες πρὸς τοὺς Ἀθηναίους βοηθεῖν τε ἐδέοντο καὶ ἐδίδασκον ὡς μέγα μὲν ἀγαθὸν ἀποβάλλειν ἂν, εἰ Κερκύρας στερηθεῖεν, τοῖς δὲ πολεμίοις μεγάλην ἂν ἰσχὴν προσβάλλειν· ἐξ οὐδεμιᾶς γὰρ πόλεως πλὴν γε Ἀθηναίων οὔτε ναῦς οὔτε χρήματα πλείονα ἂν γενέσθαι. ἔτι δὲ κείσθαι τὴν Κέρκυραν ἐν καλῷ μὲν τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου καὶ τῶν πόλεων, αἶ ἐπὶ τοῦτον καθήκουσιν, ἐν καλῷ δὲ τοῦ τὴν Λακωνικὴν χώραν βλάπτειν, ἐν καλλίστῳ δὲ τῆς τε ἀντιπέρας Ἠπείρου καὶ τοῦ εἰς Πελοπόννησον ἀπὸ
10 Σικελίας παράπλου. ἀκούσαντες δὲ ταῦτα οἱ Ἀθηναῖοι ἐνόμισαν ἰσχυρῶς ἐπιμελητέον εἶναι, καὶ στρατηγὸν πέμπονσι Σησικλέα εἰς ἑξακοσίους ἔχοντα πελταστὰς, Ἀλκίτου δὲ ἑδεῖ-
11 θησαν συνδιαβιβάσαι τούτους. καὶ οὗτοι μὲν νυκτὸς διακομισθέντες πον τῆς χώρας εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν. ἐψηφίσαντο δὲ καὶ ἑξήκοντα ναῦς πληροῦν, Τιμόθεον δ' αὐτῶν
12 στρατηγὸν ἐχειροτόνησαν. ὁ δ' οὐ δυνάμενος αὐτόθεν τὰς ναῦς πληρῶσαι, ἐπὶ νήσων πλεύσας ἐκεῖθεν ἐπειράτο συμπλη-

teils des unmittelbar vorangehenden αὐτοῖς, teils der Parallelität mit κρατεῖσθαι wegen fortgeblieben.

9. ἐδίδασκον — Die folgenden Worte sind offenbar mit Rücksicht auf die Rede geschrieben, welche bei Thukyd. I, 32—36 die Kerkyräer bei einer ähnlichen Gelegenheit in Athen hielten. Man vergleiche mit den Worten ὡς μέγα — προσβάλλειν 36, 3 τρία μὲν ὄντα λόγον ἀξία τοῖς Ἑλλήσι ναυτικά, τὸ παρ' ἑαυτῶν καὶ τὸ ἡμέτερον καὶ τὸ Κορινθίων, ταύτων δ' εἰ περιόψεσθε τὰ δύο εἰς ταῦτον ἔλθεῖν καὶ Κορινθιοὶ ἡμᾶς προκαταλήφονται, Κερκυραίοις τε καὶ Πελοποννησίοις ἅμα ναυμαχησέμε· δεξάμενοι δὲ ἡμᾶς ἔξετε πρὸς αὐτοὺς πλείοσι ναυαῖ ταῖς ἡμετέρας ἀγωνίζεσθαι; mit ἔξ οὐδεμιᾶς — γενέσθαι 33, 1 ναυτικὸν τε κειμήλια πλὴν τοῦ παρ' ἑαυτῶν πλείστον; mit ἔτι δὲ — παράπλου 36, 2 τῆς τε γὰρ Ἰταλίας καὶ Σικελίας καλῶς παράπλου κείται. — ἐν καλῷ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου. — Wie von Adverbien (s. zu IV, 5, 15), so hängt hier von dem Neutrum eines Adjektivs mit einer

Präposition verbunden, das gleichfalls mit adverbialer Bedeutung steht, ein Genetiv zur Bestimmung der Beziehung ab: es liege Kerkyra günstig in Bezug auf den korinthischen Meerbusen. Isokrat, vom Umtausch 108 τίς γὰρ οὐκ οἶδε Κέρκυραν μὲν ἐν ἐπικαιροτάτῳ καὶ καλλίστῳ κειμένην τῶν περὶ Πελοπόννησον. Vgl. die oben angeführte Stelle aus Thukyd. I, 36, 2 und über ἐν καλῷ zu IV, 3, 5.
40. Ἀλκίτου — S. 1, 7. — συνδιαβιβάσαι — beim Übersetzen behilflich sein. Die athenischen Truppen gingen zu Lande nach der Küste von Epirus, um von da nach Kerkyra überzusetzen.

11. πον — weil aus dem Verbum διακομίζεσθαι ein Begriff des Landens oder Gelandetseins zu entnehmen ist.

12. αὐτόθεν — d. h. von den in Athen befindlichen zum Seedienst tauglichen Leuten. — ἐπὶ νήσων — S. zu IV, 8, 7. — Seine Abfahrt von Athen fand im Munychion (April) d. J. 373 v. Chr. statt. Demosth.

ροῦν, οὐ φαῦλον ἡγούμενος εἶναι ἐπὶ συγκεκροτημένης ναῦς εἰκὴ περιπλεῦσαι. οἱ δ' Ἀθηναῖοι νομίζοντες αὐτὸν ἀναλοῦν 13 τὸν τῆς ὄρας εἰς τὸν περιπλοῦν χρόνον, συγγνώμην οὐκ ἔσχον αὐτῷ, ἀλλὰ παύσαντες αὐτὸν τῆς στρατηγίας Ἰφικράτην ἀνθαιροῦνται. ὁ δ' ἐπεὶ κατέστη στρατηγός, μάλα δξέως τὰς 14 ναῦς ἐπληροῦτο καὶ τοὺς τριηράρχους ἠνάγκαζε. προσέλαβε δὲ παρὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ εἰ πού τις ναῦς περὶ τὴν Ἀττικὴν ἔπλει καὶ τὴν Πάραλον καὶ τὴν Σαλαμινίαν, λέγων, ὡς εἴαν τάκετ καλῶς γένηται, πολλὰς αὐτοῖς ναῦς ἀποπέμψοι. καὶ ἐγένοντο αὐτῷ αἶ ἅπασαι περὶ ἑβδομήκοντα. ἐν δὲ τούτῳ 15 τῷ χρόνῳ οἱ Κερκυραῖοι οὕτω σφόδρα ἐπέειναν, ὥστε διὰ τὸ πλῆθος τῶν αὐτομολούντων ἐκήρυξεν ὁ Μνάσιππος πεπερᾶσθαι ὅσους αὐτομολοίη. ἐπεὶ δὲ οὐδὲν ἦττον ἠτόμολον, τελευτῶν καὶ μαστιγῶν ἀπέπεμπε. οἱ μέντοι ἐνδοθεν τοὺς γε δούλους οὐκ ἐδέχοντο πάλιν εἰς τὸ τεῖχος, ἀλλὰ πολλοὶ ἔξω ἀπέθνησκον. ὁ δ' αὖ Μνάσιππος ὁρῶν ταῦτα ἐνόμιζε τε 16 ὅσον οὐκ ἤδη ἔχειν τὴν πόλιν καὶ περὶ τοὺς μισθοφόρους ἐκαινούργει καὶ τοὺς μὲν τινὰς αὐτῶν ἀπομίσθους ἐπεποιήκει, τοῖς δ' οὔσι καὶ δυοῖν ἤδη μηνῶν ὄφειλε τὸν μισθόν, οὐκ

geg. Timoth. 6. — φαῦλον — hier = leicht zu nehmen, unbedeutend. — συγκεκροτημένης ναῦς — mit wohlgeübter Rudermannschaft versehene Schiffe. Das Particip gehört eigentlich dem Sinne nach zu der Mannschaft, nicht zu den Schiffen. Polyb. I, 61 πληρώματα συγκεκροτημένα. Thukyd. VIII, 95 ἀσχυροτήτοις πληρώμασι χρησάσθαι. Lukian. Hahn 24 ἴππος συγκεκροτημένην.

13. ἀναλοῦν — statt des üblicheren ἀναλίσκειν auch Hiero 11, 1. Thukyd. III, 81; IV, 48. — παύσαντες — Timotheos wurde zwar in der gegen ihn eingeleiteten Untersuchung, wohl auf Verwendung des Iason und Alketas, die zu seinen Gunsten Zeugnis abzulegen selbst nach Athen kamen, freigesprochen, erhielt aber nicht wieder ein Kommando.

14. ἠνάγκαζε — Die reicheren Bürger Athens waren zur Leistung der Trierararchie verpflichtet, d. h.

sie mußten ein vom Staate geliefertes Schiff auf eigene Kosten unterhalten, auch den Befehl desselben als Trierararch führen, in der Regel auf ein Jahr. Bei dem sinkenden Patriotismus der Athener fehlte es nun nicht an Ausflüchten, sich dieser Leistung zu entziehen. — εἰ πού — ἔπλει — d. i. die Schiffe, welche zur Sicherung der attischen Küste dort kreuzten. — τὴν Πάραλον — S. zu II, 1, 28.

15. πεπερᾶσθαι — Über das Perfekt s. zu V, 4, 7 und vgl. (Demosth.) geg. Neaera 17 ὁ νόμος — πεπερᾶσθαι κελύει. Lukian. Göttergespr. 24, 2 ἠδέως ἂν ἠξίωσα πεπερᾶσθαι, ὥσπερ οἱ ἐν γῆ κακῶς δουλεύοντες. — τελευτῶν — zuletzt. Vgl. V, 3, 15. — οἱ ἐνδοθεν — S. zu III, 1, 18.

16. ὅσον οὐκ — fast, wie sonst μόνον οὐ. So auch § 24; V, 2, 13. Anab. VII, 2, 5 ἐλέγετο ὅτι Πῶλος ὅσον οὐ παρεῖη ἤδη. — τοὺς μὲν τινὰς κτλ. — gewöhn-

ἀπορῶν, ὡς ἐλέγτο, χρημάτων· καὶ γὰρ τῶν πόλεων αἱ
 17 πολλὰ αὐτῷ ἀργύριον ἀντὶ τῶν ἀνδρῶν ἐπεμπον, ἅτε καὶ
 διαποντίου τῆς στρατείας οὔσης. κατιδόντες δὲ ἀπὸ τῶν
 πύργων οἱ ἐκ τῆς πόλεως τὰς τε φυλακὰς χειρὸν ἢ πρόσθεν
 φυλαττομένους ἐσπαρμένους τε κατὰ τὴν χώραν τοὺς ἀνθρώ-
 18 ποὺς, ἐπεκδοραμόντες τοὺς μὲν τινὰς αὐτῶν ἔλαβον, τοὺς δὲ
 κατέκοψαν. αἰσθόμενος δὲ ὁ Μνάσιππος αὐτὸς τε ἐξωπλί-
 ζετο καὶ ὅσους εἶχεν ὀπλίτας ἅπασιν ἐβοήθει καὶ τοὺς λοχα-
 γοὺς καὶ τοὺς ταξίαρχους ἐξάγειν ἐκέλευε τοὺς μισθοφόρους.
 19 ἀποκριναμένων δὲ τινῶν λοχαγῶν, ὅτι οὐ ῥάδιον εἴη μὴ δι-
 δόντας τάπιτῆδεια πειδομένους παρέχειν, τὸν μὲν τινα βα-
 κτηρία, τὸν δὲ τῷ στύρακι ἐπάταξεν. οὕτω μὲν δὴ ἀθύμως
 ἔχοντες καὶ μισοῦντες αὐτὸν συνεξῆλθον πάντες ὅπερ ἦκιστα
 20 εἰς μάχην συμφέροι. ὁ δ' ἐπεὶ παρετάξατο, αὐτὸς μὲν τοὺς
 κατὰ τὰς πύλας τῶν πολεμίων τροψάμενος ἐπεδίωκεν· οἱ δ'
 ἐπεὶ ἐγγὺς τοῦ τείχους ἐγένοντο, ἀνεστρέφοντό τε καὶ ἀπὸ
 τῶν μνημάτων ἐβαλλον καὶ ἠκόντιζον· ἄλλοι δ' ἐκδοραμόντες
 21 καθ' ἑτέρας πύλας ἐπιτίθενται ἀθροοὶ τοῖς ἐσχάτοις· οἱ δ'
 ἐπ' οὐκὼ τεταραγμένοι, ἀσθενὲς νομίζαντες τὸ ἄκρον τῆς φά-

lich erklärt: die einen hatte er aus dem Sold entlassen, den andern, die noch blieben, schuldete er den Sold für zwei Monate. Mag nun ἀπόμισθος bedeuten, wer den verdienten Sold nicht erhält (Demosth. Philipp. I, 46 ὅταν ἡγήται ὁ στρατηγὸς ἀθλίων ἀπομισθῶν ξένων u. dazu die Scholien: ἀπόμισθοι καὶ οἱ μὴ πεπληρωμένοι τὸν ὁμολογημένον μισθὸν καὶ οἱ διὰ κακίαν καὶ δειλίαν μὴ ἀξιούμενοι μισθοῦ), oder aus dem Dienst entlassen (Demosth. geg. Aristokr. 154 ἐκεῖνος ἀπόμισθος γίνεταί παρὰ τοῦ Τιμοθέου τότε. Harpokration u. d. W.), so bildet doch τοῖς δ' οὖσι dazu keinen Gegensatz und kann nicht heißen, die welche noch blieben. Der Sinn wird offenbar der sein: eini- gen hatte er ganz den Sold entzogen (ob entlassen, mag unentschieden bleiben), anderen (ob den übrigen allen, möchte fraglich sein) war er zweimonatlichen Sold schuldig; so daß vielleicht τοῖς δὲ τισι

für τοῖς δ' οὖσι zu lesen ist. — ἀργύριον — ἐπεμπον — S. über diese Geldleistungen zu V, 2, 21.
 17. ἐσπαρμένους — S. zu III, 4, 22.
 18. ἅπασιν — mit allen.
 20. ἀνεστρέφοντο — im Medium von denen gesagt, die mit der Flucht einhalten und umkehren; auch Kyrop. II, 1, 9. Anab. I, 10, 12. De re eq. 6, 5. — μνημάτων — S. zu III, 2, 14. Es war allgemein Sitte bei den Griechen, die Verstorbenen außerhalb der Stadt, namentlich zur Seite der Landstraßen zu bestatten. Vgl. VII, 1, 19. — τοῖς ἐσχάτοις — d. i. denen, die auf dem äußersten Ende des Flügels standen. Da diese angegriffen die Tiefe des Flügels (τὸ ἄκρον) der Phalanx von acht Mann für zu schwach zum Widerstande halten, so wollen sie durch Einschwenken (ἀναστρέφειν) die Tiefe verstärken, und indem zu diesem Zwecke ein Teil der Rotten kehrt macht, erweckt er in den Feinden den Glauben, er fliehe.

λαγγοὺς εἶχειν, ἀναστρέφειν ἐπιρῶντο. ὡς δ' ἤρξαντο ἐπανα-
 χωρεῖν, οἱ μὲν πολέμιοι ὡς φεύγουσιν ἐπέθεντο, οἱ δ' οὐκ ἐτί
 ἐπανεστρέψαν· καὶ οἱ ἐχόμενοι δ' αὐτῶν εἰς φυγὴν ὤρμων.
 ὁ δὲ Μνάσιππος τοῖς μὲν πιεζομένοις οὐκ ἐδύνατο βοηθεῖν 22
 διὰ τοὺς ἐκ τοῦ κατ' ἀντικρὺ προσκειμένους, αἱ δ' ἐλείπετο
 σὺν ἐλάττοσι. τέλος δ' οἱ πολέμιοι ἀθροοὶ γενόμενοι πάντες
 ἐπετίθεντο τοῖς περὶ τὸν Μνάσιππον, ἤδη μάλᾳ ὀλλόγους οὔσι.
 καὶ οἱ πολῖται ὀρῶντες τὸ γιννόμενον ἐπεξήσαν. ἐπεὶ δ' 23
 ἐκείνον ἀπέκτειναν, ἐδίωκεν ἤδη ἅπαντες. ἐκινδύνευσαν δ'
 ἂν καὶ τὸ στρατόπεδον εἰλεῖν σὺν τῷ χαρακώματι, εἰ μὴ οἱ
 διώκοντες τὸν ἀγοραῖόν τε ὄχλον ἰδόντες καὶ τὸν τῶν θερα-
 πόντων καὶ τὸν τῶν ἀνδραπόδων, οἰηθέντες ὄφελός τι αὐτῶν
 εἶναι, ἀπεστρέφοντο. καὶ τότε μὲν τρόπαιόν τε ἴστασαν οἱ 24
 Κερκυραῖοι τοὺς τε νεκροὺς ὑποσπόνδους ἀπεδίδοσαν. ἐκ δὲ
 τούτου οἱ μὲν ἐν τῇ πόλει ἐρρωμενέστεροι ἐγεγέννητο, οἱ δ'
 ἔξω ἐν πάσῃ δὴ ἀθυμία ἦσαν. καὶ γὰρ ἐλέγτο ὅτι Ἴφι-
 κράτης τε ὅσον οὐκ ἤδη παρείη, καὶ οἱ Κερκυραῖοι δὲ τῷ
 ὄντι ναῦς ἐπλήρουν. Ὑπερμένης δὲ, ὃς ἐτύγγαυεν ἐπιστολια- 25
 φόρος τῷ Μνασίππῳ ἂν, τό τε ναυτικὸν πᾶν ὅσον ἦν ἐκεῖ
 συνεπλήρωσε, καὶ περιπλεύσας πρὸς τὸ χαρακώμα τὰ πλοῖα
 πάντα γεμίσας τῶν τε ἀνδραπόδων καὶ τῶν χρημάτων ἀπέ-
 στελλεν· αὐτὸς δὲ σὺν τε τοῖς ἐπιβάταις καὶ τοῖς περισω-
 θεῖσι τῶν στρατιωτῶν διεφύλαττε τὸ χαρακώμα· τέλος δὲ 26
 καὶ οὗτοι μάλᾳ τεταραγμένοι ἀναβάντες ἐπὶ τὰς τριήρεις
 ἀπέπλεον, πολὺν μὲν σῖτον, πολὺν δὲ οἶνον, πολλὰ δὲ ἀνδρά-
 ποδα καὶ ἀσθενοῦντας στρατιώτας καταλιπόντες· δεινῶς
 γὰρ ἐπεφόβητο μὴ καταληφθεῖεν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἐν τῇ
 νήσῳ. καὶ ἐκεῖνοι μὲν εἰς Λευκάδα ἀπεσώθησαν.

Ὁ δὲ Ἴφικράτης ἐπεὶ ἤρξατο τοῦ περίπλου, ἅμα μὲν 27

21. οὐκ ἐτί ἐπανεστρέψαν — sie führten ihre Schwenkung nicht weiter aus.

22. αἱ δ' — mit ἐλάττοσι zu verbinden.

23. τὸν ἀγοραῖον ὄχλον — die Menge von Leuten, welche im Lager Handel mit Lebensmitteln und anderen Dingen trieben. Vgl. I, 6, 37; VI, 4, 9. — ὄφελός — S. zu V, 3, 6.

24. ἐν πάσῃ δὴ ἀθυμία —

in gänzlicher, äußerster Mutlosigkeit. Vgl. Kyrop. IV, 5, 7 πάσης ἐνθυμίας ἐνεπιπλαντο. Die Partikel δὴ zur Hervorhebung nach πᾶς auch Anab. I, 9, 22; IV, 5, 4.

25. ἐπιστολιαφόρος — der Unterbefehlshaber auf der spartanischen Flotte, sonst ἐπιστολεύς genannt. S. I, 1, 23.

27. ὅσα εἰς ναυμαχίαν — nämlich ἑστί; alles was zu einer

ἔπλει, ἅμα δὲ πάντα ὅσα εἰς ναυμαχίαν παρεσκευάζετο· εὐ-
 θὺς μὲν γὰρ τὰ μεγάλα ἱστία αὐτοῦ κατέλιπεν, ὡς ἐπὶ ναυ-
 μαχίαν πλέων· καὶ τοῖς ἀκατίοις δέ, καὶ εἰ φορὸν πνεῦμα
 εἴη, ὀλίγα ἐχρήτη· τῇ δὲ κόπῃ τὸν πλοῦν ποιούμενος ἄμει-
 νόν τε τὰ σώματα ἔχειν τοὺς ἄνδρας καὶ ἄμεινον τὰς ναῦς
 28 πλεῖν ἐποίησε. πολλάκις δὲ καὶ ὅπου μέλλοι ἀριστοποιεῖσθαι
 τὸ στρατεύμα ἢ δειπνοποιεῖσθαι, ἐπανήγαγεν ἂν τὸ κέρας
 ἀπὸ τῆς γῆς κατὰ ταῦτα τὰ χωρία. ἐπεὶ δ' ἐπιστρέψας ἂν
 καὶ ἀντιπρόρους καταστήσας τὰς τριήρεις ἀπὸ σημείου ἀφίει
 ἀνθαμιλλᾶσθαι εἰς τὴν γῆν, μέγα δὴ νικητήριον ἦν τὸ πρώ-
 τους καὶ ὕδωρ λαβεῖν καὶ εἰ τοῦ ἄλλου ἐδέοντο καὶ πρώτους
 ἀριστῆσαι· τοῖς δ' ὑστάτοις ἀφικουμένοις μεγάλη ζημία ἦν
 τό τε ἐλαττωθῆναι πᾶσι τούτοις καὶ ὅτι ἀνάγεσθαι ἅμα ἔδει,
 ἐπεὶ σημήνεις· συνέβαινε γὰρ τοῖς μὲν πρώτοις ἀφικνουμένοις
 καθ' ἡσυχίαν ἅπαντα ποιεῖν, τοῖς δὲ τελευταίοις διὰ σπουδῆς.
 29 φυλακάς γε μὴν, εἰ τύχοι ἐν τῇ πολεμίᾳ ἀριστοποιούμενος,
 τὰς μὲν ἐν τῇ γῇ, ὥσπερ προσήκει, καθίστη, ἐν δὲ ταῖς ναυ-
 σὶν αἰρούμενος αὐτὸς τοὺς ἱστῶς ἀπὸ τούτων ἐσκοπεῖτο. πολὺ

Seeschlacht erforderlich ist. S. § 30; VII, 3, 21 ὀπίσται ὅσα εἰς πρὸν παρεσκευάζοντο. Kyrop. VII, 5, 10 κύβω διαμετρήσας περὶ τὸ τεῖχος, ἀπολικῶν ὄσον τύρσοι μεγάλας ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ, ὠρυσεν. Vgl. auch zu I, 10. — τὰ μεγάλα ἱστία — Die Trieren führten außer dem Hauptmast (ἱστὸς μέγας) in der Mitte des Schiffes in der Regel noch einen kleineren (ἱστὸς ἀκάτιος); an jedem von beiden befanden sich zwei Segel, von denen die am Hauptmast μεγάλα ἱστία, die am kleineren ἱστία ἀκάτια oder ἀκάτια hießen. S. Büchh Urkunden über das Seew. S. 139ff. Über das Zurücklassen der Segel s. zu I, 1, 13. — ὀλίγα ἐχρήτη — S. zu I, 15. — τῇ κόπῃ — kollektiv, das Ruderwerk. Vgl. Resp. Ath. I, 19 μανθάνοντες ἐλαύνειν τῇ κόπῃ. — ἄμεινον τὰ σώματα ἔχειν — S. zu V, 3, 17.

28. ἐπανήγαγεν ἂν — Mit dem Imperfectum und bei Dichtern so auch bei Xenophon mit dem

Indicativ. Aoristi verbunden bezeichnet ἂν die öftere Wiederholung einer Handlung. Anab. I, 9, 19; II, 3, 11; III, 4, 22. Kyrop. VII, 1, 10 u. 14; VIII, 1, 17. Ebenso auch mit dem Partic. Aoristi nachher ἐπιστρέψας ἂν; 4, 11. Kyrop. VIII, 3, 8. Der Sinn der Worte ist: in der Nähe der Orte, wo er landen wollte, zog er den Flügel, welcher die Spitze der κατὰ κέρας (s. zu I, 7, 29) fahrenden Flotte bildete, vom Lande weg, und stellte die Schiffe dann parallel mit dem Lande in einer Linie so auf, daß die Vordertheile dem Lande zugekehrt waren (ἀντιπρόρους). — ἀπὸ σημείου — auf ein Zeichen, wie § 30 ἀπὸ σημείων. Anab. II, 5, 32. De re eq. II, 6. — ἅμα — zu gleicher Zeit mit denen, die früher an das Land gekommen waren. — σημήνεις — nämlich der, dessen Amt dies war, ὁ σάλπιγκτῆς. Vgl. Anab. III, 4, 4; V, 2, 12.

29. πολὺ — von dem Komparativ getrennt wie Kyrop. VII, 1, 21

οὖν ἐπὶ πλεόν οὔτοι καθεώρων ἢ οἱ ἐκ τοῦ ὀμαλοῦ, ἀφ' ὑψηλοτέρου καθορῶντες. ὅπου δὲ δειπνοποιεῖτο καὶ καθεύ-
 δοι, ἐν μὲν τῷ στρατοπέδῳ νύκτωρ πῦρ οὐκ ἔκαε, πρὸ δὲ
 τοῦ στρατεύματος φῶς ἐποίει, ἵνα μηδεὶς λάθῃ προσιῶν.
 πολλάκις δέ, εἰ εὐδία εἴη, εὐθύς δειπνήσας ἀνήγετο· καὶ εἰ
 μὲν αὔρα φέροι, θέοντες ἅμα ἀνεπαύοντο· εἰ δὲ ἐλαύνειν
 δέοι, κατὰ μέρος τοὺς ναύτας ἀνέπαινε. ἐν δὲ τοῖς μεθ' 30
 ἡμέραν πλοῖς ἀπὸ σημείων τοτὲ μὲν ἐπὶ κέρας ἦγε, τοτὲ δ'
 ἐπὶ φάλαγγος· ὥστε ἅμα μὲν ἐπλεον, ἅμα δὲ πάντα ὅσα εἰς
 ναυμαχίαν καὶ ἡσκηότες καὶ ἐπιστάμενοι εἰς τὴν ὑπὸ τῶν
 πολεμίων, ὡς ᾤοντο, κατεχομένην θάλατταν ἀφικνούντο. καὶ
 τὰ μὲν πολλὰ ἐν τῇ πολεμίᾳ καὶ ἡρίστων καὶ ἐδείπνον· διὰ
 δὲ τὸ τάναγκατα μόνον πράττειν καὶ τὰς βοηθείας ἐφθάνειν
 ἀναγόμενος καὶ ταχὺ ἐπέβαινε. περὶ δὲ τὸν Μνασίππου θά-
 31 νατον ἐτύγχανεν ὦν τῆς Λακωνικῆς περὶ τὰς Σφαγίας. εἰς
 τὴν Ἠλείαν δὲ ἀφικόμενος καὶ παραπλεύσας τὸ τοῦ Ἀλφειοῦ
 στόμα ὑπὸ τὸν Ἰχθῦν καλούμενον ὠρμίσατο. τῇ δ' ὑστεραία
 ἐντεῦθεν ἀνήγετο ἐπὶ τῆς Κεφαλληνίας, οὕτω καὶ τεταγμένος
 καὶ τὸν πλοῦν ποιούμενος ὡς, εἰ δέοι, πάντα ὅσα χρὴ παρε-
 σκευασμένος ναυμαχοίῃ. καὶ γὰρ τὰ περὶ τοῦ Μνασίππου

πολὺ ἐν ἀσφαλεσιτέρῳ. Anab. III, 2, 19 πολὺ ἡμεῖς ἐπ' ἀσφαλεσιτέρου ὀχήματος ἴσμεν. — ὅπου — προσιῶν — Zur Sache vgl. Anab. VII, 2, 18 κατέμαθιν, ὅτι τοῦτον ἵνεια τὰ πρὸ κενανμένα εἴη τῷ Σπύθῃ πρὸ τῶν νυκτοφυλάκων, ὅπως οἱ μὲν φυλάκας μὴ ὀφθῆναι ἐν τῷ σκοτει ὄντες μητε ὀπῶσαι μητε ὅπου εἶεν, οἱ δὲ προσιόντες μὴ λανθάνειν, ἀλλὰ διὰ τὸ φῶς καταφανεῖς εἶεν. Kyrop. III, 3, 25. — θέοντες — segelnd, im Gegensatz zu ἐλαύνειν rudern. Aristoph. Ekkles. 109 γὼν μὲν γὰρ οὔτε θέομεν οὔτ' ἐλαύνομεν, wo der Scholiast erklärt: οὔτε ἀνέμοις οὔτε κώπαις κλύομεν. Vgl. auch I, 1, 35. — κατὰ μέρος — S. zu VII, 1, 24.

30. ἐπὶ κέρας — Die Aufstellung eines Heeres oder einer Flotte in der Art, daß die Tiefe der Linienaufstellung (ἐπὶ φάλαγγος) die Spitze des Zuges bildet. Vgl.

I, 7, 29. Kyrop. VI, 3, 34. Ebenso wird auch κατὰ κέρας gebraucht. VII, 4, 23. Kyrop. I, 6, 43, wo demselben auch ἐπὶ φάλαγγος entgegengesetzt ist. Diese Aufstellung ist die gewöhnliche Marschordnung eines Heeres oder einer Flotte. S. VII, 4, 23. — ὅσα εἰς ναυμαχίαν — wie § 27. — τὰς βοηθείας ἐφθάνειν ἀναγόμενος — er stach eher wieder in See, als feindliche Truppen auf die Nachricht von seiner Landung herankommen konnten. — ἐπέβαινε — S. zu V, 4, 20.

31. τὰς Σφαγίας — Drei kleine Inseln vor dem messenischen Pylos. Das Land wird Λακωνική genannt, weil Messenien lange Zeit einen Teil des lakonischen Landes bildete. — τὸν Ἰχθῦν — Vorberge in Elis. Vgl. Thukyd. II, 25. — τὰ περὶ τοῦ Μνασίππου — S. zu I, 19. — μὴ — wegen des in ὑπώπτειν liegenden

αὐτόπου μὲν οὐδενὸς ἠκηκόει, ὑπάπτενε δὲ μὴ ἀπάτης ἔνεκεν λέγοιτο, καὶ ἐφυλάττετο· ἐπεὶ μέντοι ἀφίκετο εἰς τὴν Κεφαλληνίαν, ἐνταῦθα δὴ σαφῶς ἐπίθετο καὶ ἀνέπανε τὸ στρατεύμα.

32 Οἶδα μὲν οὖν ὅτι ταῦτα πάντα, ὅταν οἴονται ναυμαχῆσειν ἄνθρωποι, καὶ ἀσκεῖται καὶ μελετᾶται· ἀλλὰ τοῦτο ἐπαινω, ὅτι ἐπεὶ ἀφικέσθαι ταχὺ ἔδει ἐνθα τοῖς πολεμίοις ναυμαχῆσειν ᾔετο, εὔρετο ὅπως μῆτε διὰ τὸν πλοῦν ἀνεπιστήμονας εἶναι τῶν εἰς ναυμαχίαν μῆτε διὰ τὸ ταῦτα μελετᾶν βραδύτερόν τι ἀφικέσθαι.

33 Καταστρεψάμενος δὲ τὰς ἐν τῇ Κεφαλληνίᾳ πόλεις ἐπλευσεν εἰς Κέρκυραν. ἐκεῖ δὲ πρῶτον μὲν ἀκούσας ὅτι προσπλέοιεν δέκα τριήρεις παρὰ Διονυσίου βοηθήσουσαι τοῖς Λακεδαιμονίοις, αὐτὸς ἐλθὼν καὶ σκεψάμενος τῆς χώρας ὅθεν τοὺς τε προσπλέοντας δυνατὸν ἦν ὄραν καὶ τοὺς σημαίνοντας εἰς τὴν πόλιν καταφανεῖς εἶναι, ἐνταῦθα κατέστησε τοὺς σκοπούς. κἀκεῖνοις μὲν συνέθετο προσπλέοντων τε καὶ ὁρμούντων ὡς δέοι σημαίνειν· αὐτὸς δὲ τῶν τριηράρχων προσέταξεν εἰκοσιν, οὓς δεήσοι, ἐπεὶ κηρύξαιεν, ἀκολουθεῖν· εἰ δέ τις μὴ ἀκολουθήσοι, προείπε μὴ μέμψασθαι τὴν δίκην. ἐπεὶ δ' ἐσημάνθησαν προσπλέουσαι καὶ ἐκηρύχθη, ἀξία ἐγένετο θείας ἢ σπουδῆ· οὐδεὶς γὰρ ὅστις οὐ δρόμῳ τῶν μελλόντων πλεῖν εἰσέβη εἰς τὰς ναῦς. πλεύσας δὲ ἐνθα ἦσαν αἱ πολέμια τριήρεις, καταλαμβάνει ἀπὸ μὲν τῶν ἄλλων τριήρων εἰς τὴν γῆν τοὺς ἄνδρας ἐκβεβηκότας, Μελάμπρος μέντοι ὁ Ῥόδιος

Begriffes der Furcht. Anab. III, 1, 5 ὑποπιεύσας μὴ τι πρὸς τῆς πόλεως ἐπαίτιον εἶη. Kyrop. V, 2, 9 ὑποπιεύσας μὴ τὴν θυγατέρα εἶποι.

32. ὅπως — mit dem Infinitiv auch Oekou. 7, 29 πειρᾶσθαι ὅπως ὡς βέλτιστα τὰ προσήκοντα ἐκείνων ἡμῶν διαφρατέσθαι.

33. πρῶτον μὲν — dem entsprechend ἐπεὶ δ' ἐσημάνθησαν § 34. — παρὰ Διονυσίου — S. § 4. — τῆς χώρας — abhängig von ὅθεν. — καὶ τοὺς σημαίνοντας — εἶναι — abhängig von δυνατὸν ἦν: von wo aus die Wachen, wenn sie das Zeichen nach der Stadt hin gäben, in der Stadt sichtbar wären.

34. προσπλέοντων — σημαίνειν — was für ein Zeichen sie geben sollten, wenn die Feinde herankämen und was für eins, wenn sie vor Anker lägen. Über das ausgelassene Subjekt der Participien s. zu I, 1, 29. — μὴ μέμψασθαι τὴν δίκην — er sollte seine Strafe nicht für gering anzu sehen haben. Herod. VIII, 106 θρούς, οἳ σε ποιήσαντα ἀνόσια, νόμο δίκαιῳ χρωόμενοι ὑπήγαγον ἐς χάρας τὰς ἐμάς, ὥστε σε μὴ μέμψασθαι τὴν ἀπ' ἐμοῦ σοι ἐσομένην δίκην. Platon Ges. IV S. 716^b ὑποσχωῶν τιμωρίαν οὐ μεμπτήν. — οὐδεὶς ὅστις οὐ — S. zu V, 1, 3.

τοῖς τε ἄλλοις συνεβούλευε μὴ μένειν ἐνταῦθα καὶ αὐτὸς πληρωσάμενος τὴν ναῦν ἐξέπλει. ἐκεῖνος μὲν οὖν καίπερ ἀπαντῶν ταῖς ἴφικράτους ναυσὶν ὅμως ἀπέφυγεν· αἱ δὲ ἀπὸ Συρακουσῶν νῆες ἅπασαι ἐάλωσαν αὐτοῖς ἀνδράσιν. ὁ μέντοι 36 Ἴφικράτης τὰς μὲν τριήρεις ἀκρωτηριασάμενος ἔλκων κατηγάγετο εἰς τὸν Κερκυραίων λιμένα, τῶν δὲ ἀνδρῶν συνέβη ἐκάστῳ τακτὸν ἀργύριον ἀποτίσαι, πλὴν Κρινίππου τοῦ ἄρχοντος· τοῦτον δ' ἐφύλαττεν, ὡς ἢ πραξόμενος πάμπολλα χρήματα ἢ ὡς πωλήσων. κἀκεῖνος μὲν ὑπὸ λύπης αὐθαιρέτῳ θανάτῳ ἀποθύησκει, τοὺς δ' ἄλλους ὁ Ἴφικράτης ἀφῆκε, Κερκυραίους ἐγγυητὰς δεξάμενος τῶν χρημάτων. καὶ τοὺς 37 μὲν ναύτας γεωργοῦντας τοῖς Κερκυραίοις τὸ πλεῖστον διέτρεφε, τοὺς δὲ πελταστὰς καὶ τοὺς ἀπὸ τῶν νεῶν ὀπλίτας ἔχων διέβαινεν εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν· καὶ ἐκεῖ ταῖς μὲν φιλίαις πόλεσιν ἐπεκούρει, εἰ τίς τι δέοιτο, Θυριεῦσι δέ, μάλα καὶ ἀνδράσιν ἀλκίμοις καὶ χωρίον καρτερόν ἔχουσιν, ἐπολέμει· καὶ τὸ ἀπὸ Κερκύρας ναυτικὸν προσλαβῶν, σχεδὸν περὶ ἐνε- 38 νήκοντα ναῦς, πρῶτον μὲν εἰς Κεφαλληνίαν πλεύσας χρήματα ἐπράξατο, τὰ μὲν παρ' ἐκόντων, τὰ δὲ παρ' ἀκόντων· ἐπειτα δὲ παρεσκευάζετο τὴν τε τῶν Λακεδαιμονίων χώραν κακῶς ποιεῖν καὶ τῶν ἄλλων τῶν κατ' ἐκεῖνα πόλεων πολεμίων οὐσῶν τὰς μὲν ἐθελούσας προσλαμβάνειν, τοῖς δὲ μὴ πειθόμενοις πολεμεῖν.

Ἐγὼ μὲν δὴ ταύτην τὴν στρατηγίαν τῶν Ἴφικράτους 39 οὐχ ἥμισυ ἐπαινω, ἐπειτα καὶ τὸ προσελέσθαι κελεῦσαι

35. αὐτοῖς ἀνδράσιν — S. zu I, 2, 12.

36. ἀκρωτηριασάμενος — Er nahm die an den Vorderteilen der Schiffe befindlichen Zieraten als Siegeszeichen ab. Vgl. II, 3, 8. Herodot. III, 59 τῶν νηῶν καρπίους ἐχουσίαν τὰς πρῶτας ἠρωτηρίαν καὶ ἀντίθεσαν εἰς τὸ ἱερόν τῆς Ἀθηναίης. — συνέβη — er kam mit ihnen überein. Wenn ἐκάστῳ richtig ist, wird es zu τακτὸν zu ziehen sein. — ὡς ἢ — ἢ ὡς — Eine ähnliche Wiederholung von ὡς s. III, 5, 5 und mit gleicher Stellung Anab. V, 7, 32 πῶς ἢ θεοῖς θύομεν ἠδέως ποιούντες ἔργα ἀσεβῆ, ἢ πολέμοις πῶς μαχομένθα. Vgl. auch Kyrop. II, 3,

23 καλῶ τοίνυν ὑμᾶς, ὅτι ἅμα μὲν τὰς τάξεις μελετᾶτε καὶ προσόντες καὶ ἀπίοντες, ἅμα δὲ ὅτι καὶ ἡμέρας καὶ νυκτός, ἅμα δὲ ὅτι τὰ τε σώματα περιπατοῦντες ἀσκεῖτε καὶ τὰς ψυχὰς ἀφελεῖτε διδάσκοντες.

37. τὸ πλεῖστον — temporal. — μάλα — mit ἀλκίμοις und mit ἔχουσιν zu verbinden.

38. σχεδὸν περὶ — pleonastisch wie Anab. IV, 8, 15 σχεδὸν εἰς τοὺς ἐκατόν. Kyrop. II, 1, 6 σχεδὸν ἀμφὶ τοὺς ἡμίσεις. Vergl. auch zu V, 2, 40. — κατ' ἐκεῖνα — S. zu V, 1, 7. — τοῖς πειθόμενοις — dem Sinne nach konstruiert, als ob πολίταις voranginge.

ἐαυτῷ Καλλίστρατον τε τὸν δημηγόρον, οὐ μάλα ἐπιτήδειον ὄντα, καὶ Χαβρίαν, μάλα στρατηγὸν νομιζόμενον. εἶτε γὰρ φρονίμους αὐτοὺς ἡγούμενος εἶναι συμβούλους λαβεῖν ἐβούλετο, σῶφρον μοι δοκεῖ διαπραξασθαι, εἶτε ἀντιπάλους νομίζων, οὕτω θρασείως μῆτε καταρραδηνῶν μῆτε καταμελῶν μηδὲν φαίνεσθαι, μεγάλα φρονούντος ἐφ' ἐαυτῷ τοῦτό μοι δοκεῖ ἀνδρὸς εἶναι. κακείνος μὲν δὴ ταυτ' ἐπραττεν.

III. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἐκπεπαισμένοι μὲν ὄροντες ἐκ τῆς Βοιωτίας Πλαταιέας, φίλους ὄντας, καὶ καταπεφυγότες πρὸς αὐτούς, λικτεύοντας δὲ Θεσπιάς μὴ σφᾶς περιδεῖν ἀπόλιδας γενομένους, οὐκέτι ἐπήνουν τοὺς Θηβαίους, ἀλλὰ πολεμεῖν μὲν αὐτοῖς τὰ μὲν ἡσχύνοντο, τὰ δὲ ἀσυμφόρως ἔχειν ἐλογίζοντο· κοινωνεῖν γε μὴν αὐτοῖς ὧν ἐπραττον οὐκέτι ἤθελον, ἐπεὶ ἐώρων στρατεύοντάς τε αὐτοὺς ἐπὶ φίλους ἀρχαίους τῇ πόλει

39. Καλλίστρατον — das Haupt der den Thebanern feindlichen Partei in Athen. Er war 377 v. Chr. mit Timotheos und Chabrias Feldherr gewesen. Diodor XV, 29. Den VI, 3, 2 erwähnten Melanopos nennt Plutarch Demosth. 15 als seinen Gegner. — οὐ μάλα ἐπιτήδειον ὄντα — Man könnte mit Bezug auf das gleich folgende ἀντιπάλους erklären: obgleich er nicht eben sein Freund war; allein da dies auch vom Chabrias galt, so war es unnütz, es beim Kallistratos besonders zu erwähnen; oder man könnte übersetzen: der nicht besonders dazu geeignet war, nämlich zur Führung des ihm übertragenen Amtes, allein dies steht mit dem φρονίμους αὐτοὺς ἡγούμενος εἶναι einigermassen im Widerspruch. Man erwartet vielmehr parallel mit dem beim Chabrias hervorgehobenen Vorzug μάλα στρατηγὸν auch hier die Angabe einer bestimmten guten Eigenschaft, wofür auch Böckhs Vorschlag ἐν μάλα ἐπιτήδειον kaum ausreicht. — μάλα στρατηγὸν — S. zu II, 4, 2. — οὕτω θρασείως — φαίνεσθαι — Die Stelle ist offenbar verderbt. Der erste Teil der Periode bietet in dem σῶφρον διαπραξασθαι Schwierigkeiten, insofern σῶφρον seiner Bedeutung nach unmöglich als Objekt genommen und

mit: etwas Weises, eine weise Maßregel übersetzt werden kann. Ferner erwartet man nicht διαπραξασθαι, durchsetzen, sondern ein bloßes Verbum des Thuns. Der zweite Teil giebt keinen genügenden Sinn, selbst wenn man zu dem Infinitiv φαίνεσθαι das Verbum ἐβούλετο ergänzen und οὕτω in dem zu III, 2, 9 besprochenen Sinne angewendet glauben wollte.

III. 1. Die Bewohner der wieder aufgebauten Stadt Plataeae (s. zu V, 4, 15) hatten, nachdem seit 376 v. Chr. die Spartaner aus Böotien verdrängt waren, den Thebanern gegenüber ihre Selbständigkeit nicht behaupten können. Sie wendeten sich deshalb an die Athener in der Absicht, sich dem Bunde derselben anzuschließen; die Thebaner aber überfielen die Stadt, vertrieben die Bewohner und schleiften alles mit Ausnahme der Heiligthümer. Die vertriebenen Plataer fanden wieder Aufnahme in Athen. Diodor XV, 46. Pausan. IX, 1, 4—8. Aus gleichen Gründen war Thespieae bald darauf von den Thebanern zerstört worden. Diodor a. a. O. Dies war bereits im J. 373 geschehen; die hier zunächst erzählten Ereignisse sind die des Jahres 371.

φίλους ἀρχαίους — Die Phokeer, obgleich seit längerer Zeit

Φωκίας, καὶ πόλεις πιστάς τ' ἐν τῷ πρὸς τὸν βάρβαρον πολέμῳ καὶ φίλας ἑαυτοῖς ἀφανίζοντας. ἐκ τούτων δὲ ψηφισάμενος ὁ δῆμος εἰρήνην ποιήσασθαι πρῶτον μὲν εἰς Θήβας πρέσβεις ἐπεμψε παρακαλοῦντας ἀκολουθεῖν, εἰ βούλονται, εἰς Λακεδαιμόνα περὶ εἰρήνης· ἔπειτα δὲ ἐξέπεμψαν καὶ αὐτοὶ πρέσβεις. ἦν δὲ τῶν αἰρεθέντων Καλλίας Ἰπποκλίου, Ἀντοκλῆς Στρομβιχίδου, Δημόστρατος Ἀριστοφώντος, Ἀριστοκλῆς, Κηφισόδοτος, Μελάνωπος, Λύκαιος. [ἐπεὶ δὲ 3 προσήλθον ἐπὶ τοὺς ἐκκλήτους τε τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τοὺς συμμαχοῦς.] καὶ Καλλίστρατος δὲ ὁ δημηγόρος παρῆν ὑποσχόμενος γὰρ Ἰφικράτει, εἰ αὐτὸν ἀφείη, ἢ χρήματα πέμψειν τῷ ναυτικῷ ἢ εἰρήνην ποιήσειν, οὕτως Ἀθηνησὶ τε ἦν καὶ ἐπραττε περὶ εἰρήνης· ἐπεὶ δὲ κατέστησαν ἐπὶ τοὺς ἐκκλήτους τε τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τοὺς συμμαχοῦς, πρῶτος ἔλεξεν αὐτῶν Καλλίας ὁ δαδοῦχος. ἦν δὲ οὗτος οἶος μηδὲν ἤττον ἡδεσθαι ὑφ' αὐτοῦ ἢ ὑπ' ἄλλων ἐπαινούμενος· καὶ τότε δὴ ἤρξατο ὧδέ πως·

ὦ ἄνδρες Λακεδαιμόνιοι, τὴν μὴν προξενίαν ὑμῶν οὐκ ἔγω μόνος, ἀλλὰ καὶ πατὴρ πατρός πατρός ἔχων παρεδίδου τῷ γένει. βούλομαι δὲ καὶ τοῦτο ὑμῖν δηλώσαι, ὡς ἔχουσα ἢ πόλις διατελεῖ πρὸς ἡμᾶς. ἐκείνη γάρ, ὅταν μὲν πόλεμος ἦ, στρατηγούς ἡμᾶς αἰρεῖται, ὅταν δὲ ἡσυχίας ἐπιθυμήσῃ, εἰρηνοποιούς ἡμᾶς ἐπέμπει. καὶ γὰρ πρόσθεν δις ἤδη ἦλθον περὶ πολέμου καταλύσεως καὶ ἐν ἀμφοτέραις ταῖς πρεσβείαις

meist auf Seiten der Spartaner (vgl. III, 5, 3; IV, 3, 15; VI, 1, 1) hatten doch schon in alter Zeit mit den Athenern in freundschaftlichen Verhältnissen gestanden. Vgl. Thukyd. III, 95 Φωκίαι προθύμως ἔδοκον κατὰ τὴν Ἀθηναίων αἰεὶ ποτε φίλιαν ἐστρατεύειν. Sie hatten sich auch dem Antrage der Thebaner auf Zerstörung Athens (s. II, 19) widersetzt. Demosthenes v. d. Trugges. 65. — πόλεις — ἀφανίζοντας — Die Plataer waren die einzigen, welche bei Marathon die Athener unterstützt hatten (Herod. VI, 108); Thespieer waren allein mit den Spartanern bei Thermopylae geblieben (Herod. VII, 222 u. 226); die übrigen Thespieer hatten bei Plataeae mit-

gekämpft (Herod. IX, 30). Auf die Perserkriege weisen die Athener zurück, weil gerade die Thebaner sich damals den Barbaren angeschlossen hatten.

2. Καλλίστρατος — S. zu 2, 39. — χρήματα πέμψειν — Die 2, 37f. angeführten Thatsachen deuten darauf hin, daß Iphikrates von Hause nicht die nötigen Geldmittel erhielt. — ἐκκλήτους — S. zu II, 4, 38. — δαδοῦχος — S. zu II, 4, 20. — οἶος — ἡδεσθαι S. zu II, 3, 35.

4. οὐκ ἔγω — zu denken ἔχω aus dem folgenden ἔχων παρεδίδου. Zur Sache vgl. VI, 1, 4. — πρόσθεν δις ἤδη — vielleicht mit den II, 2, 17 und II, 4, 37 erwähnten Gesandtschaften.

διεπραξάμην καὶ ὑμῖν καὶ ἡμῖν εἰρήνην· νῦν δὲ τρίτον ἦκα
καὶ ἡγοῦμαι πολὺ δικαιότερα νῦν ἂν διαλλαγῆς τυχεῖν. ὁρῶ
γὰρ οὐκ ἄλλα μὲν ὑμῖν, ἄλλα δὲ ἡμῖν δοκοῦντα, ἀλλ' ὑμᾶς
τε ἀχθομένους καὶ ἡμᾶς τῇ Πλαταιῶν τε καὶ Θεσπιῶν ἀναι-
ρέσει. πῶς οὖν οὐκ εἰκὸς τὰ αὐτὰ γιγνώσκοντας φίλους
μᾶλλον ἀλλήλοις ἢ πολεμίους εἶναι; καὶ σωφρόνων μὲν δήπου
ἐστὶ μηδὲ εἰ μικρὰ τὰ διαφέροντα εἶη πόλεμον ἀναιρεῖσθαι·
εἰ δὲ δὴ καὶ ὁμογνωμοιοῦμεν, οὐκ ἂν πάντῃ θαναμαστῶν
εἶη μὴ εἰρήνην ποιεῖσθαι; δίκαιον μὲν οὖν ἦν μηδὲ ὅπλα
ἐπιφέρειν ἀλλήλοις ἡμᾶς, ἐπεὶ λέγεται μὲν Τριπτόλεμος ὁ
ἡμέτερος πρόγονος τὰ Δήμητρος καὶ Κόρης ἄρρητα ἱερὰ
πρώτοις ξένοις δεῖξαι Ἡρακλεῖ τε τῷ ὑμετέρῳ ἀρχηγῆτι καὶ
Διοσκόροιν τοῖν ὑμετέροιν πολίταιν καὶ τοῦ Δήμητρος δὲ
καρποῦ εἰς πρώτην τὴν Πελοπόννησον σπέρμα δωρήσασθαι.
πῶς οὖν δίκαιον ἢ ὑμᾶς, παρ' ὧν ἐλάβετε σπέρματα, τὸν
τούτων ποτὲ καρπὸν ἐλθεῖν δηλώσαντας, ἡμᾶς τε, οἷς ἐδώκα-
μεν, μὴ οὐχὶ βούλεσθαι ὡς πλείστην τούτοις ἀφθονίαν τρο-
φῆς γενέσθαι; εἰ δὲ ἄρα ἐκ θεῶν πεπρωμένον ἐστὶ πολέμου
ἐν ἀνθρώποις γίγνεσθαι, ἡμᾶς δὲ χρὴ ἄρχεσθαι μὲν αὐτοῦ
ὡς σχολαίτατα, ὅταν δὲ γένηται, καταλύεσθαι ἢ δυνατὸν
τάχιστα.

5. τῶν θαναμαστῶν — parti-
tiver Genetiv: es gehörte zu den
wunderbaren Dingen — es
wäre wunderbar. Comment.
IV, 6, 10 Ἄνδρῶν ἄρα τῶν καλῶν
νομίζεις εἶναι.

6. Τριπτόλεμος — Die Bezug-
nahme auf diesen Heros, der mit
den eleusinischen Mysterien in enger
Verbindung stand (s. Preller, griech.
Mythol. I S. 602 der zweiten Aufl.)
erklärt sich aus dem priesterlichen
Amte des Kallias. — ἱερὰ δεῖξαι
— stehender Ausdruck für das
Zulassen zu den Darstellungen der
heiligen Ceremonien bei den My-
sterien. S. Lobeck Aglaophamus
I S. 51. — Herakles hatte sich
vor seinem Gange in die Unter-
welt in die Mysterien einweihen
lassen, die Dioskuren Kastor und
Polydeukes nach Eroberung der
attischen Stadt Aphidna, Apollodor.
II, 5, 12. Plutarch Theseus 33.
Da früher nur Einheimische ein-
geweiht worden waren, so war

Herakles zuvor vom Pylios, die
Dioskuren vom Aphidnos adoptiert
worden. — σπέρμα — Nach atti-
scher Sage war von Attika aus
der Ackerbau durch den Triptole-
mos verbreitet worden. Vgl. Ovid
Metamorph. V, 645 ff. Wie stolz
die Athener auf diese Wohlthat,
die sie anderen Völkern erwiesen,
waren, und mit welchen Ehren sie
von den übrigen Griechen für die-
selbe belohnt wurden, ist aus
Isokrat. Paneg. 28 ff. zu ersehen. —
ἢ ὑμᾶς — ἡμᾶς τε — ungewöhn-
liche Partikelverbindung. Homer.
Ilias β, 299 ὥστε γὰρ ἢ παῖδες
νεαροὶ χῆραὶ τε γυναῖκες ἀλλήλοισιν
ἀθύρονται οἰκόνδε νέεσθαι. Häu-
figer ist die Verbindung durch τε
— ἢ. Comment. I, 7, 3. Oekon.
20, 12. — ἐκ θεῶν — S. zu III,
1, 6. — ἡμᾶς δὲ — Die Partikel
δὲ im Nachsatze, um den Gegen-
satz zu ἐκ θεῶν πεπρωμένον her-
vorzuheben. S. zu IV, 1, 33. —
καταλύεσθαι — nämlich αὐτόν.

Μετὰ τοῦτον Ἀντοκλῆς, μάλα δοκῶν ἐπιστροφῆς εἶναι ἢ
ρήτωρ, ὡςδε ἠγόρευεν· Ἄνδρες Λακεδαιμόνιοι, ὅτι μὲν ἂ
μέλλω λέγειν οὐ πρὸς χάριν ὑμῖν φηθήσεται οὐκ ἀγνοῶ·
ἀλλὰ δοκεῖ μοι, οἵτινες βούλονται ἢν ἂν ποιήσωται φιλλαν,
ταύτην ὡς πλείστον χρόνον διαμένειν, διδακτέον εἶναι ἀλλή-
λους τὰ αἷτια τῶν πολέμων. ὑμεῖς δὲ αἰεὶ μὲν φατε ὡς αὐτο-
νόμους τὰς πόλεις χρὴ εἶναι, αὐτοὶ δὲ ἐστε μάλιστα ἐμποδῶν
τῇ αὐτονομίᾳ. συντιθεσθε μὲν γὰρ πρὸς τὰς συμμαχίδας
πόλεις τοῦτο πρῶτον, ἀκολουθεῖν ὅποι ἂν ὑμεῖς ἠγῆσθε.
καίτοι τί τοῦτο αὐτονομία προσήκει; ποιεῖσθε δὲ πολεμίους ἢ
οὐκ ἀνακοινοῦμενοι τοῖς συμμαχοῖς, καὶ ἐπὶ τούτους ἠγείσθε·
ᾧστε πολλάκις ἐπὶ τοὺς εὐμενεστάτους ἀναγκάζονται στρα-
τεύειν οἱ λεγόμενοι αὐτόνομοι εἶναι. ἐτι δὲ τὸ πάντων ἐναν-
τιώτατον αὐτονομία, καθίστατε ἐνθα μὲν δεκαρχίας, ἐνθα
δὲ τριακονταρχίας· καὶ τούτων τῶν ἀρχόντων ἐπιμελεῖσθε
οὐχ ὅπως νομίμως ἀρχωσιν, ἀλλ' ὅπως δύνωνται βίᾳ κατέχειν
τὰς πόλεις. ᾧστ' εἰκάτε τυραννίᾳ μᾶλλον ἢ πολιτείαις
ἠδόμενοι. καὶ ὅτε μὲν βασιλεὺς προσέταττεν αὐτόνομους τὰς ὅ
πόλεις εἶναι, μάλα γιγνώσκοντες ἐφραίνεσθε, ὅτι εἰ μὴ εἴσοιεν

Das Medium steht für das in dieser
Verbindung sonst gebräuchliche
Aktiv in dem Sinne von unter
einander beilegen, wie Ando-
kid. über den Frieden 17 ἐνθυ-
μήθητε οὖν τῶν πόλεων τὰς
μεγίστας τίνι τρόπῳ τὸν πόλεμον
καταλύονται.

7. διδακτέον — zu ergänzen
τούτοις. — φατέ ὡς — Nach
φημί steht sehr selten die Kon-
struktion mit ὡς oder ὅτι statt des
Infinitivs. Demosth. Philipp. I, 48
οἱ δὲ φασὶ ὡς πρέσβεις πέμπομεν
ὡς βασιλέα. Platon Gorgias S. 487^a
καὶ μὴν ὅτι γε οἷος παρησιαζέσθαι
καὶ μὴ αἰσγίνεσθαι, αὐτὸς τε
φῆς καὶ ὁ λόγος ὁμολογεῖ σοι: wie
in letzterem Falle bei der Ver-
bindung mit anderen Verben
Kyrop. III, 3, 19 καὶ ὁ πατήρ
λέγει καὶ σὺ φῆς καὶ οἱ ἄλλοι δὲ
πάντες ὁμολογοῦσιν, ὡς αἱ μάχαι
κρίνονται μᾶλλον ταῖς ψυχαῖς ἢ
ταῖς τῶν σωμάτων ὁμοίαις. — ἀκο-
λουθεῖν — ἠγῆσθε — Vgl. II,
2, 20.

8. τὸ — ἐναντιώτατον —

was am meisten im Wider-
spruch steht. Die absolute
Konstruktion zur Ankündigung des
Folgenden, wie häufig τὸ δὲ
μεγίστον. Vgl. Resp. Laced. 10, 8
τὸ πάντων θαναμαστότατον, ἐπι-
νοῦσαι μὲν πάντες τὰ τοιαῦτα
ἐπιτηδεύματα und τὸ λεγόμενον
zu § 20. — δεκαρχίας — S. zu
III, 4, 2. — τριακονταρχίας —
wie in Athen. — εἰκάτε —
ἠδόμενοι — Der Nominativ des
Particips statt des sonst gebräch-
lichen Dativs oder statt des Infini-
tivs. Comment. IV, 3, 8 ταῦτα
παντάπασι εἰκὲν ἀνθρώπων ἕνεκα
γιγνόμενα. Einen Unterschied der
Bedeutung zwischen den drei er-
wähnten Konstruktionen glaubt
Krüger Gr. Gramm. § 56, 4, 9 ge-
funden zu haben. — πολιτείαις
— Verfassungen freier Staaten,
wo die Bürger sich selbst re-
gieren.

9. προσέταττεν — S. V, 1, 31.
Auch Isokr. Paneg. 176 nennt voller
Entrüstung über den Antalkidischen
Frieden denselben πρόσταγμα καὶ

οἱ Θηβαῖοι ἐκάστην τῶν πόλεων ἄρχειν τε ἑαυτῆς καὶ οἷς ἂν βούληται νόμοις χρῆσθαι, οὐ ποιήσουσι κατὰ τὰ βασιλέως γράμματα· ἐπεὶ δὲ παρελάβετε τὴν Καδμείαν, οὐδ' αὐτοῖς Θηβαίοις ἐπετρέπετε αὐτονόμους εἶναι. δεῖ δὲ τοὺς μέλλοντας φίλους ἔσεσθαι οὐ παρὰ τῶν ἄλλων μὲν ἀξιῶν τῶν δικαίων τυγχάνειν, αὐτοὺς δὲ ὅπως ἂν πλεῖστα δύνωνται πλεονεκτοῦντας φαίνεσθαι.

- 10 Ταῦτα εἰπὼν σιωπὴν μὲν παρὰ πάντων ἐποίησεν, ἡδομέ-
νους δὲ τοὺς ἀχθομένους τοῖς Λακεδαιμονίοις ἐποίησε. μετὰ
τοῦτου Καλλίστρατος ἔλεξεν· Ἄλλ' ὅπως μὲν, ὃ ἄνδρες Λακε-
δαιμόνιοι, οὐκ ἐγγεγένηται ἀμαρτήματα καὶ ἀφ' ἡμῶν καὶ
ἀφ' ὑμῶν, ἐγὼ μὲν οὐκ ἂν ἔχειν μοι δοκῶ εἰπεῖν· οὐ μέντοι
οὕτω γιγνώσκω, ὡς τοῖς ἀμαρτάνουσιν οὐδέποτε ἐτι χρηστέον·
ὄρω γὰρ τῶν ἀνθρώπων οὐδένα ἀναμάρτητον διατελοῦντα·
δοκοῦσι δὲ μοι καὶ εὐπορώτεροι ἐνίοτε γίγνεσθαι ἄνθρωποι
ἀμαρτάνοντες, ἄλλως τε καὶ ἐὰν κολασθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀμαρ-
11 τημάτων, ὡς ἡμεῖς. καὶ ὑμῖν δὲ ἐγωγε ὄρω διὰ τὰ ἀγνωμό-
νως παραθέντα ἔστιν ὅτε πολλὰ ἀντίτυπα γιγνόμενα· ὧν
ἦν καὶ ἡ καταληφθεῖσα ἐν Θήβαις Καδμεία· νῦν γοῦν, ὡς
ἐσπουδάσατε αὐτονόμους τὰς πόλεις γενέσθαι, πᾶσαι πάλιν,
ἐπεὶ ἡδικήθησαν οἱ Θηβαῖοι, ἐπ' ἐκείνοις γεγένηται. ὥστε
πεπαιδευμένους ἡμᾶς, ὡς τὸ πλεονεκτεῖν ἀκροδῆς ἔστι, νῦν
ἐλπίζω πάλιν μετρίους ἐν τῇ πρὸς ἀλλήλους φιλίᾳ ἔσεσθαι.
12 ἃ δὲ βουλόμενοί τινες ἀποτρέπειν τὴν εἰρήνην διαβάλλουσιν,

οὐ συνθήκας. — ὅπως — muß wie sonst ὡς beim Superlativ mit δύνασθαι gebraucht sein, wenn man den Satz ὅπως — δύνωνται nicht von πλεονεκτοῦντας abhängen lassen will, wie Kyrop. VIII, 3, 6 ἐκέλευε ἐπιμεληθῆναι, ὅπως ἂν οὕτω γίνηται αὐτοῖς ἢ ἐξέλασις, wobei sich freilich eine gewisse Tautologie ergibt.

10. παρὰ πάντων — Der Genetiv, um den Ausgangspunkt des Schweigens anzudeuten. — ἐποίησεν — ἐποίησε — S. zu IV, 5, 17. — ἀφ' ἡμῶν — S. zu V, 4, 60. — ἀναμάρτητον διατελοῦντα — διατελεῖν ohne ein Particip, namentlich ohne eine bei einem Adjektiv zu erwartende Form von ὧν ist nicht selten. S. II, 3, 25; VII, 3, 1. Komment. I, 6, 2

ἀρίτων διατελεῖς. Kyrop. I, 5, 10 εἰ τις ἀναγώνιστος διατελέσειεν. Agesil. 1, 37 ἐποίησεν ὥστε εὐδαίμονας τὰς πόλεις διατελέσαι. 6, 8 ὥστε ἀκαταφρόνητος διατέλεσεν. Vgl. auch zu IV, 3, 3. — εὐπορώτεροι — kläger, gewitzter. Oekon. 9, 5 οἱ ποηροὶ (οἰκτεταί) συζηγίντες εὐπορώτεροι πρὸς τὸ κικονογεῖν γίγνονται.

11. νῦν γοῦν κτλ. — als Beweis für die Richtigkeit des vorangehenden Satzes: Denn, während ihr strebt, daß die Städte selbständig würden, sind durch das an den Thebanern begangene Unrecht alle wieder in deren Hände gekommen. Die Partikel ὡς ist schwerlich richtig. Vgl. Anhang.

12. ἃ — διαβάλλουσι — Vgl. II, 3, 45. — μὴ Ἀντακίδας

ὡς ἡμεῖς οὐ φιλίας δεόμενοι, ἀλλὰ φοβούμενοι μὴ Ἀντακί-
δας ἔλθῃ ἔχων παρὰ βασιλέως χρήματα, διὰ τοῦθ' ἤκομεν,
ἐνθυμήθητε ὡς φλυαροῦσι. βασιλεὺς μὲν γὰρ δήπου ἐγραψε
πάσας τὰς ἐν τῇ Ἑλλάδι πόλεις αὐτονόμους εἶναι· ἡμεῖς δὲ
ταῦτα ἐκείνῳ λέγοντές τε καὶ πράττοντες τί ἂν φοβούμεθα
βασιλεία; ἢ τοῦτο οἰεταί τις, ὡς ἐκεῖνος βούλεται χρήματα
ἀναλώσας ἄλλους μεγάλους ποιῆσαι μᾶλλον ἢ ἄνευ δαπάνης
ἢ ἐργῶ ἄριστα εἶναι, ταῦτα ἑαυτῷ πεπραχῆται; εἶεν. τί μὴν 13
ἤκομεν; ὅτι μὲν οὖν οὐκ ἀποροῦντες γινώητε ἄν, εἰ μὲν βού-
λεσθε, πρὸς τὰ κατὰ θάλατταν ἰδόντες, εἰ δὲ βούλεσθε,
πρὸς τὰ κατὰ γῆν ἐν τῷ παρόντι. τί μὴν ἔστιν; εὐδηλον
ὅτι εἰ τῶν συμμαχῶν τινὲς οὐκ ἀρεστὰ πράττουσιν ἡμῖν ἢ
ὑμῖν ἀρεστὰ. ἴσως δὲ καὶ βουλοίμεθ' ἂν ὧν ἔνεκα περισ-
σώσατε ἡμᾶς ἢ ὀρθῶς ἐγνωμεν ὑμῖν ἐπιδειξάι. ἴνα δὲ καὶ 14
τοῦ συμφόρου ἐτι ἐπιμνησθῶ, εἰσὶ μὲν δήπου πασῶν τῶν
πόλεων αἱ μὲν τὰ ὑμέτερα, αἱ δὲ τὰ ἡμέτερα φρονοῦσαι, καὶ
ἐν ἐκάστη πόλει οἱ μὲν λακωνίζουσιν, οἱ δὲ ἀττικίζουσιν. εἰ
οὖν ἡμεῖς φίλοι γενοίμεθα, πόθεν ἂν εἰκότως χαλεπὸν τι προσ-
δοκῆσαιμεν; καὶ γὰρ δὴ κατὰ γῆν μὲν τίς ἂν ὑμῶν φίλων
ὄντων ἱκανὸς γένοιτο ἡμᾶς λυπήσαι; κατὰ θάλατταν γε μὴν

ἐλθῇ — Es läßt sich aus diesen Worten schließen, daß die Lake-
dämonier wieder den Antalkidas
geschickt hatten, um die Einwir-
kung des Königs auf Herstellung
des Friedens anzurufen. Auch
Diodor XV, 50 giebt an, der
König Artaxerxes habe wieder Ge-
sandte geschickt, die zum Frieden
auffordern sollten. — διὰ τοῦτο
— d. i. διὰ τὸ φοβείσθαι. Hieron
4, 6 πλείω ἔχων τῶν ἰδιωτῶν κτή-
ματα ὁ τύραννος διὰ τοῦτο καὶ
πλείω ἀπ' αὐτῶν εὐφραίνεται.
Vgl. Kyrop. IV, 2, 42. — αὐτο-
νόμους εἶναι — sollten selb-
ständig sein; denn in ἐγραψε
liegt der Begriff des Befehls.

13. ὅτι — ἀποροῦντες —
nämlich ἤκομεν. — εὐδηλον —
ἀρεστὰ — Der Satz ist vollständig
verderbt. Daß nach dem τί μὴν
ἔστιν; was ist nun der Grund
unseres Erscheinens? nach der
bisher vorgebrachten Ablehnung
von Gründen, die man etwa auf-

stellen könnte, ein positiver Grund
folgen muß, ist klar, doch läßt
sich aus den überlieferten Worten
der Sinn nicht erraten, da auch
im folgenden jede Beziehung auf
denselben fehlt. Die bloße An-
gabe, daß sie nach Frieden ver-
langten, weil sie mit dem Verfahren
einiger Bundesgenossen (d. h. doch
nur der Thebaner) nicht zufrieden
seien, kann als ein ausreichender
Grund schwerlich angesehen wer-
den. — ὧν ἔνεκα = τούτων
ἔνεκα ὅτι. Vgl. 5, 43. Die Be-
ziehung des Satzes ist dadurch,
daß derselbe mit dem vorhergehen-
den in notwendigem Zusammen-
hange steht, unverständlich ge-
worden. Das περισώσατε ἡμᾶς
wird wohl von der Ablehnung des
Vorschlags, Athen nach der Nie-
derlage bei Aigospotamoi zu zer-
stören, verstanden werden müssen.
S. II, 2, 20.

14. κατὰ γῆν μὲν — κατὰ θά-
λατταν γε μὴν — S. zu IV, 2, 17.

- 15 τίς ἂν ὑμᾶς βλάψαι τι ἡμῶν ὑμῖν ἐπιτηδείων ὄντων; ἀλλὰ μέντοι ὅτι μὲν πόλεμοι αἰεὶ ποτε γίνονται καὶ ὅτι καταλύονται πάντες ἐπιστάμεθα, καὶ ὅτι ἡμεῖς, ἂν μὴ νῦν, ἀλλ' αὐθις ποτε εἰρήνης ἐπιθυμήσομεν. τί οὖν δεῖ ἐκείνου τὸν χρόνον ἀναμένειν, ἕως ἂν ὑπὸ πλήθους κακῶν ἀπέλωμεν, μᾶλλον ἢ οὐχ ὡς τάχιστα πρὶν τι ἀνήκεστον γενέσθαι τὴν εἰρήνην
- 16 ποιήσασθαι; ἀλλὰ μὴν οὐδ' ἐκείνους ἐργῶν' ἐπαινώ οὔτινες ἀγωνισταὶ γενόμενοι καὶ νευικηκότες ἤδη πολλάκις καὶ δόξαν ἔχοντες οὕτω φιλονεικοῦσιν ὥστε οὐ πρότερον παύονται, πρὶν ἂν ἠττηθέντες τὴν ἀσκήσιν καταλύσωσιν, οὐδὲ γε τῶν κυβερτῶν οὔτινες αὐτὸν ἐν τι ἐπιτύχωσι, περὶ διπλάσιον κυβεύουσιν' ὁρῶ γὰρ καὶ τῶν τοιούτων τοὺς πλείους ἀπόρους παντάπασι γιγνομένους. ἂν χρῆ καὶ ἡμᾶς ὁρῶντας εἰς μὲν τοιοῦτον ἀργῶνα μηδέποτε καταστῆναι, ὥστ' ἢ πάντα λαβεῖν ἢ πάντ' ἀποβαλεῖν, ἕως δὲ καὶ ἐροῶμεθα καὶ εὐτυχοῦμεν, φίλους ἀλλήλοις γενέσθαι. οὕτω γὰρ ἡμεῖς τ' ἂν δι' ὑμᾶς καὶ ὑμεῖς δι' ἡμᾶς ἐτι μείζους ἢ τὸν παρελθόντα χρόνον ἐν τῇ Ἑλλάδι ἀναστρεφοίμεθα.
- 18 Δοξάντων δὲ τούτων καλῶς εἰπεῖν, ἐψηφίσαντο καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι δέχεσθαι τὴν εἰρήνην ἐφ' ᾧ τοὺς τε ἀρμοστὰς ἐκ τῶν πόλεων ἐξάγειν, τὰ τε στρατόπεδα διαλύειν καὶ τὰ ναυτικά καὶ τὰ περὶ τὰς πόλεις αὐτονόμους εἶναι. εἰ δέ τις παρὰ ταῦτα ποιῶν, τὸν μὲν βουλομένῳ βοηθεῖν ταῖς ἀδικουμέναις πόλεσι, τῷ δὲ μὴ βουλομένῳ μὴ εἶναι ἔνορκον
- 19 συμμαχεῖν τοῖς ἀδικουμένοις. ἐπὶ τούτοις ὤμοσαν Λακεδαιμόνιοι μὲν ὑπὲρ αὐτῶν καὶ τῶν συμμαχῶν, Ἀθηναῖοι δὲ καὶ

15. ὅτι μὲν — S. zu V, 2, 12. — ἢ οὐχ — Nach μᾶλλον in einem negativen Satze kann statt ἢ auch ἢ οὐ folgen, so hier, weil der Fragesatz negativen Sinn hat. Herod. IV, 118 ἦκει γὰρ ὁ Πέρσης οὐδὲν μᾶλλον ἐπ' ἡμέας ἢ οὐ καὶ ὑμᾶς. Thukyd. II, 62 οὐδ' εἰκὸς χαλεπῶς φέρον αὐτῶν μᾶλλον ἢ οὐ — ἀλιγορήσαι.

16. τὴν ἀσκήσιν — das Handwerk der Athleten. Vgl. Comment. III, 14, 3 εἴαν τις ἀπὸν τοῦ σίτου τὸ ὄφρον αὐτὸ ἐσθίῃ, μὴ ἀσκήσεως, ἀλλ' ἠδονῆς ἐνεκα, πρότερον ὄψοφάγος εἶναι δοκεῖ ἢ οὐ. — αὐ — stellt den Relativsatz in eine Art von Gegensatz zu dem

vorhergehenden Relativsatz οὔτινες — παύονται. — ἀπόρους — mittellos, Bettler.

17. ὥστε — auf τοιοῦτον zu beziehen: ein Kampf, wo es Bedingung ist, entweder u. s. w. S. zu V, 3, 14 und vgl. VI, 4, 22. — ἀναστρεφοίμεθα — eigentlich sich aufhalten, dann abgeschwächt sein. Vgl. VII, 3, 2 ἐν ταύτῃ τῇ συμμαχίᾳ ἀνεστρέφετο. Anab. II, 5, 14 ἐν γε τοῖς περὶ οἰκοῦσι — ὡς δεσπότης ἀναστρέφω.

18. τὴν εἰρήνην — Geschlossen wurde derselbe im Monat Skirophorion (Juni) des Jahres 371 v. Chr. Plutarch Agesil. 28. — τῷ δὲ μὴ — ἀδικουμένοις — Hierdurch ist

οἱ σύμμαχοι κατὰ πόλεις ἕκαστοι. ἀπογραψάμενοι δ' ἐν ταῖς ὁμοφυκίαις πόλεσι καὶ οἱ Θηβαῖοι, προσελθόντες πάλιν τῇ ὑστεραίᾳ οἱ πρόσβεις αὐτῶν ἐκέλευον μεταγράψαι ἀντὶ Θηβαίων Βοιωτοὺς ὁμοφυκίαις. ὁ δὲ Ἀγησίλαος ἀπεκρίνατο, ὅτι μεταγράψει μὲν οὐδὲν ὦν τὸ πρῶτον ὤμοσάν τε καὶ ἀπεγράψαντο' εἰ μέντοι μὴ βούλοιντο ἐν ταῖς σπουδαῖς εἶναι, ἐξαλείφειν ἂν ἔφη, εἰ κελεύοιεν. οὕτω δὲ εἰρήνην τῶν ἄλλων πεποιημένων, πρὸς δὲ Θηβαίους μόνους ἀντιλογίας οὔσης, οἱ μὲν Ἀθηναῖοι οὕτως εἶχον τὴν γνώμην, ὡς νῦν Θηβαίους τὸ λεγόμενον δὴ δεκατευθῆναι ἐλπὶς εἴη, αὐτοὶ δὲ οἱ Θηβαῖοι παντελῶς ἀθύμως ἔχοντες ἀπῆλθον.

Ἐκ δὲ τούτου οἱ μὲν Ἀθηναῖοι τὰς τε φρουρὰς ἐκ τῶν πόλεων ἀπῆγον καὶ Ἰφικράτην καὶ τὰς ναῦς μετεπέμποντο, καὶ ὅσα ὑστερον ἔλαβε μετὰ τοὺς ὅρκους τοὺς ἐν Λακεδαιμόνι γεινομένους, πάντα ἠνάγκασαν ἀποδοῦναι. Λακεδαιμόνιοι μὲντοι ἐκ μὲν τῶν ἄλλων πόλεων τοὺς τε ἀρμοστὰς καὶ τοὺς φρουροὺς ἀπήγαγον, Κλεόμβροτον δὲ ἔχοντα τὸ ἐν Φωκεῦσι στρατεύμα καὶ ἐπερωτῶντα τὰ οἰκίαι τέλη τι χρεῖν ποιεῖν, Προθόου λέξαντος, ὅτι αὐτῷ δοκοίη διαλύσαντας τὸ στρατεύμα

der entsprechende Artikel des Antalkidischen Friedens (V, 1, 31) abgeändert, welcher die Teilnehmer des Friedens verpflichtete, den Geschädigten zu helfen.

19. ὄπερ — im Namen. Vgl. III, 4, 6. — οἱ Θηβαῖοι — Zu dem Verbum finitum tritt statt des Ganzen, welches vorläufig als Subjekt gesetzt ist, ein Teil οἱ πρόσβεις αὐτῶν, als Subjekt ein. Vgl. zu V, 4, 41. — οἱ πρόσβεις — ἐκέλευον κτέ. — Nach Plutarch Agesil. 28 hatte Epaminondas, der sich unter den Gesandten befand, verlangt, daß auch die Spartaner den Lakoniern die Selbständigkeit gäben, wenn die Thebaner den Böotern die Freiheit gewähren sollten, und dadurch den Agesilaos so gereizt, daß er den Namen der Thebaner in dem Friedensdokumente strich.

20. τὸ λεγόμενον — wie man zu sagen pflegte. S. zu § 8 und vgl. 5, 35. — δεκατευθῆναι — Über den Inf. Aor. s. zu V, 4, 43. — Die Griechen hatten beim Eindringen der Perser in Griechenland geschworen, von dem Eigentum der-

jenigen Griechen, welche sich freiwillig dem Feinde angeschlossen hätten, dem delphischen Gotte den zehnten Teil zu weihen, oder wohl vielmehr in der Weise ihr Eigentum zehntpflichtig zu machen, daß sie vom Ertrage ihrer Grundstücke den Zehnten zu zahlen hätten. Herod. VII, 132. Dies galt nun namentlich auch von den Thebanern. — Daß die Thebaner durch ihre Weigerung, den Frieden anzunehmen, aus dem athenischen Bunde ausschieden, ist selbstverständlich.

IV. 1. Ἰφικράτην — S. 2, 13 ff.

2. Κλεόμβροτον — Der Satz ist, unterbrochen durch die Rede des Prothoos, nicht fortgeführt, sondern mit veränderter Konstruktion durch Κλεομβρότῳ ἐπέστειλαν wieder aufgenommen. Das Anakoluth ist wohl dadurch veranlaßt, daß aus der abhängigen Konstruktion Προθόου λέξαντος in die selbständige οὕτω γὰρ ἔφη und ἢ δὲ ἐκκλησία ἠγγίστατο übergegangen ist. Vgl. Anab. VII, 1, 34 ἀκούοντα ταῦτα τοῖς στρατιώταις — ἐκ τούτου οἱ στρατιῶται τὸν τε Κοικρατῆν δέχονται. — ἐν Φω-

κατὰ τοὺς ὄρκους καὶ περιαγγείλαντας ταῖς πόλεσι συμβαλέσθαι εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος ὅπόσον βούλοιο ἐκάστη πόλις, ἔπειτα εἰ μὴ τις ἐφ' αὐτονόμου τὰς πόλεις εἶναι, τότε πάλιν παρακαλέσαντας, ὅσοι τῇ αὐτονομίᾳ βούλοιο βοηθεῖν, ἄγειν ἐπὶ τοὺς ἐναντιομένους· οὕτω γὰρ ἂν ἐφη οἴεσθαι τοὺς τε θεοὺς εὐμενεστάτους εἶναι καὶ τὰς πόλεις ἤκιστ' ἂν ἄχθεσθαι· ἢ δ' ἐκκλησία ἀκούσασα ταῦτα ἐκείνον μὲν φλαρεῖν ἠγγήσατο· ἤδη γάρ, ὡς εἴοικε, τὸ δαιμόνιον ἤγεν· ἐπέστειλαν δὲ τῷ Κλεομβρότῳ μὴ διαλύειν τὸ στράτευμα, ἀλλ' εὐθύς ἄγειν ἐπὶ τοὺς Θηβαίους, εἰ μὴ αὐτονόμους ἀφίοιεν τὰς πόλεις. [ὁ δὲ Κλεομβροτος, ἐπειδὴ ἐπύθετο τὴν εἰρήνην γεγεννημένην, πέμψας πρὸς τοὺς ἐφόρους ἠρώτα τί χρῆ ποιεῖν· οἱ δ' ἐκέλευσαν αὐτὸν στρατεύειν ἐπὶ τοὺς Θηβαίους, εἰ μὴ ἀφίοιεν τὰς Βοιωτίας πόλεις αὐτονόμους.] ἐπεὶ οὖν ἦσθετο οὐχ ὅπως τὰς πόλεις ἀφιέντας, ἀλλ' οὐδὲ τὸ στράτευμα διαλύοντας, ὡς ἀντιτάττοντο πρὸς αὐτόν, οὕτω δὴ ἄγει τὴν στρατιάν εἰς τὴν Βοιωτίαν. καὶ ἦ μὲν οἱ Θηβαῖοι ἐμβαλεῖν αὐτὸν ἐκ τῶν Φωκίων προσεδόκων καὶ ἐπὶ στενῷ τιμὴ ἐφύλαττον, οὐκ ἐμβάλλει· διὰ Θισβῶν δὲ ὄρεινῃν καὶ ἀπροσδόκητον πορευθεὶς ἀφικνεῖται εἰς Κρεῦσιν καὶ τὸ τεῖχος αἰρεῖ, καὶ τριήρεις τῶν Θηβαίων δώδεκα λαμβάνει. ταῦτα δὲ ποιήσας καὶ ἀναβάς ἀπὸ τῆς θαλάττης, ἑστρατοπεδεύσατο ἐν Λεύκτροις τῆς Θεσπικῆς. οἱ δὲ Θηβαῖοι ἑστρατοπεδεύσαντο ἐπὶ τῷ ἀπαντικρῷ λόφῳ οὐ πολὺ διαλείποντες, οὐδένας ἔχοντες συμμάχους ἀλλ' ἢ τοὺς Βοιωτοὺς. ἔνθα δὴ τῷ Κλεομβρότῳ οἱ μὲν φίλοι προσιόντες ἔλεγον· ὦ Κλεομβροτε, εἰ ἀφήσεις τοὺς Θηβαίους ἄνευ μάχης, κινδυνεύσεις ὑπὸ τῆς πόλεως τὰ

κεῖσι — S. 1, 1, und 2, 1. — συμβαλέσθαι — einen Beitrag zur Führung des gemeinschaftlichen Krieges geben. Der Apollontempel, in welchem einstweilen diese Beiträge niedergelegt werden sollten, ist wohl der in Delphi. — εἰ μὴ τις ἐφ' αὐτῷ — Vgl. I, 7, 12. — γὰρ ἂν — ἂν gehört zu εἶναι. Vgl. I, 9.

3. τὸ δαιμόνιον ἤγεν — die Gottheit führte sie ihrem vom Schicksal bestimmten Verderben entgegen. — οὐχ ὅπως — S. zu II, 4, 14. — ἐπὶ στενῷ τιμὴ — Diodor XV, 52 Ἐπαμεινώνδας

προκαταλαβόμενος τὰ περὶ τὴν Κορώνειαν, στενα κατεστρατοπέδουεν. — ὄρεινῃν καὶ ἀπροσδόκητον — nämlich ὄδον. Dieser Weg führte nicht weit von der Küste über den Helikon. Diodor a. a. O. διεξελθὼν τὴν παραθαλάττιαν ὄδον. — τὸ τεῖχος — d. i. die Befestigungswerke der Stadt und die Stadt selbst. Vgl. VII, 5, 8.

4. οὐ πολὺ διαλείποντες — in geringer Entfernung. — ἀλλ' ἢ — nach negativen Ausdrücken = als, aufser. Vgl. I, 7, 16.

ἔσχατα παθεῖν. ἀναμνησθήσονται γάρ σου καὶ ὅτε εἰς Κυνὸς κεφαλὰς ἀφικόμενος οὐδὲν τῆς χώρας τῶν Θηβαίων ἐδήσασας καὶ ὅτε ὕστερον στρατεύων ἀπεκρούσθης τῆς ἐμβολῆς, Ἀγησιλάου ἀεὶ ἐμβάλλοντος διὰ τοῦ Κιθαιρῶνος. εἰπερ οὖν ἢ σαυτοῦ κήδη ἢ τῆς πατρίδος ἐπιθυμῆεις, ἀκτίον ἐπὶ τοὺς ἄνδρας. οἱ μὲν φίλοι τοιαῦτα ἔλεγον· οἱ δ' ἐναντίοι, Νῦν δὴ, ἔφασαν, δηλώσει ὁ ἀνὴρ, εἰ τῷ ὄντι κήδεται τῶν Θηβαίων, ὥσπερ λέγεται. ὁ μὲν δὴ Κλεομβροτος ταῦτα ἀκούων παρωξύνετο πρὸς τὸ μάχην συνάπτειν. τῶν δ' αὖ Θηβαίων οἱ προεστῶτες ἐλογίζοντο, ὡς εἰ μὴ μαχοῖντο, ἀποστήσοιεν μὲν αἱ περιουκίδες αὐτῶν πόλεις, αὐτοὶ δὲ πολιορκήσοιεν· εἰ δὲ μὴ ἔξοι ὁ δῆμος ὁ Θηβαίων τάπιτῆδεα, ὅτι κινδυνεύσοι καὶ ἡ πόλις αὐτοῖς ἐναντία γενέσθαι. ἄτε δὲ καὶ πεφευγότες πρόσθεν πολλοὶ αὐτῶν ἐλογίζοντο κρεῖττον εἶναι μαχομένους ἀποθνήσκειν ἢ πάλιν φεύγειν. πρὸς δὲ τούτοις παρεθάρρυνε μὲν τι αὐτοὺς καὶ ὁ χρησμός ὁ λεγόμενος ὡς δέοι ἐνταῦθα Λακεδαιμονίους ἠτηθῆναι, ἔνθα τὸ τῶν παρθένων ἦν μνημα, αἱ λέγονται διὰ τὸ βιασθῆναι ὑπὸ Λακεδαιμονίων τινῶν ἀποκτείναι ἑαυτάς. καὶ ἐκόσμησαν δὴ τοῦτο τὸ μνημα οἱ Θηβαῖοι πρὸ τῆς μάχης. ἀπηγγέλλετο δὲ καὶ ἐκ τῆς πόλεως αὐτοῖς, ὡς οἱ τε νεῶ πάντες αὐτόματοι ἀνεώροντο αἱ τε ἱέρεια λέγοιεν, ὡς νίκην οἱ θεοὶ φαίνοιεν. ἐκ δὲ τοῦ Ἡρακλείου καὶ τὰ ὄπλα ἔφασαν ἀφανῆ εἶναι, ὡς τοῦ Ἡρακλέους εἰς τὴν μάχην ἐξορμημένον. οἱ μὲν δὴ τινες λέγουσιν, ὡς ταῦτα πάντα τεχνάσματα ἦν τῶν προεστηκότων. εἰς δ' οὖν τὴν 8

5. ἀναμνησθήσονται σου ὅτε — sie werden an dich denken von der Zeit her, wo — Vgl. 5, 46 τῶν μὲν οὖν ἡμετέρων προγόνων καλὸν λέγεται, ὅτε — οὐκ εἴασαν. 5, 39. Kyrop. I, 6, 12 οὐ γὰρ μέμνημαι ὅτε ἐγὼ μὲν πρὸς σὲ ἦλθον ἐπ' ἀργύριον. — Zur Sache s. V, 4, 15 und über den zweiten Vorfall V, 4, 59. — τῆς πατρίδος ἐπιθυμῆεις — wenn du dein Vaterland wiedersehen und nicht verbannt werden willst. — κήδεταί — d. h. sie begünstigt, es mit ihnen hält.

6. πολιορκήσοιεντο — mit passiver Bedeutung wie VII, 5, 18. Kyrop. VI, 1, 15. — πεφευγότες

— die nach der Besetzung der Kadmeia durch die Spartaner aufser Landes gegangen waren.

7. ὁ χρησμός — Die Thebaner erführen dies Orakel durch einen flüchtigen Spartaner, namens Leandridas. — τῶν παρθένων — Molpia und Hippo, Töchter des Leuktros und Skedasos. Diodor XV, 54 vgl. mit Plutarch Pelop. 20 und Paus. IX, 13, 5. Wann der Vorfall mit den beiden Mädchen stattgefunden, ist nicht bekannt: Plutarch nennt ihn πολὺ τῶν Λευκτροῦ κῶν παλαιότερον. — ἀνεώροντο — λέγοιεν — Über den Wechsel des Modus s. zu III, 5, 25. — τεχνάσματα — nach Phavorinus

μάχην τοῖς μὲν Λακεδαιμονίοις πάντα τάναντία ἐγίνετο, τοῖς δὲ πάντα καὶ ὑπὸ τῆς τύχης κατωρθοῦτο. ἦν μὲν γὰρ μετ' ἄριστον τῷ Κλεομβρότῳ ἡ τελευταία βουλή περὶ τῆς μάχης· ἐν δὲ τῇ μεσημβρίᾳ ὑποπινόντων καὶ τὸν οἶνον παροξύναι τι αὐτοὺς ἔλεγον. ἐπεὶ δὲ ὀπλίζοντο ἑκάτεροι καὶ προῆλθον ἤδη ἦν ὅτι μάχη ἔσοιτο, πρῶτον μὲν ἀπιέναι ὠρμημένων ἐκ τοῦ Βοιωτοῦ στρατεύματος τῶν τὴν ἀγορὰν παρεσκευασμένων καὶ σκευοφόρων τινῶν καὶ τῶν οὐ βουλομένων μάχεσθαι, περιόντες κύκλῳ οἱ τε μετὰ τοῦ Ἰέρωνος μισθοφόροι καὶ οἱ τῶν Φωκίων πελτασταὶ καὶ τῶν ἱππέων Ἡρακλεῖται καὶ Φλιάσιοι ἐπιθέμενοι τοῖς ἀπιούσιν ἐπέστρεψάν τε αὐτοὺς καὶ κατεδίωξαν πρὸς τὸ στρατόπεδον τὸ τῶν Βοιωτῶν ὥστε πολὺ μὲν ἐποίησαν μείζον τε καὶ ἀθροώτερον ἢ πρόσθεν τὸ τῶν Βοιωτῶν στρατεύμα. ἔπειτα δέ, ἅτε καὶ πεδίου ὄντος τοῦ μεταξὺ, προετάξαντο μὲν τῆς ἑαυτῶν φάλαγγος οἱ Λακεδαιμόνιοι τοὺς ἱππέας, ἀντετάξαντο δ' αὐτοῖς καὶ οἱ Θηβαῖοι τοὺς ἑαυτῶν. ἦν δὲ τὸ μὲν τῶν Θηβαίων ἱππικὸν μεμελετηκὸς διὰ τε τὸν πρὸς Ὀρχομενίους πόλεμον καὶ διὰ τὸν πρὸς Θεσπίας, τοῖς δὲ Λακεδαιμονίοις κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον πονηρότατον ἦν τὸ ἱππικόν. ἔτρεφον μὲν γὰρ τοὺς ἵππους οἱ πλουσιώτατοι· ἐπεὶ δὲ φρουρὰ φανθείη, τότε ἦκεν ὁ συντεταγμένος· λαβὼν δ' ἂν τὸν ἵππον καὶ ὄπλα ὅποια δοθείη αὐτῷ ἐκ τοῦ παραρχήμα ἂν ἐστρατεύετο· τῶν δ' αὖ στρα-

ein ionisches Wort. — τῶν προεστηκότων — nach Diodor des Epaminondas.

8. τὴν μάχην — Die Schlacht bei Leuktra wurde den 5. Hekatombaeon (im Juli) des Jahres 371 v. Chr. geliefert. Plutarch Camill. 19; Agesil. 28. — τάναντία — adverbial mit ἐγίνετο zu verbinden Vgl. 1. 5. — ἐν τῇ μεσημβρίᾳ — Vgl. V, 4, 40. — ὑποπινόντων — absoluter Genetiv statt des erwarteten Accusativa. Vgl. zu IV, 8, 9 und Kyrop. I, 4, 2 ἀσθενήσαντος αὐτοῦ (τοῦ πάππου) οὐδέποτε ἀπέλειπε τὸν πάππον. — ἔλεγον — S. zu III, 5, 21.

9. τῶν — παρεσκευασμένων — S. zu 2, 23. — οὐ βουλομένων — Epaminondas hatte aus Furcht vor Verrat denen, die am Kampfe nicht teilnehmen wollten,

erlaubt, fortzugehen. Davon hatten namentlich die Thespier Gebrauch gemacht. Pausan. IX, 13, 8.

10. τοῦ μεταξὺ — der Raum zwischen beiden Heeren. Vgl. Thukyd. IV, 124 πεδίου δὲ τοῦ μέσου ὄντος. — κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον — Die Reiterei der Spartaner und überhaupt der Peloponnesier war nie gut gewesen. Vgl. von früherer Zeit Pausan. IV, 8, 12 οὐ γὰρ τι ἀγαθοὶ τότε ἱππεύειν ἦσαν οἱ Πελοποννησίοι.

11. ὁ συντεταγμένος — der, welcher zum Dienst als Reiter bestimmt und dem jenes Pferd zugewiesen war. Vgl. III, 3, 7. — λαβὼν ἂν — ἂν ἐστρατεύετο — S. zu 2, 28 und über die Wiederholung von ἂν zu 1, 7. — ἐκ τοῦ παραρχήμα — d. i. ohne Vorbereitung und Übung.

τιωτῶν οἱ τοῖς σώμασιν ἀδυνατώτατοι καὶ ἥμισυ φιλότιμοι ἐπὶ τῶν ἵππων ἦσαν. τοιοῦτον μὲν οὖν τὸ ἱππικὸν ἑκατέρωθεν¹² ἦν. τῆς δὲ φάλαγγος τοὺς μὲν Λακεδαιμονίους ἔφρασαν εἰς τρεῖς τὴν ἐνωμοτίαν ἄγειν· τοῦτο δὲ συμβαίνειν αὐτοῖς οὐ πλέον ἢ εἰς δώδεκα τὸ βάθος. οἱ δὲ Θηβαῖοι οὐκ ἔλαττον ἢ ἐπὶ πεντήκοντα ἀσπίδων συνεστραμμένοι ἦσαν, λογιζόμενοι ὡς εἰ νικήσειαν τὸ περὶ τὸν βασιλέα, τὸ ἄλλο πᾶν εὐχείρωτον ἔσοιτο. ἐπεὶ δὲ ἤρξατο ἄγειν ὁ Κλεομβροτος πρὸς τοὺς¹³ πολεμίους, πρῶτον μὲν πρὶν καὶ αἰσθῆσθαι τὸ μετ' αὐτοῦ στρατεύμα ὅτι ἦγοιτο, καὶ δὴ καὶ οἱ ἱππεῖς συνεβέβλημεσαν καὶ ταχὺ ἦτηντο οἱ τῶν Λακεδαιμονίων· φεύγοντες δὲ ἐνεπεπτώκεισαν τοῖς ἑαυτῶν ὀπλίταις, ἔτι δὲ ἐνέβαλλον οἱ τῶν Θηβαίων λόχοι. ὅμως δὲ ὡς οἱ μὲν περὶ τὸν Κλεομβροτον τὸ πρῶτον ἐκράτουν τῇ μάχῃ, σαφεῖ τούτῳ τεκμηρίῳ γινώη τις ἂν· οὐ γὰρ ἂν ἠδύναντο αὐτὸν ἀνελεῖσθαι καὶ ζῶντα

12. ἔφρασαν — S. zu III, 5, 21.

— εἰς τρεῖς — S. zu III, 1, 22.

— τὴν ἐνωμοτίαν — Die ganze spartanische Heeresmacht zu Fuß wurde in sechs Mores eingeteilt, von denen eine jede aus vier λόχοι bestand, der λόχος wiederum aus zwei πεντηκστῆς oder vier ἐνωμοτίαι. Die μόρα wurde von einem πολέμαρχος, der λόχος von einem λοχαγός, die πεντηκστῆς von einem πεντηκστήης, die ἐνωμοτία von einem ἐνωμοτάρχης befehligt. Xenoph. de rep. Laced. 11, 4 und 13, 4. In gleicher Weise wurde auch wohl die Reiterei in sechs Mores eingeteilt. S. IV, 5, 11. De rep. Laced. 11, 4. — Die ἐνωμοτία ist hier in drei Rotten von je 12 Mann aufgestellt, so daß ihre Stärke etwa sechsunddreißig Mann beträgt, eine Zahl, die mit der von Thukyd. V, 68 gegebenen Aufstellung ziemlich übereinstimmt, wo vier Rotten zu je acht Mann die ἐνωμοτία bilden. Suidas unter ἐνωμοτία giebt ihre Stärke auf fünfundzwanzig Mann an. Die Stärke mußte natürlich wechseln, je nachdem eine Aushebung mehr oder weniger Altersklassen umfaßte. Vgl. § 17. — συμβαίνειν — bezeichnet das Ergebnis der Rechnung. Die Konstruktion mit

dem doppelten Accusativ ist wohl in derselben Weise wie beim Verbum γίνεσθαι aufzufassen. — πλέον — ἔλαττον = εἰς πλείονας — ἐπὶ ἐλαττόνων. Vgl. III, 4, 13 πλέον = εἰς πλείονας. IV, 2, 7 ἔλαττον = ἀπὸ ἐλαττόνων. Kyrop. V, 3, 28 οὐκ ἂν δύναο μείον ἢ ἐν ἕξ ἢ ἐπτά ἡμέραις ἐλθεῖν. Ages. 2, 1 μείον ἢ ἐν μηνί. Oekon. 21, 3 πλείον ἢ ἐν διπλάσι χρόνω. — ἀσπίδων — statt der Leute selbst gesetzt. Vgl. II, 4, 11; VI, 5, 19. Anab. I, 7, 10. Herod. V, 30. — συνεστραμμένοι — dicht geschlossen. Diodor XV, 55 τῶν περὶ τὸν Ἐπαμεινώνδαν διὰ τε τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν πικρότητα τῆς τάξεως πλεονεκτούντων. — Die von Epaminondas getroffene Anordnung ist die erste Anwendung der schiefen Schlachtordnung, welche darin bestand, daß er seine ganze Kraft auf den linken Flügel concentrierte und mit demselben zum entscheidenden Angriff vorrückte, während Centrum und rechter Flügel mehr zurückblieben. Ausführlieheres s. bei Diodor a. a. O.

13. καὶ δὴ = ἦδη. Vgl. Anab. I, 10, 10 ἐν ᾧ δὲ ἐβουλεύοντο καὶ δὴ βασιλεὺς κατήστησεν ἀντίαν τὴν φάλαγγα. — τούτῳ τεκμηρίῳ — S. zu V, 2, 17. — γὰρ — zur Ein-

ἀπενεγκύν, εἰ μὴ οἱ πρὸ αὐτοῦ μαχόμενοι ἐπεκράτουν ἐν ἐκείνῳ
 14 τῷ χρόνῳ. ἐπεὶ μέντοι ἀπέθανε Λείνων τε ὁ πολέμαρχος
 καὶ Σφοδρίας τῶν περὶ δημοσίαν καὶ Κλεώνυμος ὁ υἱὸς
 αὐτοῦ, καὶ οἱ μὲν ἵπποι καὶ οἱ συμφορεῖς τοῦ πολέμαρχου
 καλούμενοι οἱ τε ἄλλοι ὑπὸ τοῦ ὄχλου ἀποθνήσκον ἀνεχώρουν,
 οἱ δὲ τοῦ εὐωνύμου ὄντες τῶν Λακεδαιμονίων ὡς ἐώραν τὸ
 δεξιὸν ἀποθνήσκον, ἐνέκλιναν· ὁμοῦ δὲ πολλῶν τεθνεώτων
 καὶ ἡττημένοι, ἐπεὶ διέβησαν τὴν τάφρον, ἢ πρὸ τοῦ στρατο-
 πέδου ἐτυχεν οὕσα αὐτοῖς, ἔθεντο τὰ ὄπλα κατὰ χώραν ἐνθεν
 ὄρηγντο. ἦν μέντοι οὐ πᾶν ἐν ἐπιπέδῳ, ἀλλὰ πρὸς ὀρθίῳ
 μᾶλλον τι τὸ στρατόπεδον. ἐκ δὲ τούτου ἦσαν μὲν τινες τῶν
 Λακεδαιμονίων, οὐ ἀφόρητον τὴν συμφορὰν ἠγρούμενοι τὸ τε
 τρόπαιον ἔφασαν χοῖναι καλύειν ἰστάναι τοὺς πολεμίους,
 15 τοὺς τε νεκροὺς μὴ ὑποσπόνδους, ἀλλὰ διὰ μάχης περᾶσθαι
 ἀναιρεῖσθαι. οἱ δὲ πολέμαρχοι ὀρώντες μὲν τῶν συμπάντων
 Λακεδαιμονίων τεθνεώτας ἐγγὺς χιλίους, ὀρώντες δ' αὐτῶν
 Σπαρτιατῶν, ὄντων τῶν ἐκεῖ ὡς ἑπτακοσίων, τεθνηκότας
 περὶ τετρακοσίου, αἰσθανόμενοι δὲ τοὺς συμμαχοὺς πάντας
 μὲν ἀθύμως ἔχοντας πρὸς τὸ μάχεσθαι, ἔστι δὲ οὐς αὐτῶν
 οὐδὲ ἀχθομένους τῷ γεγενημένῳ, συλλέξαντες τοὺς ἐπικαιριω-

führung des hier mit dem Pron. demonstr. angekündigten Beweises, wie häufig nach der Formel τεκμήριον δέ. Vgl. Kyrop. II, 4, 26 und zu II, 3, 53. — ἐπεκράτουν — wenigstens hielten sie eine Zeitlang stand. Pausan. IX, 13, 10 Ὡς δὲ ἄλλοι τε Λακεδαιμονίων τῶν ἐν τέλει καὶ ὁ βασιλεὺς ἐτεθνήκει Κλεόμβροτος. ἐνταῦθα τοὺς Σπαρτιατῆας καὶ ταλαιπωρουμένους ἐπελάμβανεν ἀνάγκη μὴ ἐνδιδοῦναι· παρὰ γὰρ τοῖς Λακεδαιμονίοις ἀσχετόν ἐδίδοκτο εἶναι βασιλέως νεκρὸν ἐπὶ ἀνδράσι πολεμίοις γεγνημένον περιοφθῆναι. Der Tod eines spartanischen Königs in der Schlacht war übrigens etwas Unerhörtes. Plutarch Agis 21 Βασιλεὶ γὰρ, ὡς εἶπκε, Λακεδαιμονίων οὐδὲ οἱ πολέμοι ὁμοίως ἐν ταῖς μάχαις ἀπαντῶντες προσέφερον τὰς χεῖρας, ἀλλ' ἀπετρέποντο δεδιότες καὶ σεβόμενοι τὸ ἀξίωμα. Διὸ καὶ πολλῶν γεγονότων Λακεδαιμονίοις ἀγώνων πρὸς Ἕλληνας εἰς μόνος

ἀνηρέθη πρὸ τῶν Φιλιππικῶν δορατὶ πληγεῖς περὶ Λεύκτρα Κλεόμβροτος.

14. τῶν περὶ δημοσίαν — S. zu IV, 5, 8. — καὶ οἱ μὲν ἵπποι — Hier beginnt der Nachsatz. Die Worte können unmöglich richtig sein; vielleicht ist zu lesen οἱ μὲν ἵπποις, die Leibgarde des Königs. S. zu III, 3, 9. — οἱ συμφορεῖς — nur hier vorkommendes Wort, dessen Bedeutung unsicher ist. — ὁμοῦ — S. zu V, 1, 3. — ἐτυχεν οὕσα — Der Graben war nicht etwa zur Sicherung des Lagers gezogen; wie überhaupt nach Polyb. VI, 42 die Griechen künstliche Befestigungen des Lagers nicht liebten. — πᾶν ἐν ἐπιπέδῳ — Die Wortstellung wie Kyrop. II, 4, 13 αἱ μὲν οὐκίσεις οὐ πᾶν ἐν ἔχουσι. Vgl. auch IV, 5, 4.

15. οὐδὲ ἀχθομένους — Vgl. Pausan. IX, 13, 9 Ὡς δὲ ἐς χεῖρας συνήσαν, ἐνταῦθα αἱ σύμμαχοι

τάτους ἐβουλεύοντο τί χρὴ ποιεῖν. ἐπεὶ δὲ πᾶσιν ἐδόκει ὑποσπόνδους τοὺς νεκροὺς ἀναιρεῖσθαι, οὕτω δὴ ἐπεμψαν κήρυκα περὶ σπονδῶν. οἱ μέντοι Θηβαῖοι μετὰ ταῦτα καὶ τρόπαιον ἐστήσαντο καὶ τοὺς νεκροὺς ὑποσπόνδους ἀπέδωσαν.

Γενομένων δὲ τούτων, ὁ μὲν εἰς τὴν Λακεδαίμονα ἀγγε-
 16 λῶν τὸ πάθος ἀφικνεῖται γυμνοπαιδιῶν τε οὔσης τῆς τελευ-
 ταιᾶς καὶ τοῦ ἀνδρικοῦ χοροῦ ἐνδον ὄντος· οἱ δὲ ἔφοροι
 ἐπεὶ ἤκουσαν τὸ πάθος, ἐλυποῦντο μὲν, ὥσπερ, οἶμαι, ἀνάγκη·
 τὸν μέντοι χορὸν οὐκ ἐξήγαγον, ἀλλὰ διαγωνίσασθαι εἶον.
 καὶ τὰ μὲν ὀνόματα πρὸς τοὺς οἰκείους ἐκάστου τῶν τεθνεώ-
 των ἀπέδωσαν· προεῖπαν δὲ ταῖς γυναῖξι μὴ ποιεῖν κρανγῆν,
 ἀλλὰ σιγῇ τὸ πάθος φέρειν. τῇ δ' ὑστεραίᾳ ἦν ὄραν, ὧν
 μὲν ἐπέθνησαν οἱ προσήκοντες, λιπαροὺς καὶ φαιδροὺς ἐν τῷ
 φανερωῖ ἀναστρεφόμενους, ὧν δὲ ζῶντες ἠγγελημένοι ἦσαν,
 ὀλίγους ἂν εἶδες, τούτους δὲ σκυθρωποὺς καὶ ταπεινοὺς
 περιούτας.

Ἐκ δὲ τούτου φρουρὰν μὲν ἔφαινον οἱ ἔφοροι ταῖν ὑπο-
 17 λοίποιον μόραιν μέχρι τῶν τετταράκοντα ἀφ' ἧβης· ἐξέπεμ-
 που δὲ καὶ ἀπὸ τῶν ἕξω μορῶν μέχρι τῆς αὐτῆς ἡλικίας· τὸ
 γὰρ πρόσθεν εἰς τοὺς Φωκίας μέχρι τῶν πέντε καὶ τριάκοντα
 ἀφ' ἧβης ἐστράτευντο· καὶ τοὺς ἐπ' ἀρχαῖς δὲ τότε κατα-
 λειφθέντας ἀκολουθεῖν ἐκέλευον. ὁ μὲν οὖν Ἀγησίλαος ἐκ
 18 τῆς ἀσθενείας οὐπω ἴσχυεν· ἢ δὲ πόλις Ἀρχίδαμον τὸν υἱὸν

τῶν Λακεδαιμονίων, αἵτε αὐτοῖς καὶ τὸν πρὸ τοῦ χρόνου οὐκ ἀρεσκόμενοι, τὸ ἔθος ἐπεδίωκοντο, οὕτω κατὰ χώραν μένειν ἐθιλοῦντες, ἐνδιδοῦντες δὲ ὅπῃ σφίσι οἱ πολέμοι προσέφροντο. — τοὺς ἐπικαιριωτάτους — S. zu III, 3, 11. Dieselbe Bezeichnung für Männer, die zu Beratungen zugezogen werden, auch Kyrop. VII, 4, 4; VIII, 4, 32; 6, 2.

16. γυμνοπαιδιῶν — ein mit Gesang, Tanz und gymnastischen Übungen der Jugend verbundenes Fest der Spartaner. Pausan. III, 11, 9. Vgl. die Nachahmung unsrer Stelle bei Plutarch Agesil. 29. — τῆς τελευταίας — ἡμέρας, wie IV, 4, 2 Ἐν κλείων τὴν τελευταίαν προσέλοντο. — ἐνδον — Plutarch a. a. O. ἀγωνίζομενον χορῶν ἐν

τῷ θεάτρῳ. — ποιεῖν κρανγῆν — für κρανγῆν ποιεῖσθαι, schreiben, auch Anab. II, 2, 17. Kyrop. III, 1, 4. Demosth. gegen Konon 5. Vgl. zu VII, 2, 20. — ἂν εἶδες — man hätte sehen können. Eine ähnliche Scene IV, 5, 10.

17. ἐξέπεμπον — d. i. sie sandten auch die zu dem im Auslande befindlichen Moren gebörenden Mannschaften von den Altersklassen des 35. bis 40. Dienstjahres nach. Es sind dies aber die ältesten Dienstpflichtigen. S. zu V, 4, 13. — ἐπ' ἀρχαῖς — um Staatsämter zu verwalten.

18. ἐκ τῆς ἀσθενείας — S. V, 4, 58. — οἱ περὶ Στάσιππον — Vgl. 5, 6—10. Aus dem dort erzählten Ende, welches diese Partei

ἐκέλευεν αὐτοῦ ἡγεῖσθαι. προθύμως δ' αὐτῷ συνεστρατεύοντο Τεγεαῖται· ἔτι γὰρ ἔξων οἱ περὶ Στάσιππον, λακωνίζοντες καὶ οὐκ ἐλάχιστον δυνάμενοι ἐν τῇ πόλει. ἐρρωμένως δὲ καὶ οἱ Μαντινεῖς ἐκ τῶν κωμῶν συνεστρατεύοντο· ἀριστοκρατούμενοι γὰρ ἐτύγγανον. καὶ Κορίνθιοι δὲ καὶ Σικυώνιοι καὶ Φλιάσιοι καὶ Ἀχαιοὶ μάλα προθύμως ἠκολούθουν, καὶ ἄλλαι δὲ πόλεις ἐξέπεμπον στρατιώτας. ἐπλήρουν δὲ καὶ τριήρεις 19 αὐτοὶ τε οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ Κορίνθιοι, καὶ ἐδέοντο καὶ Σικυωνίων συμπληροῦν, ἐφ' ὧν διεννοοῦντο τὸ στρατεύμα διαβιάσει. καὶ ὁ μὲν δὴ Ἀρχίδαμος ἐθύετο ἐπὶ τῇ διαβάσει.

Οἱ δὲ Θηβαῖοι εὐθύς μὲν μετὰ τὴν μάχην ἐπεμφαν εἰς Ἀθήνας ἄγγελον ἐστεφανωμένον, καὶ ἅμα μὲν τῆς νίκης τὸ 20 μέγεθος ἔφραζον, ἅμα δὲ βοηθεῖν ἐκέλευον λέγοντες, ὡς νῦν ἔξειη Λακεδαιμονίους πάντων ὧν ἐπεποιήκεσαν αὐτοὺς τιμωρήσασθαι. τῶν δὲ Ἀθηναίων ἡ βουλὴ ἐτύγγανεν ἐν ἀκροπόλει καθήμενη. ἐπεὶ δ' ἤκουσαν τὸ γεγενημένον, ὅτι μὲν σφόδρα ἠμιάθησαν πᾶσι δῆλον ἐγένετο· οὔτε γὰρ ἐπὶ ξένια τὸν κήρυκα ἐκάλεσαν περὶ τε τῆς βοηθείας οὐδὲν ἀπεκρίναντο. 21 καὶ Ἀθήνηθεν μὲν οὕτως ἀπῆλθεν ὁ κήρυξ. πρὸς μὲντοι Ἰάσονα, σύμμαχον ὄντα, ἐπεμπον σπουδῇ οἱ Θηβαῖοι κελεύοντες βοηθεῖν, διαλογιζόμενοι πῆ τὸ μέλλον ἀποβήσοιτο. ὁ δ' εὐθύς τριήρεις μὲν ἐπλήρουν, ὡς βοηθήσων κατὰ θάλατταν, συλλαβῶν δὲ τό τε ξενικὸν καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἰππεῖς, καίπερ ἀκηρύκτῳ πολέμῳ τῶν Φωκίων χρωμένων, περὶ διεπορεύθη εἰς τὴν Βοιωτίαν, ἐν πολλαῖς τῶν πόλεων πρότερον ὄφθεις 22 ἢ ἀγγελθεῖς ὅτι πορεύοιτο. πρὶν οὖν συλλέγεσθαι τι πανταχόθεν ἐφθανε πόρρω γιγνόμενος, δῆλον ποιῶν, ὅτι πολλαχοῦ τὸ τάχος μᾶλλον τῆς βίας διαπράττεται τὰ δέοντα. ἐπεὶ δὲ ἀφίκετο εἰς τὴν Βοιωτίαν, λεγόντων τῶν Θηβαίων, ὡς καιρὸς

nahm, erklärt sich der Ausdruck ἔξων. — ἀριστοκρατούμενοι — S. V, 2, 7.

19. ἐθύετο ἐπὶ τῇ διαβάσει — dasselbe was sonst ἐθύετο τὰ διαβατήρια. S. zu III, 4, 3. — τιμωρήσασθαι — mit dem Genetiv der Sache auch Anab. VII, 1, 25 und 4, 23.

20. ὅτι μὲν — S. zu V, 2, 12.

— ἐπὶ ξένια — Die Gesandten galten als Gäste des Staates, an den sie geschickt waren, und daher war es Brauch, ihnen auf Kosten des Staates gastfreie Aufnahme zu gewähren. — Ἰάσονα — S. 1, 4ff.

21. διεπορεύθη — durch Phokis. — ὅτι πορεύοιτο — dass er auf dem Marsche wäre. Vgl. VII, 1, 5.

εἴη ἐπιτίθεσθαι τοῖς Λακεδαιμονίοις, ἄνωθεν μὲν ἐκείνον σὺν τῷ ξενικῷ, σφᾶς δὲ ἀντιπροσώπους, ἀπέτρεπεν αὐτοὺς ὁ Ἰάσων διδάσκων, ὡς καλοῦ ἔργου γεγενημένου οὐκ ἄξιον αὐτοῖς εἶη διακινδυνεύσαι, ὥστε ἢ ἔτι μείζω καταπράξει ἢ στερηθήναι καὶ τῆς γεγενημένης νίκης. οὐχ ὁρᾶτε, ἔφη, ὅτι καὶ 23 ὑμεῖς, ἐπεὶ ἐν ἀνάγκῃ ἐγένεσθε, ἐκρατήσατε; οἰεσθαι οὖν χρὴ καὶ Λακεδαιμονίους ἄν, εἰ ἀναγκάζονται ἐκγενέσθαι τοῦ ζῆν, ἀπονοηθέντας διαμάχεσθαι. καὶ ὁ θεὸς δέ, ὡς εἶοικε, πολλὰς καίρει τοὺς μὲν μικροὺς μεγάλους ποιῶν, τοὺς δὲ μεγάλους μικροὺς. τοὺς μὲν οὖν Θηβαίους τοιαῦτα λέγαν ἀπέ- 24 τρεπε τοῦ διακινδυνεύειν· τοὺς δ' αὖ Λακεδαιμονίους ἐδίδασκεν, οἷον μὲν εἴη ἠττημένον στρατεύμα, οἷον δὲ νενικηκός. εἰ δ' ἐπιλαθέσθαι, ἔφη, βούλεσθε τὸ γεγενημένον πάθος, συμβουλεύω ἀναπνεύσαντας καὶ ἀναπανσαμένους καὶ μείζους γεγενημένους τοῖς ἀητήτοις οὕτως εἰς μάχην ἵεναι. νῦν δέ, ἔφη, εὖ ἴσατε, ὅτι καὶ τῶν συμμάχων ὑμῖν εἰσὶν οἱ διαλέγονται περὶ φιλίας τοῖς πολεμίοις· ἀλλὰ ἐκ παντὸς τρόπου πειραῶσθε σπονδὰς λαβεῖν. ταῦτα δ', ἔφη, ἐγὼ προθυμοῦμαι, σῶσαι ὑμᾶς βουλόμενος διὰ τε τὴν τοῦ πατρὸς φιλίαν πρὸς ὑμᾶς καὶ διὰ τὸ προξενεῖν ὑμῶν. ἔλεγε μὲν οὖν τοιαῦτα, ἐκραττε 25 δ' ἴσως ὅπως διάφοροι καὶ οὗτοι ἀλλήλοις ὄντες ἀμφοτέροι ἐκείνου δέοντο. οἱ μὲντοι Λακεδαιμόνιοι, ἀκούσαντες αὐτοῦ, πράττειν περὶ τῶν σπονδῶν ἐκέλευον· ἐπεὶ δ' ἀπηγγέλθη, ὅτι εἴησαν αἱ σπονδαί, παρηγγείλαν οἱ πολέμαρχοι δειπνήσαντας συνεσκευάσθαι πάντας, ὡς τῆς νυκτὸς πορευσομένους, ὅπως ἅμα τῇ ἡμέρᾳ πρὸς τὸν Κιθαιρῶνα ἀναβαίνοιεν. ἐπεὶ δ' ἐδείπνησαν, πρὶν καθέυδειν παραγγείλαντες ἀκολουθεῖν, ἡγοῦντο

22. ἄνωθεν — von der Höhe her, an deren Fulse nach § 14 die Spartaner ihr Lager hatten. — ὥστε — S. zu V, 3, 14 u. vgl. VI, 3, 17.

23. ἐκγενέσθαι τοῦ ζῆν — am Leben verzweifeln.

24. ἐπιλαθέσθαι — πάθος — Der Sinn muß sein: wenn ihr die erlittene Niederlage in Vergessenheit bringen, d. h. wieder gut machen wollt; dies kann jedoch das Verbum ἐπιλαθέσθαι kaum bedeuten. —

οὕτως — den Inhalt der Participien aufnehmend. Vgl. zu III, 2, 9. — εἰς μάχην ἵεναι — mit dem Dativ wie häufig εἰς χείρας ἵεναι.

25. καὶ οὗτοι — Die Beziehung des καὶ ist nicht klar. — ἐκείνον — oft auf das unmittelbar vorangehende bezogen. Vgl. § 27. Anab. VII, 3, 4 Σεύθης δὲ φησιν, ἂν πρὸς ἐκείνον ἴητε, ἐν ποιήσειν ὑμᾶς. S. auch zu I, 1, 27. — συνεσκευάσθαι — das Gepäck fertig zu halten. S. zu V, 4, 7. — ἀφ' ἑσπέρας — nach Einbruch des Abends. Anab.

εὐθύς ἀφ' ἑσπέρας τὴν διὰ Κρεύσιος, τῷ λαθεῖν πιστεύοντες
 26 μᾶλλον ἢ ταῖς σπουδαῖς. μάλα δὲ χαλεπῶς πορευόμενοι, ὅσα
 δὴ ἐν νυκτί τε καὶ ἐν φόβῳ ἀπιόντες καὶ χαλεπὴν ὁδόν, εἰς
 Αἰγρόσθυνα τῆς Μεγαρικῆς ἀφικνοῦνται. ἐκεῖ δὲ περιτογγά-
 νουσι τῷ μετὰ Ἀρχιδάμου στρατεύματι. ἔνθα δὴ ἀναμείνας,
 ἕως καὶ οἱ σύμμαχοι πάντες παρεγένοντο, ἀπῆγε πᾶν ὁμοῦ
 τὸ στρατεύμα μέχρι Κορίνθου· ἐκεῖθεν δὲ τοὺς μὲν συμμα-
 χους ἀπῆκε, τοὺς δὲ πολίτας οἴκαδε ἀπήγαγεν.
 27 Ὁ μέντοι Ἰάσων ἀπιὼν διὰ τῆς Φωκίδος Ἰαμπολιτῶν
 μὲν τό τε προάστειον εἶλε καὶ τὴν χώραν ἐπόρθησε καὶ ἀπέ-
 κτεινε πολλοὺς· τὴν δ' ἄλλην Φωκίδα διήλθεν ἀπραγμόνως.
 ἀφικόμενος δὲ εἰς Ἡράκλειαν κατέβαλε τὸ Ἡρακλειωτῶν τεῖχος,
 δῆλον ὅτι οὐ τοῦτο φοβούμενος, μὴ τινες ἀναπεπταμένης ταύ-
 τῆς τῆς παρόδου πορεύσονται ἐπὶ τὴν ἐκείνου δύναμιν, ἀλλὰ
 μᾶλλον ἐνθυμούμενος, μὴ τινες τὴν Ἡράκλειαν ἐπὶ στενωπῷ οὖσαν
 καταλαμβάνοντες εἰργοίεν αὐτόν, εἰ ποὶ βούλοιο τῆς Ἑλλάδος
 28 πορεύεσθαι. ἐπεὶ δ' ἀπῆλθε πάλιν εἰς τὴν Θετταλίαν, μέγας
 μὲν ἦν καὶ διὰ τὸ τῷ νόμῳ Θετταλῶν ταγὸς καθεστάναι καὶ
 διὰ τὸ μισθοφόρους πολλοὺς τρέφειν περὶ αὐτόν καὶ πεζοὺς
 καὶ ἵππείας, καὶ τούτους ἐκπεπονημένους ὡς ἂν κράτιστοι εἴεν·
 ἔτι δὲ μείζων καὶ διὰ τὸ συμμαχους πολλοὺς τοὺς μὲν ἤδη
 εἶναι αὐτῷ, τοὺς δὲ καὶ ἔτι βούλεσθαι γίνεσθαι. μέγιστος
 δ' ἦν τῶν καθ' αὐτόν τῷ μηδ' ὑφ' ἐνὸς εὐκαταφρόνητος
 29 εἶναι. ἐπιόντων δὲ Πυθίων παρήγγειλε μὲν ταῖς πόλεσι βούσ
 καὶ οἷς καὶ αἶγας καὶ ὕς παρασκευάζεσθαι ὡς εἰς τὴν θυσίαν·

VI, 3, 23 οἱ Θράκες εὐθύς ἀφ' ἑσπέρας ὄχοντο ἀπιόντες. Thukyd. III, 112 ὁ δὲ Δημοσθένης δειπνήσας ἐξώρει καὶ τὸ ἄλλο στρατεύμα ἀφ' ἑσπέρας εὐθύς.

26. οἷα δὴ — S. zu V, 4, 39.

27. τό — τεῖχος — die Stadt. Vgl. § 4. Diodor XVI, 67 τὴν μὲν Ἡράκλειαν τὴν ἐν Τραχινία διὰ προδοσίας ἑλὼν ἀνάστατον ἐποίησε. — ἐπὶ τὴν ἐκείνου δύναμιν — in feindlicher Absicht gegen seine Macht. Über ἐκείνου s. zu I, 1, 27. — ἐπὶ στενωπῷ — an dem engen Wege, der längs des malischen Meerbusens aus Thessalien nach Hellas führt.

28. ταγὸς — S. I, 18. — ὡς —

wie ὅπως mit dem Optativ. potential. S. zu IV, 8, 16. — τῶν καθ' αὐτόν — von seinen Zeitgenossen.

29. ἐπιόντων δὲ Πυθίων — Die Pythischen Spiele fanden im Spätsommer jedes dritten Jahres der Olympiaden statt, also hier Ol. 92, 3 = 370 v. Chr. — ὡς εἰς τὴν θυσίαν — Wie nach παρασκευάζεσθαι beim Particp. Futur. ὡς zu stehen pflegt (vgl. zu IV, 1, 41), so steht diese Partikel auch bei dem mit einer Präposition gebildeten Ausdruck des Zweckes. Vgl. III, 4, 11 σκοπεύεσθαι ὡς εἰς στρατίαν. IV, 2, 19 διασκευάζεσθαι ὡς εἰς μάχην. S. auch zu II, 4, 38. —

καὶ ἔφασαν πᾶν μετρίως ἐκάστη πόλις ἐπαγγελιομένου γενέ-
 σθαι βούσ μὲν οὐκ ἐλάττους χιλίων, τὰ δὲ ἄλλα βοσκήματα
 πλείω ἢ μύρια. ἐκήρυξε δὲ καὶ νικητήριον χρυσοῦν στέφανον
 ἔσεσθαι, ἧτις τῶν πόλεων βούν ἡγεμόνα κάλλιστον τῷ θεῷ
 30 θυέσειε. παρήγγειλε δὲ καὶ ὡς στρατευσομένοις εἰς τὸν περὶ
 τὰ Πύθια χρόνον Θετταλοῖς παρασκευάζεσθαι· διενοεῖτο
 γάρ, ὡς ἔφασαν, καὶ τὴν πανήγυριν τῷ θεῷ καὶ τοὺς ἀγῶ-
 νας αὐτὸς διατιθέναι. περὶ μέντοι τῶν ἱερῶν χρημάτων ὅπως
 μὲν διενοεῖτο ἔτι καὶ νῦν ἄδηλον· λέγεται δὲ ἐπερομένων τῶν
 Δελφῶν, τί χρῆ ποιεῖν, ἐὰν λαμβάνῃ τῶν τοῦ θεοῦ χρημά-
 των, ἀποκρίνασθαι τὸν θεόν, ὅτι αὐτῷ μελήσει. ὁ δ' οὖν 31
 ἀνὴρ τηλικούτος ἦν καὶ τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα διανοούμενος,
 ἐξέτασιν πεποιηκὸς καὶ δοκιμασίαν τοῦ Φεραίου ἱππικοῦ,
 καὶ ἤδη καθήμενος καὶ ἀποκρινόμενος, εἰ τις δεόμενός του
 προσίοι, ὑπὸ νεανίσκων ἐπὶ προσελθόντων ὡς διαφερομένων
 τι ἀλλήλοις ἀποσφάττεται καὶ κατακόπτεται. βοηθησάντων 32
 δὲ ἐρωσμένων τῶν παραγενομένων δορυφόρον εἰς μὲν ἔτι
 τύπτων τὸν Ἰάσονα λόγῃ πληγῆς ἀποθνήσκει· ἕτερος δὲ
 ἀναβαίνων ἐφ' ἵππον ἐγκαταληφθεὶς καὶ πολλὰ τραύματα
 λαβὼν ἀπέθανεν· οἱ δ' ἄλλοι ἀναπηδήσαντες ἐπὶ τοὺς παρε-
 σκευασμένους ἵππους ἀπέφυγον· ὅποι δὲ ἀφίκοιτο τῶν Ἑλ-
 ληνίδων πόλεων, ἐν ταῖς πλείσταις ἐτιμῶντο. ᾧ καὶ δῆλον ἐγένε-
 το, ὅτι ἰσχυρῶς ἔδεισαν οἱ Ἕλληνες αὐτόν μὴ τύραννος γένοιτο.
 Ἀποθανόντος μὲντοι ἐκείνου Πολύδωρος ἀδελφὸς αὐτοῦ 33

ἐπαγγελιομένων — passiv, als Subjekt ist zu denken βοῶν u. s. w. — βούν ἡγεμόνα — wohl der, welcher den ganzen Zug der Opfertiere anführen sollte, wie bei Pausan. II, 19, 4 λύκος προσπεσὼν ἐμάχετο πρὸς ταύρον ἡγεμόνα τῶν βοῶν. Vgl. Athen. VI S. 235^b ἐν τῷ ἀνακείῳ ἐπὶ τινος στήλης γέγραπται· τοῖν δὲ βοῶν τοῖν ἡγεμόνοι τοῖν ἐξαιρουμένοι το μὲν τρίτον μέρος εἰς τὸν ἀγῶνα, τὰ δὲ δύο μέρη τὸ μὲν ἕτερον τῷ ἱερεῖ, τὸ δὲ τοῖς παραίτοις. In einer delphischen Inschrift Corp. Inscr. Gr. Nr. 1688 βοῶς ἦρος.

30. παρήγγειλε δὲ καὶ τοῖς Θετταλοῖς παρασκευάζεσθαι εἰς τὸν περὶ τὰ Πύθια χρόνον ὡς στρατευσομένοις. — αὐτὸς διατιθέναι — Die

Leitung der Pythischen Spiele kam den Amphiktyonen zu. — ἱερῶν χρημάτων — die Tempelschätze in Delphi. — ὅτι αὐτῷ μελήσει — dafs er selbst den Schutz oder die Bestrafung übernehmen werde. Vgl. Anab. V, 3, 13 ἂν δέ τις μὴ ποιῇ ταῦτα, τῇ θεῷ μελήσει und zu V, 4, 1. Eine ähnliche Antwort des Gottes Herod. VIII, 36.

32. τῶν πόλεων — abhängig von ὅποι. — ἐν ταῖς πλείσταις — nämlich πόλεις, ein eigentümlich beschränkender Zusatz zu dem alle Städte umfassenden ὅποι — ἀφίκοιτο.

33. ὑπὸ Πολύφρονος — Nach Diodor XV, 61 wurde er von seinem Bruder Alexander vergiftet.

καὶ Πολύφρων ταγοὶ κατέστησαν. καὶ ὁ μὲν Πολύδωρος, πορευομένων ἀμφοτέρων εἰς Λάρισαν, νύκτωρ καθεΐδων ἀποθνήσκει ὑπὸ Πολύφρονος τοῦ ἀδελφοῦ, ὡς ἐδόκει· ὁ γὰρ θάνατος αὐτοῦ ἐξαπιναῖός τε καὶ οὐκ ἔχων φανεράν πρόφα-
 34 σιν ἐγένετο. ὁ δ' αὖ Πολύφρων ἤρξε μὲν ἐνιαυτόν, κατεσκευάσατο δὲ τὴν ταγείαν τυραννίδι ὁμοίαν. ἐν τε γὰρ Φαρσάλῳ τὸν Πολυδάμαντα καὶ ἄλλους τῶν πολιτῶν ὀκτώ τοὺς κρατίστους ἀπέκτεινεν, ἐκ τε Λαρίσης πολλοὺς φυγάδας ἐποίησε. ταῦτα δὲ ποιῶν καὶ οὗτος ἀποθνήσκει ὑπ' Ἀλεξάνδρου, ὡς τιμωροῦντος τῷ Πολυδώρῳ καὶ τὴν τυραννίδα καταλύοντος.
 35 ἐπεὶ δ' αὐτὸς παρέλαβε τὴν ἀρχὴν, χαλεπὸς μὲν Θετταλοῖς ταγὸς ἐγένετο, χαλεπὸς δὲ Θηβαίοις καὶ Ἀθηναίοις πολέμιος, ἄδικος δὲ ληστής καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν. τοιοῦτος δ' ὢν καὶ αὐτὸς αὖ ἀποθνήσκει, αὐτοχειρία μὲν ὑπὸ τῶν
 36 τῆς γυναικὸς ἀδελφῶν, βουλή δὲ ὑπ' αὐτῆς ἐκείνης. τοῖς τε γὰρ ἀδελφοῖς ἐξήγγειλεν, ὡς ὁ Ἀλέξανδρος ἐπιβουλεύει αὐτοῖς καὶ ἔκρουσεν αὐτοὺς ἐνδον ὄντας ὅλην τὴν ἡμέραν, καὶ δεξάμενῃ μεθύοντα τὸν Ἀλέξανδρον, ἐπεὶ κατεκοίμισεν, ὁ μὲν λύχνος ἐκάετο, τὸ δὲ ξίφος αὐτοῦ ἐξήνεγκεν. ὡς δ' ἦσθετο ὀκνοῦντας εἰσεύναι ἐπὶ τὸν Ἀλέξανδρον τοὺς ἀδελφούς, εἶπεν, ὡς εἰ μὴ ἦδη πράξοιεν, ἐξεγερεὶ αὐτόν. ὡς δ' εἰσῆλθον, ἐπισπάσασα τὴν θύραν εἶχετο τοῦ ῥόπτρου, ἕως ἀπέθανεν ὁ
 37 ἀνὴρ. ἡ δὲ ἔχθρα λέγεται αὐτῇ πρὸς τὸν ἄνδρα γενέσθαι ὑπὸ μὲν τινῶν ὡς ἐπεὶ ἔδθη τὰ ἑαυτοῦ παιδικὰ ὁ Ἀλέξανδρος, νεανίσκου ὄντα καλόν, δεηθείσης αὐτῆς λῦσαι ἐξαγαγὼν αὐτὸν ἀπέσφαξεν· οἱ δὲ τινες ὡς ἐπεὶ παῖδες αὐτῷ οὐκ ἐγίνοντο ἐκ ταύτης, ὅτι πέμπων εἰς Θήβας ἐμνήστειν τὴν Ἰάσο-

34. ταγείαν τυραννίδι ὁμοίαν — Vgl. zu diesem Gegensatze Thukyd. I, 95 τυραννίδος μᾶλλον φαίνεται μίμησις ἢ στρατηγία. — Πολυδάμαντα — S. 1, 2 ff.

35. ληστής — Er unternahm besonders gegen die Inseln Raubzüge. Diodor XV, 95. — ἀποθνήσκει — Über die Zeit s. Einl. S. 8 A. 4. — αὐτοχειρία — die Ausführung der That, im Gegensatz zur βουλή. Ähnlich Sophokl. Oedip. Tyr. 1332. — τῆς γυναικὸς — der Thebe, einer Tochter des Iason. Plutarch Pelop. 28. Ihre Brüder waren

Tisiphonos, Pytholaos, Lykophron. Vgl. die Erzählung bei Plutarch a. a. O. 35 und bei Konon in Photios Bibl. S. 236.

36. δεξάμενῃ — als ob nur der Hauptsatz τὸ ξίφος ἐξήνεγκεν folgte. — ἦσθε — gleich jetzt. Vgl. IV, 1, 14.

37. τὰ — παιδικὰ — nach Plutarch der jüngste Bruder der Thebe. — ὡς — ὅτι — Dieselbe Wiederholung wegen des eingeschobenen Satzes auch VI, 5, 13. Anab. V, 6, 19; VII, 4, 5. Kyrop. V, 3, 30; VI, 4, 5. Hieron. I, 23.

νος γυναῖκα λαβεῖν. τὰ μὲν οὖν αἷτια τῆς ἐπιβουλῆς ὑπὸ τῆς γυναικὸς οὕτω λέγεται· τῶν δὲ ταῦτα πραξάντων ἄχρι οὗ ὅδε ὁ λόγος ἐγράφετο Τισίφονος πρεσβύτατος ὢν τῶν ἀδελφῶν τὴν ἀρχὴν εἶχε.

Καὶ τὰ μὲν Θετταλικά, ὅσα περὶ Ἰάσονα ἐπράχθη καὶ V. μετὰ τὸν ἐκείνου θάνατον μέχρι τῆς τοῦ Τισιφόνου ἀρχῆς δεδήλωται· νῦν δ' ἐπάνειμι ἐνθεν ἐπὶ ταῦτα ἐξέβην. ἐπεὶ γὰρ Ἀρχίδαμος ἐκ τῆς ἐπὶ Λεῦκτρα βοηθείας ἀπήγαγε τὸ στρατεύμα, ἐνθυμηθέντες οἱ Ἀθηναῖοι, ὅτι οἱ Πελοποννησῖοι ἐπιούται χρῆναι ἀκολουθεῖν καὶ οὕτω διακείοντο οἱ Λακεδαιμόνιοι ὥσπερ τοὺς Ἀθηναίους διέδεσαν, μεταπέμπονται τὰς πόλεις ὅσαι βούλονται τῆς εἰρήνης μετέχειν, ἢ βασιλεὺς κατέπεμψεν. ἐπεὶ δὲ συνῆλθον, δόγμα ἐποίησαντο μετὰ τῶν κοινῶν βουλομένων ὁμοῦσαι τόνδε τὸν ὄρκον· Ἐμμεῶ ταῖς σπονδαῖς, ἃς βασιλεὺς κατέπεμψε καὶ τοῖς ψηφίσμασι τοῖς 2 Ἀθηναίων καὶ τῶν συμμάχων. εἰάν τις στρατεύῃ ἐπὶ τινα πόλιν τῶν ὁμοσασῶν τόνδε τὸν ὄρκον, βοηθήσω παντὶ σθένει. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι πάντες ἔχαιρον τῷ ὄρκῳ· Ἡλείοι δὲ ἀντέλεγον ὡς οὐ δεῖο αὐτονόμους ποιεῖν οὔτε Μαργαρεῖς οὔτε

Vectt. 5, 1. — ὑπὸ τῆς γυναικὸς — wie beim Passiv steht ὑπὸ auch bei Verbalsubstantiven mit passivem Sinn. Vgl. zu I, 5, 19. Kyrop. III, 3, 2 τῇ ὑπὸ πάντων τιμῇ. Komment. IV, 4, 4 τὴν ὑπὸ Μελήτων γραφῆν. Der nach gewöhnlichem Sprachgebrauche vor ὑπὸ τῆς γυναικὸς zu wiederholende Artikel τῆς ist ausgelassen wie Platon. Republ. II S. 378^a τὰ τοῦ Κρόνου ἔργα καὶ πάθη ὑπὸ τοῦ υἱοῦ. S. 383^a τὴν τοῦ ἐνυπνίου ποιητὴν ὑπὸ Διός. In den Stellen Hellen. III, 5, 3 λυεῖν τὰς σπονδὰς πρὸς τοὺς συμμάχους und Anab. V, 2, 6 ἢν γὰρ ἐπ' ἐνός ἢ κατὰ βασις ἐκ τοῦ χωρίου εἰς τὴν χαράδραν ist der Artikel wohl weggelassen, weil der ganze Ausdruck nicht Attribut zu dem Substantiv, sondern von dem aus diesem Substantiv und dem Verbum zu bildenden Verbalbegriff abhängig ist.

V. 1. ἐπεὶ — ἀπήγαγε — S. 4, 26. — ἐνθυμηθέντες — διέ-

θεσαν — Die Athener sahen, daß die Peloponnesier sich noch als unter der Hegemonie Spartas stehend betrachteten und daß die Lakedaemonier noch nicht in die Lage gekommen wären, in welche sie die Athener gebracht hatten, nämlich den Bundesgenossen die Selbständigkeit gewähren zu müssen. — μεταπέμπονται — d. h. sie laden sie zu einem Kongresse ein. — τῆς εἰρήνης — des Antalkidischen. S. V, 1, 28.

2. τῶν συμμάχων — Hiermit sind höchst wahrscheinlich nicht die Teilnehmer an dem Kongresse und dem Verträge, sondern die athenischen Bundesgenossen gemeint. Welches Inhalts die ψηφίσματα waren, ist unbekannt. — σθένει — Das poetische Wort scheint in der Prosa nur in der Verbindung παντὶ σθένει gebräuchlich zu sein. Kyrop. VI, 1, 42; VIII, 5, 25. De rep. Laced. 4, 5. Thukyd. I, 86. Demosth. Olynth. 3, 6. Platon Gesetze I

3 Σκιλλουντίους οὔτε Τριφυλίους· σφετέρως γὰρ εἶναι ταύτας τὰς πόλεις. οἱ δ' Ἀθηναῖοι καὶ οἱ ἄλλοι ψηφισάμενοι, ὥσπερ βασιλεὺς ἔγραψεν, αὐτονόμους εἶναι ὁμοίως καὶ μικρὰς καὶ μεγάλας πόλεις, ἐξέπεμψαν τοὺς ὀρκωτάς καὶ ἐκέλευσαν τὰ μέγιστα τέλη ἐν ἑκάστη πόλει ὀρκῶσαι. καὶ ὤμοσαν πάντες πλὴν Ἡλείων.

Ἐξ ὧν δὴ καὶ οἱ Μαντινεῖς, ὡς ἤδη αὐτόνομοι παντά-
 4 πασιν ὄντες, συνῆλθόν τε πάντες καὶ ἐψηφίσαντο μίαν πόλιν τὴν Μαντινεῖαν ποιεῖν καὶ τειχίζειν τὴν πόλιν. οἱ δ' αὖ Λακεδαιμόνιοι ἠγοῦντο, εἰ τοῦτο ἄνευ τῆς σφετέρως γνώμης ἔσοιτο, χαλεπὸν ἔσεσθαι. πέμπουσιν οὖν Ἀγησίλαον πρεσβευτήν πρὸς τοὺς Μαντινεάς, ὅτι ἐδόκει πατρικὸς φίλος αὐτοῖς εἶναι. ἐπεὶ δὲ ἀφίκετο πρὸς αὐτούς, τὸν μὲν δῆμον τῶν Μαντινεῶν οἱ ἄρχοντες οὐκ ἤθελον συλλέξαι αὐτῷ, πρὸς δὲ σφᾶς ἐκέλευον λέγειν ὅτου δέοιτο. ὁ δὲ ὑπισχνεῖτο αὐτοῖς, ἐὰν νῦν ἐπίσχωσι τῆς τειχίσεως, ποιήσειν ὥστε μετὰ τῆς Λακεδαιμό-
 5 νος γνώμης καὶ μὴ δαπανηρῶς τειχισθῆναι τὸ τεῖχος. ἐπεὶ δὲ ἀπεκρίναντο, ὅτι ἀδύνατον εἶη ἐπισχεῖν, δόγματος γεγενημένου πάσῃ τῇ πόλει ἤδη τειχίζειν, ἐκ τούτου ὁ μὲν Ἀγησίλαος ἀπῆει ὀργιζόμενος· στρατεύειν γε μέντοι ἐπ' αὐτούς οὐ δυνατὸν ἐδόκει εἶναι, ἐπ' αὐτονομίᾳ τῆς εἰρήνης γεγενημένης. τοῖς δὲ Μαντινεῦσιν ἐπεμπον μὲν καὶ τῶν Ἀρκαδικῶν πόλεων τινες συντειχοῦντας, οἱ δὲ Ἡλείοι καὶ ἄργυροῖον τρία τάλαντα συνεβάλλοντο αὐτοῖς εἰς τὴν περὶ τὸ τεῖχος δαπάνην. καὶ οἱ μὲν Μαντινεῖς περὶ ταῦτ' ἦσαν.

6 Τῶν δὲ Τεγεατῶν οἱ μὲν περὶ τὸν Καλλίβιον καὶ Πρόξενον συνῆγον ἐπὶ τὸ συνίεναι τε πᾶν τὸ Ἀρκαδικόν, καὶ ὅτι

S. 646^a; IX S. 854^b. — *Μαργανεῖς* — Vgl. III, 2, 30. Die Eleer hatten nach der Schlacht bei Leuktra diese Städte wieder in Besitz genommen.

3. *αὐτονόμους εἶναι* — S. zu V, 1, 32. — *Μαντινεῖς* — S. V, 2, 5. — *μίαν πόλιν* — da sie von den Spartanern in vier Ortschaften aufgelöst worden war.

4. *πατρικὸς φίλος* — S. V, 2, 3. — *ποιήσειν ὥστε* — Sonst steht nach *ποιεῖν* gewöhnlicher der Accus. cum Inf. ohne *ὥστε* oder *ὅπως* mit dem Indicat. Futuri;

jedoch wie hier auch V, 4, 21; VII, 5, 26. Anab. I, 6, 2 u. 6. Agesil. 1, 37. Vgl. *πέσειν ὥστε* Thukyd. III, 102. Über *διαπραττεσθαι ὥστε* s. zu IV, 4, 7, und über *ὥστε* zur Bezeichnung der Absicht zu III, 1, 10 u. VI, 1, 10.

6. *συνῆγον* — sie suchten die ganze Bevölkerung von Arkadien zum Zwecke einer Vereinigung zusammenzubringen. Die Präposition *συν* ist vielleicht mit Rücksicht auf *συνίεναι* gewählt. Das endliche Resultat dieser Bemühungen war die Zu-

νικῶν ἐν τῷ κοινῷ, τοῦτο κύριον εἶναι καὶ τῶν πόλεων· οἱ δὲ περὶ τὸν Στάσιππον ἔπραττον εἶν τε κατὰ χώραν τὴν πόλιν καὶ τοῖς πατρίοις νόμοις χρῆσθαι. ἠτιώμενοι δὲ οἱ 7 περὶ τὸν Πρόξενον καὶ Καλλίβιον ἐν τοῖς θεαροῖς, νομίσαντες, εἰ συνέλθοι ὁ δῆμος, πολὺ ἂν τῷ πλήθει κρατῆσαι, ἐκφέρονται τὰ ὄπλα. ἰδόντες δὲ τοῦτο οἱ περὶ τὸν Στάσιππον, καὶ αὐτοὶ ἀνθωπλίσαντο, καὶ ἀριθμῷ μὲν οὐκ ἐλάττους ἐγένοντο· ἐπεὶ μέντοι εἰς μάχην ὤρμησαν, τὸν μὲν Πρόξενον καὶ ἄλλους ὀλίγους μετ' αὐτοῦ ἀποκτείνουσι, τοὺς δ' ἄλλους τρεψάμενοι οὐκ ἐδίωκον· καὶ γὰρ τοιοῦτος ὁ Στάσιππος ἦν οἷος μὴ βούλεσθαι πολλοὺς ἀποκτινύναι τῶν πολιτῶν. οἱ δὲ περὶ τὸν Καλλίβιον ἀνακεχωρηκότες ὑπὸ τὸ πρὸς Μαν-8 τίνειαν τεῖχος καὶ τὰς πύλας, ἐπεὶ οὐκέτι αὐτοῖς οἱ ἐναντιοὶ ἐπεχείρουν, ἡσυχίαν εἶχον ἠθροισμένοι. καὶ πάλαι μὲν ἐπιπόμφισαν ἐπὶ τοὺς Μαντινεάς βοηθεῖν κελεύοντες· πρὸς δὲ τοὺς περὶ Στάσιππον διελέγοντο περὶ συναλλαγῶν. ἐπεὶ δὲ καταφανεῖς ἦσαν οἱ Μαντινεῖς προσιόντες, οἱ μὲν αὐτῶν ἀναπηδῶντες ἐπὶ τὸ τεῖχος ἐκέλευον βοηθεῖν τὴν ταχίστην, καὶ βοῶντες σπεύδειν διεκελεύοντο· ἄλλοι δὲ ἀνοίγουσι τὰς πύλας αὐτοῖς. οἱ δὲ περὶ τὸν Στάσιππον ὡς ἦσθοντο τὸ 9 γιγνόμενον, ἐκπίπτουσι κατὰ τὰς ἐπὶ τὸ Παλλάντιον φερούσας πύλας καὶ φθάνουσι πρὶν καταληφθῆναι ὑπὸ τῶν διωκόντων εἰς τὸν τῆς Ἀρτέμιδος νεῶν καταφυγόντες, καὶ ἐγκλεισάμενοι ἡσυχίαν εἶχον. οἱ δὲ μεταδιώξαντες ἐχθροὶ αὐτῶν ἀναβάντες ἐπὶ τὸν νεῶν καὶ τὴν ὄροφὴν διελόντες ἐπαιον

sammensiedelung von vierzig Ortschaften zu der einen Stadt Megalopolis. Diodor XV, 72. Pausan. VIII, 27, 1—8. Xenophon spricht nicht ausdrücklich von dieser Thatsache, erwähnt aber VII, 5, 5 die Einwohner der Stadt. — *ὅ,τι νικῶν* — was die Stimmenmehrheit erhielt. Vgl. VII, 1, 28. Anab. VI, 1, 18; 2, 12. — *εἶναι* — abhängig von dem in *συνῆγον* liegenden: sie machten den Vorschlag. — *κύριον* — τῶν πόλεων — bestimmende Kraft über die Städte habend, d. h. bindend für dieselben. — *κατὰ χώραν* — eigentlich an Ort und Stelle, hier also: unverändert in ihrem bisherigen Zustande, im

Gegensatz zu der Vereinigung mit den übrigen zu einer Stadt.

7. *θεαροῖς* — dorische Form für *θεαροῖς*. Vielleicht bildeten diese eine Behörde oder einen Ausschuss, wie er unter diesem Namen auch in Mantinea (Thukyd. V, 47) und bei den Lokrern (Corp. Inscr. Gr. Nr. 1756) bestand. — *ἐκφέρονται τὰ ὄπλα* — sie versammelten sich öffentlich mit ihren Waffen, um ihren Willen mit Gewalt durchzusetzen. Vgl. III, 2, 28. — *οἶος* — *βούλεσθαι* — S. zu II, 3, 45.

8. *τὰς πύλας* — d. i. τὰς πρὸς Μαντινεῖαν.

9. *Παλλάντιον* — arkadische Stadt im W. von Tegea. — *ἀνα-*

ταῖς κεραιαῖσιν. οἱ δ' ἐπεὶ ἐγνωσαν τὴν ἀνάγκην, παύεσθαι τε ἐκέλευον καὶ ἐξιέναι ἔφρασαν. οἱ δ' ἐναντίοι ὡς ὑποχειρίους ἔλαβον αὐτούς, δῆσαντες καὶ ἀναβαλόντες ἐπὶ τὴν ἀρμάμαξαν ἀπήγαγον εἰς Τεγέα. ἐκεῖ δὲ μετὰ τῶν Μαντινέων καταγνόντες ἀπέκτειναν.

- 10 Τούτων δὲ γιγνομένων ἐφυγον εἰς Λακεδαιμόνα τῶν περὶ Στάσιππον Τεγεατῶν περὶ ὀκτακοσίους. μετὰ δὲ ταῦτα τοῖς Λακεδαιμονίοις ἐδόκει βοηθητέον εἶναι κατὰ τοὺς ὄρκους τοῖς τεθνεώσι τε τῶν Τεγεατῶν καὶ ἐκπεπτωκόσι· καὶ οὕτω στρατεύουσιν ἐπὶ τοὺς Μαντινέας, ὡς παρὰ τοὺς ὄρκους σὺν ὄπλοις ἐλληλυθότων αὐτῶν ἐπὶ τοὺς Τεγεάτας. καὶ φρουρὰν μὲν οἱ
- 11 ἔφοροι ἔφαινον, Ἀγησίλαον δ' ἐκέλευεν ἡ πόλις ἡγεῖσθαι. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι Ἀρκάδες εἰς Ἀσέα συνελέγοντο· Ὀρχομενίων δ' οὐκ ἐθέλοντων κοινωεῖν τοῦ Ἀρκαδικοῦ διὰ τὴν πρὸς Μαντινέας ἔχθραν, ἀλλὰ καὶ δεδεγμένων εἰς τὴν πόλιν τὸ ἐν Κορίνθῳ συνειλεγμένου ξενικόν, οὗ Πολύτροπος ἦρχεν, ἔμμενον οἴκοι οἱ Μαντινεῖς τούτων ἐπιμελόμενοι. Ἡρακλείδης δὲ καὶ Λεπρεῆται συνεστρατεύοντο τοῖς Λακεδαιμονίοις ἐπὶ τοὺς Μαντινέας.
- 12 ὁ δὲ Ἀγησίλαος, ἐπεὶ ἐγένετο αὐτῷ τὰ διαβατήρια, εὐθύς ἐχώρει ἐπὶ τὴν Ἀρκαδίαν. καὶ καταλαβὼν πόλιν ὁμορον οὔσαν Εὐταίαν, καὶ εὐρὼν ἐκεῖ τοὺς μὲν πρεσβυτέρους καὶ τὰς γυναῖκας καὶ τοὺς παῖδας οἰκοῦντας ἐν ταῖς οἰκίαις, τοὺς δ' ἐν τῇ στρατευσίμῳ ἡλικίᾳ οἰχομένους εἰς τὸ Ἀρκαδικόν, ὅμως οὐκ ἠδύνασε τὴν πόλιν, ἀλλ' εἰα τε αὐτοὺς οἰκεῖν, καὶ ὠνούμενοι ἐλάμβανον ὅσων δέουτο· εἰ δέ τι καὶ ἠρπάσθη, ὅτε εἰσῆι εἰς τὴν πόλιν, ἐξευρῶν ἀπέδωκε. καὶ ἐπρόκοδομαι δὲ τὸ

βάντες κτέ. — Vgl. den ähnlichen Vorfall Thukyd. IV, 48. — τὴν ἀρμάμαξαν — den dazu bestimmten und dazu mitgebrachten Wagen. Zum Transport von Gefangenen werden auch III, 3, 9 Wagen gebraucht.

10. κατὰ τοὺς ὄρκους — S. 3, 18f. — ἐλληλυθότων — Genetiv. absol. statt eines auf Μαντινέας bezogenen Accusativs. Vgl. zu III, 5, 8.

11. Ἀσέα — Flecken im südlichen Arkadien. Auf dieser allgemeinen Versammlung scheint der definitive Beschluss, eine Gesamtstadt zu bauen, gefasst worden zu sein. — τὴν πρὸς Μαντινέας

ἔχθραν — der seit langer Zeit bestand. Vgl. Thukyd. V, 61. — τούτων — die Orchomenier und ihre Hilfstruppen. Zu dem Gebrauch von ἐπιμελῆσθαι vgl. I, 1, 22.

12. τὰ διαβατήρια — S. zu III, 5, 7. — ἐν τῇ στρατευσίμῳ ἡλικίᾳ — So auch Kyrop. VI, 2, 37 ἄξω δὲ καὶ τοὺς ἐν τῇ στρατιωτικῇ ἡλικίᾳ, wofür sonst kurz οἱ ἐν ἡλικίᾳ. Vgl. auch Pollux I, 177 u. II, 11 τοὺς τὴν στρατευσίμῳ ἡλικίαν ἔχοντας. — τὸ Ἀρκαδικόν — d. i. die eben erwähnte Versammlung in Asea. — ἐλάμβανον — Übergang von dem Feldherrn auf die Soldaten.

τείχος αὐτῶν ὅσα εἶδετο, ἕωςπερ αὐτοῦ διέτριβεν ἀναμένων τοὺς μετὰ Πολύτροπον μισθοφόρους.

Ἐν δὲ τούτῳ οἱ Μαντινεῖς στρατεύουσιν ἐπὶ τοὺς Ὀρχο-13 μενίους. καὶ ἀπὸ μὲν τοῦ τείχους μάλα χαλεπῶς ἀπήλθον, καὶ ἀπέθανόν τινες αὐτῶν· ἐπεὶ δὲ ἀποχωροῦντες ἐν τῇ Ἐλυμῖᾳ ἐγένοντο, καὶ οἱ μὲν Ὀρχομενιοὶ ὀπλίται οὐκ ἐτι ἠκολούθουν, οἱ δὲ περὶ τὸν Πολύτροπον ἐπέκειντο καὶ μάλα θρασέως, ἐνταῦθα γνόντες οἱ Μαντινεῖς ὡς εἰ μὴ ἀποκρούσονται αὐτούς, ὅτι πολλοὶ σφῶν κατακοντισθήσονται, ὑποστρέψαντες ὁμοσε ἐχώρησαν τοῖς ἐπικειμένοις. καὶ ὁ μὲν 14 Πολύτροπος μαχόμενος αὐτοῦ ἀποθνήσκει· τῶν δ' ἄλλων φευγόντων πάμπολλοι ἂν ἀπέθανον, εἰ μὴ οἱ Φλιάσιοι ἱππεῖς παραγενόμενοι καὶ εἰς τὰ ὄπισθεν περιελάσαντες τῶν Μαντινέων ἐπέσχον αὐτοὺς τῆς διώξεως. καὶ οἱ μὲν Μαντινεῖς ταῦτα πράξαντες οἴκαδε ἀπήλθον.

Ὁ δὲ Ἀγησίλαος ἀκούσας ταῦτα καὶ νομίσας οὐκ ἂν ἐτι 15 συμμῖξαι αὐτῷ τοὺς ἐκ τοῦ Ὀρχομενοῦ μισθοφόρους, οὕτω προῆι. καὶ τῇ μὲν πρώτῃ ἐν τῇ Τεγεατίδι χώρα ἐδειπνοποιήσατο, τῇ δ' ὑστεραία διαβαίνει εἰς τὴν Μαντινικὴν καὶ ἐστρατοπεδεύσατο ὑπὸ τοῖς πρὸς ἐσπέραν ὄρεσι τῆς Μαντινείας· καὶ ἐκεῖ ἅμα ἐδήον τὴν χώραν καὶ ἐπόρθει τοὺς ἀγρούς. τῶν δὲ Ἀρκάδων οἱ συλλεγέντες ἐν τῇ Ἀσέᾳ νυκτὸς παρήλθον εἰς τὴν Τεγέα. τῇ δ' ὑστεραία ὁ μὲν Ἀγησίλαος 16 ἀπέχων Μαντινείας ὅσον εἴκοσι σταδίους ἐστρατοπεδεύσατο· οἱ δ' ἐκ τῆς Τεγέας Ἀρκάδες, ἐχόμενοι τῶν μεταξὺ Μαντινείας καὶ Τεγέας ὄρων παρήσαν μάλα πολλοὶ ὀπλίται, συμμῖξαι βουλόμενοι τοῖς Μαντινεῦσι· καὶ γὰρ οἱ Ἀργεῖοι οὐ πανδημεῖ ἠκολούθουν αὐτοῖς· καὶ ἦσαν μὲν τινες οἱ τὸν

13. ἀπὸ τοῦ τείχους — d. i. von einem Angriffe, den sie auf die Stadt gemacht. — Ἐλυμῖα — jedenfalls zwischen Orchomenos und Mantinea, sonst nicht bekannt. — ὡς — ὅτι — S. zu 4, 37.

14. εἰς τὰ ὄπισθεν περιελάσαντες — sie umgehend und ihnen in den Rücken fallend. Kyrop. VII, 1, 36 εἰ εἰς τὸ ὄπισθεν περιελάσειεν αὐτῶν.

15. οὕτω — S. zu III, 2, 9. —

διαβαίνει — Das Thal, in welchem das Gebiet von Tegea und Mantinea liegt, wird im Westen vom Maenalos, im Osten vom Partheniongebirge begrenzt; beide Gebirge treten an der Grenze beider Gebiete nahe an einander, so daß nur ein schmaler Paß bleibt. — τῆς Μαντινείας — abhängig von πρὸς ἐσπέραν. S. zu V, 4, 38.

16. ἐχόμενοι τῶν ὄρων — sich anlehnend an die Ge-

Ἀγησίλαον ἐπειθον χωρὶς τούτοις ἐπιθέσθαι· ὁ δὲ φοβούμενος, μὴ ἐν ὄσφ' ἑαυτὸν πορεύοιτο, ἐκ τῆς πόλεως οἱ Μαντινεῖς ἐξεληθόντες κατὰ κέρας τε καὶ ἐκ τῶν ὀπισθεν ἐπιπέσειεν αὐτῷ, ἔγνω κράτιστον εἶναι εἶσαι συνελθεῖν αὐτούς, καὶ εἰ βούλοιντο μάχεσθαι, ἐκ τοῦ δικαίου καὶ φανεροῦ τὴν μάχην ποιέσθαι. καὶ οἱ μὲν δὴ Ἀρκάδες ὁμοῦ ἤδη ἐγένοντο. οἱ δ' ἐκ τοῦ Ὀρχομενοῦ παλτασταὶ καὶ οἱ τῶν Φλιασίων ἱππεῖς μετ' αὐτῶν τῆς νυκτὸς διεξελθόντες παρὰ τὴν Μαντινεῖαν θυομένῳ τῷ Ἀγησίλαῳ πρὸ τοῦ στρατοπέδου ἐπιφαίνονται ἅμα τῇ ἡμέρᾳ καὶ ἐποίησαν τοὺς μὲν ἄλλους εἰς τὰς τάξεις δραμεῖν, Ἀγησίλαον δ' ἐπαναχωρήσαι πρὸς τὰ ὄπλα. ἐπεὶ δ' ἐκεῖνοι μὲν ἐγγύσθησαν φίλοι ὄντες, Ἀγησίλαος δὲ ἐκεκαλλέροτο, ἐξ ἀρίστον προῆγε τὸ στρατεύμα. ἐσπέρας δ' ἐπιγιγνομένης ἔλαθε στρατοπεδευσάμενος εἰς τὸν ὀπισθεν κόλπον τῆς Μαντινικῆς, μάλα σύνεγγυς καὶ κύκλῳ 17 ὄσφ' ἔχοντα. τῇ δ' ὑστεραίᾳ ἅμα τῇ ἡμέρᾳ ἐθύετο μὲν πρὸ τοῦ στρατεύματος· ἰδὼν δὲ συλλεγομένους ἐκ τῆς τῶν Μαντινεῶν πόλεως ἐπὶ τοῖς ὄρεσι τοῖς ὑπὲρ τῆς οὐρᾶς τοῦ ἑαυτῶν στρατεύματος, ἔγνω ἔξακτέον εἶναι τὴν ταχίστην ἐκ τοῦ κόλπου. εἰ μὲν οὖν αὐτὸς ἀφηγοίτο, ἐφοβείτο, μὴ τῇ οὐρᾷ ἐπιθούνητο οἱ πολέμιοι· ἡσυχίαν δὲ ἔχων καὶ τὰ ὄπλα πρὸς τοὺς πολεμίους φαίνων ἀναστρέψαντας ἐκέλευε τοὺς ἀπ' οὐρᾶς εἰς δόρον ὀπισθεν τῆς φάλαγγος ἡρεῖσθαι πρὸς αὐτόν. καὶ οὕτως ἅμα ἐκ τε τοῦ στενοῦ ἐξῆγε καὶ ἰσχυροτέρην αἰὲν 19 τὴν φάλαγγα ἐποίειτο. ἐπειδὴ δὲ ἐδεδίπλωτο ἡ φάλαγξ, οὕτως ἔχοντι τῷ ὀπλιτικῷ προελθῶν εἰς τὸ πεδῖον ἐξέτεινε

birge. — κατὰ κέρας — in der Flanke. Kyrop. VII, 1, 26 φάλαγγι γὰρ κατὰ κέρας προσέβαλλον. — τὴν μάχην — die beabsichtigte, bevorstehende Schlacht. Vgl. IV, 2, 12 u. 18. Kyrop. III, 3, 17.

17. τὰ ὄπλα — S. zu II, 4, 6. — ἐξ ἀρίστον — nach der Mahlzeit. Vgl. IV, 8, 18. Anab. IV, 6, 21. — σύνεγγυς — zu verbinden mit ὄσφ' ἔχοντα. Das seltene Wort σύνεγγυς findet sich auch Thukyd. IV, 24.

18. ἑαυτῶν — sein und der Seinigen. S. zu IV, 8, 24.

Über die Genetive s. zu II, 2, 9. — τὰ ὄπλα — φαίνων — die Waffen den Feinden kampfbereit entgegen haltend, Front gegen die Feinde machend. — ἀναστρέψαντας — S. zu 2, 20. — εἰς δόρον — rechts um. Arrian. Takt. S. 51 τῆς κλίσεως ἐπὶ δόρον καλεῖται ἡ ἐξ δεξιᾶ, ἵνα περὶ τὸ δόρον ἐστὶ τῷ ὀπλιτῇ, ἐπ' ἀσπίδα δὲ ἡ ἐπὶ τὰ λαῖα, ἵνα φέρει τὴν ἀσπίδα. Das Manöver fand so statt, daß der linke Flügel, der am Ende des Thales stand, während Agesilaos mit dem rechten sich dem Eingange zunächst befand, mittelst einer Schwenkung sich hinter der Aufstellung

πάλιν ἐπ' ἐννέα ἢ δέκα τὸ στρατεύμα ἀσπίδων. οἱ μὲντοι Μαντινεῖς οὐκέτι ἐξήσαν· καὶ γὰρ οἱ Ἥλιτοι συστρατευόμενοι αὐτοῖς ἐπειθον μὴ ποιέσθαι μάχην, πρὶν οἱ Θηβαῖοι παραγένοιτο· εὐ δὲ εἰδέναι ἔφασαν ὅτι παρέσειον· καὶ γὰρ δέκα τάλαντα δεδανείσθαι αὐτοὺς παρὰ σφῶν εἰς τὴν βοήθειαν. οἱ μὲν δὴ Ἀρκάδες ταῦτα ἀκούσαντες ἡσυχίαν 20 εἶχον ἐν τῇ Μαντινεῖᾳ· ὁ δ' Ἀγησίλαος καὶ μάλα βουλόμενος ἀπάγειν τὸ στρατεύμα, καὶ γὰρ ἦν μέσος χειμῶν, ὅμως ἐκεῖ κατέμεινε τρεῖς ἡμέρας, οὐ πολὺ ἀπέχων τῆς τῶν Μαντινεῶν πόλεως, ὅπως μὴ δοκοίη φοβούμενος σπεύδειν τὴν ἀφοδόν. τῇ δὲ τετάρτῃ πρῶτ' ἀριστοποιησάμενος ἀπῆγεν ὡς στρατοπεδευσόμενος ἐνθαπερὸν τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆς Εὐταίας ἐξωρησάτο. ἐπεὶ δὲ οὐδεὶς ἐφαίνετο τῶν Ἀρκάδιων, ἦγε τὴν 21 ταχίστην εἰς τὴν Εὐταίαν, καίπερ μάλα ὀφείλων, βουλόμενος ἀπαγαγεῖν τοὺς ὀπλίτας πρὶν καὶ τὰ πυρὰ τῶν πολεμίων ἰδεῖν, ἵνα μὴ τις εἰποι ὡς φεύγων ἀπαγάγοι. ἐκ γὰρ τῆς πρόσθεν ἀθυμίας ἐδόκει τι ἀνειληφέναι τὴν πόλιν, ὅτι καὶ ἐμβεβλήκει εἰς τὴν Ἀρκαδίαν καὶ δηοῦντι τὴν χώραν οὐδεὶς ἠθελήκει μάχεσθαι. ἐπεὶ δ' ἐν τῇ Λακωνικῇ ἐγένετο, τοὺς μὲν Σπαρτιάτας ἀπέλυσεν οἰαδῆ, τοὺς δὲ περιοίκους ἀφήκεν ἐπὶ τὰς ἑαυτῶν πόλεις.

Οἱ δὲ Ἀρκάδες, ἐπεὶ ὁ Ἀγησίλαος ἀπεληλύθει καὶ ἦσθοντο 22 διαλελυμένοι αὐτῷ τὸ στρατεύμα, αὐτοὶ δὲ ἠθροισμένοι ἐτύγχανον, στρατεύουσιν ἐπὶ τοὺς Ἡραιέας, ὅτι τε οὐκ ἠθέλου τοῦ Ἀρκαδικοῦ μετέχειν καὶ ὅτι συνεισβεβλήκεισαν εἰς τὴν Ἀρκα-

nach dem andern Flügel hinzog, wodurch die Front halb so lang, die Tiefe doppelt so groß wurde. Dazu fand zugleich ein Vorbeimarschieren des ganzen Heeres unter Führung des rechten Flügels statt. Vgl. mit diesem Manöver Anab. IV, 3, 29.

19. ἐπ' ἐννέα — ἀσπίδων — neun Mann tief. S. zu 4, 12. — οἱ Θηβαῖοι — Dieselben waren von den Arkadern zu einem Bündnisse und zu einem Hilfszuge aufgefordert worden. Diodor XV, 62. Nach unserer Stelle scheint es, als ob die Eleer eine solche Verbindung angeknüpft hätten.

20. καὶ μάλα — S. zu II, 4, 2. XENOPH. GRIECH. GESCH. II.

— ἐνθαπερὸν — ἐξωρησάτο — wo er zunächst nach seinem Abmarsch von Eutaea sein Lager gehabt hatte. ἐξωρησάτο ist eine in der Prosa ungewöhnliche Form; bei Homer II. Θ, 511; Φ, 595.

21. ἀνειληφέναι — Plutarch Ages. 30 ἐλαφροτέρην ἐποίησε ταῖς ἐλπίσι καὶ ἠδῖον τὴν πόλιν. — ἀπέλυσεν — statt des gebräuchlicheren ἀφήκεν. — ἑαυτῶν — Das reflexive Fürwort findet sich wie hier auf das Objekt des Satzes bezogen Anab. IV, 5, 35 καὶ αὐτὸν τότε μὲν ὄχετο ἄγων Ξενοφῶν πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ οἰκέτας.

22. οὐκ ἠθέλον — S. § 11. — ἐνεπίμπρων — ungewöhnliche

διὰν μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων. ἐμβαλόντες δὲ ἐνεπίμπρων τε τὰς οἰκίας καὶ ἔκοπτον τὰ δένδρα.

Ἐπεὶ δὲ οἱ Θηβαῖοι βεβοηθηκότες παρεῖναι ἐλέγοντο εἰς τὴν Μαντινίαν, οὕτως ἀπαλλάττονται ἐκ τῆς Ἡραίας καὶ 23
 23 συμμιγνύουσι ταῖς Θηβαίους. ὡς δ' ὁμοῦ ἐγένοντο, οἱ μὲν Θηβαῖοι καλῶς σφίσιον ᾤοντο ἔχειν, ἐπεὶ ἐβεβοηθήκεσαν μὲν, πολέμιον δὲ οὐδένα ἔτι ἐώρων ἐν τῇ χώρᾳ, καὶ ἀπιέναι παρεσκευάζοντο· οἱ δὲ Ἀρκάδες καὶ Ἀργεῖοι καὶ Ἥλειοι ἐπειθον αὐτοὺς ἠγρεῖσθαι ὡς τάχιστα εἰς τὴν Λακωνικὴν, ἐπιδεικνύοντες μὲν τὸ ἑαυτῶν πλῆθος, ὑπερπαινοῦντες δὲ τὸ τῶν Θηβαίων στρατεύμα. καὶ γὰρ οἱ μὲν Βοιωτοὶ ἐγυμνάζοντο πάντες περὶ τὰ ὄπλα, ἀγαλλόμενοι τῇ ἐν Λεύκτροις νίκη· ἠκολούθουν δ' αὐτοῖς καὶ Φωκεῖς ὑπήκοοι γεγενημένοι καὶ Εὐβοεῖς ἀπὸ πασῶν τῶν πόλεων καὶ Λοκροὶ ἀμφοτέροι καὶ Ἀκαρνανεὶ καὶ Ἡρακλειῶται καὶ Μηλιεῖς· ἠκολούθουν δ' αὐτοῖς καὶ ἐκ Θετταλίας Ἰππεῖς τε καὶ πελτασταί. ταῦτα δὴ συνειδόμενοι καὶ τὴν ἐν Λακεδαίμονι ἐρημίαν λέγοντες ἰκέτερον μηδαμῶς ἀποτρέπεσθαι, πρὶν ἐμβαλεῖν εἰς τὴν τῶν 24
 24 Λακεδαιμονίων χώραν. οἱ δὲ Θηβαῖοι ἤκουον μὲν ταῦτα, ἀντελογίζοντο δὲ ὅτι δυσεμβολωτάτη μὲν ἢ Λακωνικὴ ἐλέγετο εἶναι, φρουρὰς δὲ καθεστάναι ἐνόμιζον ἐπὶ τοῖς εὐπροσοδωτάτοις. καὶ γὰρ ἦν Ἰσχόλαος μὲν ἐν Οἰῷ τῆς Σκιριτίδος, ἔχων νεοδαμῶδεις τε φρουροὺς καὶ τῶν Τεγεατῶν φυγάδων τοὺς νεωτάτους περὶ τετρακοσίους· ἦν δὲ καὶ ἐπὶ Λεύκτρον

Form. — οὕτως — zur Einführung des Nachsatzes. Vgl. VII, 1, 2 u. 17 und zu III, 2, 9. Die nächsten Begebenheiten gehören noch dem J. 370 v. Chr. an.

23. Εὐβοεῖς — Die Euböer, welche 377 v. Chr. dem athenischen Bunde angehörten, hatten sich wohl nach der Schlacht bei Leuktra den Thebanern angeschlossen. — συνειδόμενοι — Obgleich der Form nach nicht unbedingt zu verwerfen (vgl. προσειδόμενος Thukyd. IV, 61. Aeschin. geg. Timarch 165), giebt dies Particip doch hier keinen einigermaßen genügenden Sinn. Subjekt ist οἱ Ἀρκάδες. — ἐρημίαν — nämlich von Bundesgenossen und genügenden Truppen. Vgl. § 25.

24. δυσεμβολωτάτη — κοίλη γὰρ, ὅρασι περιδρομος, τραχεῖά τε δυσεμβολός τε πολεμῖος Euripid. bei Strabo VIII S. 366. — ἐπὶ τοῖς εὐπροσοδωτάτοις — an den Stellen, wo es noch am leichtesten zugänglich war. — Σκιριτίδος — im nördlichen Teile von Lakonien, an der Grenze von Arkadien. — Vgl. zu V, 2, 24. — ἐπὶ Λεύκτρον — Es ist darunter nicht der in Lakonien am messenischen Meerbusen gelegene Ort Λεύκτρον (Strabo VIII S. 360. Pausan. III, 21, 7 und 26, 4) zu verstehen, sondern ein im südlichen Arkadien in der Nähe von Megalopolis gelegener Flecken. In jener Gegend nennt Pausanias VIII, 27, 4 einen Ort Namens

ὑπὲρ τῆς Μαλεατίδος ἄλλη φρουρά. ἐλογίζοντο δὲ καὶ τοῦτο οἱ Θηβαῖοι, ὡς καὶ συνελθοῦσαν ἂν ταχέως τὴν τῶν Λακεδαιμονίων δύναμιν καὶ μάχεσθαι ἂν αὐτοὺς οὐδαμοῦ ἄμεινον ἢ ἐν τῇ ἑαυτῶν. ἃ δὴ πάντα λογίζόμενοι οὐ πάνυ προπετεῖς ἦσαν εἰς τὸ λέναι εἰς τὴν Λακεδαίμονα. ἐπεὶ μέντοι ἦκου 25
 25 ἐκ τε Καρνῶν λέγοντες τὴν ἐρημίαν καὶ ὑπισχνούμενοι αὐτοὶ ἠγρήσεσθαι, καὶ κελεύοντες, ἂν τι ἐξαπατῶντες φαίνονται, ἀποσφάττειν σφᾶς, παρήσαν δέ τινες καὶ τῶν περιοίκων ἐπικαλούμενοι καὶ φάσκοντες ἀποστήσεσθαι, εἰ μόνον φανεῖησαν εἰς τὴν χώραν, ἔλεγον δὲ ὡς καὶ νῦν καλούμενοι οἱ περιοῖκοι ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν οὐκ ἐθέλοιεν βοηθεῖν· πάντα οὖν ταῦτα ἀκούοντες καὶ παρὰ πάντων οἱ Θηβαῖοι ἐπέισθησαν, καὶ αὐτοὶ μὲν κατὰ Καρνᾶς ἐνέβαλον, οἱ δὲ Ἀρκάδες κατὰ Οἶον τῆς Σκιριτίδος. καὶ εἰ μὲν ἐπὶ τὰ δύσβατα προ- 26
 26 ελθὼν ὁ Ἰσχόλαος ὑφίστατο, οὐδένα ἂν ταύτη γε ἔφασαν ἀναβῆναι· νῦν δὲ βουλόμενος τοῖς Οἰάταις συμμάχοις χρῆσθαι, ἔμεινεν ἐν τῇ κώμῃ· οἱ δὲ ἀνέβησαν παμπληθεῖς Ἀρκάδες. ἐνταῦθα δὴ ἀντιπρόσωποι μὲν μαχόμενοι οἱ περὶ τὸν Ἰσχόλαον ἐπεκράτουν· ἐπεὶ δὲ καὶ ὄπισθεν καὶ ἐκ πλαγίου καὶ ἀπὸ τῶν οἰκιῶν ἀναβαίνοντες ἔπαιον καὶ ἔβαλλον

Μαλαία, von dem offenbar der hier gebrauchte Name der Landschaft Μαλεατῆς abgeleitet und der auch wohl mit dem I, 2, 18 genannten Μαλεία gemeint ist. Der Name des Fleckens selbst heißt bei Thukyd. V, 54 Λεύκτρον, ebenso bei Plutarch Kleomen. 6, wogegen Pausan. VIII, 27, 4 ihn Λεύκτρον nennt. Aus Plutarch Pelop. 20 καὶ τῆς Λακωνικῆς πόλινιον πρὸς τῇ θαλάσῃ Λεύκτρον ὀνομάζεται καὶ πρὸς Μεγάλῃ πόλει τῆς Ἀρκάδας τόπος ἐστὶν ὁμώνυμος, läßt sich über die Form des Namens nichts Sicheres entnehmen. — ὡς καὶ συνελθοῦσαν — καὶ μάχεσθαι — Die von λογίζεσθαι abhängige Participalkonstruktion im Accusativ ist im zweiten Gliede durch den Accusativ cum Infin. ersetzt. Der Inhalt der abhängigen Sätze ist vorher durch τοῦτο angedeutet. S. zu II, 3, 53 und vgl. Kyrop. III, 1, 39 οὗ τοῦτο αἰτιώμενοι αὐτοὺς κατακτείνουσιν, ὡς ἀφρονεστέρας ποιούντας τὰς γυναῖκας.

Anab. VII, 2, 4 ἔχαιρε ταῦτα ἀκούων, διαφθειρόμενον τὸ στρατεύμα.

25. ἦκου — λέγοντες — In dem Particip liegt zugleich die Bezeichnung des unbestimmt gelassenen Subjektes (τινές). Vgl. III, 1, 19 ἦκε λέγων. V, 3, 25 ἦκου ἀπαγγέλλοντες. — Καρνῶν — Flecken im nördlichen Lakonien. — πάντα οὖν ταῦτα — nimmt den ohne Nachsatz gebliebenen Vordersatz, der mit ἐπεὶ eingeleitet war, wieder auf. Vgl. Anab. III, 1, 20 τὰ δ' αὖ τῶν στρατιωτῶν ὅποτε ἐνθυμῶμαι, ὅτι τῶν μὲν ἀγαθῶν πάντων οὐδένοσ ἦμῖν μετεῖη — ταῦτ' οὖν λογίζόμενος ἐπίστε τὰς σπονδὰς μᾶλλον ἐφοβούμην ἢ νῦν τὸν πόλεμον. — Außer den Thebanern und Arkadern nennt Diodor XV, 64 noch zwei Abteilungen von Argivern und Eleern, die auf anderen Wegen in Lakonien einrückten und sich in Sellasia mit den übrigen vereinigten.

26. ἔφασαν — S. zu III, 5, 21; so auch § 29.

αυτούς, ἐνταῦθα ὅ τε Ἰσχόλαος ἀποθνήσκει καὶ οἱ ἄλλοι
 27 πάντες, εἰ μὴ τις ἀμφιγνοηθεὶς διέφυγε. διαπραξάμενοι δὲ
 ταῦτα οἱ Ἀρκάδες ἐπορεύοντο πρὸς τοὺς Θηβαίους ἐπὶ τὰς
 Καρύας. οἱ δὲ Θηβαῖοι ἐπεὶ ἤσθοντο τὰ πεπραγμένα ὑπὸ
 τῶν Ἀρκάδων, πολὺ δὴ θρασύτερον κατέβαινον. καὶ τὴν
 μὲν Σελλασίαν εὐθύς ἔκαον καὶ ἐπόρθον· ἐπεὶ δὲ ἐν τῷ
 πεδίῳ ἐγένοντο ἐν τῷ τεμένει τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐνταῦθα
 ἐστρατοπεδεύσαντο· τῇ δ' ὑστεραία ἐπορεύοντο. καὶ διὰ μὲν
 τῆς γεφύρας οὐδ' ἐπεχείρουν διαβαίνειν ἐπὶ τὴν πόλιν· καὶ
 γὰρ ἐν τῷ τῆς Ἀλέας ἱερῷ ἐφαίνοντο ἐναντίοι οἱ ὀπλίται·
 ἐν δεξιᾷ δ' ἔχοντες τὸν Εὐρώταν παρήσαν κόντες καὶ
 28 πορθοῦντες πολλῶν κἀγαθῶν μεστὰς οἰκίας. τῶν δ' ἐκ τῆς
 πόλεως αἱ μὲν γυναῖκες οὐδὲ τὸν καπνὸν ὀρῶσαι ἠνείχοντο,
 αἶτε οὐδέποτε ἰδοῦσαι πολεμίους· οἱ δὲ Σπαρτιᾶται ἀτεί-
 χιστον ἔχοντες τὴν πόλιν, ἄλλος ἄλλη διαταχθεὶς, μάλαι
 ὀλίγοι καὶ ὄντες καὶ φαινόμενοι ἐφύλαττον. ἔδοξε δὲ τοῖς
 29 θέρους ἐσομένους ὅσοι συμπολεμήσαιεν. καὶ τὸ μὲν πρῶτον
 ἔφασαν ἀπογράφασθαι πλέον ἢ ἑξακισχιλίους, ὥστε φόβον
 αὐτοῖσι παρῆχον συντεταγμένοι καὶ λαν ἐδόκουν πολλοὶ
 εἶναι· ἐπεὶ μὲντοι ἔμμενον μὲν οἱ ἔξ Ὀρχομενοῦ μισθοφόροι,
 ἐβοήθησαν δὲ τοῖς Λακεδαιμονίοις Φλιάσιοι τε καὶ Κορίν-
 θιοι καὶ Ἐπιδαύριοι καὶ Πελληνεῖς καὶ ἄλλαι δὲ τινες τῶν
 πόλεων, ἤδη καὶ τοὺς ἀπογεγραμμένους ἦτιον ὠρῶδουν.
 30 ὡς δὲ προῖδν τὸ στράτευμα ἐγένετο κατ' Ἀμύκλας, ταύτῃ
 διέβαινον τὸν Εὐρώταν. καὶ οἱ μὲν Θηβαῖοι, ὅπου στρατο-

27. τῆς γεφύρας — die über den Eurotas führte. — Ἀλέα — ein alter, namentlich in Arkadien verbreiteter Beinamen der Athene. S. Preller, griech. Mythol. I S. 156 d. zw. Aufl.

28. τῶν ἐκ τῆς πόλεως — S. zu III, 1, 22. — τὸν καπνὸν ὀρῶσαι — Vgl. die von Agesilaos oft ausgesprochene Prahlerei: ὅτι γυνὴ Λακωνικὴ καπνὸν οὐχ ἑώρακε πολεμίον. Plutarch Agesil. 31. — ἄλλος — διαταχθεὶς — Vgl. zu II, 3, 23. — ὡς — ἐσομένους — Accusat. absol. S. zu II, 3, 19.

— Diese äußerste Maßregel, die Heloten zu den Waffen zu rufen, erklärt sich daraus, daß die Perioiken den Gehorsam verweigert hatten. S. § 25.

29. οἱ — μισθοφόροι — S. § 15. Es hatte also Agesilaos diese Söldner mit nach Sparta genommen; es scheint aber, als wäre man ihrer Treue nicht sicher gewesen. — ἄλλαι δὲ τινες — Eine vollständige Liste derselben s. VII, 2, 2.

30. Ἀμύκλαι — etwa eine halbe Meile unterhalb Sparta. —

πεδεύοντο, εὐθύς ὧν ἔκοπτον δένδρων κατέβαλλον πρὸ τῶν
 τάξεων ὡς ἐδύναντο πλείστα, καὶ οὕτως ἐφυλάττοντο· οἱ δὲ
 Ἀρκάδες τούτων τε οὐδὲν ἐποίουν, καταλιπόντες δὲ τὰ ὄπλα
 εἰς ἀρπαγὴν ἐπὶ τὰς οἰκίας ἐτρέποντο. ἐκ τούτου δὲ ἡμέρα
 τρίτη ἢ τετάρτη προῆλθον οἱ ἰππεῖς εἰς τὸν ἰππόδρομον εἰς
 Γαιαόχου κατὰ τάξεις, οἱ τε Θηβαῖοι πάντες καὶ οἱ Ἥλειοι
 καὶ ὅσοι Φωκέων ἢ Θετταλῶν ἢ Λοκρῶν ἰππεῖς παρήσαν.
 οἱ δὲ τῶν Λακεδαιμονίων ἰππεῖς, μάλαι ὀλίγοι φαινόμενοι, 31
 ἀντιτεταγμένοι αὐτοῖς ἦσαν. ἐνέδραν δὲ ποιήσαντες ὀπλιτῶν
 τῶν νεωτέρων ὅσον τριακοσίων ἐν τῇ τῶν Τυνδαριδῶν, ἅμα
 οὗτοι μὲν ἐξέθειον, οἱ δ' ἰππεῖς ἤλανον· οἱ δὲ πολέμιοι οὐκ
 ἐδέξαντο, ἀλλ' ἐνέκλιαν. ἰδόντες δὲ ταῦτα πολλοὶ καὶ τῶν
 πεζῶν εἰς φυγὴν ὤρμησαν. ἐπεὶ μὲντοι οἱ τε διώκοντες
 ἐπαύσαντο καὶ τὸ τῶν Θηβαίων στράτευμα ἔμμενε, πάλιν δὲ
 κατεστρατοπεδεύσαντο. καὶ τὸ μὲν μὴ πρὸς τὴν πόλιν προσ- 32
 βαλεῖν ἂν ἔτι αὐτοὺς ἤδη τι ἐδόκει θαρραλεώτερον εἶναι·
 ἐκεῖθεν μὲντοι ἀπᾶραν τὸ στράτευμα ἐπορεύετο τὴν ἐφ' Ἔλος
 καὶ Γύθειον. καὶ τὰς μὲν ἀτειχίστους τῶν πόλεων ἐνεπίμ-
 πρασαν, Γυθείῳ δέ, ἐνθα τὰ νεώρια τοῖς Λακεδαιμονίοις ἦν,
 καὶ προσέβαλλον τρεῖς ἡμέρας. ἦσαν δὲ τινες τῶν περιόικων
 οἱ καὶ ἐπέθεντο καὶ συνεστρατεύοντο τοῖς μετὰ Θηβαίων.

Ἀκούοντες δὲ ταῦτα οἱ Ἀθηναῖοι ἐν φροντίδι ἦσαν, ὅτι 33
 χορὴ ποιεῖν περὶ Λακεδαιμονίων, καὶ ἐκκλησίαν ἐποίησαν κατὰ
 δόγμα βουλῆς. ἔτυχον δὲ παρόντες πρόεσβεις Λακεδαιμονίων
 τε καὶ τῶν ἐπιπόλοιπων συμμάχων αὐτοῖς. ὅθεν δὲ οἱ

τούτων τε — καταλιπόντες δέ — Aus der begonnenen kopulativen Verbindung ist in die adverbative übergegangen. Vgl. I, 1, 34; VII, 1, 24. Kyrop. III, 3, 64; VI, 2, 4. — Γαιαόχου — Beiname des Poseidon, dorisches für das homerische γαιήχους. Vgl. Pausan. III, 20, 2 u. 21, 8. Der Genetiv ist abhängig von einem zu ergänzenden lokalen Begriff: der heilige Ort. Vgl. zu V, 4, 6.

31. ἐν τῇ τῶν Τυνδαριδῶν — nämlich οἰκία. Pausan. III, 16, 2 οἰκία δὲ αὐτοῦ πεποιήται πλησίον· τὸ δὲ ἐξ ἀρχῆς φασὶν αὐτὴν οἰκῆσαι Τυνδάρεω παῖδας· χρόνον δὲ ὑστερον ἐκτίησάτο Φορμίων Σπαρτιάτης.

32. θαρραλεώτερον — sicherer, weniger zu befürchten; wie in dem Ausdrucke ἐν τῷ θαρραλέῳ εἶναι. Thukyd. II, 51. — Ἔλος und Γύθειον — am lakonischen Mb. — τινες τῶν περιόικων — Vgl. § 25 und die wohl etwas übertreibende Angabe VII, 2, 2 σφαλέντων δ' αὐτῶν ἐν τῇ ἐν Λεάντροις μάχῃ, καὶ ἀποστάντων μὲν πολλῶν περιόικων, ἀποστάντων δὲ πάντων τῶν εἰλωτῶν.

33. ἐπιπόλοιπων — αὐτοῖς — Die Wortstellung wie § 44. — ὅθεν δὲ — infolge dessen, nämlich daß die Athener so in Verlegenheit waren. — ἐπ' ἀγαθοῖς — zum Nutzen, gewöhnlicher

Λακεδαιμόνιοι Ἄρακος καὶ Ὠκύλλος καὶ Φάραξ καὶ Ἐτυμοκλῆς καὶ Ὀλουθένης σχεδὸν πάντες παραπλήσια ἔλεγον. ἀνεμίμνησκόν τε γὰρ τοὺς Ἀθηναίους ὡς αἰεὶ ποτε ἀλλήλοις ἐν τοῖς μεγίστοις καιροῖς παρίσταντο ἐπ' ἀγαθοῖς· αὐτοὶ τε γὰρ ἔφασαν τοὺς τυράννους συνεκβαλεῖν Ἀθήνηθεν καὶ Ἀθηναίους, ὅτε αὐτοὶ ἐπιολιορκούτο ὑπὸ Μεσσηνίων, προ-
 34 θύμως βοηθεῖν. ἔλεγον δὲ καὶ ὅσ' ἀγαθὰ εἶη, ὅτε κοινῇ ἀμφοτέροι ἐπραττον, ὑπομιμνήσκοντες μὲν, ὡς τὸν βάρβαρον κοινῇ ἀπεμαχέσαντο, ἀναμιμνήσκοντες δέ, ὡς Ἀθηναῖοι τε ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἠρέθησαν ἠγεμόνες τοῦ ναυτικοῦ καὶ τῶν κοινῶν χρημάτων φύλακες, τῶν Λακεδαιμονίων ταῦτα συμβουλομένων, αὐτοὶ τε κατὰ γῆν ὁμολογουμένως ὑφ' ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων ἠγεμόνες προκριθεῖσαν, συμβουλομένων αὐ-
 35 ταῦτα τῶν Ἀθηναίων. εἷς δὲ αὐτῶν καὶ ὠδέ πως εἶπεν· Ἐὰν δὲ ὑμεῖς καὶ ἡμεῖς, ὦ ἄνδρες, ὁμοιοήσωμεν, νῦν ἔλπις τὸ πάλαι λεγόμενον δεκατευθῆναι Θηβαίους. οἱ μὲντοι Ἀθηναῖοι οὐ πάνυ ἐδέξαντο, ἀλλὰ θροῦς τις τοιοῦτος διῆλθεν, ὡς νῦν ταῦτα λέγοιεν, ὅτε δὲ εὖ ἐπραττον, ἐπέκειντο ἡμῖν. μέγιστον δὲ τῶν λεχθέντων παρὰ Λακεδαιμονίων ἐδόκει εἶναι ὅτι ἠνίκα κατεπολέμησαν αὐτούς, Θηβαίων βουλομένων ἀναστά-
 36 τους ποιῆσαι τὰς Ἀθήνας, σφίσι μὲν ἐπιβοδῶν γένοιτο. ὁ δὲ πλείστος ἦν λόγος ὡς κατὰ τοὺς ὅρκους βοηθεῖν ἴθει· οὐ γὰρ ἀδικησάντων σφῶν ἐπιστρατεύοιεν οἱ Ἀρκάδες καὶ οἱ μετ' αὐτῶν τοῖς Λακεδαιμονίοις, ἀλλὰ βοηθησάντων τοῖς Τε-

ἐπ' ἀγαθῶ. Vgl. V, 2, 35. Kyrop. V, 5, 35. — τοὺς τυράννους — die Peisistratiden. S. Herod. V, 64. — ἐπιολιορκούτο — S. zu IV, 7, 1. Es ist der dritte messenische Krieg gemeint. S. Thukyd. I, 102.

34. τῶν κοινῶν χρημάτων — der Bundeskasse, die zuerst in Delos, später aber in Athen war. — συμβουλομένων — Von dieser Zustimmung der Spartaner ist anderweitig nichts bekannt. Vgl. Thukyd. I, 95. — προκριθεῖσαν — abhängig von ὡς, während im ersten Gliede der Indikativ stand. Vgl. III, 5, 25.

35. δεκατευθῆναι — S. zu 3, 20. — ὅτε — ἡμῖν — Übergang aus der indirekten in die

direkte Rede. Vgl. I, 1, 28. — αὐτούς — die Athener. Die Sache selbst s. II, 2, 19f. — σφίσι — statt αὐτοῖς findet sich wohl nicht leicht in der attischen Prosa, wenn es sich nicht reflexiv auf ein Nomen bezieht, das dem Gedanken nach als Subjekt des Satzes gelten kann. Vgl. I, 7, 5. Anab. V, 4, 33. Eine solche Gedankenverbindung ist hier aber nicht herzustellen.

36. ὁ πλείστος ἦν λόγος — am meisten wurde das hervor-gehoben, nämlich von den Lakedaemoniern, auf die auch σφῶν zu beziehen ist. — κατὰ τοὺς ὅρκους — S. 3, 18. — οὐ γὰρ — ἐπιστρατεύοιεν — S. zu III, 2, 23; die Sache s. § 10. — τοῖς

γεῖται, ὅτι οἱ Μαντινεῖς παρὰ τοὺς ὅρκους ἐπεστράτευσαν αὐτοῖς. διέθει οὖν καὶ κατὰ τούτους τοὺς λόγους θόρυβος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ· οἱ μὲν γὰρ δικαίως τοὺς Μαντινεῖς ἐφάσαν βοηθῆσαι τοῖς περὶ Πρόξενον ἀποθανοῦσιν ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Στάσιππον, οἱ δὲ ἀδικεῖν, ὅτι ὄπλα ἐπήνεγκαν Τεγεῖταις.

Τούτων δὲ διοριζομένων ὑπ' αὐτῆς τῆς ἐκκλησίας, ἀνέστη³⁷ Κλειτέλης Κορίνθιος καὶ εἶπε τάδε· Ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἴσως ἀντιλέγεται, τίνες ἦσαν οἱ ἄρξαντες ἀδικεῖν· ἡμῶν δέ, ἐπεὶ εἰρήνη ἐγένετο, ἔχει τις κατηγορῆσαι ἢ ὡς ἐπὶ πόλιν τινὰ ἐστρατεύσαμεν ἢ ὡς χρήματά τινων ἐλάβομεν ἢ ὡς γῆν ἀλλοτριάν ἐδηλώσαμεν; ἀλλ' ὅμως οἱ Θηβαῖοι εἰς τὴν χώραν ἡμῶν ἐλθόντες καὶ δένδρα ἐκκεκόφασιν καὶ οἰκίας κατακεκαύκασιν καὶ χρήματα καὶ πρόβατα διηπάκασιν. πῶς οὖν, ἐὰν μὴ βοηθῆτε οὕτω περιφανῶς ἡμῖν ἀδικουμένοις, οὐ παρὰ τοὺς ὅρκους ποιήσετε; καὶ ταῦτα ὧν αὐτοὶ ἐπεμελήθητε ὅρκων ὅπως πᾶσιν ὑμῖν πάντες ἡμεῖς ὁμόσαιμεν; ἐνταῦθα μὲντοι οἱ Ἀθηναῖοι ἐπεθορύβησαν ὡς ὀρθῶς τε καὶ δίκαια εἰρηκότος τοῦ Κλειτέλους. ἐπὶ δὲ τούτῳ ἀνέστη Προκλῆς Φλιάσιος καὶ εἶπεν· Ὅτι μὲν,³⁸ ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, εἰ ἐκποδῶν γένοιτο Λακεδαιμόνιοι, ἐπὶ πρώτους ἂν ὑμᾶς στρατεύσαιεν οἱ Θηβαῖοι, πᾶσιν οἶμαι τοῦτο δῆλον εἶναι· τῶν γὰρ ἄλλων μόνους ἂν ὑμᾶς οἴονται ἐκποδῶν γενέσθαι τοῦ ἄρξαι αὐτοῦς τῶν Ἑλλήνων. εἰ δὲ³⁹ οὕτως ἔχει, ἐγὼ μὲν οὐδὲν μᾶλλον Λακεδαιμονίοις ἂν ὑμᾶς ἠγοῦμαι στρατεύσαντας βοηθῆσαι ἢ καὶ ὑμῖν αὐτοῖς. τὸ γὰρ

Λακεδαιμονίοις — Der Name ist für die oben durch das Pronomen σφῶν bezeichneten gesetzt, weil σφίσι leicht falsch bezogen werden könnte. — διέθει — es verbreitete sich, wie § 35 διῆλθεν. Vgl. Oekon. 20, 3 οὐδ' ἂν ἀκούσαις λόγον οὕτω διαθέοντος. Kyrop. VI, 2, 13 ἦσθετο ὁ Κύρος φόβον διαθέοντα ἐν τῇ στρατιᾷ. — τοῖς περὶ Πρόξενον — S. § 6f.

37. τούτων διοριζομένων — Der Sinn muß sein: Während diese entgegengesetzten Ansichten ausgesprochen wurden, was das Verbum διορίζειν schwerlich bedeuten kann. — ἀντιλέγεται — es ist streitig.

Vgl. III, 2, 20 Λασιῶνα τὸν ὑπ' Ἀρκάδων ἀντιλεγόμενον. — ὀρθῶς τε καὶ δίκαια — Eine Verbindung von Adjektiv und Adverb durch καὶ auch II, 3, 17 ἀποθνήσκόντων πολλῶν καὶ ἀδίκως. VII, 1, 9 ἐκεῖνοι κατὰ γῆν πλείστοι καὶ τάχιστ' ἂν ἐξέλθοιεν. Kyrop. IV, 2, 15 εὗζωνοί τε καὶ ταχὺ ἐπορεύοντο. V, 3, 24 προθυμότερον καὶ πλείους καὶ Καδοῦσιοι συνεστρατεύοντο.

38. Man vergleiche mit dieser Rede die in gleichem Sinne vom Syrakusaner Hermokrates in Kamarina gehaltene Rede bei Thukyd. VI, 76—80.

39. ἐγὼ μὲν — S. zu IV, 1, 7.

δυσμενείς ὄντας ὑμῖν Θηβαίους καὶ ὁμόρους οἰκοῦντας ἡγεμόνας γενέσθαι τῶν Ἑλλήνων πολὺ οἶμαι χαλεπώτερον ἂν ὑμῖν φανῆται ἢ ὅποτε πόρρω τοὺς ἀντιπάλους εἶχετε. συμφορώτερόν γε μεντιᾶν ὑμῖν αὐτοῖς βοηθήσασθε ἐν ᾧ ἔτι εἰδὼν οἷ συμμαχοῦν ἂν ἢ εἰ ἀπολομένων αὐτῶν μόνον ἀναγκάζοισθε
 40 διαμάχεσθαι πρὸς τοὺς Θηβαίους. εἰ δὲ τινες φοβούνται, μὴ ἂν νῦν ἀναφύγωσιν οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἔτι ποτὲ πράγματα παρέχουσιν ὑμῖν, ἐνθυμήθητε, ὅτι οὐχ οὖς ἂν εὖ ἀλλ' οὖς ἂν κακῶς τις ποιῇ φοβείσθαι δεῖ μὴ ποτε μέγα δυνασθῶσιν. ἐνθυμεῖσθαι δὲ καὶ τάδε χρή, ὅτι κτᾶσθαι μὲν τι ἀγαθὸν καὶ ἰδιώταις καὶ πόλεσι προσήκει, ὅταν ἐρωμενεύσονται ὄσιν, ἵνα ἔχωσιν, ἂν ποτ' ἀδύνατοι γένωνται, ἐπικουρίαν τῶν
 41 προπεπονημένων. ὑμῖν δὲ νῦν ἐκ θεῶν τινος καιρὸς παραγένηται, ἂν δεομένοις βοηθήσητε Λακεδαιμονίοις, κτήσασθαι τούτους εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον φίλους ἀπροφασίστους. καὶ γὰρ δὴ οὐκ ἐπ' ὀλίγων μοι δοκοῦσι μαρτύρων νῦν ἂν εὖ παθεῖν ὑφ' ὑμῶν· ἀλλ' εἰδονται μὲν ταῦτα θεοὶ οἱ πάντα ὁρῶντες καὶ νῦν καὶ εἰς αἰεὶ, συνεπίστανται δὲ τὰ γιγνόμενα οἷ τε σύμμαχοι καὶ οἱ πολέμιοι, πρὸς δὲ τούτοις καὶ ἅπαντες Ἑλληνές τε καὶ βάρβαροι· οὐδενὶ γὰρ τούτων
 42 ἀμελές. ὥστε εἰ κακοὶ φανείησαν περὶ ὑμᾶς, τίς ἂν ποτε ἔτι πρόθυμος εἰς αὐτοὺς γένοιτο; ἐλπίζειν δὲ χρή ὡς ἀνδρας ἀγαθοὺς μᾶλλον ἢ κακοὺς αὐτοὺς γενήσεσθαι· εἰ γὰρ τινες ἄλλοι, καὶ οὗτοι δοκοῦσι διατετελεκέναι ἐπαίνον μὲν ὀρεγόμενοι, αἰσχροῶν δὲ ἔργων ἀπεχόμενοι. πρὸς δὲ τούτοις ἐνθυ-
 43 μήθητε καὶ τάδε. εἰ ποτε πάλιν ἔλθοι τῇ Ἑλλάδι κίνδυνος

— ἢ καὶ — S. zu V, 1, 14. — ὅποτε — εἶχετε — die Zeit, in welcher ihr hattet. Der Satz ist parallel mit dem Infinitiv τὸ γενέσθαι Subjekt zu χαλεπώτερον φανῆται. Vergl. zu 4, 5.

40. ἀναφύγωσιν — S. zu II, 3, 50. — ἐνθυμήθητε — Derselbe Wechsel der Person Anab. III, 2, 18 εἰ δὲ τις αὐτῶν ἀθυμεῖ — ἐνθυμήθητε. Vgl. Kyrop. IV, 2, 24 ὑμῶν δὲ οἱ μὲν ἄρχοντες — ἐλαύνετε. 37 εἰ τινες ὑμῶν τὰ κακὰ μισεῖτε. VI, 2, 2 τρεῖς δὲ μοι ἔλθόντες ὑμῶν — ἀπαγγείλατε. — ἐπικουρίαν τῶν προπεπονη-

μένων — eine Unterstützung an dem, was sie früher durch ihre Anstrengungen erworben haben.

41. ἐκ θεῶν τινος — Vgl. zu III, 1, 6 und V, 4, 60. — ἐπ' ὀλίγων μαρτύρων — vor wenigen Zeugen, d. h. indem wenige Zeugen vorhanden sind. — ἀμελές — mit passivem Sinne: um was man sich nicht kümmert.

42. ὡς γενήσεσθαι — ὡς wie auch ὅτι beim Infinitiv. S. zu II, 2, 2.

ὑπὸ βαρβάρων, τίσιν ἂν μᾶλλον πιστεύσασθε ἢ Λακεδαιμονίοις; τίνας δ' ἂν παραστάτας ἤδιον τούτου ποιήσασθε, ὧν γε καὶ οἱ ταχθέντες ἐν Θερμοπύλαις ἅπαντες εἴλοντο μαχόμενοι ἀποθανεῖν μᾶλλον ἢ ζῶντες ἐπισφραγίσθαι τὸν βάρβαρον τῇ Ἑλλάδι; πῶς οὖν οὐ δίκαιον ὧν τε ἕνεκα ἐγένοντο ἄνδρες ἀγαθοὶ μεθ' ὑμῶν καὶ ὧν ἐλπίς καὶ αὐθις γενέσθαι πᾶσαν προθυμίαν εἰς αὐτοὺς καὶ ὑμᾶς καὶ ἡμᾶς παρέχεσθαι; ἀξίον δὲ καὶ τῶν παρόντων συμμάχων αὐτοῖς
 44 ἕνεκα προθυμίαν ἐνδείξασθαι. εὖ γὰρ ἴστε, ὅτι οἵπερ τούτοις πιστοὶ διαμένουσιν ἐν ταῖς συμφοραῖς, οὗτοι καὶ ὑμῖν αἰσχύνονται· ἂν μὴ ἀποδιδόντες χάριτας. εἰ δὲ μικρὰ δοκοῦμεν πόλεις εἶναι αἰ τοῦ κινδύνου μετέχειν αὐτοῖς ἐθέλουσαι, ἐνθυμήθητε, ὅτι ἂν ἡ ὑμετέρα πόλις προσγένηται, οὐκ ἐτι μικρὰ πόλις ἐσόμεθα αἰ βοηθοῦσαι αὐτοῖς. ἐγὼ δὲ, ὡς ἂν
 45 ὄρας Ἀθηναῖοι, πρόσθεν μὲν ἀκούων ἐξήλουν τῆνδε τὴν πόλιν ὅτι πάντας καὶ τοὺς ἀδικουμένους καὶ τοὺς φοβουμένους ἐνθάδε καταφεύγοντας ἐπικουρίας ἤκουον τυγγάνειν. νῦν δ' οὐκέτι ἀκούω, ἀλλ' αὐτὸς ἤδη παρῶν ὁρῶ Λακεδαιμονίους τε τοὺς ὀνομαστοτάτους καὶ μετ' αὐτῶν τοὺς πιστοτάτους φίλους αὐτῶν πρὸς ὑμᾶς τε ἤκοντας καὶ δεομένους αὐτῶν ἐπικουρῆσαι. ὁρῶ δὲ καὶ Θηβαίους, οἱ τότε οὐκ
 46 ἐπισαν Λακεδαιμονίους ἐξανδραποδίσασθαι ὑμᾶς, νῦν δεομένους ὑμῶν περιδεῖν ἀπολομένους τοὺς σώσαντας ὑμᾶς. τῶν μὲν οὖν ὑμετέρων προγόνων καλὸν λέγεται, ὅτε τοὺς

43. ὑπὸ βαρβάρων — Die Präposition ὑπὸ wegen des passiven Sinnes von ἔλθοι — γένοιτο. Vgl. Demosth. geg. Timoth. 50 οὐδεὶς κίνδυνος ὑπ' Ἀθηναίων ἦν. — ζῶντες ἐπισφραγίσθαι — wie es die Thebaner gethan. — ὧν — παρέχεσθαι — Verb. πῶς οὖν οὐ δίκαιον (ἔστί), καὶ ὑμᾶς καὶ ἡμᾶς παρέχεσθαι πᾶσαν προθυμίαν εἰς αὐτοὺς, ὧν ἕνεκα (d. i. τούτων ἕνεκα ὅτι) ἐγένοντο ἄνδρες ἀγαθοὶ καὶ ὧν (ἕνεκα) ἐλπίς (ἔστί) καὶ αὐθις γενέσθαι (αὐτοὺς ἀνδρας ἀγαθοὺς). Über den Infinitiv Aor. γενέσθαι s. zu V, 4, 43.

44. παρόντων — αὐτοῖς — Vgl. § 33 und zu III, 4, 1. — μὴ ἀποδιδόντες — = εἰ μὴ ἀποδοῦν, wie αἰσχύνεσθαι sonst auch

konstruiert wird. Wie hier auch Kyrop. III, 2, 16 ὡς ἡμεῖς γε αἰσχυνόμεθα· ἂν σοὶ μὴ ἀποδιδόντες. Vgl. Kommentar II, 6, 39 αἰσχυροῦμεν ἂν ἀντιλέγων.

45. ὅτι — ἤκουον — repetiert das Participle ἀκούων, welches des Gegensatzes zu παρῶν ὁρῶ wegen vorangestellt ist.

46. τότε — von einer als bekannt gesetzten früheren Zeit § 47; I, 4, 14; III, 2, 30. Kyrop. VIII, 8, 3. — καλὸν λέγεται ὅτι — die That wird rühmlich genannt (welche sie thaten) als u. s. w. Der Satz mit ὅτι ist Subjekt zu λέγεται. Vgl. § 39 und zu 4, 5. — ὅτι — γενέσθαι — Nach dem unglücklichen Angriffe der sieben Helden auf Theben,

Ἀργείων τελευτήσαντας ἐπὶ τῇ Καδμείᾳ οὐκ εἶσαν ἀτά-
 φους γενέσθαι· ὑμῖν δὲ πολὺ κάλλιον ἂν γένοιτο, εἰ τοὺς
 47 ἔτι ζῶντας Λακεδαιμονίων μήτε ὑβρισθῆναι μήτε ἀπολέσθαι
 ἔασατε. καλοῦ γε μὴν κἀκείνου ὄντος, ὅτε σχόντες τὴν Εὐ-
 ρυσθέως ὕβριν διεσώσατε τοὺς Ἡρακλέους παῖδας, πῶς οὐκ
 ἐκείνου τόδε κάλλιον, εἰ μὴ μόνον τοὺς ἀρχηγέτας, ἀλλὰ καὶ
 ὄλην τὴν πόλιν περισώσατε; πάντων δὲ κάλλιστον, εἰ ψήφῳ
 ἀκινδύνῳ σωσάντων ὑμᾶς τότε τῶν Λακεδαιμονίων, νῦν ὑμεῖς
 48 σὺν ὅπλοις τε καὶ διὰ κινδύνων ἐπικουρήσετε αὐτοῖς. ὁπότε
 δὲ καὶ ἡμεῖς ἀγαλλόμεθα οἱ συναγορευόντες βοηθῆσαι ἀν-
 δράσιμ ἀγαθοῖς, ἣ που ὑμῖν γε τοῖς ἔργῳ δυναμένοις βοηθῆ-
 σαι γενναῖα ἂν ταῦτα φανείη, εἰ πολλάκις καὶ φίλοι καὶ
 πολέμιοι γενόμενοι Λακεδαιμονίοις μὴ ὦν ἐβλάβητε μᾶλλον
 ἢ ὦν εὖ ἐπάθετε μνησθείητε καὶ χάριν ἀποδοίητε αὐτοῖς μὴ
 ὑπὲρ ὑμῶν αὐτῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ πάσης τῆς Ἑλλάδος,
 ὅτι ἄνδρες ἀγαθοὶ ὑπὲρ αὐτῆς ἐγένοντο.

49 Μετὰ ταῦτα ἐβουλευόντο οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ τῶν μὲν
 ἀντιλεγόντων οὐκ ἠνείχοντο ἀκούοντες, ἐψηφίσαντο δὲ βοη-
 θεῖν πανδημί, καὶ Ἰφικράτην στρατηγὸν εἴλοντο. ἐπεὶ δὲ
 τὰ ἱερὰ ἐγένετο καὶ παρήγγειλεν ἐν Ἀκαδημείᾳ δειπνοποιεῖ-
 σθαι, πολλοὺς ἔφασαν προτέρους αὐτοῦ Ἰφικράτουδ' ἐξελεῖν.
 ἐκ δὲ τούτου ἠγείτο μὲν ὁ Ἰφικράτης, οἱ δ' ἠκολούθουν νο-

welcher unternommen worden war, um dem Polyneikes, dem Sohne des Oedipus, die Herrschaft zu verschaffen, sollen die Athener auf Bitten des Königs Adrastus von Argos ein Heer gegen Theben geschickt und dadurch die Thebaner gezwungen haben, die Bestattung der Gefallenen zu erlauben.

47. *σχόντες* — Einhalt thugend. Die Söhne des Herakles, vom Eurystheus aus dem Peloponnes vertrieben und verfolgt, fanden bei den Athenern Aufnahme und thätige Hilfe, so daß Eurystheus in einer Schlacht besiegt sich zurückziehen mußte. Diodor IV, 57. — *ἀρχηγέτας* — da die Herakliden die Stammheroen der Spartaner sind.

48. *ὁπότε καὶ* — da schon wir uns rühmen, wie öfter causal,

um dem Inhalt des Hauptsatzes durch Steigerung ein größeres Gewicht zu geben. Vgl. Isaacs v. Nikostr. Erbsch. 14 *ὁπότε δὲ καὶ τοὺς ὁμολογουμένως παραγενομένους οἷον τ' ἐστὶν ἐξαπατῆσαι, πῶς οὐκ ἂν ὑμᾶς γε τοὺς μηδὲν τοῦ πράγματος εἰδότες πολὺ μᾶλλον ἐτοιμότερόντις παρακρούσασθαι ἐγχειρήσαι;*

49. *ἀντιλεγόντων* — Erwähnt wird von diesen der Dichter Xenokleides, während der Redner Kallistratos hauptsächlich die Annahme des Bündnisses bewirkte. (Demosth.) gegen Neaera 27. — *Ἰφικράτην* — Derselbe lebte seit seiner Zurückberufung von Kerkyra (4, 1) ohne öffentliches Amt in Athen. — *Ἀκαδημείᾳ* — S. II, 2, 8. — *ποτέ* — endlich.

μίζοντες ἐπὶ καλόν τι ἔργον ἠγήσεσθαι. ἐπεὶ δὲ ἀφικόμενος
 εἰς Κόρινθον διέτριβέ τινας ἡμέρας, εὐθύς μὲν ἐπὶ ταύτῃ
 τῇ διατριβῇ πρῶτον ἔψεγον αὐτόν· ὡς δ' ἐξήγαγέ ποτε,
 προθύμως μὲν ἠκολούθουν ὅποι ἠγοῖτο, προθύμως δ', εἰ
 πρὸς τεῖχος προσάγοι, προσέβαλλον. τῶν δ' ἐν τῇ Λακε-
 δαίμονι πολεμίων Ἀρκάδες μὲν καὶ Ἀργεῖοι καὶ Ἡλείοι πολ-
 λοι ἀπεληλύθεσαν, ἅτε ὁμοροὶ οἰκοῦντες, οἱ μὲν ἄγοντες οἱ
 δὲ φέροντες ὅ,τι ἠρπάκεσαν. οἱ δὲ Θηβαῖοι καὶ οἱ ἄλλοι
 τὰ μὲν καὶ διὰ τοῦτο ἀπιέναι ἐβούλοντο ἐκ τῆς χώρας, ὅτι
 ἐώρων ἐλάττονα τὴν στρατιάν καθ' ἡμέραν γιγνομένην, τὰ
 δὲ, ὅτι σπανιώτερα τὰ ἐπιτήδεια ἦν· τὰ μὲν γὰρ ἀνήλωτο,
 τὰ δὲ διήροπαστο, τὰ δὲ ἐξεκέχυτο, τὰ δὲ κατεκέκαυτο· πρὸς
 δ' ἔτι καὶ χειμῶν ἦν, ὥστ' ἤδη πάντες ἀπιέναι ἐβούλοντο.
 ὡς δ' ἐκείνοι ἀπεχώρουν ἐκ τῆς Λακεδαιμονος, οὕτω δὴ καὶ 51
 ὁ Ἰφικράτης τοὺς Ἀθηναίους ἀπῆγεν ἐκ τῆς Ἀρκαδίας εἰς
 Κόρινθον. εἰ μὲν οὖν ἄλλο τι καλῶς ἐστρατήγησεν, οὐ ψέγω·
 ἐκεῖνα μέντοι, ἃ ἐν τῷ χρόνῳ ἐκείνῳ ἔπραξε, πάντα εὐρίσκω
 τὰ μὲν μάτην, τὰ δὲ καὶ ἀσυμφόρως πεπραγμένα αὐτῷ.
 ἐπιχειρήσας μὲν γὰρ φυλάττειν ἐπὶ τῷ Ὀνειῷ, ὅπως μὴ δύ-
 ναυτο οἱ Βοιωτοὶ ἀπελθεῖν οἴκαδε, παρέλιπεν ἀφύλακτον
 τὴν καλλίστην παρὰ Κερχρείας πάροδον. μαθεῖν δὲ βου-
 52 λόμενος εἰ παρεληλυθότες εἶεν οἱ Θηβαῖοι τὸ Ὀνειον ἐπεμψε
 σκοποὺς τοὺς τε Ἀθηναίων ἱππέας καὶ τοὺς Κορινθίων
 ἄπαντας. καίτοι ἰδεῖν μὲν οὐδὲν ἦττον ὀλίγοι τῶν πολλῶν
 ἱκανοί· εἰ δὲ δέοι ἀποχωρεῖν, πολὺ ἥσσον τοῖς ὀλίγοις ἢ τοῖς
 πολλοῖς καὶ ὁδοῦ εὐπόρου τυχεῖν καὶ καθ' ἡσυχίαν ἀποχω-
 ρῆσαι· το δὲ πολλοὺς τε προσάγειν καὶ ἦττονας τῶν ἐναν-
 τίων πῶς οὐ πολλὴ ἀφροσύνη; καὶ γὰρ δὴ ἅτε ἐπὶ πολὺ
 παραταξάμενοι χωρίον οἱ ἱππεῖς διὰ τὸ πολλοὶ εἶναι, ἐπεὶ
 ἔδει ἀποχωρεῖν, πολλῶν καὶ χαλεπῶν χωρίων ἐπελάβοντο·

50. *ἄγοντες* — von der lebenden, *φέροντες* von der leblosen Beute gesagt. Die hier angewendete Folge der Verba, die sonst in der Bedeutung des Plünderns die übliche ist, findet sich bei Xenophon seltner als *φέρειν καὶ ἄγειν*. S. III, 2, 2; 8; 11; 14; 30; IV, 8, 17; V, 4, 42.

51. *οὐ ψέγω* — Vgl. über Xenophons Stellung zu Iphikrates Einl. S. 12. Hier scheint Xenophon die Absichten des Iphikrates verkannt zu haben. Vgl. Grote, Gesch. Griech. V S. 497f. der deutsch. Übers. — *τῷ Ὀνειῷ* — Gebirgszug auf dem korinthischen Isthmos.

ὥστε οὐκ ἐλάττους ἀπώλοντο εἰκοσὶν ἑπταίων. καὶ τότε μὲν οἱ Θηβαῖοι ὅπως ἐβούλοντο ἀπῆλθον.

Z

1. Τῷ δὲ ὑστέρω ἔτει Λακεδαιμονίων καὶ τῶν συμμάχων πρέσβεις ἦλθον αὐτοκράτορες Ἀθηναίῃ, βουλευσόμενοι καθ' ὅ,τι ἡ συμμαχία Λακεδαιμονίοις καὶ Ἀθηναίοις ἔσοιτο. λεγόντων δὲ πολλῶν μὲν ξένων, πολλῶν δὲ Ἀθηναίων, ὡς δεῖο ἐπὶ τοῖς ἴσοις καὶ ὁμοίοις τὴν συμμαχίαν εἶναι, Προκλῆς Φλιάσιος εἶπε τόνδε τὸν λόγον·
2. Ἐπίπερ, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἀγαθὸν ὑμῖν ἔδοξεν εἶναι Λακεδαιμονίους φίλους ποιῆσθαι, δοκεῖ μοι χοῖναι τοῦτο σκοπεῖν, ὅπως ἡ φιλία ὅτι πλείστον χρόνον συμμενεῖ. ἐάν οὖν ἡ ἑκατέρωθεν μάχιστα συνοίσει, ταύτη καὶ τὰς συνθήκας ποιησώμεθα, οὕτω κατὰ γε τὸ εἰκὸς μάλιστα συμμενοίμεν ἄν. τὰ μὲν οὖν ἄλλα σχεδόν τι συναμολόγηται, περὶ δὲ τῆς ἡγεμονίας νῦν ἡ σκέψις. τῇ μὲν οὖν βουλῇ προβεβούλευται ὑμετέραν μὲν εἶναι τὴν κατὰ θάλατταν, Λακεδαιμονίων δὲ τὴν κατὰ γῆν· ἐμοὶ δὲ καὶ αὐτῷ δοκεῖ ταῦτα οὐκ ἀνθρωπίνῃ μαῖλλον ἢ θεῖα φύσει τε καὶ τύχῃ διαωρίσθαι. πρῶτον μὲν γὰρ τόπον ἔχετε κάλλιστα πεφυκότα πρὸς τοῦτο· πλείσται γὰρ πόλεις τῶν δεομένων τῆς θαλάττης περὶ τὴν ὑμετέραν

Siebentes Buch.

1. 1. Τῷ δὲ ὑστέρω ἔτει — Die bis § 22 erzählten Begebenheiten fallen in das Jahr 369 v. Chr. S. Diodor XV, 67. — καθ' ὅ,τι — unter welchen Bedingungen. — ἡ συμμαχία — welche die Athener anzunehmen beschlossen hatten. S. VI, 5, 49. — ἐπὶ τοῖς ἴσοις καὶ ὁμοίοις — unter gleicher rechtlicher Stellung der beiden Parteien. Die Verbindung beider Adjectiva ist in dieser Formel stehend, ohne daß ein Unterschied der Bedeutung erkennbar wäre. Ähnliche Verdoppelungen wandten auch die Römer in gerichtlichen Formeln an, worüber

Cicero pro Murena 12, 27. Vgl. Kallimachos bei Athen. XIII S. 585^b ὅδε ὁ νόμος ἴσος ἐγράφη καὶ ὁμοῖος. Statt der hier angewendeten Form, die auch § 13 und 45, Thukyd. V, 79 vorkommt, ist gebräuchlicher ἐπὶ τῇ ἴσῃ καὶ ὁμοίᾳ. Herod. IX, 7. Thukyd. I, 27 u. 145.

2. οὕτω — S. zu VI, 5, 22. — τῇ βουλῇ — der Rat der Athener, ohne dessen vorläufiges Gutachten (προβούλευμα) keine Sache vor die Volksversammlung gebracht wurde. Vgl. I, 7, 7.

3. πρὸς τοῦτο — d. i. die Hegemonie zur See haben. — πόλεις

πόλιν οἰκοῦσι, καὶ αὐταὶ πᾶσαι ἀσθενέστεραι τῆς ὑμετέρας. πρὸς τοῦτοις δὲ λιμένας ἔχετε, ὧν ἄνευ οὐχ οἷόν τε ναυτικῇ δυνάμει χρῆσθαι. ἔτι δὲ τριήρεις κέκτησθε πολλὰς, καὶ πάτριον ὑμῖν ἔστι ναυτικὸν ἐπιτεῖσθαι. ἀλλὰ μὴν τὰς γε τέχνας τὰς περὶ ταῦτα πάσας οἰκείας ἔχετε. καὶ μὴν ἐμπειρία γε πολὺ προέχετε τῶν ἄλλων περὶ τὰ ναυτικά· ὁ γὰρ βίος τοῖς πλείστοις ὑμῶν ἀπὸ τῆς θαλάττης· ὥστε τῶν ἰδίων ἐπιμελούμενοι ἅμα καὶ τῶν κατὰ θάλατταν ἀγῶνων ἐμπειροὶ γίγνεσθε. ἔτι δὲ καὶ τόδε· οὐδαμῶθεν ἂν τριήρεις πλείους ἀθρόαι ἐκπλεύσειαν ἢ παρ' ὑμῶν. ἔστι δὲ τοῦτο οὐκ ἐλάχιστον πρὸς ἡγεμονίαν· πρὸς γὰρ τὸ πρῶτον ἰσχυρὸν γενόμενον ἡδιστα πάντες συλλέγονται. ἔτι δὲ καὶ ἀπὸ τῶν θεῶν δέδοται ὑμῖν εὐτυχεῖν ἐν τούτῳ· πλείστους γὰρ καὶ μεγίστους ἀγῶνας ἡγωνισμένοι κατὰ θάλατταν ἐλάχιστα μὲν ἀποτευχήκατε, πλείστα δὲ κατωρθώκατε. εἰκὸς οὖν καὶ τοὺς συμμάχους μεθ' ὑμῶν ἂν ἡδιστα τούτου τοῦ κινδύνου μετέχειν. ὡς δὲ δὴ καὶ ἀναγκαῖα καὶ προσήκουσα ὑμῖν αὕτη ἡ ἐπιμέλεια ἐκ τῶνδε ἐνθυμήθητε. Λακεδαιμόνιοι ὑμῖν ἐπολέμουσθε ποτὲ πολλὰ ἔτη, καὶ κρατοῦντες τῆς χώρας οὐδὲν προῦκοπτον εἰς τὸ ἀπολέσαι ὑμᾶς. ἐπεὶ δ' ὁ θεὸς ἔδωκε ποτε αὐτοῖς κατὰ θάλατταν ἐπικρατῆσαι, εὐθὺς ὑπ' ἐκείνοις παντελῶς ἐγένεσθε. οὐκοῦν εὐδηλον ἐν τούτοις ἔστιν ὅτι ἐκ τῆς θαλάττης ἄκκουα ὑμῖν ἤρτηται ἡ σπηρία. οὕτως οὖν πεφυκόταν πῶς ἂν ἔχοι καλῶς ὑμῖν Λακεδαιμονίοις ἐπιτρέψαι κατὰ θάλατταν ἡγεῖσθαι, οἱ πρῶτον μὲν καὶ αὐτοὶ ὁμολογοῦσιν ἀπειρότεροι ὑμῶν τούτου τοῦ ἔργου εἶναι, ἔπειτα δ'

— οἰκοῦσι — οἰκεῖν von Städten öfter intransitiv in der Bedeutung bewohnt werden, regiert werden. Vgl. IV, 8, 26 τὰς ὑπὸ τῇ Θορέῃ οἰκούσας πόλεις. VII, 5, 5 εἰ τινες δὴ πόλεις διὰ τὸ μικραὶ τε εἶναι καὶ ἐν μέσῃς ταύταις οἰκεῖν ἠναγκαζόντο. Demosth. geg. Leptin. 49 βλάπτουσιν οἱ πονηροὶ νόμοι καὶ τὰς ἀσφαλῶς οἰκεῖν οἰομένους πόλεις. — ὧν ἄνευ — Die ungewöhnliche Wortstellung auch Kyrop. VI, 1, 14.

4. ἀπὸ τῆς θαλάττης — S. zu II, 1, 1. — τῶν ἰδίων ἐπιμελούμενοι — indem ihr euren Privatbeschäftigungen nach-

geht. — ἔτι δὲ καὶ τόδε — nämlich: ist in betracht zu ziehen. Ähnliche elliptische Ausdrücke s. bei Krüger Griech. Gramm. § 62, 3 Anm. 10.

5. ἀπὸ τῶν θεῶν — von seiten der Götter. S. zu V, 4, 60.

6. ἐπολέμουσθε — im peloponnesischen Kriege. — κρατοῦντες τῆς χώρας — durch die Besetzung von Dekeliea. S. zu I, 1, 33. — κατὰ θάλατταν ἐπικρατῆσαι — durch den Sieg bei Aigopotamoí. — ὑπ' ἐκείνοις — S. zu II, 3, 46.

7. πεφυκότων — S. zu II, 4, 29. — ἔπειτα — Übergang aus

οὐ περὶ τῶν ἴσων ὁ κίνδυνός ἐστιν ἐν τοῖς κατὰ θάλατταν ἀγῶσιν, ἀλλ' ἐκείνους μὲν περὶ τῶν ἐν ταῖς τριήρεσι μόνων ἀνθρώπων, ὑμῖν δὲ καὶ περὶ παίδων καὶ γυναικῶν καὶ ὅλης 8 τῆς πόλεως. καὶ τὰ μὲν δὴ ὑμέτερα οὕτως ἔχει· τὰ δὲ δὴ τῶν Λακεδαιμονίων ἐπισκέψασθε. πρῶτον μὲν γὰρ οἰκοῦσιν ἐν μεσογαίᾳ· ὥστε τῆς γῆς κρατοῦντες καὶ εἰ θαλάττης εἰργονται, δύνανται ἂν καλῶς διαζῆν. ἐγνωκότες οὖν καὶ οὗτοι ταῦτα εὐθύς ἐκ παίδων πρὸς τὸν κατὰ γῆν πόλεμον τὴν ἄσκησιν ποιοῦνται. καὶ τὸ πλείστον δ' ἄξιον, τὸ πείθεσθαι τοῖς ἀρχουσιν, οὗτοι μὲν κράτιστοι κατὰ γῆν, ὑμεῖς δὲ κατὰ 9 θάλατταν. ἔπειτα δὲ ὥσπερ ὑμεῖς ναυτικῶ, οὕτως αὖ ἐκείνοι κατὰ γῆν πλείστοι καὶ τάχιστ' ἂν ἐξέλθοιεν· ὥστε πρὸς τούτους αὖ εἰκὸς τοὺς συμμαχούς εὐθαρσεστάτους προσιέναι. ἔτι δὲ καὶ ὁ θεὸς αὐτοῖς δέδωκεν, ὥσπερ ὑμῖν κατὰ θάλατταν εὐτυχεῖν, οὕτως ἐκείνοις κατὰ γῆν· πλείστους γὰρ αὖ οὗτοι ἀγῶνας ἐν τῇ γῇ ἠγωνισμένοι ἐλάχιστα μὲν ἐσφαλμένοι 10 εἰσί, πλείστα δὲ κατωρθωκότες. ὡς δὲ καὶ ἀναγκαῖα οὐδὲν ἦττον τούτοις ἢ κατὰ γῆν ἐπιμέλεια ἢ ὑμῖν ἢ κατὰ θάλατταν ἐκ τῶν ἔργων ἔξεστι γινώσκειν. ὑμεῖς γὰρ τούτοις πολλὰ ἔτη πολεμοῦντες καὶ πολλὰκις καταναυμαχοῦντες οὐδὲν προὔργον ἐποιεῖτε πρὸς τὸ τούτους καταπολεμῆσαι· ἐπεὶ δ' ἄπαξ ἠττήθησαν ἐν τῇ γῇ, εὐθύς καὶ περὶ παίδων καὶ περὶ γυναικῶν καὶ περὶ ὅλης τῆς πόλεως κίνδυνος αὐ- 11 τοῖς ἐγένετο. πῶς οὖν οὐ τούτοις αὖ δεινὸν ἄλλοις μὲν ἐπιτρέπειν κατὰ γῆν ἠγεῖσθαι, αὐτοὺς δὲ ἄριστα τῶν κατὰ

einem relativen in einen Hauptsatz. Vgl. Anab. I, 1, 2 μεταπέμπεται ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, ἧς αὐτὸν σατραπὴν ἐποίησε, καὶ στρατηγὸν δὲ αὐτὸν ἀπέδειξε πάντων.

8. τὰ μὲν δὴ — τὰ δὲ δὴ — Vgl. Platon Phaedr. S. 238^a ὁ μὲν δὴ τυγχάνει ὃν περὶ οὐ βουλευτέον, εἰρηαί τε καὶ ἄρισται, βλέποντες δὲ δὴ πρὸς αὐτὸ τὰ λοιπὰ λέγωμεν. — τὸ πείθεσθαι — Accusat. der Beziehung. Der Gehorsam der Spartaner gegen ihre Behörden ist ebenso bekannt, wie der Ungehorsam der Athener. Vgl. Komment. III, 5, 16; IV, 4, 15.

Auf der See dagegen lag es im eigenen Interesse der Mannschaft, den Anführern gehorsam zu sein.

9. πλείστοι καὶ τάχιστα — S. zu VI, 5, 37. — εὐθαρσεστάτους — Man könnte das Adverb. erwarten; doch vgl. V, 3, 3 ἡσυχὸι πορευόμενοι, wofür nachher ἡσυχῇ, § 4 ἀνεχώρουν ἡσυχὸι. Anab. VI, 5, 11 οἱ μὲν ἡσυχὸι προῆγον. Kyrop. V, 3, 55 ἡσυχὸς κατεσθεατο τὰς τάξεις. VI, 2, 12 ἡσυχαιτεροὶ ἢ ὡς εἰώθεσαν διεφοῦσαν.

10. ἄπαξ ἠττήθησαν — bei Leuktra, welcher Niederlage bald die Verheerung Lakoniens folgte.

γῆν ἐπιμελεῖσθαι; ἐγὼ μὲν οὖν, ὥσπερ τῇ βουλῇ προβεβουλευται, ταῦτα εἰρηκὰ τε καὶ συμφωρώτατα ἠγοῦμαι ἀμφοῖν εἶναι· ὑμεῖς δὲ εὐτυχοῖτε τὰ κράτιστα πᾶσιν ἡμῖν βουλευσάμενοι.

Ὁ μὲν ταῦτ' εἶπεν. οἱ δ' Ἀθηναῖοί τε καὶ οἱ τῶν Λακεδαιμονίων παρόντες ἐπήνεσαν ἀμφοτέροι ἰσχυρῶς τὸν λόγον αὐτοῦ. Κηφισόδοτος δὲ παρελθὼν, Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἔφη, οὐκ αἰσθάνεσθε ἑξαπατώμενοι· ἀλλ' ἐὰν ἀκούσητέ μου, ἐγὼ ὑμῖν αὐτίκα μάλα ἐπιδείξω. ἤδη γὰρ ἠγγήσεσθε κατὰ θάλατταν· Λακεδαιμόνιοι δὲ ὑμῖν ἐὰν συμμαχῶσι, δῆλον ὅτι πέμψουσι τοὺς μὲν τριηράρχους Λακεδαιμονίους καὶ ἴσως τοὺς ἐπιβάτας, οἱ δὲ ναῦται δῆλον ὅτι ἔσονται ἢ εἰλωτες ἢ μισθοφόροι. οὐκοῦν ὑμεῖς μὲν τούτων ἠγγήσεσθε. οἱ δὲ 13 Λακεδαιμόνιοι ὅταν παραγγείλωσιν ὑμῖν κατὰ γῆν στρατιάν, δῆλον ὅτι πέμψετε τοὺς ὀπλίτας καὶ τοὺς ἱππέας. οὐκοῦν οὕτως ἐκείνοι μὲν ὑμῶν αὐτῶν γίνονται ἠγεμόνες, ὑμεῖς δὲ τῶν ἐκείνων δούλων καὶ ἐλαχίστου ἀξίων. ἀπόκριναι δέ μοι, ἔφη, ὦ Λακεδαιμόνιε Τιμόκρατες, οὐκ ἄρτι ἔλεγες ὡς ἐπὶ τοῖς ἴσοις καὶ ὁμοίοις ἦκοις τὴν συμμαχίαν ποιούμενος; Εἶπον ταῦτα. Ἔστιν οὖν, ἔφη ὁ Κηφισόδοτος, 14 ἰσαίτερον ἢ ἐν μέρει μὲν ἑκατέρους ἠγεῖσθαι τοῦ ναυτικοῦ, ἐν μέρει δὲ τοῦ πεζοῦ, καὶ ὑμᾶς τε, εἴ τι ἀγαθόν ἐστιν ἐν τῇ κατὰ θάλατταν ἀρχῇ, τούτων μετέχειν, καὶ ἡμᾶς ἐν τῇ κατὰ γῆν; ἀκούσαντες ταῦτα οἱ Ἀθηναῖοι μετεπέσθησαν καὶ ἐψηφίσαντο κατὰ πενθήμερον ἑκατέρους ἠγεῖσθαι.

12. Κηφισόδοτος — wohl der Redner aus dem Demos Κεραμεῖς, von dem Demosth. geg. Leptin. 150 sagt: οὗτός ἐστιν οὐδένος ἦττον τῶν λεγόντων δεινὸς εἰπεῖν. — ἤδη — nun also, d. h. nach dem, was vom Rate vorgeschlagen und vom Prokles befürtwortet ist. — ἐπιβάτας — S. zu V, 1, 11.

13. τοὺς ὀπλίτας καὶ τοὺς ἱππέας — die aus athenischen Bürgern bestanden; daher nachher ὁμῶν αὐτῶν γίνονται ἠγεμόνες. — ἐκείνων — abhängig von δούλων. S. zu II, 2, 9. — ποιούμενος — Das Präsens statt

des erwarteten Futurs; damit beschäftigt, das Bündnis zu schließen. Vgl. zu 4, 5. — Εἶπον ταῦτα — Antwort des Timokrates.

14. ἰσαίτερον — was der gleichen Stellung mehr angemessen ist. Die seltene Komparativform auch Thukyd. VIII, 89, 2. — ἐν μέρει — der Reihe nach, abwechselnd. Vgl. zu II, 1, 5. — τούτων — vertritt den kollektiven Ausdruck εἴ τι ἀγαθόν. Vgl. Oekon. 7, 37 ὅς ἂν κάμνη τῶν οἰκτιῶν, τούτων σοι ἐπιμελητέον πάντων ὅπως θεραπύεται.

- 15 *Στρατευομένων δ' ἀμφοτέρων αὐτῶν καὶ τῶν συμμάχων εἰς Κόρινθον ἔδοξε κοινῇ φυλάττειν τὸ Ὀνειον. καὶ ἐπεὶ ἐπορεύοντο οἱ Θηβαῖοι καὶ οἱ σύμμαχοι παραταξάμενοι ἐφύλακτον ἄλλοι ἄλλοθι τοῦ Ὀνειοῦ, Λακεδαιμόνιοι δὲ καὶ Πελλήνηες κατὰ τὸ ἐπιμαχώτατον. οἱ δὲ Θηβαῖοι καὶ οἱ σύμμαχοι ἐπεὶ ἀπείχον τῶν φυλαττόντων τριάκοντα στάδια, κατεστρατοπεδεύσαντο ἐν τῷ πεδίῳ. συντεκηραμένοι δὲ ἦνικ' ἂν ᾤοντο ὀρηθέντες κατανύσαι, ἅμα κνέφα πρὸς τὴν*
- 16 *τῶν Λακεδαιμονίων φυλακὴν ἐπορεύοντο. καὶ μέντοι οὐκ ἐφείσθησαν τῆς ὄρας, ἀλλ' ἐπιπίπτουσι τοῖς Λακεδαιμονίοις καὶ τοῖς Πελλήνευσιν ἦνικα αἱ μὲν νυκτεριναὶ φυλακαὶ ἤδη ἔληγον, ἐκ δὲ τῶν στιβάδων ἀνίσταντο ὅποι ἐδεῖτο ἕκαστος. ἐνταῦθα οἱ Θηβαῖοι προσπεσόντες ἔβαιον παρεσκευασμένοι ἀπαρασκευάστους καὶ συντεταγμένοι ἀσυντάκτους. ὡς δὲ οἱ σωθέντες ἐκ τοῦ πράγματος ἀπέφυγον ἐπὶ τὸν ἐγγύτατα λόφον, ἔξὸν τῷ Λακεδαιμονίων πολεμάρχῳ λαβόντι ὀπόσους μὲν ἐβούλετο τῶν συμμάχων ὀπλίτας, ὀπόσους δὲ πελταστὰς, κατέχειν τὸ χωρίον, καὶ γὰρ τὰ ἐπιτήδεια ἔξην ἀσφαλῶς ἐκ Κερχρειῶν κομίζεσθαι, οὐκ ἐποίησε ταῦτα, ἀλλὰ μάλιστ' ἀπορούντων τῶν Θηβαίων πῶς χρῆ ἐκ τοῦ πρὸς Σικυῶνα βλέποντος καταβῆναι ἢ πάλιν ἀπελθεῖν, σπονδὰς ποιησάμενος, ὡς τοῖς πλείστοις ἰδόκει, πρὸς Θηβαίων μᾶλλον ἢ πρὸς ἑαυτῶν, οὕτως ἀπῆλθε καὶ τοὺς μεθ' αὐτοῦ ἀπήγαγεν.*
- 18 *Οἱ δὲ Θηβαῖοι ἀσφαλῶς καταβάντες καὶ συμμιζαντες τοῖς ἑαυτῶν συμμάχοις, Ἀρχάσι τε καὶ Ἀργείοις καὶ Ἡλείοις, εὐθύς μὲν προσέβαλον πρὸς Σικυῶνα καὶ Πελλήνην· στρα-*

15. τὸ Ὀνειον — S. VI, 5, 51. Sie besetzten die befestigte Linie von Kenchrae nach Lechaeon. Diodor XV, 68. — *κατανύσαι* — S. zu V, 4, 20. — *ἅμα κνέφα* — bei Beginn der Morgendämmerung. In dem poetischen Ausdrucke, der sich auch Kyrop. IV, 2, 15, Anab. IV, 5, 9 findet, fehlt der Artikel wie in *ἅμ' ἡμέρα, ἅμα ἔφ, ἅμα ἦε*.

16. ὅποι ἐδεῖτο — S. zu II, 4, 6.

17. ἐκ τοῦ πράγματος — d. i. aus dem Kampfgetümmel.

Vgl. IV, 4, 4. Nach Diodor XV, 68 hätte Epaminondas, der die Thebaner führte, durch einen heftigen Kampf den Durchzug erzwungen. — *ἐκ τοῦ* — *βλέποντος* — auf der Seite des Gebirges, die nach Sikyon, d. i. die nach dem Peloponnes zu lag. Vgl. 2, 6. — *πρὸς Θηβαίων* — zum Vortheil der Thebaner. — *ἑαυτῶν* — S. zu IV, 8, 24.

18. Σικυῶνα — Die Stadt schloß sich nach Diodor XV, 69 gezwungen den Thebanern an. Nach 3, 2 scheint dieser Anschluß, der

τευσάμενοι δὲ εἰς Ἐπίδαυρον ἐδήωσαν αὐτῶν πᾶσαν τὴν χώραν. ἀναχωροῦντες δὲ ἐκείθεν μάλιστ' πάντων ὑπεροπτικῶς τῶν ἐναντίων, ὡς ἐγένοντο ἐγγὺς τοῦ τῶν Κορινθίων ἄστεως, δρόμῳ ἐφέροντο πρὸς τὰς πύλας τὰς ἐπὶ Φλιούντα ἰόντι, ὡς εἰ ἀνεφωγμένοι τύχοιεν, εἰσπεσοῦμενοι. ἐβοηθήσαντες δὲ τινες 19 φίλοι ἐκ τῆς πόλεως ἀπαντῶσι τῶν Θηβαίων τοῖς ἐπιλέτοις οὐδὲ τέτταρα πλέθρα ἀπέχουσι τοῦ τείχους· καὶ ἀναβάτες ἐπὶ τὰ μνήματα καὶ τὰ ὑπερέχοντα χωρία, βάλλοντες καὶ ἀκουτίζοντες ἀποκτείνουσι τῶν πρώτων καὶ μάλιστ' συχνούς, καὶ τρεψάμενοι ἐδίωκον ὡς τρία ἢ τέτταρα στάδια. τούτου δὲ γενομένου οἱ Κορινθιοὶ τοὺς νεκροὺς πρὸς τὸ τείχος ἔλκυσαντες καὶ ὑποσπόνδους ἀποδόντες τρόπαιον ἔστησαν. καὶ ταύτη μὲν ἀνεψύχθησαν οἱ τῶν Λακεδαιμονίων σύμμαχοι.

Ἄμα δὲ δὴ πεπραγμένων τούτων καταπλεῖ Λακεδαιμονίους 20 ἢ παρὰ Διονυσίου βοήθεια, τριήρεις πλέον ἢ εἰκοσιν ἦγον δὲ Κελτούς τε καὶ Ἴβηρας καὶ Ἰππεῖς ὡς πεντήκοντα. τῇ δ' ὕστερατα οἱ Θηβαῖοι τε καὶ οἱ ἄλλοι αὐτῶν σύμμαχοι διαταξάμενοι καὶ ἐμπλήσαντες τὸ πεδίον μέχρι τῆς θαλάττης καὶ μέχρι τῶν ἐχομένων τῆς πόλεως γηλόφων ἐφθιμον εἰ τι χρήσιμον ἦν ἐν τῷ πεδίῳ. καὶ οἱ μὲν τῶν Ἀθηναίων καὶ οἱ τῶν Κορινθίων Ἰππεῖς οὐ μάλιστ' ἐπλησίαζον τῷ στρατεύματι, ὀρῶντες ἰσχυρὰ καὶ πολλὰ τάντίπαλα· οἱ δὲ παρὰ τοῦ 21 Διονυσίου Ἰππεῖς, ὅσοι περ ἦσαν, οὗτοι διεσκευασμένοι ἄλλος ἄλλῃ παραθέοντες ἠκόντιζόν τε προσελαύνοντες, καὶ ἐπεὶ ὄρωρον ἐπ' αὐτούς, ἀνεχώρουν, καὶ πάλιν ἀναστρέφοντες ἠκόντιζον. καὶ ταῦτα ἅμα ποιοῦντες κατέβαινον ἀπὸ τῶν ἵππων καὶ ἀνεπαύοντο. εἰ δὲ καταβεβηκόσιν ἐπελαύνοιέν τινες, εὐπετῶς ἀναπηδῶντες ἀνεχώρουν. εἰ δ' αὖ τινες διώξειαν αὐτοὺς πολὺ ἀπὸ τοῦ στρατεύματος, τούτους, ὅποτε ἀποχωροῖεν,

auch aus § 44 ersichtlich ist, durch eine förmliche Abstimmung der Bürger beschlossen worden zu sein. — *αὐτῶν* — d. i. der Epidaurier. — *πάντων* — τῶν ἐναντίων — objektiver Genetiv abhängig von *ὑπεροπτικῶς*. Vgl. zu V, 4, 25. — *τὰς ἐπὶ Φλιούντα ἰόντι* — das Thor, welches man passiert, wenn man nach Phlius geht. Vgl. Thukyd. II, 96 ἀνίστησι τοὺς ὑπερβάντι Αἰμον Γέτας.

ΞΕΝΟΦ. ΓΡ. ΓΕΩΓ. II.

19. φίλοι — Nach Diodor XV, 96 waren es Athener unter Chabrias. — *μνήματα* — S. zu III, 2, 14 und VI, 2, 20. — *καὶ μάλιστ' συχνούς* — und zwar sehr viele. Vgl. zu II, 4, 2.

20. Ἄμα — τούτων — S. zu III, 1, 20. — *αὐτῶν* — S. zu III, 4, 12.

21. ὄρωρον — nämlich die Thebaner.

ἐπικείμενοι καὶ ἀκοντίζοντες δεινὰ εἰργάζοντο καὶ πᾶν τὸ στρατεύμα ἠνάγκαζον ἑαυτῶν ἕνεκα καὶ προιέναι καὶ ἀναχω-
 22 ρεῖν. μετὰ ταῦτα μέντοι οἱ Θηβαῖοι μείναντες οὐ πολλὰς
 ἡμέρας ἀπῆλθον οἰκαδε, καὶ οἱ ἄλλοι δὲ ἕκαστος οἰκαδε. ἐκ
 δὲ τούτου ἐμβάλλουσιν οἱ παρὰ Διονυσίου εἰς Σικυῶνα, καὶ
 μάχη μὲν νικῶσι τοὺς Σικωνίους ἐν τῷ πεδίῳ, καὶ ἀπέκτει-
 ναν περὶ ἑβδομήκοντα· Δίρας δὲ τείχος κατὰ κράτος αἰροῦσι.
 καὶ ἡ μὲν παρὰ Διονυσίου πρώτη βοήθεια ταῦτα πράξασα
 ἀπέπλευσεν εἰς Συρακούσας. Θηβαῖοι δὲ καὶ πάντες οἱ ἀπο-
 σιάντες ἀπὸ Λακεδαιμονίων μέχρι μὲν τούτου τοῦ χρόνου
 ὁμοθυμαδὸν καὶ ἔπραττον καὶ ἐστρατεύοντο ἠγωνιμένων Θη-
 23 βαίων. ἐγγενόμενος δὲ τις Λυκομήδης Μαντινεὺς, γένει τε
 οὐδενὸς ἐνδεῆς χρημασί τε προήκων καὶ ἄλλως φιλότιμος,
 οὗτος ἐνέπλησε φρονήματος τοὺς Ἀρκάδας, λέγων ὡς μόνους
 μὲν αὐτοῖς πατρίς Πελοπόννησος εἴη, μόνου γὰρ αὐτόχθονες
 ἐν αὐτῇ οἰκοῦεν, πλείστον δὲ τῶν Ἑλληνικῶν φύλον τὸ Ἀρκα-
 δικὸν εἶη καὶ σώματα ἐργρατέστατα ἔχει. καὶ ἀλκιμωτάτους
 δὲ αὐτοὺς ἀπεδείκνυε, τεκμήρια παρεχόμενος ὡς ἐπικουρῶν
 ὁπότε δεηθεῖεν τινες, οὐδένας ἠροῦντο ἀντ' Ἀρκάδων. ἔτι

22. οἰκαδῆς — οἰκαδε — S. zu IV, 5, 17. — ἕκαστος — S. zu IV, 8, 15. — εἰς Σικυῶνα — in das Gebiet von Sikyon. Vgl. IV, 4, 15. — νικῶσι — ἀπέκτειναν — Zu beachten ist der Wechsel der Tempora. — Δίρας — nach anderer Lesart Γέρας, sonst nicht bekannt. Vgl. E. Curtius, Peloponnes II S. 504 u. 586. — τείχος — bedeutet hier wohl nur ein Kastell. Vgl. IV, 5, 5. — ἡ — πρώτη βοήθεια — Schon im J. 373 hatte Dionysios eine Flotte von zehn Schiffen geschickt, die aber vom Iphikrates genommen worden war, ehe sie sich an den Kämpfen hatte beteiligen können. S. VI, 2, 33 ff. — ἀπέπλευσεν — gegen Ende des Sommers. Diodor XV, 70.

23. οὐδενὸς ἐνδεῆς — keinem nachstehend. Man erwartet den Komparativ wie IV, 1, 6; doch vgl. Thukyd. I, 70 τὸ δὲ ὑμέτερον (ἐστὶ) τῆς δυνάμεως ἐνδοῦ πράξει. Eurip. Herakleid. 170 καὶ τοῦτο πολλῶ τοῦ παρόντος ἐνδεῆς. In

gleichem Sinne das Verbum ἐπι-
 δεύομαι bei Homer II, ε, 636 und
 ω, 385. — προήκων — hervor-
 ragend. Vgl. Thukyd. II, 34 ὅς
 ἂν — ἀξιώματι προήκη, Aelian
 bei Suidas unter Προήματα: Καὶ
 πᾶσι τυράννοις καὶ τοῖς ἐπὶ μέγα
 πλοῦτον προήκονσι. — μόνου —
 οἰκοῦεν — S. zu III, 2, 23. —
 αὐτόχθονες — Herod. VIII, 73
 Οἰκίει δὲ τὴν Πελοπόννησον ἔθνεα
 ἑπτὰ, τούτων δὲ τὰ μὲν δύο
 αὐτόχθονα ἕντα κατὰ χώραν
 ἴδονται νῦν τε καὶ τὸ πάλαι
 οἰκοῦν, Ἀρκάδες τε καὶ Κυνοῦριοι.
 Vgl. II, 171. Thukyd. I, 2.
 Apollon. Rhod. IV, 264 Ἀρκάδες
 οἱ καὶ πρόσθε Σεληνάης ὑδρόνται
 ζῶειν. — πλείστον φύλον —
 Dies bestätigt Polyb. II, 38; IV,
 32. — ὡς ἐπικουρῶν — Ἀρκάδων
 — Die Arkader haben allerdings
 von alten Zeiten her in so großer
 Menge im Auslande als Söldner
 gedient, daß sie sprichwörtlich für
 solche wurden, die ihre Kraft
 zum Nutzen anderer verwendeten
 (Apostol. Ἀρκάδας μιμούμενος

δὲ οὔτε Λακεδαιμονίους πώποτε ἄνευ σφῶν ἐμβαλεῖν εἰς τὰς
 Ἀθήνας οὔτε νῦν Θηβαίους ἐλθεῖν ἄνευ Ἀρκάδων εἰς Λακε-
 24 δαίμονα. εἰν οὖν σωφρονῆτε, τοῦ ἀκολουθεῖν ὅποι ἂν τις
 παρακαλῆ φείσεσθε· ὡς πρότερόν τε Λακεδαιμονίοις ἀκο-
 λουθοῦντες ἐκείνους ἠξήσατε, νῦν δέ, ἂν Θηβαίοις εἰκῆ ἀκο-
 λουθῆτε καὶ μὴ κατὰ μέρος ἠγείσθαι ἀξιώτε, ἴσως τάχα τού-
 τούς ἄλλους Λακεδαιμονίους εὐρήσετε. οἱ μὲν δὲ Ἀρκάδες
 ταῦτα ἀκούοντες ἀνεφυσῶντό τε καὶ ὑπερεφίλουν τὸν Λυκο-
 μῆδην καὶ μόνου ἄνδρα ἠροῦντο· ὥστε ἄρχοντας ἔτατον
 οὐσίτινας ἐκείνος κελύοι. καὶ ἐκ τῶν συμβαινόντων δὲ ἔργων
 ἐμεγαλύνοντο οἱ Ἀρκάδες· ἐμβαλόντων μὲν γὰρ εἰς Ἐπίδαν-
 25 ρον τῶν Ἀργείων καὶ ἀποκλεισθέντων τῆς ἐξόδου ὑπὸ τε
 τῶν μετὰ Χαβρίου ξένων καὶ Ἀθηναίων καὶ Κορινθίων, βοη-
 θήσαντες μάλα πολιορκουμένους ἐξελύσαντο τοὺς Ἀργείους,
 οὐ μόνου τοῖς ἀνδράσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς χωρίοις πολεμίοις
 χροῖμενοι. στρατευσάμενοι δὲ καὶ εἰς Ἀσίην τῆς Λακαίνης
 ἐνίκησάν τε τὴν τῶν Λακεδαιμονίων φρουρὰν καὶ τὸν Γερά-
 νορα τὸν πολέμαρχον Σπαρτιάτην γεγεννημένον ἀπέκτειναν καὶ
 τὸ προάστιον τῶν Ἀσιναίων ἐπόρθησαν. ὅπου δὲ βουλη-
 θεῖεν ἐξελθεῖν, οὐ νύξ, οὐ χειμῶν, οὐ μήκος ὁδοῦ, οὐκ ὄρη
 δύσβατα ἀπεκόλυνεν αὐτοῖς· ὥστε ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ πολὺ
 26 φθόνως καὶ οὐκέτι φιλικῶς εἶχον πρὸς τοὺς Ἀρκάδας. οἱ

ἐπὶ τῶν ἄλλοις τάλαιπωρόντων)
 und daß Hermippos bei Athen. I
 S. 37¹ bei der Aufzählung der
 Gegenstände, die aus andern Län-
 dern vorzugsweise bezogen werden,
 auch nennt ἀπὸ Ἀρκάδας ἐπικου-
 ρου. Vgl. auch Anab. VI, 2, 10.
 Thukyd. VII, 57. — εἰς τὰς
 Ἀθήνας — d. i. εἰς τὴν Ἀττικὴν.
 S. zu IV, 4, 16.

24. εἰν σωφρονῆτε — Über-
 setzung aus der indirekten in die
 direkte Rede. Vgl. I, 1, 28. —
 φείσεσθε — ihr werdet be-
 hutsamer zu Werke gehen,
 ablassen; vgl. Kyrop. I, 6, 86 μὴ
 φείσθαι εἰ τι ἐχρὶς διδάσκειν. —
 πρότερόν τε — νῦν δέ — S. zu
 VI, 5, 30. — κατὰ μέρος — S.
 zu II, 1, 5. — ἴσως τάχα — Die
 Verbindung der synonymen Par-

tikeln ist in umgekehrter Folge
 häufiger. Thukyd. VI, 10. Platon
 Sophist. S. 247^a. Demosth. geg.
 Meid. 18 und öfter. Vgl. auch die
 Verbindung ὁμῶς μέντοι V, 3, 19;
 4, 51; πάλιν αὖ zu VII, 4, 1.

25. τῆς Λακαίνης — sehr
 selten wie hier als Name des Lan-
 des statt τῆς Λακωνικῆς gebraucht;
 so bei Euripid. Androm. 151; 194.
 Herod. VII, 235. — Σπαρτιάτην
 γεγεννημένον — Das Participle γεγε-
 νημένος steht hier sehr eigentüm-
 lich für ὄντα, wie überhaupt der
 ganze Zusatz schwer erklärlich ist;
 denn daß dadurch, wie Schneider
 meint, das Verdienst der Arkader als
 bedeutender dargestellt werden soll,
 als wenn Geranos ein Lakedämonier
 oder Asinäer gewesen, ist kaum
 denkbar. — ὅπου — S. zu III, 3, 6.

γε μὴν Ἕλαιοι ἐπεὶ ἀπαιτοῦντες τὰς πόλεις τοὺς Ἀρκάδας, ὡς ὑπὸ Λακεδαιμονίων ἀφηρέθησαν, ἐγνώσαν αὐτοὺς τοὺς μὲν ἑαυτῶν λόγους ἐν οὐδενὶ λόγῳ ποιουμένους, τοὺς δὲ Τριφυλίους καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἀπὸ σφῶν ἀποστάτας περὶ παντὸς ποιουμένους, ὅτι Ἀρκάδες ἔφασαν εἶναι, ἐκ τούτων αὐτῶν καὶ οἱ Ἕλαιοι δυσμενῶς εἶχον πρὸς αὐτούς.

27 Οὕτω δ' ἐκάστων μέγα ἐφ' ἑαυτοῖς φρονοῦντων τῶν συμμάχων, ἔρχεται Φιλίσκος Ἀβυδηρὸς παρ' Ἀριοβαρζάνους χρήματα ἔχων πολλά. καὶ πρῶτα μὲν εἰς Δελφοὺς συνήγαγε περὶ εἰρήνης Θηβαίους καὶ τοὺς συμμάχους καὶ τοὺς Λακεδαιμονίους. ἐκεῖ δὲ ἐλθόντες τῷ μὲν θεῷ οὐδὲν ἐκοινώσαντο ὅπως ἂν ἡ εἰρήνη γένοιτο, αὐτοὶ δὲ ἐβουλεύοντο. ἐπεὶ δὲ οὐ συνέχωρον οἱ Θηβαῖοι Μεσσήνην ὑπὸ Λακεδαιμονίοις εἶναι, ξενικὸν πολὺ συνέλεγε τὸν Φιλίσκος, ὅπως πολεμοίῃ μετὰ Λακεδαιμονίων.

28 Τούτων δὲ πραττομένων ἀφικνεῖται καὶ ἡ παρὰ Διονυσίου δευτέρα βοήθεια. λεγόντων δὲ Ἀθηναίων μὲν, ὡς χρεῶν εἴη αὐτοὺς ἰέναι εἰς Θετταλίαν τὰναντία Θηβαίους, Λακεδαιμονίων δὲ, ὡς εἰς τὴν Λακωνικὴν, ταῦτα ἐν τοῖς συμμάχοις ἐνίκησεν. ἐπεὶ δὲ περιέπλευσαν οἱ παρὰ Διονυσίου εἰς Λακεδαίμονα, λαβὼν αὐτοὺς ὁ Ἀρχίδαμος μετὰ τῶν πολιτικῶν ἐστρατεύετο. καὶ Καρύας μὲν ἐξαιρεῖ κατὰ κράτος, καὶ ὄσους

26. τὰς πόλεις — S. zu III, 2, 30. — Ἀρκάδες ἔφασαν εἶναι — Die Zusammengehörigkeit von Triphylien mit Arkadien zeigt sich auch in der Genealogie der Stammheroen: Polyb. IV, 77 ἢ (Τριφυλία) τῆς μὲν προσηγορίας τέτυχε ταύτης ἀπὸ Τριφυλίου τοῦ τῶν Ἀρκάδων παίδων ἐνός.

27. Ἀριοβαρζάνους — Statthalter des persischen Königs in Phrygien. Vgl. V, 1, 28. — ἐκοινώσαντο — S. zu 2, 20 und über ὅπως mit dem Optativ. potential. zu III, 2, 1. — Μεσσήνην — Dafs Epaminondas bei seinem ersten Zug in den Peloponnes den Messeniern die Selbstständigkeit verschafft und namentlich durch den Bau der Hauptstadt Messene gesichert hatte, ist von Xenophon nicht erwähnt worden. S. Diodor XV, 66. — ξενικὸν

πολὺ — nach Diodor XV, 70 zweitausend Mann, die er auch mit Sold versah; zu diesem Zweck war wohl das oben erwähnte Geld bestimmt, das er mitgebracht hatte.

28. χρεῶν εἴη — auch Kyrop. VI, 2, 24. Vgl. zu I, 6, 32. — αὐτοὺς — d. i. die vom Dionysios geschickten Truppen. — τὰναντία Θηβαίοις — Die thessalischen Städte hatten in Theben um Hilfe gegen den Alexander von Pherae (s. VI, 4, 34) gebeten, und Pelopidas, von den Thebanern dorthin geschickt, hatte mit solchem Erfolge gekämpft, dafs Alexander um Frieden bitten mußte. Seitdem war der thebanische Einfluß in Thessalien groß, ja sogar auch in Makedonien geltend gemacht worden. Diodor XV, 67. Plutarch Pelop. 26. — Καρύας — S. VI,

ζῶντας ἔλαβεν, ἀπέσφαξεν· ἐκείθεν δὲ εὐθὺς στρατευσάμενος εἰς Παρρασίους τῆς Ἀρκადίας μετ' αὐτῶν ἐδήγον τὴν χώραν. ἐπεὶ δ' ἐβοήθησαν οἱ Ἀρκάδες καὶ οἱ Ἀργεῖοι, ἐπαναχωρήσας ἐστρατοπεδεύσατο ἐν τοῖς ὑπὲρ Μηδίας γηλόφοις. ἐνταῦθα δ' ὄντος αὐτοῦ Κισσίδας ὁ ἄρχων τῆς παρὰ Διονυσίου βοήθειας ἔλεγεν, ὅτι ἐξήκοι αὐτῷ ὁ χρόνος, ὃς εἰρημένος ἦν παραμένειν. καὶ ἅμα ταῦτ' ἔλεγε καὶ ἀπῆει τὴν ἐπὶ Σπάρτης. ἐπεὶ δὲ ἀποπορευόμενον ὑπετίμοντο αὐτὸν οἱ 29 Μεσσήνιοι ἐπὶ στενὸν τῆς ὁδοῦ, ἐνταῦθα δὲ ἐπεμπευ ἐπὶ τὸν Ἀρχίδαμον καὶ βοηθεῖν ἐκέλευε· κἀκείνος μέντοι ἐβοήθει. ὡς δ' ἐγένοντο ἐν τῇ ἐπ' Εὐτροησίους ἐκτροπῇ, οἱ μὴν Ἀρκάδες καὶ Ἀργεῖοι προσέβαινον εἰς τὴν Λάκωναν, καὶ οὗτοι ὡς ἀποκλείουσαι αὐτὸν τῆς ἐπ' οἶκον ὁδοῦ. ὁ δὲ, οὐπὲρ ἐστὶ χωρίον ἐπίπιδον ἐν ταῖς συμβολαῖς τῆς τε ἐπ' Εὐτροησίων καὶ τῆς ἐπὶ Μηδίας ὁδοῦ, ἐνταῦθα ἐκβάς παρετάξατο ὡς μαχόμενος. ἔφασαν δ' αὐτὸν καὶ πρὸ τῶν λόγων παριόντα τοιάδε 30 παρακελεύεσθαι· Ἄνδρες πολῖται, νῦν ἀγαθοὶ γενόμενοι ἀναβλέψωμεν ὀρθοῖς ὄμμασιν· ἀποδοῶμεν τοῖς ἐπιγυνομένοις τὴν πατρίδα οἴαντες παρὰ τῶν πατέρων παρελάβομεν. πανσάμεθα αἰσχυνόμενοι καὶ παῖδας καὶ γυναῖκας καὶ πρεσβυτέρους καὶ ξένους, ἐν οἷς πρόσθεν γε πάντων τῶν Ἑλλήνων

δ, 26. — ὑπὲρ Μηδίας — Dieser Ort ist sonst nicht bekannt. — ἐξήκοι — verfloßen wäre, δ, 18. Anab. VI, 3, 26 ἐπεὶ δὲ οὐκ ἀφίκασθε, ὁ δὲ χρόνος ἐξῆκεν. — ὃς εἰρημένος ἦν παραμένειν — ὃν παραμένειν εἰρητο. Kyrop. VI, 2, 38 ἦν δὲ τις καὶ ἔμπορος βούληται ἵππασθαι πωλεῖν τι βουλόμενος, τῶν μὲν προεἰρημένων ἡμερῶν τὰ ἐπιτήδεια ἔχειν ἦν τι πολλῶν ἀλλοιοῦται, πάντων στεροῦσεται. — καὶ ἅμα ταῦτ' ἔλεγε καὶ — so wie er das gesagt hatte, ging er ab. Vgl. Herod. I, 112 ἅμα δὲ ταῦτα ἔλεγε ὁ βοσκὸς καὶ ἐκαλύψας ἀπεδείκνυε.

29. ἐπὶ στενόν — Der Accusativ ist wohl von einem in ὑποτίμνεσθαι gedachten Verbum der Bewegung veranlaßt: sie schnitten ihn ab, so dafs er nach einer Enge des Weges gedrängt wurde. Vgl. Anab. VI, 5, 25 παρηγγέλλετο δὲ

τὰ μὲν δόρατα ἐπὶ τὸν δεξιὸν ὤμον ἔχειν, die Speere an die rechte Schulter zu nehmen und dort zu halten. — ἐν τῇ ἐπ' Εὐτροησίους ἐκτροπῇ — wo ein Weg nach den Entresien, den Bewohnern einer Landschaft im südlichen Arkadien, sich abzweigt. — εἰς τὴν Λάκωναν — kann nur heißen: in der Richtung nach Lakonien, da die Schlacht in Arkadien, nicht einmal in der Nähe der lakonischen Grenze, stattfand. Man könnte vielleicht ὁδὸν zu Λάκωναν ergänzen, oder, was zweckmäßiger scheint, lesen τῆν εἰς τὴν Λάκωναν. — καὶ οὗτοι — mit Rücksicht auf ὑπετίμοντο αὐτὸν οἱ Μεσσήνιοι. — ἐκβάς — nämlich aus dem Engpasse in die offene Ebene.

30. ἔφασαν — S. zu III, 5, 21. So auch § 32. — ἀναβλέψωμεν — denn, sagt Plutarch Agesil. 33 πρότερόν γε φασιν οὐδὲ ταῖς γυ-

- 31 περιβλεπτότατοι ἦμεν. τούτων δὲ ῥηθέντων ἐξ αἰθρίας ἀστρα-
πᾶς τε καὶ βροντᾶς λέγουσιν αἰσίους αὐτῷ φανῆναι. συνέβη
δὲ καὶ πρὸς τῷ δεξιῷ κέρατι τέμενός τι καὶ ἄγαλμα Ἡρα-
κλέους, οὐ δὴ καὶ ἀπόγονος λέγεται, εἶναι. τοιγαροῦν ἐκ τού-
των πάντων οὕτω πολὺ μένος καὶ θάρρος τοῖς στρατιώταις
φασὶν ἐμπεσεῖν, ὥστε ἔργον εἶναι τοῖς ἡγεμοῖσιν ἀνεῖργειν τοὺς
στρατιώτας ὠθουμένους εἰς τὸ πρόσθεν. ἐπεὶ μέντοι ἤγειτο
ὁ Ἀρχίδαμος, ὀλίγοι μὲν τῶν πολεμίων δεξάμενοι εἰς δόρυ
32 μὲν ὑπὸ ἱππέων, πολλοὶ δὲ ὑπὸ τῶν Κελτῶν. ὡς δὲ ληξάσης
τῆς μάχης τρόπαιον ἐστήσατο, εὐθὺς ἐπεμφεν οἰκαδε ἀγγε-
λοῦντα Δημοτέλη τὸν κήρυκα τῆς τε νίκης τὸ μέγεθος καὶ
ὅτι Λακεδαιμονίων μὲν οὐδὲ εἰς τεθναίῃ, τῶν δὲ πολεμίων
παμπληθεῖς. τοὺς μέντοι ἐν Σπάρτῃ ἔφασαν ἀκούσαντας
ἀρξαμένους ἀπὸ Ἀγησίλαου καὶ τῶν γερόντων καὶ τῶν ἐφό-
ρων πάντας κλάειν. οὕτω κοινόν τι ἄρα χαρᾶ καὶ λύπη δά-
κρυά ἐστιν. ἐπὶ μέντοι τῇ τῶν Ἀρκάδων τύχῃ οὐ πολὺ τι
ἦττον Λακεδαιμονίων ἤσθησαν Θηβαῖοι τε καὶ Ἡλείοι· οὕτως
ἦδη ἦχοντο ἐπὶ τῷ φρονήματι αὐτῶν.
- 33 Συνεχῶς δὲ βουλευόμενοι Θηβαῖοι, ὅπως ἂν τὴν ἡγεμο-
νίαν λάβοιεν τῆς Ἑλλάδος, ἐνόμισαν, εἰ ἐμπειρίαν πρὸς τὸν

ναίξιν ἀντιβλέπειν τοὺς ἀνδρας
ἀσχυρομένους ἐφ' οἷς ἔπαισαν.

31. ἐξ αἰθρίας — φανῆναι
— Donner und Blitz gehören zu
den wichtigsten Zeichen, welche
die Menschen von den Göttern er-
halten. Apolog. Socrat. 12 βροντᾶς
δὲ ἀμφιέξει τις μὴ μέγιστον
οἰωνιστήριον εἶναι; Auf der rechten
Seite erscheinen sie glückverkün-
dend, und wenn sie aus heiterm
Himmel kommen, so sind sie um
so bedeutsamer, weil sie den be-
sonderen Anteil bezeugen, den die
Gottheit an dem betreffenden
Unternehmen nimmt. Vgl. Homer
II. β. 353. Od. v. 112 ff. Da von
der rechten Seite überhaupt die
glücklichen Zeichen erscheinen, so
wird auch der Zufall als bedeut-
sam angesehen, daß in der Nähe
des rechten Flügels ein Heiligtum
des Herakles war. — οὐ λέγεται
— Ein von Cobet verdächtigter

Zusatz, der allerdings einmal wegen
des λέγεται auffällig ist, für das
man wenigstens ἐπιτῆσθαι erwartet,
andererseits das mit συνέβη zu ver-
bindende εἶναι in ungewöhnlicher
Weise von dem übrigen Satze
trennt. — δεξάμενοι εἰς δόρυ
— die Feinde so nahe heran-
kommen lassen, daß man von dem
Speer Gebrauch machen kann.
Vgl. IV, 3, 17 εἰς δόρυ ἀφικό-
μενοι. II, 4, 34 εἰς χεῖρας δέχε-
σθαι. — ὑπὸ τῶν Κελτῶν —
Diese befanden sich unter den
syrakusanischen Hilfstruppen, wie
bei der ersten Anwesenheit der-
selben. S. § 20.

32. οὐδὲ εἰς τεθναίῃ — Es
ist die sogenannte thränenlose
(ἀδακρυῆς) Schlacht. Plutarch Agesil.
33. Diodor XV, 72, der den Ver-
lust der Gegner auf 10000 Mann
angibt. — ἀρξαμένους ἀπὸ

Περσῶν βασιλεία, πλεονεκτῆσαι ἂν τι ἐν ἐκείνῳ. καὶ ἐκ τού-
του παρακαλέσαντες ἤδη τοὺς συμμάχους ἐπὶ προφάσει, ὅτι
καὶ Εὐθύκλῆς ὁ Λακεδαιμόνιος εἶη παρὰ βασιλεῖ, ἀναβαίνουσι
Θηβαίων μὲν Πελοπίδας, Ἀρκάδων δὲ Ἀντίοχος ὁ παγκρατια-
στής, Ἡλείων δὲ Ἀρχίδαμος· ἠκολούθει δὲ καὶ Ἀργεῖος. καὶ
οἱ Ἀθηναῖοι ἀκούσαντες ταῦτα ἀνέπεμψαν Τιμαγόραν τε καὶ
Λέοντα. ἐπεὶ δ' ἐκεῖ ἐγένοντο, πολὺ ἐπλεονέκτει ὁ Πελοπίδας 34
παρὰ τῷ Πέρσῃ. εἶχε γὰρ λέγειν καὶ ὅτι μόνοι τῶν Ἑλλήνων
βασιλεῖ συνεμάχοντο ἐν Πλαταιαῖς, καὶ ὅτι ὕστερον οὐδεπώ-
ποτε στρατεύσαντο ἐπὶ βασιλεία, καὶ ὡς Λακεδαιμόνιοι διὰ
τοῦτο πολεμήσειαν αὐτοῖς, ὅτι οὐκ ἐθέλησαι μετ' Ἀγησί-
λάου ἐλθεῖν ἐπ' αὐτὸν οὐδὲ θῦσαι ἕασαιεν αὐτὸν ἐν Αὐλίδι
τῇ Ἀρτίμιδι, ἐνθαπερ ὅτε Ἀγαμέμνων εἰς τὴν Ἀσίαν ἐξέπλει
θύσας εἰς Τροίαν. μέγα δὲ συνεβάλλετο τῷ Πελοπίδῃ εἰς 35
τὸ τιμᾶσθαι καὶ ὅτι ἐνευικήσαν οἱ Θηβαῖοι μάχῃ ἐν Λεύκ-
τροῖς καὶ ὅτι πεπορθηκότας τὴν χώραν τῶν Λακεδαιμονίων
ἐφαίνοντο. ἔλεγε δὲ ὁ Πελοπίδας, ὅτι οἱ Ἀργεῖοι καὶ οἱ Ἀρ-
κάδες μάχῃ ἠττημένοι εἶεν ὑπὸ Λακεδαιμονίων, ἐπεὶ αὐτοὶ οὐ
παρεγένοντο. συνεμαρτύρει δ' αὐτῷ ταῦτα πάντα ὡς ἀληθῆ
λέγει ὁ Ἀθηναῖος Τιμαγόρας, καὶ ἐτιμᾶτο δευτέρως μετὰ τὸν
Πελοπίδαν· ἐκ δὲ τούτου ἐρωτώμενος ὑπὸ βασιλέως ὁ Πελο- 36
πίδας, τί βούλοιο ἐαυτῷ γραφήναι, εἶπεν, ὅτι Μεσσηνίην τε
αὐτόνομον εἶναι ἀπὸ Λακεδαιμονίων καὶ Ἀθηναίων ἀνέλκειν
τὰς ναῦς· εἰ δὲ ταῦτα μὴ πείθοντο, στρατεύειν ἐπ' αὐτούς·

Ἀγησίλαου — vom Agesilaos
an bis zu den geringsten.

33. ἐν ἐκείνῳ — Man erwartet
eine andere Präposition, etwa παρὰ
wie § 34 oder διὰ. — Ἀργεῖος
— Vielleicht auch ein Eleer (vgl.
4, 15), wenn es nicht heißen soll
ein Argiver, wobei man allerdings
den Namen oder wenigstens τις
erwartet.

34. ἐπλεονέκτει — Ausführ-
licheres s. bei Plutarch Pelop. 30.
— μόνοι — nämlich seine Mit-
bürger, die Thebaner. — συνε-
μάχοντο — στρατεύσαντο —
Über den Wechsel der Modi s. zu
III, 5, 25. — ὅτι οὐκ ἐθέλησαιεν
— Über den Optativ s. zu I, 3, 19.
— οὐδὲ θῦσαι ἕασαιεν — S.
III, 4, 3 f.

35. μέγα δὲ συνεβάλλετο κτέ.

— Plutarch a. u. O. οὐ γὰρ ἡρέμα
διήκτο τῆς Ἀσίας οὐδ' ἐπὶ μικρῶν ἢ
δόξα τῶν πρὸς Λακεδαιμονίους
ἀγόνων, ἀλλ', ὡς πρῶτος περὶ τῆς
ἐν Λεύκτροις μάχης ἐξέδραμε λόγος,
ἀεὶ τινος καινοῦ προστιθεμένου
κατορθώματος ἀξιοσημείων καὶ
ἀναβαίνουσα ποσοστάτω κατίσχυεν.
— δευτέρως μετὰ τὸν Πελο-
πίδαν — gleich nach dem Peli-
pidas, der der erste war, während
jener die zweite Stelle einnahm.
Reiche Geschenke, die Timagoras
vom Könige erhalten, zählt Plutarch
a. u. O. auf, Demosth. v. d. Trugges.
137 giebt dieselben nach der in
Athen verbreiteten Meinung auf
vierzig Talente an.

36. γραφήναι — nämlich als
Bestimmung für den beabsichtigten
Frieden. — στρατεύειν — εἶναι

εἰ τις δὲ πόλις μὴ ἐθέλοι ἀκολουθεῖν, ἐπὶ ταύτην πρῶτον
37 λέγει. γραφέντων δὲ τούτων καὶ ἀναγνωσθέντων τοῖς πρέ-
σβεσιν, εἶπεν ὁ Λέων ἀκούοντος τοῦ βασιλέως· Νῆ Δία, ὦ
Ἀθηναῖοι, ὦρα γε ὑμῖν, ὡς ἔοικεν, ἄλλον τινὰ φίλου ἀντὶ
βασιλέως ζητεῖν. ἐπεὶ δὲ ἀπήγγειλεν ὁ γραμματεὺς ἃ εἶπεν
ὁ Ἀθηναῖος, πάλιν ἐξήνεγκε προσγεγραμμένα· εἰ δέ τι δικαιο-
38 λέα διδάσκειν. ἐπεὶ δὲ ἀφίκοντο οἱ πρέσβεις οἰκάδε ἕκαστοι,
τὸν μὲν Τιμαγόραν ἀπέκτειναν οἱ Ἀθηναῖοι, κατηγοροῦντος
τοῦ Λέοντος, ὡς οὔτε συσκηροῦν ἑαυτῷ ἐθέλοι μετὰ τε Πελο-
πίδου πάντα βουλευόιτο. τῶν δὲ ἄλλων πρέσβεων ὁ μὲν Ἡλείος
Ἀρχίδαμος, ὅτι προὔτιμῆσε τὴν Ἥλιον πρὸ τῶν Ἀρκάδων,
ἐπῆρει τὰ βασιλέως, ὁ δὲ Ἀντίοχος, ὅτι ἠλαττοῦτο τὸ Ἀρκα-
δικόν, οὔτε τὰ δῶρα ἐδέξατο ἀπήγγειλέ τε πρὸς τοὺς μυρῖους,
ὅτι βασιλεὺς ἀρτοκόπους μὲν καὶ ὄσποιοὺς καὶ οἰνοχόους
καὶ θυρωροὺς παμπληθεῖς ἔχοι, ἄνδρας δὲ οἱ μάχονται ἄν
Ἑλλησι πάνν ζητῶν οὐκ ἔφη δύνασθαι ἰδεῖν. πρὸς δὲ τού-
τοις καὶ τὸ τῶν χρημάτων πλῆθος ἀλαζονείαν οἱ γε δοκεῖν
ἔφη εἶναι, ἐπεὶ καὶ τὴν ὑμνουμένην ἄν χρυσὴν πλάτανον
οὐχ ἱκανὴν ἔφη εἶναι τέττιγι σκυῶν παρέχειν.
39 Ὡς δὲ οἱ Θηβαῖοι συνεκάλεσαν ἀπὸ τῶν πόλεων ἀπασῶν
ἀκουσομένους τῆς παρὰ βασιλέως ἐπιστολῆς καὶ ὁ Πέρσης ὁ

— Als Subjekt ist zu denken man; abhängig sind die Infinitive von dem bei *οἱ* aus der Frage zu ergänzenden *βούλοιο* γραφῆναι. Vgl. I, 5, 6. — Über *πρῶτον* s. zu V, 4, 37.

37. τοῦ βασιλέως — Der Artikel steht gegen den gewöhnlichen Gebrauch, nach welchem der Perserkönig *βασιλεὺς* genannt wird, auch Anab. II, 4, 4; 5, 38. Thukyd. VIII, 47. — ἀπήγγειλεν — verdolmetschte dem Könige. — ἐξήνεγκε — Der Sinn dieses Wortes ist nicht ganz klar; wahrscheinlich heißt es: er brachte die Urkunde aus dem Kabinet des Königs, in welches derselbe sich nach der Vorlesung zurückgezogen, wieder vor. — προσγεγραμμένα — Der Zusatz bestand in den nächstfolgenden Worten. Daß der Friedensvertrag noch andere Bestimmungen als die eben angegebenen For-

derungen des Pelopidas enthielt, ergibt sich aus dem Folgenden.

38. προὔτιμῆσε — nämlich *βασιλεὺς*. — τὰ δῶρα — die Geschenke, welche, wie üblich (daher der Artikel), der König den Gesandten gab. — τοὺς μυρῖους — die Bundesversammlung, welche die Angelegenheiten Arkadiens leitete. S. Diodor XV, 59. — οἱ = ἑαυτῷ, ist hier wie das folgende *γέ* zeigt, zu betonen, während es sonst bei den Attikern fast nur enklitisch gebraucht wird. Wie hier auch Anab. I, 1, 8. De rep. Athen. 2, 17. Platon Gastm. S. 174^c. — τὴν ὑμνουμένην χρυσὴν πλάτανον — Diese Platane, so wie ein goldner Weinstock waren einst dem Dareios von Pythios, einem sehr reichen Lyder, geschenkt worden. Herod. VII, 27. — ἄν — mit *ἱκανὴν εἶναι* zu verbinden.

39. ὁ Πέρσης — Auch im J. 387

φέρων τὰ γράμματα δεῖξας τὴν βασιλέως σφραγίδα ἀνέγνω
τὰ γεγραμμένα, οἱ μὲν Θηβαῖοι ὁμνύναι ταῦτα ἐκέλευον βασι-
λεὶ καὶ ἑαυτοῖς τοὺς βουλομένους φίλους εἶναι, οἱ δὲ ἀπὸ τῶν
πόλεων ἀπεκρίναντο, ὅτι οὐκ ὁμοῦμενοι ἀλλ' ἀκουσόμενοι πεμ-
φθείρησαν· εἰ δέ τι ὄρκων δεοῖντο, πρὸς τὰς πόλεις πέμπειν
ἐκέλευον. ὁ μὲντοι Ἀρκὰς Ἀνκομήδης καὶ τοῦτο ἔλεγεν, ὅτι
οὐδὲ τὸν σύλλογον ἐν Θήβαις δεοὶ εἶναι, ἀλλ' ἐνθα ἂν ἦ ὁ
πόλεμος. χελευπόντων δ' αὐτῷ τῶν Θηβαίων καὶ λεγόντων,
ὡς διασφείροι τὸ συμμαχικόν, οὐδ' εἰς τὸ συνέδριον ἤθελε
καθίξειν, ἀλλ' ἀπιὼν ὄχετο καὶ μετ' αὐτοῦ πάντες οἱ ἐξ Ἀρ-
καδίας πρέσβεις. ὡς δ' ἐν Θήβαις οὐκ ἠθέλησαν οἱ συνελ- 40
θόντες ὁμόσαι, ἐπεμπον οἱ Θηβαῖοι πρέσβεις ἐπὶ τὰς πόλεις,
ὁμνύναι κελεύοντες ποιῆσειν κατὰ τὰ βασιλέως γράμματα,
νομίζοντες ὀκνήσειν μίαν ἐκάστην τῶν πόλεων ἀπεχθάνεσθαι
ἅμα ἑαυτοῖς τε καὶ βασιλεῖ. ἐπεὶ μὲντοι εἰς Κόρινθον πρῶτον
αὐτῶν ἀφικομένων ὑπέστησαν οἱ Κορινθιοὶ καὶ ἀπεκρίναντο,
ὅτι οὐδὲν δεοῖντο πρὸς βασιλέα κοινῶν ὄρκων, ἐπικολούθησαν
καὶ ἄλλαι πολλαὶ πόλεις κατὰ ταῦτα ἀποκρινόμεναι. καὶ αὕτη
μὲν ἡ Πελοπίδου καὶ τῶν Θηβαίων τῆς ἀρχῆς περιβολὴ
οὕτω διελύθη.

Ἀνδρῖς δ' Ἐπαμεινώνδας, βουλευθεὶς τοὺς Ἀχαιοὺς προσ- 41
αγαγέσθαι, ὅπως μᾶλλον σφίσι καὶ οἱ Ἀρκάδες καὶ οἱ ἄλλοι
σύμμαχοι προσέχοιεν τὸν νοῦν, ἔγνω ἐκστρατευτέον εἶναι ἐπὶ
τὴν Ἀχαΐαν. Πεισίαν οὖν τὸν Ἀργεῖον στρατηγούντα ἐν τῷ
Ἀργεὶ πείθει προκαταλαβεῖν τὸ Ὀνεῖον. καὶ ὁ Πεισίας μὲν-
τοι καταμαθὼν ἀμελουμένην τὴν τοῦ Ὀνεῖου φυλακὴν ὑπὸ τε
Ναυκλέους, ὃς ἦρχε τοῦ ξενικοῦ τῶν Λακεδαιμονίων, καὶ ὑπὸ
Τιμομάχου τοῦ Ἀθηναίου, καταλαμβάνει νύκτωρ μετὰ δισχι-

hatte Tiribazos selbst den antalkidischen Frieden auf einem Kongress den Griechen bekannt gemacht. — τὴν — σφραγίδα — das unter der Schrift befindliche Siegel, wie I, 4, 3 *σφράγισμα*; V, 1, 30 *σημεῖα*. Thukyd. I, 129 *ἐπιστολὴν ἀντιτίθει αὐτῷ ὡς τάχιστα διαπέμψαι καὶ τὴν σφραγίδα ἀποδείξει*. In einer Inschrift bei Ross *Inscr. ined. II Nr. 166 Καλλίας πάριστι πρὸς βασιλέως Φιλίππου γράμματα φέρων καὶ σφραγίδα τῶν βασιλέως. — ὁμνύναι ταῦτα* — dies zu beschwören; eine sonst nicht

allgemein übliche Konstruktion. Vgl. auch zu 4, 10. — *Ἀνκομήδης* — S. § 22. — τὸ συμμαχικόν — d. i. die Bestimmungen des Bundesvertrages.

40. περιβολή — das Trachten nach etwas; vgl. *περιβάλλεσθαι* IV, 8, 18.

41. Ἀνδρῖς — Wohl noch im J. 367 v. Chr., in derselben Zeit, in welcher sich die Gesandten der Griechen am persischen Hofe befanden. Vgl. Grote, *Gesch. Griechenl.* V S. 530 der deutsch. Übers. — σφίσι — d. i. den The-

λίων ὀπλιτῶν τὸν ὑπὲρ Κερχραιῶν λόφον, ἔχων ἐπὶ τῆς ἡμερῶν
 42 τὰ ἐπιτήδεια. ἐν δὲ ταύταις ταῖς ἡμέραις ἐλθόντες οἱ Θηβαῖοι
 ὑπερβαίνουσι τὸ ὄνειον, καὶ στρατεύουσι πάντες οἱ σύμμαχοι
 ἐπ' Ἀχαιᾶν, ἡγουμένου Ἐπαμεινώνδου. προσπεσόντων δ' αὐτῶ
 τῶν βελτίστων ἐκ τῆς Ἀχαιᾶς, ἐνδυναστεύει ὁ Ἐπαμεινώνδας
 ὥστε μὴ φρυγαδεύσαι τοὺς κρατίστους μηδὲ πολιτείαν μετα-
 στῆσαι, ἀλλὰ πιστὰ λαβῶν παρὰ τῶν Ἀχαιῶν ἢ μὴν συμμα-
 43 ούτως ἀπῆλθεν οἰκαδε. κατηγοροῦντων δὲ αὐτοῦ τῶν τε
 Ἀρκάδων καὶ τῶν ἀντιστασιωτῶν, ὡς Λακεδαιμονίοις κατε-
 σκενακῶς τὴν Ἀχαιᾶν ἀπέλθοι, ἔδοξε Θηβαίοις πέμψαι ἀρμο-
 στὰς εἰς τὰς Ἀχαιᾶδας πόλεις. οἱ δ' ἐλθόντες τοὺς μὲν βελ-
 τίστους σὺν τῷ πλήθει ἐξέβαλον, δημοκρατίας δ' ἐν τῇ Ἀχαιᾷ
 κατέστησαν. οἱ μὲντοι ἐκπεσόντες συστάντες ταχύ, ἐπὶ μίαν
 ἐκάστην τῶν πόλεων πορευόμενοι, ὄντες οὐκ ὀλίγοι, κατήλθον
 τε καὶ κατέσχον τὰς πόλεις. ἐπεὶ δὲ κατελθόντες οὐκέτι ἐμέ-
 44 ζοντο οἱ Ἀρκάδες ἐνθεν μὲν ὑπὸ Λακεδαιμονίων, ἐνθεν δὲ
 ὑπὸ Ἀχαιῶν. ἐν δὲ τῷ Σικυῶνι τὸ μὲν μέχρι τούτου κατὰ
 τοὺς ἀρχαίους νόμους ἢ πολιτεία ἦν. ἐκ δὲ τούτου βουλόμε-
 νος ὁ Εὐφρων, ὥσπερ παρὰ τοῖς Λακεδαιμονίοις μέγιστος
 ἦν τῶν πολιτῶν, οὕτω καὶ παρὰ τοῖς ἐναντίοις αὐτῶν πρω-
 τεύειν, λέγει πρὸς τοὺς Ἀργεῖους καὶ τοὺς Ἀρκάδας, ὡς εἰ
 μὲν οἱ πλουσιώτατοι ἐγκρατεῖς ἔσονται τοῦ Σικυῶνος, σαφῶς,
 ὅταν τύχη, πάλιν λακωνιᾷ ἢ πόλις. ἐὰν δὲ δημοκρατία γένη-

banern. Vgl. zu IV, 8, 24 u. VII, 5, 5.

42. προσπεσόντων — auf in-
 ständiges Bitten. — ἐνδυνα-
 στεύει — er bewirkte durch
 sein persönliches Ansehen.
 — τοὺς κρατίστους — die Ari-
 stokraten, wie sonst οἱ βέλτιστοι.
 Vgl. § 43; 2, 4.

43. ἀντιστασιωτῶν — d. i. die
 demokratische Partei in Achaia.
 — Λακεδαιμονίοις κατεσκε-
 νακῶς — indem er die aristokra-
 tischen Regierungen, die es mit den
 Lakonern hielten, in den
 Städten befestigte. — ἀρμοστὰς
 — S. zu IV, 8, 8. — σὺν τῷ πλήθει
 — mit Hilfe der demokrati-
 schen Volksmenge. — συστάν-

τες — Die aus den einzelnen
 Städten verbannten vereinigten sich
 zu einem Ganzen, das so den ein-
 zeln Städten überlegen war. —
 οὐκέτι ἐμέζοντο — sie hielten
 sich nicht mehr wie früher
 neutral.

44. τὸ μὲν μέχρι τούτου —
 Zeitbestimmungen erhalten, auch
 wenn sie durch Präpositionen mit
 ihrem Casus ausgedrückt sind, den
 Artikel, um den ganzen Ausdruck
 als Zeitdauer aufzufassen. Vgl.
 τὸ ἀπὸ τούτου IV, 6, 12. τὸ ἀπὸ
 τοῦδε Kyrop. IV, 2, 22; V, 1, 6;
 2, 35; VII, 1, 11; 2, 9. τὸ
 ἐκ τοῦδε Kyrop. V, 5, 43; VII,
 5, 74. — μέγιστος — 3, 8
 heißt er φιλαίτατος ὢν Λακεδαί-
 μονίος. — ὅταν τύχη — bei

ται, εὐ ἴσπε, ἔφη, ὅτι διαμενεῖ ὑμῖν ἢ πόλις. ἐὰν οὖν μοι
 παραγένησθε, ἐγὼ ἔσομαι ὁ συγκαλῶν τὸν δῆμον καὶ ἕμα
 ἐγὼ ὑμῖν ταύτην πίστιν ἐμαντοῦ δώσω καὶ τὴν πόλιν βέβαιον
 ἐν τῇ συμμαχίᾳ παρέξω. ταῦτα δ', ἔφη, ἐγὼ πράττω εὐ
 ἴσπε ὅτι πάλαι μὲν χαλεπῶς φέρων, ὥσπερ ὑμεῖς, τὸ φρόνημα
 τῶν Λακεδαιμονίων, ἄσμενος δ' ἂν τὴν δουλείαν ἀποφυγῶν.
 οἱ οὖν Ἀρκάδες καὶ οἱ Ἀργεῖοι ἠδέως ταῦτ' ἀκούσαντες παρε- 45
 γέροντο αὐτῶ. ὁ δ' εὐθύς ἐν τῇ ἀγορᾷ παρόντων τῶν Ἀρ-
 γείων καὶ τῶν Ἀρκάδων συνεκάλεσε τὸν δῆμον, ὡς τῆς πολι-
 τείας ἐσομένης ἐπὶ τοῖς ἴσοις καὶ ὁμοίοις. ἐπεὶ δὲ συνήλθον,
 στρατηγούς ἐκέλευσεν ἐλέσθαι οὕστωσιν αὐτοῖς δοκοῖν· οἱ δ'
 αἰροῦνται αὐτὸν τε τὸν Εὐφρονα καὶ Ἰππόδαμον καὶ Κλέαν-
 δρον καὶ Ἀκρίσιον καὶ Λύσανδρον. ὡς δὲ ταῦτα ἐπέπρακτο,
 καὶ ἐπὶ τὸ ξενικὸν καθίστησιν Ἀδείαν τὸν αὐτοῦ υἱόν, Ἀνσι- 46
 μένην τὸν πρόσθεν ἄρχοντα ἀποστήσας. καὶ εὐθύς μὲν τού-
 των τῶν ξένων ὁ Εὐφρων πιστοὺς τινας εὐ ποιῶν ἐποίησατο,
 καὶ ἄλλους προσελάμβανεν, οὔτε τῶν δημοσίων οὔτε τῶν
 ἱερῶν χρημάτων φειδόμενος. καὶ ὅσους δ' ἐξέβαλεν ἐπὶ λα-
 κωνισμῶ, καὶ τοῖς τούτων χρήμασιν ἐχρήτο, καὶ τῶν συναρ-
 χόντων δὲ τοὺς μὲν δόλω ἀπέκτανε, τοὺς δὲ ἐξέβαλεν· ὥστε
 πάντα ὑφ' ἐαυτῶ ἐποίησατο καὶ σαφῶς τύραννος ἦν. ὅπως
 δὲ ταῦτα ἐπιτρέποιεν αὐτῶ οἱ σύμμαχοι, τὰ μὲν τι καὶ χρή-
 μασι διεπράττετο, τὰ δὲ καί, εἰ ποὶ στρατεύοντο, προθύμως
 ἔχων τὸ ξενικὸν συνηκολούθει.

Οὕτω δὲ τούτων προκεχωρηκότων, καὶ τῶν τε Ἀργείων II.

passender Gelegenheit. Sub-
 jekt ist ἢ πόλις. Vgl. IV, 1, 34.
 — εὐ ἴσπε ὅτι — Vgl. zu VI, 1,
 4. ἴσπε ist Imperativ. — ἐγὼ —
 ὑμῖν — δώσω — ich werde
 euch damit Sicherheit für
 meine Person, d. i. für meine
 Treue geben. Zu der Bedeutung
 von πίστις vgl. II, 2, 16 πίστειος
 ἔνεκα. — ἂν — ἀποφυγῶν =
 ὅς ἂν ἀποφύγοι.

45. ἐπὶ τοῖς ἴσοις καὶ ὁμοί-
 οῖς — S. zu § 1.

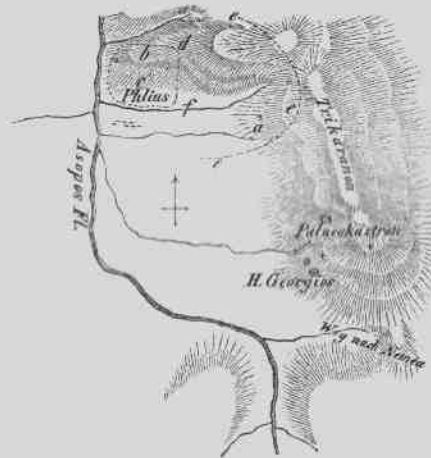
46. ἐποίησατο — ist mit πίστους
 zu verbinden. — ἱερῶν χρημάτων
 φειδόμενος — Vgl. 3, 8. —
 ὅσους ἐξέβαλεν — S. zu III, 1,
 13. — ἐπὶ λακωνισμῶ — Vgl.
 zu IV, 4, 15. — ὅπως — nach

διαπράττεσθαι, weil der Absichts-
 satz zugleich von dem Satze τὰ δὲ —
 συνηκολούθει abhängt, während
 sonst nach διαπράττεσθαι der In-
 finitiv steht. S. zu IV, 4, 7. — τὰ
 μὲν τι — In der Bedeutung teils
 — teils ist τὰ μὲν — τὰ δὲ so
 zur Partikel geworden, daß der
 Plural darin nicht mehr beachtet
 wird. Anab. IV, 1, 14 τὰ μὲν τι
 μαχόμενοι, τὰ δὲ καὶ ἀναπαύομενοι.
 Neben der Verbindung durch μὲν
 — δὲ geht öfter in denselben
 Sätzen die durch καὶ — καὶ neben-
 her. Kyrop. I, 1, 1; 5, 3; II, 2, 17;
 III, 3, 67; VII, 1, 29.

II. Die in diesem Kapitel erzählten
 Begebenheiten bilden Episoden des
 von den Spartanern gegen die The-

ἐπιτειχιότων τῷ Φλιοῦντι τὸ ὑπὲρ τοῦ Ἡραίου Τρικάρων καὶ τῶν Σικωνίων ἐπὶ τοῖς ὄρεσι αὐτῶν τειχιζόντων τὴν Θυαμίαν, μάλα ἐπιέζοντο οἱ Φλιαῖοι καὶ ἐσπάνιζον τῶν ἐπιτηδείων· ὅμως δὲ διεκατέρουν ἐν τῇ συμμαχίᾳ. ἀλλὰ γὰρ τῶν μὲν μεγάλων πόλεων, εἴ τι καλὸν ἔπραξαν, ἅπαντες οἱ συγγραφεῖς μέμνηται· ἐμοὶ δὲ δοκεῖ, καὶ εἴ τις μικρὰ πόλις οὕσα πολλὰ καὶ καλὰ ἔργα διαπέπρακται, ἐτι μᾶλλον ἄξιον εἶναι ἀποφαίνειν. Φλιαῖοι τοίνυν φίλοι μὲν ἔγνοντο Λακεδαιμονίους, ὅτ' ἐκεῖνοι μέγιστοι ἦσαν· σφαλέντων δ' αὐτῶν ἐν τῇ ἐν Λεύκτροις μάχῃ, καὶ ἀποστάντων μὲν πολλῶν περιό-

baner und deren Bundesgenossen geführten Kriegen, welche die Stadt Phlius betreffen. Für den Verlauf des Krieges im allgemeinen sind sie von untergeordneter Wichtigkeit.

Flussthal des Nemea.

wähnten Heraheiligtumes, das nach § 12 ebenfalls noch am Abhange des Berges, nicht in der Ebene gelegen war, läßt sich nicht mit Sicherheit bestimmen, zumal da die Angaben § 6 und bei Pausanias II, 13, 4 mit denen in § 11 f. schwer zu vereinigen sind. S. den nebenstehenden Plan, wo es nach Rofs in der Nähe der mit a bezeichneten Kapelle zu suchen sein würde. Vgl. E. Curtius Peloponnesos II S. 472 u. 477. Bursian Geogr. v. Griechenl. II S. 32 ff. — Θυαμία — nördlich von Phlius, am Gipfel des Bergrückens, welcher jetzt τὰ Σπιριά genannt, die nördliche Fortsetzung des Trikaranon bildet und die Flussthäler des Asopos und des Nemea scheidet. Vgl. Rofs a. a. O. S. 41 ff. Curtius a. a. O. S. 481. — ἐν τῇ συμμαχίᾳ — mit den Lakeditoniern.

1. ἐπιτειχιότων — S. zu III, 2, 1. — τὸ ὑπὲρ τοῦ Ἡραίου Τρικάρων — ein in drei stumpfen Gipfeln aufsteigender Bergrücken, welcher die Ebene von Phlius im NO. begrenzt; mit demselben Namen wird auch die von den Argivern angelegte Festung bezeichnet, deren Ruinen L. Rofs, Reisen und Reiserouten I S. 31 in dem oberhalb des jetzigen Dorfes Hagios Georgios gelegenen sogenannten Palaeokastron zu erkennen glaubte. Die Lage des hier er-

Vgl. VI, 4, 9; 5, 14 u. 17. — ἀλλὰ γὰρ — aber ich will genauer von Phlius sprechen, denn u. s. w. Vgl. zu 3, 4. — τρις μικρὰ πόλις οὕσα — eine Stadt, die nur klein ist. Da Phlius V, 3, 16 eine Stadt πλέον πεντακισχιλίων ἀνδρῶν genannt wird, so kann man den Ausdruck μικρὰ nur als im Vergleich zu den herrschenden Staaten Sparta, Athen, Theben gebraucht ansehen.

2. ἐν τῇ ἐν — Über die Wiederholung derselben Präposition s. zu

κων, ἀποστάντων δὲ πάντων τῶν ελλώτων ἐτι δὲ τῶν συμμαχων πλὴν πάντων ὀλίγων, ἐπιστρατευόντων δ' αὐτοῖς ὡς εἶπεῖν πάντων τῶν Ἑλλήνων, πιστοὶ διέμειναν καὶ ἔχοντες πολεμίους τοὺς δυνατωτάτους τῶν ἐν Πελοποννήσῳ Ἀρκάδας καὶ Ἀργεῖους ὅμως ἐβοήθησαν αὐτοῖς, καὶ διαβαίνειν τελευταῖοι λαχόντες εἰς Πρασιάς τῶν συμβοηθησάντων, ἦσαν δ' οὗτοι Κορίνθιοι, Ἐπιδαύριοι, Τροιζήνιοι, Ἐρμιονεῖς, Ἀλιεῖς, Σικωνῖοι καὶ Πελλήνηες, οὐ γὰρ πω τότε ἀφέστασαν, ἀλλ' οὐδ' ἐπεὶ ὁ 3 ξυναγὸς τοὺς προδιαβεβῶτας λαβὼν ἀπολιπὼν αὐτοὺς ὄχετο, οὐδ' ὡς ἀπεστράφησαν, ἀλλ' ἠγεμόνα μισθωσάμενοι ἐκ Πρασιῶν, ὄντων τῶν πολεμίων περὶ Ἀμύκλας, ὅπως ἐδύνατο διαδύντες εἰς Σπάρτην ἀφίκοντο. καὶ μὴν οἱ Λακεδαιμόνιοι ἄλλως τε ἐτίμων αὐτοὺς καὶ βούν ξένια ἐπεμψαν. ἐπεὶ δ' 4 ἀναχωρησάντων τῶν πολεμίων ἐκ τῆς Λακεδαιμόνος οἱ Ἀργεῖοι ὀργιζόμενοι τῇ τῶν Φλιασίων περὶ τοὺς Λακεδαιμονίους προθυμίᾳ ἐνέβαλον πανδημίᾳ εἰς τὸν Φλιοῦντα καὶ τὴν χώραν αὐτῶν ἐδήγουν, οὐδ' ὡς ὑφίεντο, ἀλλὰ καὶ ἐπεὶ ἀπεχώρον φθείραντες ὅσα ἐδύνατο, ἐπεξεληθόντες οἱ τῶν Φλιασίων ἱππεῖς ἐπηκολούθουν αὐτοῖς, καὶ ὀπισθοφυλακούντων τοῖς Ἀργεῖοις τῶν ἱππέων ἀπάντων καὶ λόχων τῶν μετ' αὐτοὺς τεταγμένων, ἐπιθέμενοι τούτοις ἐξήκοντα ὄντες ἐτρέψαντο πάντας τοὺς ὀπισθοφύλακας· καὶ ἀπέκτειναν μὲν ὀλίγους αὐτῶν, τρόπαιον μέντοι ἐστήσαντο ὄρωντων τῶν Ἀργείων οὐδὲν διαφέρον ἢ εἰ πάντας ἀπεκτόνεσαν αὐτοὺς.

Αὐθις δὲ Λακεδαιμόνιοι μὲν καὶ οἱ σύμμαχοι ἐφρούρουσαν 5 τὸ ὄνειον, Θηβαῖοι δὲ προσήεσαν ὡς ὑπερβησόμενοι. πορευομένων δὲ διὰ Νεμεῆς τῶν Ἀρκάδων καὶ Ἠλείων, ὅπως συμμίξαιεν τοῖς Θηβαίοις, προσήνεγκαν μὲν λόγον τῶν Φλιασίων

V, 2, 29. — ἀποστάντων — S. VI, 5, 32. Die zunächst erzählten Begebenheiten gehören in die Zeit des ersten Einfalles der Thebaner.

3. ἀφέστασαν — Vgl. 1, 18. — ἀλλ' οὐδ' — ἀλλά ist gesetzt, als stände statt des Particips λαχόντες ein Verbum finitum. Vgl. Kyrop. IV, 3, 14 ὁ γε μὴν μάλιστά γ' ἂν τις φοβηθείη — ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο ἀμήχανον. — ὄντων — Ἀμύκλας — S. VI, 5, 30. — βούν ξένια — Vgl. Anab. IV, 8, 24 ξένια ἤλθον βόες.

4. εἰς τὸν Φλιοῦντα — S. zu IV, 4, 15. — οὐδὲν διαφέρον ἢ — nicht anders als. S. zu III, 4, 19. Das Particip kann dem Sinne nach wohl nicht mit τρόπαιον verbunden werden; es müßte, wenn die Überlieferung richtig ist, im Sinne von διαφερόντως stehen.

5. Αὐθις κτέ. — Im J. 368 v. Chr. S. 1, 15. — προσήνεγκαν λόγον — machten einen Vorschlag. Vgl. Kyrop. V, 1, 31. Ages. 5, 5. — σφίσι — nicht allein den Flüchtigen, sondern auch denen,

φυγάδες, ὡς εἰ ἐθελήσειαν ἐπιφανῆναι μόνον σφίσι, λάβοιεν ἂν Φλιοῦντα· ἐπεὶ δὲ ταῦτα συνωμολογήθη, τῆς νυκτὸς ὑπεκαθίζοντο ὑπ' αὐτῶ τῷ τείχει κλίμακας ἔχοντες οἱ τε φυγάδες καὶ ἄλλοι μετ' αὐτῶν ὡς ἑξακόσιοι. ἐπεὶ δὲ οἱ μὲν σκοποὶ ἐσήμαινον ἀπὸ τοῦ Τρικαράνου ὡς πολεμίων ἐπιόντων, ἡ δὲ πόλις πρὸς τούτους τὸν νοῦν εἶχεν, ἐν δὴ τούτῳ οἱ προδιδόντες ἐσήμαινον τοῖς ὑποκαθημένοις ἀναβαίνειν. οἱ δ' ἀναβάντες καὶ λαβόντες τῶν φρουρῶν τὰ ὄπλα ἔρημα ἐδίωκον τοὺς ἡμεροφύλακας ὄντας δέκα· ἀφ' ἐκάστης δὲ τῆς πεμπαδὸς εἰς ἡμεροφύλαξ κατελείπετο· καὶ ἓνα μὲν ἐτι καθεύδοντα ἀπέκτειναν, ἄλλον δὲ καταφυγόντα πρὸς τὸ Ἥραιον. φυγῇ δ' ἐξαλλομένων κατὰ τοῦ τείχους τοῦ εἰς τὸ ἄστὺ ὄρωντος τῶν ἡμεροφυλάκων, ἀναμφισβητήτως εἶχον οἱ ἀναβάντες τὴν ἀκρόπολιν. ἐπεὶ δὲ κραυγῆς εἰς τὴν πόλιν ἀφικομένης ἐβοήθουν οἱ πολῖται, τὸ μὲν πρῶτον ἐπεξεληθόντες ἐκ τῆς ἀκροπόλεως οἱ πολέμιοι ἐμάχοντο ἐν τῷ πρόσθεν τῶν εἰς τὴν πόλιν φερούσων πυλῶν· ἔπειτα πολιορκούμενοι ὑπὸ τῶν προσβοηθούτων ἐχώρουν πάλιν πρὸς τὴν ἀκρόπολιν· οἱ δὲ πολῖται συνεισπίπτουσιν αὐτοῖς. τὸ μὲν οὖν μέσον τῆς ἀκροπόλεως εὐθύς ἔρημον ἐγένετο· ἐπὶ δὲ τὸ τεῖχος καὶ τοὺς πύργους ἀναβάντες οἱ πολέμιοι ἔπαιον καὶ ἐβαλλον τοὺς ἐνδον· οἱ δὲ χαμόθεν ἡμύνοντο καὶ κατὰ τὰς ἐπὶ τὸ τεῖχος φερούσας κλίμακας προσεμάχοντο. ἐπεὶ δὲ τῶν ἐνθεν καὶ ἐνθεν πύργων ἐκράτησάν τινων οἱ πολῖται, ὁμοίως δὴ ἐχώρουν ἀπονομημένως τοῖς ἀναβεβηκόσιν. οἱ δὲ ἀθούμενοι ὑπ' αὐτῶν τῇ τόλμῃ τε καὶ μάχῃ εἰς ἔλαττον συνειλοῦντο. ἐν δὲ τούτῳ τῷ καιρῷ οἱ μὲν Ἀρκάδες καὶ οἱ Ἀργεῖοι περὶ τὴν πόλιν ἐνκλοῦντο, καὶ κατὰ κεφαλὴν τὸ τεῖχος τῆς ἀκροπόλεως διώρυκτον· τῶν δὲ ἐνδοθεν οἱ μὲν ἐπὶ τὸ τεῖχος, οἱ δὲ καὶ ἐξωθεν ἐτι ἐπαναβαίνοντας, ἐπὶ ταῖς κλίμαξιν ὄντας, ἔπαιον, οἱ δὲ πρὸς τοὺς ἀναβεβηκότας αὐτῶν ἐπὶ τοὺς πύργους ἐμάχοντο, καὶ πῦρ εὐρόντες ἐν ταῖς σκηναῖς ὑφῆπτον αὐτούς, προσφορῶντες τῶν δραγμάτων ἃ ἔτυχον ἐξ αὐτῆς τῆς ἀκροπόλεως τεθερισμένα. ἐνταῦθα δὴ οἱ μὲν ἀπὸ τῶν πύργων τὴν φλόγα φοβούμενοι ἐξήλλοντο, οἱ δὲ ἐπὶ τῶν τειχῶν ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν παιόμενοι ἐξέπιπτον. ἐπεὶ δ' ἅπαξ ἤρξαντο ὑπέικειν, ταχὺ δὴ πᾶσα ἡ ἀκρόπολις ἔρημος τῶν πολεμίων ἐγενήθη. εὐθύς δὲ καὶ οἱ Ἰππεῖς ἐξήλανον· οἱ δὲ πολέμιοι ἰδόντες αὐτοὺς ἀπεχώρουν, καταλιπόντες τὰς τε κλίμακας καὶ τοὺς νεκροὺς, ἐνίους δὲ καὶ ζῶντας ἀποκεχωλενμένους. ἀπέθανον δὲ τῶν

welche in der Stadt mit ihnen im Einverständnisse waren, die gleich nachher οἱ προδιδόντες genannt werden. — ὡς — ἐπιόντων — S. zu V, 1, 25. — ἀπὸ τοῦ Τρικαράνου — ist mit οἱ σκοποὶ ἐσήμαινον zu verbinden; denn es sind offenbar Wachposten der Phliasier gemeint, welche diese auf der Höhe des Berges aufgestellt hatten. Mit πολεμίων ἐπιόντων es zu verbinden, würde die Wortstellung nicht gerade hindern, wohl aber die Sache; denn aus dem Folgenden ergibt sich, daß man einen Angriff auf die untere Stadt, nicht auf die Burg erwartete, daß also die Feinde aus dem Nemeathale heraufzogen. Die Verbannten scheinen an der Nordmauer der Burg Stellung gehabt zu haben. Zur Orientierung s. den beigegebenen Plan, wo mit *b* die Akropolis, mit *c* die untere Stadt bezeichnet ist. — οἱ προδιδόντες — S. zu I, 3, 18.

6. τὰ ὄπλα — nicht die Waffen, sondern die Plätze der Posten. S. zu II, 4, 6 und vgl. Kyrop. VII, 2, 5 εἶδε τοὺς μὲν Πέρσας φυλάκοντας τὴν ἄκρον, τὰ δὲ τῶν Χαλδαίων ὄπλα ἔρημα. — ἡμεροφύλακας — die, welche für gewöhnlich am Tage, wo eine stärkere Besatzung der Mauern nur bei unmittelbar drohender Gefahr nötig war, die Wache hatten. Die Nachtposten dagegen waren fünfmal so stark. — ὄρωντος — hingewendet, wie I, 17 βλέποντος.

7. ἔπειτα — S. zu IV, 4, 13. — πολιορκούμενοι — eingeschlossen. Vgl. zu IV, 7, 1. — τὸ μέσον τῆς ἀκροπόλεως — der innerhalb der Befestigungswerke der Burg gelegene Raum, der ziemlich geräumig war, denn es befand sich dort nicht allein Ackerland (§ 8), sondern auch ein Heiligtum mit einem Heiligtum der Hebe und ein Heiligtum der Demeter. Pausan. II, 13, 3—5.

8. οἱ Ἀργεῖοι — Argiver waren § 5 nicht genannt worden, während I, 18 Arkader, Argiver und Eleer als Teilnehmer des Zuges aufgeführt sind. — κατὰ κεφαλὴν — kann nicht wie § 11 die Bedeutung oberhalb, von oben haben, vielmehr bedeutet es von vorn, wie in einer Inschrift über den athenischen Mauerbau bei Kangabé, Antiq. hellén. II Nr. 771 παρὰ πλευρὰν καὶ κατὰ κεφαλὴν = an der Seite und von vorn. Dennoch ist die Sache nicht klar, zumal da auch in den nächsten Worten ein genügender Sinn nicht zu finden ist. Denn abgesehen davon, daß ein Versuch, die Mauer zu durchbrechen, kaum glaublich erscheint, da ja der, wie es scheint, auch gemachte Versuch, die Mauer auf den von den Flüchtlingen benutzten Leitern zu ersteigen, leichter zum Ziele führen mußte, so fehlt in den Worten τῶν δὲ ἐνδοθεν — ἔπαιον der grammatische Zusammenhang.

Im allgemeinen läßt sich erkennen, daß die Städter (οἱ ἐνδοθεν s. zu III, 1, 18), die sich jetzt auf der Mauer befinden und dort die eingedrungenen Flüchtlinge zusammengeedrängt haben, teils gegen diese, teils gegen die Arkader und Argiver, welche von außen die Mauer ersteigen, zu kämpfen haben. — Die Beziehung von αὐτῶν ist unverständlich, da es dem Sinne nach nur die Argiver und Arkader bezeichnen kann, während vorher die Flüchtlinge genannt sind. — ὑφῆπτον — Der innere Ausbau der Türme war von Holz. — ἔτυχον — S. zu II, 3, 8. — οἱ ἀπὸ τῶν πύργων — S. zu III, 1, 22.

9. ἐγενήθητο — Die Burg war bald frei. Das Plusquamperf. zur Bezeichnung des Schnellgeschehenen wie 4, 23 ταχὺ ἐτίερωτο. Kyrop. I, 4, 5 ταχὺ τὰ ἐν τῷ παραδείσῳ θηρία ἀνηλάκει. — ἐξήλανον — nämlich aus der Stadt Phlius. — ἀποκεχωλενμέ-

πολεμίων οἱ τε ἔνδον μαχόμενοι καὶ οἱ ἔξω ἀλλόμενοι οὐκ ἐλάττους τῶν ὀρδοῦντων. ἔνθα δὴ θεάσασθαι παρῆν ἐπὶ τῆς σωτηρίας τοὺς μὲν ἄνδρας δεξιουμένους ἀλλήλους, τὰς δὲ γυναῖκας πιεῖν τε φερούσας καὶ ἅμα χαρᾷ δακρυούσας· πάντας δὲ τοὺς παρόντας τότε γε τῷ ὄντι κλαυσιγέλωσ εἶχεν.

10 Ἐνέβαλον δὲ καὶ τῷ ὑστέρω ἔτι εἰς τὸν Φλιοῦντα οἱ τε Ἀργεῖοι καὶ οἱ Ἀρκάδες ἅπαντες. αἴτιον δ' ἦν τοῦ ἐπικεῖσθαι αὐτοὺς ἀεὶ τοῖς Φλιασίοις ὅτι ἅμα μὲν ὠρρίζοντο αὐτοῖς, ἅμα δὲ ἐν μέσῳ εἶχον, καὶ ἐν ἐλπίδι ἦσαν ἀεὶ διὰ τὴν ἀπορίαν τῶν ἐπιτηδείων παραστήσεσθαι αὐτούς. οἱ δ' ἱππεῖς καὶ οἱ ἐπίλεκτοι τῶν Φλιασίων καὶ ἐν ταύτῃ τῇ ἐμβολῇ ἐπὶ τῇ διαβάσει τοῦ ποταμοῦ ἐπιτίθενται σὺν τοῖς παροῦσι τῶν Ἀθηναίων ἱππεῦσι· καὶ κρατήσαντες ἐποίησαν τοὺς πολέμιους τὸ λοιπὸν τῆς ἡμέρας ἐπὶ τὰς ἀκρωρείας ὑποχωρεῖν, ὥσπερ ἀπὸ φιλίου καρποῦ τοῦ ἐν τῷ πεδίῳ φυλαττομένους μὴ καταπατήσειαν.

11 Ἀυθις δὲ ποτε ἐστράτευσεν εἰς τὸν Φλιοῦντα ὁ ἐν τῷ Σικωνῶνι ἄρχων Θηβαῖος, ἄγων οὗς τε αὐτὸς εἶχε φρουρούς καὶ Σικωνίους καὶ Πελληνέας· ἤδη γὰρ τότε ἠκολούθουν τοῖς Θηβαίοις· καὶ Εὐφρων δὲ τοὺς αὐτοῦ ἔχων μισθοφόρους περὶ δισχιλίους συνεστρατεύετο. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι αὐτῶν διὰ τοῦ Τρικαρανίου κατέβαινον ἐπὶ τὸ Ἡραῖον, ὡς τὸ πεδίου φθερούντες· κατὰ δὲ τὰς εἰς Κόρινθον φερούσας πύλας ἐπὶ τοῦ ἄκρου κατέλιπε Σικωνίους τε καὶ Πελληνέας, ὅπως

νοῦς — So noch Oekon. II, 17; sonst auch ἀποχολῶ. Thukyd. VII, 27. — τῷ ὄντι — deutet darauf hin, daß Xenophon mit den Worten πάντας κλαυσιγέλωσ εἶχε an eine sprichwörtliche Redensart erinnert. Vgl. Hieron 3, 5; Gastmahl 2, 24. Das Wort κλαυσιγέλωσ soll aus dem δακρυόσεν γελάσασα bei Homer II, 5, 484 hergeleitet sein. Vgl. auch VII, 1, 32. Kyrop. VII, 5, 32.

10. τῷ ὑστέρω ἔτι — Im J. 367 v. Chr. — ἐν μέσῳ εἶχον — Das Gebiet der Phliasier lag zwischen ihren Ländern. — τοῦ ποταμοῦ — des Asopos. — ἀπὸ φιλίου καρποῦ — abhängig von φυλαττομένους wie Kyrop. II, 3, 9 φυλαττεσθαι ἅπαντα ταῦτα ἐπίστανται, ἀφ' ὧν μάλιστα δεῖ. Auch

μὴ καταπατήσειαν ist von φυλαττομένους abhängig, und eigentlich sollte zu diesem Absichtssatze φιλίου καρπὸν Objekt sein, ist aber des Nachdrucks halber zum regierenden Verbum gezogen.

11. ὁ — ἀρχων Θηβαῖος — einer von den 1, 43 erwähnten thebanischen Harmosten. Vgl. 3, 4. — Εὐφρων — S. 1, 44 ff. — τοῦ Τρικαρανίου — natürlich ist das Gebirge, nicht das Kastell gemeint. — κατὰ τὰς εἰς Κόρινθον φερούσας πύλας — an der nordöstlichen Ecke der Burg von Phlius auf dem Bergrücken, welcher den Burghügel mit dem Trikaranon und dem zu § 1 genannten Gebirge τὰ Σπιριά verbindet; auf dem Plane ist das Thor mit d bezeichnet.

μὴ ταύτη περιελθόντες οἱ Φλιασίοι κατὰ κεφαλὴν αὐτῶν γένοιτο ὑπὲρ τοῦ Ἡραίου. ὡς δ' ἔγνωσαν οἱ ἐκ τῆς πόλεως 12 τοὺς πολέμιους ἐπὶ τὸ πεδίου ὠρρημένους, ἀντεκλιθόντες οἱ τε ἱππεῖς καὶ οἱ ἐπίλεκτοι τῶν Φλιασίων ἐμάχοντο καὶ οὐκ ἀνίσταντο εἰς τὸ πεδίου αὐτούς. καὶ τὸ μὲν πλεῖστον τῆς ἡμέρας ἐνταῦθα ἀκροβολιζόμενοι διῆγον, οἱ μὲν περὶ τὸν Εὐφρονα ἐπιδιώκοντες μέχρι τοῦ ἱππασίμου, οἱ δὲ ἔνδοθεν 13 μέχρι τοῦ Ἡραίου. ἐπεὶ δὲ καιρὸς ἐδόκει ἵνα, ἀπήσαν οἱ 14 πολέμιοι κύκλῳ τοῦ Τρικαρανίου· ὥστε γὰρ τὴν σύντομον πρὸς τοὺς Πελληνέας ἀφικέσθαι ἢ πρὸ τοῦ τείχους φάραγξ εἶργε. μικρὸν δ' αὐτοὺς πρὸς τὸ ὄρδιον προπέμψαντες οἱ Φλιασίοι ἀποτρεπόμενοι ἔεντο τὴν παρὰ τὸ τείχος ἐπὶ τοὺς Πελληνέας καὶ τοὺς μετ' αὐτῶν. καὶ οἱ περὶ τὸν Θηβαῖον 14 δὲ αἰσθόμενοι τὴν σπουδὴν τῶν Φλιασίων ἠμιλλῶντο, ὅπως φθάσαιαν τοῖς Πελληνεῦσι βοηθήσαντες. ἀφικόμενοι δὲ πρότεροι οἱ ἱππεῖς ἐμβάλλουσι τοῖς Πελληνεῦσι. δεξαμένῳν δὲ τὸ πρῶτον, ἐπαναχωρήσαντες πάλιν σὺν τοῖς παραγεγενημένοις τῶν πεζῶν ἐνέβαλον καὶ ἐκ χειρὸς ἐμάχοντο. καὶ ἐκ 15 τούτου δὴ ἐγκλίνοισιν οἱ πολέμιοι καὶ ἀποθνήσκουσι τῶν τε Σικωνίων τινὲς καὶ τῶν Πελληνέων μάλα πολλοὶ καὶ ἄνδρες ἀγαθοί. τούτων δὲ γενομένων οἱ μὲν Φλιασίοι τρόπαιον 15 ἴσταντο λαμπρὸν καιανίζοντες, ὥσπερ εἰκός· οἱ δὲ περὶ τὸν Θηβαῖον καὶ τὸν Εὐφρονα περιώρων ταῦτα, ὥσπερ ἐπὶ θεῶν περιδεδραμηκότας. τούτων δὲ πραχθέντων, οἱ μὲν ἐπὶ Σικωνῶνος ἀπῆλθον, οἱ δ' εἰς τὸ ἕστυ ἀπεχώρησαν.

12. ἀνίσταντο — S. zu II, 4, 11. — οἱ ἔνδοθεν — die Phliasier. S. zu III, 1, 18.

13. κύκλῳ τοῦ Τρικαρανίου — in einem Bogen auf den Abhängen des Trikaranon (auf dem Plane e-e). — Die gleich nachher genannte φάραγξ ist ein vom Trikaranon kommendes Flüsschen, welches an der Südseite der Stadt vorbeifließt (f auf dem Plane). — ὥστε — ἀφικέσθαι — Diese Konstruktion ist sonst bei den Verben des Hinderns nicht gebräuchlich. Vgl. zu IV, 8, 6. — τὴν σύντομον — nämlich ὁδόν; derselbe Weg, der gleich darauf ἢ παρὰ τὸ τείχος genannt wird, längs der östlichen Mauer der Stadt.

XENOPH. GRIECH. GESCH. II.

— προπέμψαντες — sonst im freundlichen Sinne: geleiten, hier soviel als nachziehen.

14. δεξαμένῳν — Das ausgelassene Subjekt ergiebt sich aus dem vorangehenden. Vgl. zu I, 1, 29. — καὶ ἄνδρες ἀγαθοί — und zwar tapferere Männer.

15. λαμπρὸν — καιανίζοντες — Das Neutrum Singularis eines Adjektivs wird zuweilen namentlich bei Verben, die einen Ton, Ruf u. s. w. bezeichnen, auch in der Prosa an Stelle des Adverbs gesetzt. Anzusehen ist eine solche Form als eine Art Objekt. — περιδεδραμηκότας — nämlich um die Stadt, in Bezug auf § 13 ἀπήσαν κύκλῳ τοῦ Τρικαρανίου.

- 16 Καλὸν δὲ καὶ τοῦτο διεπραΐξαντο οἱ Φλιαῖοι· τὸν γὰρ Πελληνεῖα Προξενον ζῶντα λαβόντες, καίπερ πάντων σπανιζόμενοι, ἀφῆκαν ἄνευ λύτρων. γενναίους μὲν δὴ καὶ ἀκλίμους πῶς οὐκ ἂν τις φαίη εἶναι τοὺς τοιαῦτα διαπραττόμενους;
- 17 Ὡς γε μὴν καὶ διὰ καρτερίας τὴν πίστιν τοῖς φίλοις διέσωζον περιφανές· οὐ ἐπεὶ εἴργοντο τῶν ἐκ τῆς γῆς καρπῶν, ἔξων τὰ μὲν ἐκ τῆς πολεμίας λαμβάνοντες, τὰ δὲ ἐκ Κορινθίου ἀνούμενοι, διὰ πολλῶν κινδύνων ἐπὶ τὴν ἀγορὰν ἰόντες, χαλεπῶς μὲν τιμὴν πορίζοντες, χαλεπῶς δὲ τοὺς πορίζοντας διαπραττόμενοι, γλίσχρως δ' ἐργυρητὰς καθιστάντες
- 18 τῶν ἀξόντων ὑποζυγίων. ἤδη δὲ παντάπασιν ἀποροῦντες Χάρητα διεπραΐξαντο σφίσι παραπέμψαι τὴν παραπομπήν. ἐπεὶ δ' ἐν Φλιοῦντι ἐγένοντο, ἐδεήθησαν αὐτοῦ καὶ τοὺς ἀρχαίους συνεκπέμψαι εἰς τὴν Πελλήνην. κἀκείνους μὲν ἐκεῖ κατέλιπον, ἀγοράσαντες δὲ καὶ ἐπισκευασάμενοι ὅποσα ἐδύναντο ὑποζύγια νυκτὸς ἀπήεσαν, οὐκ ἀγνοοῦντες, ὅτι ἐνεδρεύοιεντο ὑπὸ τῶν πολεμίων, ἀλλὰ νομιζόντες χαλεπώτερον
- 19 εἶναι τοῦ μάχεσθαι τὸ μὴ ἔχειν τὰπιτηδεῖα. καὶ προήεσαν μὲν οἱ Φλιαῖοι μετὰ Χάρητος· ἐπεὶ δὲ ἐνέτυχον τοῖς πολεμίοις, εὐθύς ἔργου τε εἶχοντο καὶ παρακελευσάμενοι ἀλλήλοις

Der Sinn ist: Sie ließen das geschehen, indem sie gleichsam nur zum Zusehen ihren Lauf um die Stadt gemacht hatten, nicht um den Ihrigen Hilfe zu bringen.

16. τοῦτο — folgendes. S. zu II, 3, 53 und vergl. Anab. II, 5, 10.

17. διὰ καρτερίας — unter Not und Entbehrungen. — τιμὴν — die Bezahlung für die gekauften Lebensmittel. Die folgenden Worte sind dunkel; man muß wohl zu πορίζοντας das Objekt aus dem vorhergehenden ἀγορὰν entnehmen, wie dies ja auch bei ἀξόντων der Fall ist. Der Sinn würde dann sein: Sie brachten nur mit Mühe die Bezahlung auf, mit Mühe fanden sie solche, die ihnen Lebensmittel lieferten, selbst wenn sie sie zu bezahlen im stande wären, und auch dann fanden sich nur wenige, die für die Gespanne,

mit denen man die Lebensmittel heranschaffte, gutschagten.

18. Χάρητος — Feldherr der Athener, von denen schon oben Reiter bei den Phliasiern erwähnt worden sind. Er scheint in Korinth sein Quartier gehabt zu haben. Vgl. Diodor XV, 75. — παραπέμψαι τὴν παραπομπήν — den Zufahren mit einer Deckung das Geleit geben. Vgl. § 23. — εἰς τὴν Πελλήνην. — Da die Pelleneer noch eben als Feinde genannt waren, so muß der 4, 17 erwähnte Übertritt derselben zu den Lakedämoniern gerade in dieser Zeit geschehen sein. — ἐνεδρεύοιεντο — mit passiver Bedeutung. Vgl. VI, 4, 6.

19. ἔργου εἶχοντο — sie begannen den Kampf. Kyrop. VII, 1, 27 ὡς δὲ ἦσθετο Ἀταγέρης ἐν ἔργῳ ὄντα τὸν Κύρον, ἐπιτίθεται καὶ αὐτός. S. auch V, 3, 2 und über

ἐνέκειντο καὶ ἅμα Χάρητα ἐπιβοηθεῖν ἐβόων. νίκης δὲ γενομένης καὶ ἐκβληθέντων ἐκ τῆς ὁδοῦ τῶν πολεμίων, οὕτω δὴ οἴκαδε καὶ ἑαυτούς καὶ ἃ ἦγον ἀπέσωσαν. ὡς δὲ τὴν νύκτα ἠγροῦνθησαν, ἐκάθειδον μέχρι πόρου τῆς ἡμέρας. ἐπεὶ δὲ ἀνέστη ὁ Χάρης, προσελθόντες οἱ τε ἰππεῖς καὶ οἱ χορημοῦτατοι τῶν ὀπλιτῶν ἔλεγον· Ὁ Χάρης, ἔξεστί σοι τήμερον κάλλιστον ἔργον διαπραΐξασθαι. χωρίον γὰρ ἐπὶ τοῖς ὄροις ἡμῖν οἱ Σικυώνιοι ταχίζουσιν, οἰκοδόμους μὲν πολλοὺς ἔχοντες, ὀπλίτας δὲ οὐ πᾶν πολλοὺς. ἠγροσόμεθα μὲν οὖν ἡμεῖς οἱ ἰππεῖς καὶ τῶν ὀπλιτῶν οἱ ἐρρωμενέστατοι· σὺ δὲ τὸ ξευικὸν ἔχων ἴαν ἀκολουθήης, ἴσως μὲν διαπεπραγμαῖνα σοι καταλήψῃ, ἴσως δὲ ἐπιφανέως σὺ τροπήν, ὥσπερ ἐν Πελλήνῃ, ποιήσεις. εἰ δὲ τι δυσχερές σοι ἐστὶν ἂν λέγομεν, ἀνακοίνωσαι τοῖς θεοῖς θυόμενος· οἰόμεθα γὰρ εἶτε σε μᾶλλον ἡμῶν τοὺς θεοὺς ταῦτα πράττειν κελεύσειν. τοῦτο δὲ χροῖ, ὦ Χάρης, εὐ εἰδέναι, ὅτι εἰάν ταῦτα πράξῃς, τοῖς μὲν πολεμίοις ἐπιτετυχικῶς ἔσῃ, φίλιαν δὲ πόλιν διασεσωκῶς, εὐκλείεστατος δὲ ἐν τῇ πατρίδι ἔσῃ, ὀνομαστότατος δὲ καὶ ἐν τοῖς συμμάχοις καὶ πολεμίοις. ὁ μὲν δὴ Χάρης πεισθεὶς ἐθύετο· 21 τῶν δὲ Φλιασίων εὐθύς οἱ μὲν ἰππεῖς τοὺς θώρακας ἐνεδύοντο καὶ τοὺς ἵππους ἐχαλίνουν, οἱ δὲ ὀπλίται ὅσα εἰς πεζὸν παρεσκευάζοντο. ἐπεὶ δὲ ἀναλαβόντες τὰ ὄπλα ἐπορεύοντο ἔνθα ἰθύντο, ἀπήντα αὐτοῖς ὁ Χάρης καὶ ὁ μάντις

πόρου in ähnlicher Bedeutung zu I, 17. — Χάρητα ἐπιβοηθεῖν ἐβόων — In der Bedeutung des auffordernden Zurufes hat βοήθειον den Dativ beim Infinitiv; s. Anab. I, 8, 12 u. 19. Der Accusativ steht wie hier bei ἀναβοῆσαι IV, 2, 22. Vgl. Kyrop. VII, 2, 5 Κύρον ἐβόα, er rief nach dem Kyros. — Dieselbe Paronomasie wie hier findet sich auch Anab. V, 2, 32 ἐβόα βοηθεῖν. — μέχρι πόρου τῆς ἡμέρας — bis tief in den Tag hinein. Vgl. Isokr. vom Umtausch 4 μέχρι πόρου τῆς ἡλικίας. Platon Gnatm. 8. 217* μέχρι δεῦρο τοῦ λόγου und zu IV, 7, 5.

20. χωρίον — S. § 1. — σοι — othlicher Dativ. — τροπήν — κινήσειε — kann in der Bedeutung von τροπήν ποιῆσθαι (V, 4,

43) nicht verschieden sein. So auch Herod. I, 30 τροπήν ποιήσας. Vgl. κρηγὴν ποιεῖν VI, 4, 16. σκοπὰς ποιεῖν Anab. IV, 3, 14. Kyrop. II, 3, 1. σφαγὰς ποιεῖν II, 2, 6; III, 2, 27. — ἀνακοίνωσαι τοῖς θεοῖς — frage die Götter um Rat. Gewöhnlicher ist in dieser Bedeutung das Aktiv, wie Anab. VI, 1, 22, während das Medium sich beraten heißt. Anab. III, 1, 5; V, 6, 36. ἀνεξουσίτωσθεν. I, 1, 30. Dagegen auch κοινοῦσθαι τῷ θεῷ VII, 1, 27. Anab. VI, 2, 15. — τοῦτο — S. zu II, 3, 53. — ἐπιτετυχικῶς ἔσῃ — du wirst einen festen Platz haben, von wo aus du die Feinde angreifen kannst. S. zu III, 2, 1.

21. ὅσα εἰς πεζόν — S. zu VI, 1, 10 u. 2, 27.

καὶ ἔλεγον, ὅτι καλὰ τὰ ἱερά. ἀλλὰ περιμένετε, ἔφασαν· ἤδη γὰρ καὶ ἡμεῖς ἔξιμεν. ὡς δὲ τάχιστα ἐκηρύχθη, θεία τινὶ 22 προθυμία καὶ οἱ μισθοφόροι ταχὺ ἐξέδραμον. ἐπεὶ δὲ Χάρης ἤρξατο πορεύεσθαι, προήεσαν αὐτῷ οἱ τῶν Φλιασίων ἱππεῖς καὶ πεζοὶ· καὶ τὸ μὲν πρῶτον ταχέως ἠγοῦντο, ἔπειτα δὲ ἐτρόχαζον· τέλος δὲ οἱ μὲν ἱππεῖς κατὰ κράτος ἤλαυνον, οἱ δὲ πεζοὶ κατὰ κράτος ἔθειον ὡς δυνατόν ἐν τάξει, οἷς καὶ ὁ Χάρης σπουδῇ ἐπηκολούθει. ἦν μὲν οὖν τῆς ὥρας μικρὸν πρὸ 23 ρῶντας, τοὺς δὲ στιβάδας ποιουμένους. ὡς δ' εἶδον τὴν σφοδρότητα τῆς ἐφόδου, εὐθύς ἐκπλαγέντες ἔφυγον καταλιπόντες τοῖς ἀγαθοῖς ἀνδράσι πάντα τάπιτήθεια. κάκεινοι μὲν ταῦτα δειπνήσαντες καὶ οἰκοθεν ἄλλα ἐλθόντα, ὡς ἐπ' εὐτυχία σπείσαντες καὶ παιανίσαντες καὶ φυλακὰς καταστήσαντες, κατέδραμον. οἱ δὲ Κορίνθιοι, ἀφικουμένου τῆς νυκτὸς ἀγγέλου περὶ τῆς Θναμίας, μάλα φιλικῶς κηρύξαντες τὰ ζεύγη καὶ τὰ ὑποζύγια πάντα καὶ οἴτου γεμίσαντες εἰς τὸν Φλιουῖντα παρήγαγον· καὶ ἕωςπερ ἐτειχίζετο τὸ τεῖχος, ἐκάστης ἡμέρας παραπομπὰ ἐγίνοντο.

III. Περὶ μὲν δὴ Φλιασίων, ὡς καὶ πιστοὶ τοῖς φίλοις ἐγίνοντο καὶ ἄλκιμοι ἐν τῷ πολέμῳ διετέλεσαν, καὶ ὡς πάντων σπανίζοντες διέμενον ἐν τῇ συμμαχίᾳ, εἰρηται. σχεδὸν δὲ περὶ τοῦτον τὸν χρόνον Αἰνέας Στυμφάλιος, στρατηγὸς τῶν Ἀρκάδων γεγενημένος, νομίσας οὐκ ἀνεκτῶς ἔχειν τὰ ἐν τῷ Σικυῶνι, ἀναβὰς σὺν τῷ ἑαυτοῦ στρατεύματι εἰς τὴν ἀκρόπολιν συγκαλεῖ τῶν Σικυωνίων τῶν τε ἔνδον ὄντων τοὺς κρατίστους καὶ τοὺς ἄνευ δόγματος ἐκπεπτωκότας μετεπέμ-

22. αὐτῷ — ist als eine Art von ethischem Dativ zu fassen. Vgl. III, 4, 13 προσιόντες αὐτῷ οἱ ἱππεῖς ἤλαυνον. V, 4, 59 προήεσαν αὐτῷ οἱ πελτασταί. Anab. VI, 3, 10 Ξενοφῶντι δὲ διὰ τῆς μεσογαίας πορευόμενος οἱ ἱππεῖς προκαταθέντες ἐντυγχάνουσι πρεσβύταις πορευομένοις ποι. — τῆς ὥρας — als partitiver Genetiv von μικρὸν πρὸ δύντος ἡλίου abhängig.

23. κηρύξαντες τὰ ζεύγη — Sie forderten durch Heroldsruf zur Gestellung von Wagen und Zug-

tieren auf. — τὸ τεῖχος — Thyamia, dessen Befestigung die Phliasier für sich vollendeten. Vgl. 4, 1.

III. Die am Schlusse des ersten Kapitels abgebrochene Erzählung der Vorgänge in Sikyon wird fortgesetzt. Es ist das Jahr 366 v. Chr.

1. ἄλκιμοι διετέλεσαν — S. zu VI, 3, 10. — τοὺς κρατίστους — S. zu I, 42. Dieselbe Bezeichnung auch § 4, wo sich auch

πετο. φοβηθεῖς δὲ ταῦτα ὁ Εὐφρων καταφεύγει εἰς τὸν 2 λιμένα τῶν Σικυωνίων, καὶ μεταπεμφόμενος Πασίμηλον ἐκ Κορίνθου, διὰ τούτου παραδίδωσι τὸν λιμένα τοῖς Λακεδαιμονίοις καὶ ἐν ταύτῃ αὐτῇ συμμαχίᾳ ἀνεστρέφετο, λέγων, ὡς Λακεδαιμονίοις διατελοῖη πιστὸς ὢν· ὅτε γὰρ ψῆφος ἐδίδοτο ἐν τῇ πόλει, εἰ δοκοῖη ἀφίστασθαι, μετ' ὀλίγων ἀποψηφίσασθαι ἔφη· ἔπειτα δὲ τοὺς προδόντας ἑαυτὸν βουλό- 3 μενος τιμωρήσασθαι δῆμον καταστήσαι. καὶ νῦν, ἔφη, φερόντων ὑπ' ἐμοῦ πάντες οἱ ὑμᾶς προδιδόντες. εἰ μὲν οὖν ἐδυνάσθη ἐγώ, ὅλην ἂν ἔχων τὴν πόλιν πρὸς ὑμᾶς ἀπέστην· νῦν δ' οὐ ἐγκρατὴς ἐγενόμην τὸν λιμένα παραδέδωκα ὑμῖν. ἠκροῦντο μὲν δὴ πολλοὶ αὐτοῦ ταῦτα· ὀπόσοι δὲ ἐπέβηοντο οὐ πᾶν κατάδηλον.

Ἀλλὰ γὰρ ἐπέπειρο ἠρξάμην, διατελέσαι βούλομαι τὰ περὶ 4 Εὐφρονος. στασιασάντων γὰρ ἐν τῷ Σικυῶνι τῶν τε βελτίστων καὶ τοῦ δήμου, λαβὼν ὁ Εὐφρων Ἀθήνηθεν ξενικὸν πάλιν κατέρχεται. καὶ τοῦ μὲν ἄστεως ἐκράτει σὺν τῷ δήμῳ· Θηβαίου δὲ ἀρμοστοῦ τὴν ἀκρόπολιν ἔχοντος, ἐπεὶ ἔγνω οὐκ ἂν δυνάμενος τῶν Θηβαίων ἐχόντων τὴν ἀκρόπολιν τῆς πόλεως κρατεῖν, συσκευασάμενος χρήματα ᾤχετο, ὡς τούτοις πείσων Θηβαίους ἐβάλλειν μὲν τοὺς κρατίστους, παραδοῦναι 5 δ' αὐτῷ πάλιν τὴν πόλιν. αἰσθόμενοι δὲ οἱ πρόσθεν φυγάδες τὴν ὁδὸν αὐτοῦ καὶ τὴν παρασκευὴν ἀντεπορεύοντο εἰς τὰς Θήβας. ὡς δ' ἑώραν αὐτὸν οἰκείως τοῖς ἄρχουσι συνόντα, φοβηθέντες μὴ διαπράξαιτο ἢ βούλεται, παρεκινδύνευσάν τινες καὶ ἀποσφάττουσιν ἐν τῇ ἀκροπόλει τὸν Εὐ-

für dieselbe Partei οἱ βέλτιστοι gebraucht findet. — ἀνευ δόγματος — nicht nach einem Volksbeschluss, sondern auf Befehl des Euphron. S. 1, 46.

2. Πασίμηλος — ist wohl derselbe wie IV, 4, 4 u. 7. — αὐτῷ — während er vorher in Sikyon gegen die Lakedämonier gearbeitet hatte. — ἀνεστρέφετο — S. zu VI, 3, 17. — ὅτε ψῆφος ἐδίδοτο — als man abstimmen liefs. Vgl. [Demosth.] geg. Neera 90 τοὺς δὲ ποτάνεις κελύει τιθέναι τοὺς καθίστους καὶ τὴν ψῆφον δίδουσι τῷ δήμῳ.

3. δῆμον — d. i. eine Demokratie. S. zu I, 7, 28. — προδιδόντες — S. zu I, 7, 28.

4. Ἀλλὰ γὰρ — Aber ich fahre in der Erzählung der nächstfolgenden Begebenheiten noch nicht fort, denn ich will u. s. w. In ähnlicher Weise ist bei ἀλλὰ γὰρ öfter der verbindende Gedanke, dessen Begründung mit γὰρ gegeben wird, aus dem Inhalte des Ganzen zu entnehmen. Vgl. 2, 1. — τὰ περὶ Εὐφρονος — S. zu VI, 1, 19. — Θηβαίου ἀρμοστοῦ — S. zu 2, 11 und zu IV, 8, 8.

φρονα, τῶν τε ἀρχόντων καὶ τῆς βουλῆς συγκαθημέναν. οἱ μὲντοι ἄρχοντες τοὺς ποιήσαντας εἰσήγαγον εἰς τὴν βουλήν, καὶ ἔλεγον τάδε·

6 Ὁ ἄνδρες πολῖται, ἡμεῖς τουτουσὶ τοὺς ἀποκτείναντας Εὐφρονα διώκομεν περὶ θανάτου, ὁρῶντες, ὅτι οἱ μὲν σώφρονες οὐδὲν δήπου ἄδικον οὐδὲ ἀνόσιον ποιούσιν, οἱ δὲ πονηροὶ ποιοῦσι μὲν, λανθάνειν δὲ πειρῶνται, οὗτοι δὲ τοσοῦτον πάντας ἀνθρώπους ὑπερβεβλήκασι τόλμῃ τε καὶ μαριᾷ, ὥστε παρ' αὐτάς τε τὰς ἀρχὰς καὶ παρ' αὐτοὺς ὑμᾶς τοὺς κυρίους, οὐστίνας δεῖ ἀποθνήσκειν καὶ οὐστίνας μὴ, αὐτογνωμονήσαντες ἀπέκτειναν τὸν ἄνδρα. εἰ οὖν οὗτοι μὴ δάσουσι τὴν ἐσχάτην δίκην, τίς ποτε πρὸς τὴν πόλιν θαρρῶν πορεύσεται; τί δὲ πείσεται ἡ πόλις, εἰ ἐξέσται τῷ βουλομένῳ ἀποκτείνειν πρὶν δηλῶσαι, ὅτου ἔνεκα ἦκει ἕκαστος; ἡμεῖς μὲν δὴ τούτους διώκομεν ὡς ἀνοσιωτάτους καὶ ἀδικωτάτους καὶ ἀνομιωτάτους καὶ πλειστον δὴ ὑπεριδόντας τῆς πόλεως· ὑμεῖς δὲ ἀκηκοότες, ὁποίας τινὸς ὑμῖν δοκοῦσιν ἄξιοι εἶναι δίκης, ταύτην αὐτοῖς ἐπίθετε.

7 Οἱ μὲν ἄρχοντες τοιαῦτα εἶπον· τῶν δὲ ἀποκτεινάντων οἱ μὲν ἄλλοι ἠροῦντο μὴ αὐτόχειρες γενεήσθαι· εἰς δὲ ὁμολογῆσαι καὶ τῆς ἀπολογίας ὡδὲ πῶς ἤρχετο· Ἄλλ' ὑπερῶν μὲν, ὦ Θηβαῖοι, οὐ δυνατὸν ὑμῶν ἀνδρῶν, ὅς εἰδείη κυρίους μὲν ὄντας ὅ,τι βούλεσθε αὐτῷ χρῆσθαι· τίμῃ μὴν πιστεύων ἀπέκτεινα τὸν ἄνδρα; εὐ ἴσπε, ὅτι πρῶτον μὲν τῷ νομίζεω δίκαιον ποιεῖν, ἔπειτα δὲ τῷ ὑμᾶς ὀρθῶς γνώσεσθαι. ἦδειν γάρ, ὅτι καὶ ὑμεῖς τοὺς περὶ Ἀρχίαν καὶ Ὑπάτην, οὓς

6. διώκομεν περὶ θανάτου — wir klagen auf den Tod an. Sonst ist in solchen Verbindungen der bloße Genetiv gebräuchlich, wie Apolog. Socr. 21. S. auch I, 3, 19; V, 4, 24. — τὴν πόλιν — unsere Stadt, und zwar als Staat betrachtet, dessen Vertreter ja die Behörden sind.

7. ἀλλὰ — μὲν — S. zu IV, 5, 9. — ὅς εἰδείη — In Nebensätzen zu einem Infinitiv findet sich zuweilen auch nach einem Haupttempus der Optativ, wenn der Inhalt derselben als allgemein gesetzt erscheint, wie hier ὅς

εἰδείη = wenn er etwa weiß. Vgl. Kyrop. I, 6, 19 τοῦ μὲν αὐτὸν λέγειν ἢ μὴ σαφῶς εἰδείη εἰρησθῆαι δεῖ. VII, 5, 56 ἀνακτάσθαι δύνασθαι, οὓς καιρὸς εἶη. — κυρίους μὲν ὄντας — nämlich ὑμᾶς. Die Partikel μὲν, welcher hier keine adverbative Partikel entspricht, dient zur Hervorhebung. Vgl. zu IV, 1, 7. — ὅ, τι βούλεσθε χρῆσθαι — S. zu II, 1, 2. — τίμῃ μὴν κτε. — Die Frage mit μὴν steht im Gegensatz zu dem negativen Satze ὑπερῶν μὲν οὐ δυνατὸν. Vgl. VI, 3, 13. Kyrop. I, 6, 28; II, 1, 8; III, 1, 41; VIII, 4, 10. Gastm. 3, 13. — τοὺς περὶ Ἀρχίαν —

ἐλάβετε ὅμοια Εὐφρονη πεποιηκότας, οὐ ψῆφρον ἀνεμείνατε, ἀλλὰ ὅποτε πρῶτον ἐδυνάσθητε ἐτιμωρήσασθε, νομίζοντες τῶν τε περιφανῶς ἀνοσίων καὶ τῶν φανερώς προδοτῶν καὶ τυραννῶν ἐπιχειρούντων ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων θάνατον κατεγνώσθαι. οὐκοῦν καὶ Εὐφρων πᾶσι τούτοις ἐνοχὸς ἦν; 8 παραλαβὼν μὲν γὰρ τὰ ἱερὰ μεστὰ καὶ ἀργυρῶν καὶ χρυσῶν ἀναθημάτων κενὰ πάντων τούτων ἀπέδειξε. προδότης γε μὴν τίς ἂν περιφανέστερος Εὐφρονος εἶη, ὃς φιλαίτατος μὲν ἂν Λακεδαιμονίοις ὑμᾶς ἀντ' ἐκείνων εἴλετο· πιστὰ δὲ δοὺς καὶ λαβὼν παρ' ὑμῶν πάλιν προῦδωκεν ὑμᾶς καὶ παρέδωκε τοῖς ἐναντίοις τὸν λιμένα; καὶ μὴν πῶς οὐκ ἀπροφασίστως τύραννος ἦν, ὃς δούλους μὲν οὐ μόνον ἐλευθέρους ἀλλὰ καὶ πολῖτας ἐποίει, ἀπεκτείνων δὲ καὶ ἐφυγάδενε καὶ χρήματα ἀφηρεῖτο οὐ τοὺς ἀδικοῦντας, ἀλλ' οὓς αὐτῷ ἐδόκει; οὗτοι δὲ ἦσαν οἱ βέλτιστοι. αὐθις δὲ μετὰ τῶν ἐναντιωτάτων ὑμῖν Ἀθηναίων κατελθὼν εἰς τὴν πόλιν ἐναντία μὲν ἔθετο τὰ ὄπλα τῷ παρ' ὑμῶν ἀρμοστῆ· ἐπεὶ δ' ἐκείνον οὐκ ἐδυνάσθη ἐκ τῆς ἀκροπόλεως ἐμβαλεῖν, συσκευασάμενος χρήματα δεῦρο ἀφίκετο. καὶ εἰ μὲν ὄπλα ἠθροικῶς ἐφάνη ἐφ' ὑμᾶς, καὶ χάριν ἂν μοι εἶχετε, εἰ ἀπέκτεινα αὐτόν· ὃς δὲ χρήματα ἤλθε παρασκευασάμενος, ὡς τούτοις ὑμᾶς διαφθερῶν καὶ πείσων πάλιν κύριον αὐτὸν ποιῆσαι τῆς πόλεως, τούτῳ ἐγὼ τὴν δίκην ἐπιθεῖς πῶς ἂν δικαίως ὑφ' ὑμῶν ἀποθάνοιμι; καὶ γὰρ οἱ μὲν ὄπλοις βιασθέντες βλάπτονται μὲν, οὐ μὲντοι ἄδικοι γε ἀναφαίνονται. οἱ δὲ χρήμασι παρὰ τὸ βέλτιστον διαφθαρέντες ἅμα μὲν βλάπτονται, ἅμα δὲ αἰσχύνῃ περιπίπτουσι. εἰ μὲν τοίνυν ἐμοὶ μὲν πολέμιος ἦν, ὑμῖν δὲ φίλος, κἀγὼ ὁμολογῶ μὴ καλῶς ἂν μοι εἶχεν παρ' ὑμῖν τοῦτον ἀποκτείνειν· ὁ δὲ ὑμᾶς προδιδούς τί ἐμοὶ πολεμιώτερος

Objekt zu ἐτιμωρήσασθε, welches als der wichtigste Begriff des Satzes vorangestellt ist, obgleich zunächst das Verbum ἀνεμείνατε folgt, da dieses nur zur Hervorhebung des Gegenstandes vorangestellt ist. Über die Sache s. V, 4, 2. Mit dem Archias wurde auch Hypatos, ein hervorragendes Mitglied von der Partei des Archias getötet. Plutarch Pelopid. 11. — τῶν φανερώς προδοτῶν — Vgl. zu II, 3, 38.

8. παραλαβὼν — ἀπέδειξε. Vgl. I, 46. — Die drei Anklagepunkte werden durch die Partikeln μὲν — γε μὴν — καὶ μὴν aneinandergerichtet. Vergl. zu IV, 2, 17. — ἀντ' ἐκείνων εἴλετο — Vgl. III, 1, 3. — ἀπροφασίστως — unbestreitbar, mit ungewöhnlicher Bedeutung.

9. ὄπλα ἠθροικῶς — wie öfter ὄπλα = ὀπλίται oder Bewaffnete überhaupt.

10. τί πολεμιώτερος — Der

ἦν ἢ ὑμῖν; ἀλλὰ νῆ Δία, εἰποι ἂν τις, ἐκὼν ἦλθε. κᾶτα εὖ μὲν ἀπεχόμενον τῆς ὑμετέρας πόλεως ἀπέκτεινέ τις αὐτόν, ἐπαίνου ἂν ἐτύγχανε· νῦν δὲ ὅτι πάλιν ἦλθεν ἄλλα πρὸς τοῖς πρόσθεν κακὰ ποιήσων, οὐ δικάως φησί τις αὐτὸν τεθνάναι; ποῦ ἔχων Ἑλλησι σπονδὰς ἀποδείξει ἢ προδοταῖς

11 ἢ παλιναυτομόλοις ἢ τυράννοις; πρὸς δὲ τοῖς ἀναμνήσθητε, ὅτι καὶ ἐψηφίσασθε δήπου τοὺς φυγάδας ἀγωγίμους εἶναι ἐκ πάντων τῶν συμμάχων. ὅστις δὲ ἄνευ κοινοῦ τῶν συμμάχων δόγματος κατέρχεται φυγάς, τοῦτον ἔχει τις ἂν εἰπεῖν ὅπως οὐ δίκαιόν ἐστιν ἀποθνήσκειν; ἐγὼ φημι, ὦ ἄνδρες, ἀποκτείναντας μὲν ὑμᾶς ἐμὲ τετιμωρηκότας ἐσεσθαι ἀνδρὶ τῷ πάντων ὑμῖν πολεμιοτάτῳ· γνόντας δὲ δίκαια πεποικέναι αὐτοὺς τετιμωρηκότας φανείσθαι ὑπὲρ τε ὑμῶν αὐτῶν καὶ ὑπὲρ τῶν συμμάχων ἀπάντων.

12 Οἱ μὲν οὖν Θηβαῖοι ταῦτα ἀκούσαντες ἐγνώσαν δίκαια τὸν Εὐφρονα πεπονθέναι· οἱ μέντοι πολῖται αὐτοῦ ὡς ἄνδρα ἀγαθὸν κομισάμενοι ἔθαψάν τε ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ ὡς ἀρχηγέτην τῆς πόλεως σέβονται. οὕτως, ὡς εἰκεν, οἱ πλεῖστοι ὀρίζονται τοὺς εὐεργέτας ἐαντῶν ἀνδρας ἀγαθοὺς εἶναι.

Accus. τί steht wie πολύ, οὐδὲν u. s. w. zur Gradbestimmung beim Komparativ: um wie viel? — ἐκὼν ἦλθε — Die Beziehung dieses Ausdruckes ist dunkel; dem Zusammenhang nach erwartet man etwa die Bemerkung: als ein Fremder, der mit der Stadt zu verhandeln gekommen sei, stehe er unter dem Schutze derselben. — κᾶτα — läßt das Folgende als Folgerung aus dem Vorangehenden erscheinen. — ποῦ ἔχων — schließt sich an φησί τις an. Der Sinn ist: Wo kann jemand Verträge aufweisen, die mit Verrätern, rückfälligen Überläufern, Tyrannen geschlossen sind, auf welche gestützt er die Tötung jenes Mannes für ungerecht erklären könnte?

11. ἀγωγίμους — συμμάχων — das er aus jeder Bundesgenossenstadt, in die er sich etwa flüchtete, gefangen weggeführt werden dürfe. — ὅπως — Ein Satz mit ὅπως steht zuweilen statt eines

Satzes mit ὅτι nach einem Verbum sentiendi oder declarandi, wenn dasselbe verneint ist oder eine Frage mit negativem Sinn bildet. Kyrop. III, 3, 20 ὅπως ἐγὼ ἄχθουμαι ὑμᾶς τρέφων μὴδ' ὑποροῖτε. VIII, 7, 20 οὐδέ γε ὅπως ἄφρον ἐστὶ ἡ ψυχὴ, ἐπειδὴν τοῦ ἄφρονος σώματος δίχα γένηται, οὐδὲ τοῦτο πέπεισμαι. Hieron 9, 1 ὅπως οὐ πάντων τούτων ἐπιμελητέον, οὐ λέγω.

12. ἔθαψαν — σέβονται — Eine gleiche Ehre wurde später auch dem Aratos in Sikyon zu teil, und diese Ehre hatte noch um so höheren Wert, als ein Gesetz die Bestattung von Toten innerhalb der Stadt untersagte, das für den letztgenannten Fall nur mit Genehmigung des Gottes in Delphi außer Kraft gesetzt wurde. Plutarch Arat. 53. In gleicher Weise hatte man auch in Amphipolis den Spartaner Brasidas geehrt. Thukyd. V, 11. — οἱ πλεῖστοι — die große Menge.

Καὶ τὰ μὲν περὶ Εὐφρονος εἴρηται· ἐγὼ δὲ ἐνθεν εἰς IV. ταῦτα ἐξέβην ἐπάνειμι. ἔτι γὰρ τειχιζόντων τῶν Φλιασίων τὴν Θυαμίαν καὶ τοῦ Χάρητος ἔτι παρόντος Ὀροπὸς ὑπὸ τῶν φευγόντων κατελήφθη. στρατευσαμένων δὲ πάντων Ἀθηναίων ἐπ' αὐτὸν καὶ τὸν Χάρητα μεταπεμφαμένων ἐκ τῆς Θυαμίας, ὁ μὲν λιμὴν αὐτῶν τῶν Σικωνίων πάλιν ὑπ' αὐτῶν τε τῶν πολιτῶν καὶ τῶν Ἀρκάδων ἀλίσκεται· τοῖς δ' Ἀθηναίοις οὐδεὶς τῶν συμμάχων ἐβοήθησεν, ἀλλ' ἀνεχώρησαν Θηβαῖοι παρακαταθέμενοι τὸν Ὀροπὸν μέχρι δίκης.

Καταμαθῶν δὲ ὁ Λυκομήδης μεφομένους τοὺς Ἀθηναίους τοῖς συμμάχοις, ὅτι αὐτοὶ μὲν πολλὰ πράγματα εἶχον δι' ἐκείνους, ἀντεβοήθησε δ' αὐτοῖς οὐδεὶς, πείθει τοὺς μυθίους πράττειν περὶ συμμαχίας πρὸς αὐτούς. τὸ μὲν οὖν πρῶτον ἰδυσχέραϊνόν τινες τῶν Ἀθηναίων τὸ Λακεδαιμονίους ὄντας φίλους γενέσθαι τοῖς ἐναντίοις αὐτῶν συμμάχοις· ἐπειδὴ δὲ λογιζόμενοι εὕρισκον οὐδὲν μείον Λακεδαιμονίους ἢ σφίσι ἀγαθὸν τὸ Ἀρκάδας μὴ προσδεῖσθαι Θηβαίων, οὕτω δὴ προσεδέχοντο τὴν τῶν Ἀρκάδων συμμαχίαν. καὶ 3 Λυκομήδης ταῦτα πράττων, ἀπιὼν Ἀθήνηθεν δαιμονιώτατα ἀποθνήσκει. ὄντων γὰρ παμπόλλων πλοίων, ἐκλεξάμενος

IV, 1. τὰ περὶ Εὐφρονος — S. zu VI, 1, 19. — τειχιζόντων — S. 2, 23. — Ὀροπὸς — am Euripos, auf der Grenze von Attika und Böotien gelegen, war von jeher zwischen beiden Ländern streitig gewesen. Im J. 411 v. Chr. hatten es die Thebaner durch Verrat in ihre Gewalt bekommen (Thukyd. VIII, 60), und seitdem war es unter oligarchischer Regierung und thebanischem Einflusse geblieben, während des böotischen Krieges aber wieder mit Athen in Verbindung getreten. Als nach der Schlacht bei Leuktra die Euböer sich den Thebanern angeschlossen hatten, bemächtigten sich aus Oropos vertriebene Mitglieder der oligarchischen Partei mit Hilfe des Themison, Tyrannen von Eretria, der Stadt, und ihnen kamen, als die Athener anzugreifen beabsichtigten, die Thebaner zu Hilfe und nahmen Oropos einstweilen in Besitz. Diodor XV, 76. Aeschin.

geg. Ktesph. 85. Nach den Scholien zu letzterer Stelle geschah dies unter dem Archonten Polyzeles, 367 v. Chr. — αὐτῶν — πάλιν — In dieser Folge scheinen die Wörter, die denn auch häufig getrennt stehen (zusammen VII, 4, 22, Kyrop. I, 6, 13; VII, 2, 23) nicht zusammengehören, vielmehr scheint αὐτῶν auf das Vorhergehende zurückzuweisen, weshalb es auch häufig in Verbindung mit δὲ steht, oder wie hier ein bestimmtes Wort (ὁ λιμὴν) von dem andern abzusondern und dadurch in einen Gegensatz zu bringen, während πάλιν dann die Wiederholung bezeichnet. In der Stellung πάλιν αὐτῶν dient αὐτῶν zur Hervorhebung und Verstärkung des πάλιν. Vgl. V, 1, 5. — μέγιστον δίκης — bis zur Entscheidung durch ein Schiedsgericht.

2. Λυκομήδης — S. 1, 23. — τοὺς μυθίους — S. 1, 38. — οὕτω δὴ — S. IV, 4, 2.

3. δαιμονιώτατα — unter Um-

τούτων ὃ ἐβούλετο, καὶ συνθέμενος τοίνυν ἀποβιβάσαι ὅποι αὐτὸς κελεύοι, εἴλετο ἐνταῦθα ἐκβῆναι ἔνθα οἱ φυγάδες ἐτύγγανον ὄντες. κάκεινος μὲν οὕτως ἀποθνήσκει, ἢ μέντοι συμμαχία ὄντως ἐπεραίνετο.

4 Εἰπόντος δὲ Δημοτίωνος ἐν τῷ δήμῳ τῶν Ἀθηναίων, ὡς ἢ μὲν πρὸς τοὺς Ἀρκάδας φιλία καλῶς αὐτῷ δοκοίη πράττεσθαι, τοῖς μέντοι στρατηγοῖς προστάξαι ἔφη χρῆναι, ὅπως καὶ Κόρινθος σῶα ἢ τῷ δήμῳ τῶν Ἀθηναίων ἀκούσαντες δὲ ταῦτα οἱ Κορίνθιοι, ταχὺ πέμψαντες ἱκανοὺς φρουροὺς ἑαυτῶν πάντοσε, ὅπου Ἀθηναῖοι ἐφρουροῦν, εἶπαν αὐτοῖς ἀπιέναι, ὡς οὐδὲν ἔτι δεόμενοι φρουρῶν. οἱ δ' ἐπέθοντο. ὡς δὲ συνῆλθον οἱ ἐκ τῶν φρουρίων Ἀθηναῖοι εἰς τὴν πόλιν, ἐκήρυξαν οἱ Κορίνθιοι, εἰ τις ἀδικοῖτο Ἀθηναίων, 5 ἀπογράφεσθαι, ὡς ληψομένους τὰ δίκαια. οὕτω δὲ τούτων ἐχόντων Χάρης ἀφικνεῖται μετὰ ναυτικοῦ πρὸς Κερχρειαίης. ἐπεὶ δ' ἔγνω τὰ πεπραγμένα, ἐλεξεν, ὅτι ἀκούσας ἐπιβουλεύεσθαι τῇ πόλει βοηθῶν παρείη. οἱ δ' ἐπανέσαντες αὐτὸν οὐδὲν τι μᾶλλον ἐδέχοντο τὰς ναῦς εἰς τὸν λιμένα, ἀλλ' ἀποπλεῖν ἐκέλευον· καὶ τοὺς ὀπλίτας δὲ τὰ δίκαια ποιήσαντες ἀπέπεμψαν. ἐκ μὲν οὖν τῆς Κορίνθου οἱ Ἀθηναῖοι οὕτως 6 ἀπηλλάγησαν. τοῖς μέντοι Ἀρκάσι πέμπειν ἠναγκαζόντο τοὺς ἰππέας ἐπικούρους διὰ τὴν συμμαχίαν, εἰ τις στρα-

ständen, die recht eigentlich als Schickung der Gottheit anzusehen sind. — καὶ — τοίνυν — und außerdem. So auch Oekon. 5, 2 πρώτον μὲν ἀφ' ὧν ζῶσιν οἱ ἄνθρωποι, ταῦτα ἢ γῆ φέρει ἐργαζομένοις, καὶ ἀφ' ὧν τοίνυν ἡδυνπαθοῦσι, προσεπιφέρει. — συνθέμενος — mit dem Schiffseigner, der auch als Subjekt zu ἐκβιβάσαι zu denken ist. — οἱ φυγάδες — wohl Arkader, die zu einer dem Lykomedes feindlichen Partei gehörten.

4. Εἰπόντος Δημοτίωνος — ἔφη — S. zu IV, 8, 9. — σῶα — hier so viel als sicher, so daß es sich nicht von ihnen trennen könnte. Die Femininalform σῶα findet sich auch Demosth. geg. Dionys, 32 u. 37, σῶαν ebend. 39; die Form σᾶ, welche Cobet verlangt, ist dichterisch; am gebräuchlichsten scheint in der attischen Prosa

die doch auch seltene Form des Mascul. σῶς zu sein. — ληψομένους — zu dem allgemeinen Subjekte des Infinitivs ἀπογράφεσθαι zu beziehen, welches aus dem kollektiven εἰ τις zu entnehmen ist. — τὰ δίκαια — was sie mit Recht zu fordern hätten; bei Soldaten zuweilen der Sold. Anab. VII, 7, 14 u. 17. Kyrop. III, 2, 20.

5. βοηθῶν — als Helfer, d. i. mit der Absicht, zu helfen. Das Particip. Praesent. steht zuweilen in dem Sinne der Absicht, indem der Beginn der beabsichtigten Thätigkeit in lebhafter Darstellung in die Gegenwart gerückt ist. Gemildert ist dies hier noch dadurch, daß in βοηθεῖν der Begriff des Kommens und Gehens liegt. Daher VI, 5, 22 selbst βοηθηκότες. Vgl. III, 2, 13 διαμαρτυρούμενος; III, 5, 4 ἀμνόμενος u. zu VII, 1, 13.

τεύοιτο ἐπὶ τὴν Ἀρκαδίαν· τῆς δὲ Λακωνικῆς οὐκ ἐπέβαινον ἐπὶ πολέμῳ.

Τοῖς δὲ Κορινθίοις ἐνθυμουμένοις, ὡς χαλεπῶς ἔχοι αὐτοὺς σωθῆναι, κρατουμένους μὲν καὶ πρόσθεν κατὰ γῆν, προσγεγενημένων δὲ αὐτοῖς Ἀθηναίων ἀνεπιτηδείων, ἔδοξεν ἀθροῖζειν καὶ πεζοὺς καὶ ἰππέας μισθοφόρους. ἠγούμενοι δὲ τούτων, ἅμα μὲν τὴν πόλιν ἐφύλαττον, ἅμα δὲ πολλὰ τοὺς πλησίον πολεμίους κακῶς ἐποίουν· εἰς μέντοι Θήβας ἐπέμψαν ἐπερησομένους εἰ τύχοιεν ἂν ἐλθόντες εἰρήνης. ἐπεὶ 7 δὲ οἱ Θηβαῖοι ἰέναι ἐκέλευον, ὡς ἐσομένης, ἐδέηθησαν οἱ Κορίνθιοι εἶσαι σφᾶς ἐλθεῖν καὶ ἐπὶ τοὺς συμμαχοὺς, ὡς μετὰ μὲν τῶν βουλομένων ποιησόμενοι τὴν εἰρήνην, τοὺς δὲ πολεμῶν ἀφρουρούμενους εἰσόντες πολεμεῖν. ἐφέντων δὲ καὶ ταῦτα 8 πράττειν τῶν Θηβαίων, ἐλθόντες εἰς Λακεδαιμόνα οἱ Κορίνθιοι εἶπον· Ἡμεῖς, ὦ ἄνδρες Λακεδαιμόνιοι, πρὸς ὑμᾶς παρέσμεν ὑμέτεροι φίλοι, καὶ ἀξιούμεν, εἰ μὲν τινα ὁρᾶτε σωτηρίαν ἡμῖν, ἐὰν διακατερωμένον πολεμοῦντες, διδάξαι καὶ ἡμᾶς· εἰ δὲ ἀπόρως γινώσκετε ἔχοντα τὰ ἡμέτερα, εἰ μὲν καὶ ὑμῖν συμφέροι, ποιήσασθαι μεθ' ἡμῶν τὴν εἰρήνην· ὡς οὐδὲ μετ' οὐδένων ἂν ἦδιον ἢ μεθ' ὑμῶν σωθεῖν· εἰ μέντοι ὑμεῖς λογίζεσθε συμφέρεν ὑμῖν πολεμεῖν, δεόμεθα ὑμῶν εἶσαι ἡμᾶς εἰρήνην ποιήσασθαι. σωθέντες μὲν γὰρ ἴσως ἂν αὐθις ἔτι ποτὲ ἐν καιρῷ ὑμῖν γενοίμεθα· ἐὰν δὲ νῦν ἀπολώμεθα, δῆλον ὅτι οὐδέποτε χρήσιμοι ἔτι ἐσοίμεθα. ἀκούσαντες δὲ ταῦτα οἱ Λακεδαιμόνιοι τοῖς τε Κορινθίοις 9 9 συνεβούλευον τὴν εἰρήνην ποιήσασθαι καὶ τῶν ἄλλων συμμαχῶν ἐπέτρεψαν τοῖς μὴ βουλομένοις σὺν ἑαυτοῖς πολεμεῖν ἀναπαύεσθαι· αὐτοὶ δ' ἔφρασαν πολεμοῦντες πράξειν ὅτι

6. εἰ τις στρατεύοιτο — Die Form der abhängigen Rede ist bedingt von dem in συμμαχία enthaltenen Begriff: die Bestimmung des Bundesvertrages. — κρατουμένους — S. V, 4, 29.

7. ἐσομένης — nämlich εἰρήνης. 8. ὑμέτεροι φίλοι — als Freunde von euch. Der Artikel fehlt, weil angedeutet werden soll, daß sie nicht die einzigen Freunde der Lakedämonier

sind. — οὐδὲ μετ' οὐδένων — statt des einfachen οὐδὲ μεθ' ἑνῶν; doch bleibt der Grund, weshalb noch einmal οὐδὲ gesetzt ist, unklar. — εἰ μέντοι — entspricht dem εἰ μὲν συμφέροι. — ἐν καιρῷ — S. zu III, 4, 9.

9. ὅτι ἂν τῷ θεῷ φίλον ἦ — wie es dem Gotte gefällt. Die Anwendung von φίλος in diesem Sinne ist bei Homer häufig, sonst ziemlich selten. Platon Kriton S. 43^d εἰ ταύτη τοῖς θεοῖς φίλον, ταύτη

10 ἀν τῷ θεῷ φίλον ἢ ὑφήσεσθαι δὲ οὐδέποτε, ἦν παρὰ τῶν πατέρων παρέλαβον Μεσσήνην, ταύτης στερηθῆναι. οἱ οὖν Κορίνθιοι ἀκούσαντες ταῦτα ἐπορεύοντο εἰς τὰς Θήβας ἐπὶ τὴν εἰρήνην. οἱ μὲντοι Θηβαῖοι ἤξιον αὐτοὺς καὶ συμμαχίαν ὀμνῦναι· οἱ δὲ ἀπεκρίναντο, ὅτι ἢ μὲν συμμαχία οὐκ εἰρήνη ἀλλὰ πολέμου μεταλλαγὴ εἶη· εἰ δὲ βούλοιντο, παρῆναι ἔφασαν τὴν δικαίαν εἰρήνην ποιησόμενοι. ἀγασθέντες δὲ αὐτοὺς οἱ Θηβαῖοι, ὅτι κἀπερ ἐν κινδύνῳ ὄντες οὐκ ἤθελον τοῖς εὐεργέταις εἰς πόλεμον καθίστασθαι, συνεχώρησαν αὐτοῖς καὶ Φλιασίοις καὶ τοῖς ἔλθοῦσι μετ' αὐτῶν εἰς Θήβας τὴν εἰρήνην ἐφ' ᾧτε ἔχουν τὴν ἑαυτῶν ἐκάστους. καὶ ἐπὶ 11 τούτοις ὀμώσθησαν οἱ ὄρκοι. οἱ μὲν δὴ Φλιασίοι, ἐπεὶ οὕτως ἢ σύμβασις ἐγένετο, εὐθύς ἀπῆλθον ἐκ τῆς Θυαμίας· οἱ δὲ Ἀργεῖοι ὀμώσαντες ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς τούτοις εἰρήνην ποιήσασθαι, ἐπεὶ οὐκ ἐδύναντο καταπραῖξαι ὥστε τοὺς τῶν Φλιασίων φυγάδας μένειν ἐν τῷ Τρικαρᾶνῳ ὡς ἐν τῇ ἑαυτῶν πόλει ἔχοντας, παραλαβόντες ἐφρούρουν, φάσκοντες σφετέρᾳ τὴν γῆν ταύτην εἶναι, ἦν ὀλίγῳ πρότερον ὡς πολεμίαν οὔσαν ἐδήουν. καὶ δίκας τῶν Φλιασίων προσκαλο- μένων οὐκ ἐδίδοσαν.

12 Σχεδὸν δὲ περὶ τοῦτον τὸν χρόνον τετελευτηκός ἦδη τοῦ πρόσθεν Διονυσίου ὁ υἱὸς αὐτοῦ πέμπει βοήθειαν τοῖς Λακεδαιμονίοις δώδεκα τριήρεις καὶ ἄρχοντα αὐτῶν Τιμοκράτην. οὗτος δ' οὖν ἀφικόμενος συνεξαίρει αὐτοῖς Σελλασίαν· καὶ τοῦτο πράξας ἀπέπλευσεν οἴκαδε.

ἔστω. — ὑφήσεσθαι — στερηθῆναι — sich darin fügen, daß sie beraubt würden. Kyrop. II, 1, 25 οὐκ ἐνῆν πρόφασις μειονεξίας, ὥστε ὑφήσεσθαι τινα κακίον ἐτίμον εἶναι. — ἦν — Μεσσήνην, ταύτης — Der Relativsatz ist des Nachdrucks halber mit vorangewonnenem Substantiv vorangestellt. Komment. I, 2, 22 πολλοὶ — ὧν πρόσθεν ἀπέχοντο κερθῶν ἀλατρά νομίζοντες εἶναι, τούτων οὐκ ἀπέχονται. Vgl. III, 1, 13 und zur Sache VII, 1, 27.

10. συμμαχίαν ὀμνῦναι — eine Bundesgenossenschaft durch eidlichen Vertrag schließen.

11. ποιήσασθαι — S. I, 6, 14.

— καταπραῖξαι ὥστε — S. zu IV, 4, 7. — ἐν τῷ Τρικαρᾶνῳ — Vgl. 2, 1. — ὡς ἔχοντας — indem die Verbannten es so besaßen, als ob es in dem Staate der Argiver läge. — παραλαβόντες — sie übernahmen das Kastell von den Verbannten. — δίκας — wie § 1 schiedsrichterliche Entscheidung. Über προσκαλεῖσθαι s. zu I, 7, 12.

12. τετελευτηκός — Dionysios der erste von Syrakus war 367 v. Chr. gestorben. — συνεξαίρει — hilft ihnen bezwingen. Thukyd. II, 29 βουλόμενοι σφίσι τὰ ἐπὶ Θυαμίας χωρία καὶ Περθίκων ξυνεξελεῖν αὐτόν. — Σελλασίαν — welches bei dem

Μετὰ δὲ τοῦτο οὐ πολλῷ ὕστερον καταλαμβάνουσιν οἱ Ἠλείοι Λασιῶνα, τὸ μὲν παλαιὸν ἑαυτῶν ὄντα, ἐν δὲ τῷ παρόντι συντελοῦντα εἰς τὸ Ἀρκαδικόν. οἱ μὲντοι Ἀρκαῖδες οὐ παρωλιώρησαν, ἀλλ' εὐθύς παραγγείλαντες ἐβοήθουν. ἀντεβοήθησαν δὲ καὶ τῶν Ἠλείων οἱ τριακόςιοι καὶ ἐτι τετρακόςιοι. ἀντεστρατοπεδευμένων δὲ τὴν ἡμέραν ἐν ἐπιπεδεστέρω χωρίῳ τῶν Ἠλείων τῆς νυκτὸς οἱ Ἀρκαῖδες ἀναβαλ- νουσιν ἐπὶ τὴν τοῦ ὑπὲρ τῶν Ἠλείων ὄρους κορυφὴν· ἅμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ κατέβαινον ἐπὶ τοὺς Ἠλείους. οἱ δὲ ἰδόντες ἅμα μὲν ἐξ ὑπεροδείου προσιόντας, ἅμα δὲ πολλαπλασίους, ἐκ πολλοῦ μὲν ἀπελθεῖν ἠσχύνθησαν, ὁμόςε δ' ἦλθον καὶ εἰς χεῖρας δεξιόμενοι ἐφυγον· καὶ πολλοὺς μὲν ἀνδρας, πολλὰ δὲ ὄπλα ἀπόλεσαν, κατὰ δυσχωρίας ἀποχωροῦντες.

Οἱ δὲ Ἀρκαῖδες διαπραξάμενοι ταῦτα ἐπορεύοντο ἐπὶ τὰς 14 τῶν Ἀκρωρείων πόλεις. λαβόντες δὲ ταύτας πλὴν Θραύστου ἀφικνοῦνται εἰς Ὀλυμπίαν, καὶ περισταυρώσαντες τὸ Κρόνιον ἐνταῦθα ἐφρούρουν καὶ ἐκράτουν τοῦ Ὀλυμπιακοῦ ὄρους· ἔλαβον δὲ καὶ Μαργανέας ἐνδόντων τιῶν. οὕτω δὲ προ- κεχωρηκότων οἱ μὲν Ἠλείοι αὐ παντάπασιν ἠθύμησαν, οἱ δὲ Ἀρκαῖδες ἐρχονται ἐπὶ τὴν πόλιν. καὶ μέχρι μὲν τῆς ἀγορᾶς ἦλθον· ἐκεῖ μὲντοι ὑποστάντες οἱ τε ἱππεῖς καὶ οἱ ἄλλοι αὐτῶν ἐκβάλλουσι τε αὐτοὺς καὶ ἀπέκτεινάν τινες καὶ τρό- 15 παιον ἐστήσαντο. ἦν μὲν οὖν καὶ πρότερον διαφορὰ ἐν τῇ Ἠλιδι. οἱ μὲν γὰρ περὶ Χάροπόν τε καὶ Θρασωνίδαν καὶ

Einfall der Böoter in Lakädämon von den Spartanern abgefallen war. Diodor XV, 64. Vgl. oben VI, 5, 27. — καταλαμβάνουσιν — im J. 365 v. Chr. — Λασιῶνα — S. zu III, 2, 30. Ausführlicheres über diese Vorfälle s. bei Diodor XV, 77. — συντελοῦντα — wie die triphyllischen Städte; s. 1, 26. συντελεῖν, zu einer staatlichen Genossenschaft gehö- ren. Vgl. Thukyd. II, 15; IV, 76.

13. παραγγείλαντες — nach- dem sie Truppen aufgeboden hatten. — οἱ τριακόςιοι — So auch § 16 und 31. Wahrschein- lich ist dies eine besondere Truppe des eleischen Heeres. — ἐκ πολ- λοῦ — aus weiter Entfernung. Anab. I, 10, 11 ἐκ πλείονος ἢ το

πρόσθεν ἐφυγον. III, 3, 9 οὔτε ἐκ πολλοῦ φεύγοντας ἐδύναντο καταλαμβάνειν. Vgl. zu IV, 4, 16. — εἰς χεῖρας δεξιόμενοι — S. zu II, 4, 34.

14. Ἀκρωρείοι — sind die Bewohner des westlichen Abhanges des Erymanthosgebirges. — τὸ Κρόνιον — ein Hügel im nördlichen Teile von Olympia, der sich als Vorberg an das Olympische Gebirge anschließt. Dieses letztere begrenzt im N. die Ebene von Olympia. — ἐνδόντων = προσόντων. Vgl. Thukyd. IV, 76; V, 62. — προεχωρηκότων — S. zu II, 4, 29. — τὴν πόλιν — die Haupt- stadt Elis. — αὐτῶν — mit Beziehung auf τὴν πόλιν soviel als τῶν πολιτῶν.

Ἀργεῖον εἰς δημοκρατίαν ἤγον τὴν πόλιν, οἱ δὲ περὶ Στάλκων
 τε καὶ Ἰππίαν καὶ Στρατόλκων εἰς ὀλιγαρχίαν. ἐπεὶ δὲ οἱ
 Ἀρκάδες μεγάλην δύναμιν ἔχοντες σύμμαχοι ἐδόκουν εἶναι
 τοῖς δημοκρατεῖσθαι βουλομένοις, ἐκ τούτου δὴ θρασύτεροι
 οἱ περὶ τὸν Χάροπον ἦσαν, καὶ συνθέμενοι τοῖς Ἀρκάσι
 16 ἐπιβοηθεῖν καταλαμβάνουσι τὴν ἀκρόπολιν. οἱ δ' Ἰππίεις καὶ
 οἱ τοιακοῖσι οὐκ ἐμέλλησαν, ἀλλ' εὐθύς ἐχώρουν ἄνω καὶ
 ἐκκρούουσιν αὐτούς· ὥστ' ἔφηνγον σὺν τῷ Ἀργεῖῳ καὶ Χα-
 ρόπῳ τῶν πολιτῶν περὶ τετρακοσίων. οὐ πολὺ δ' ὕστερον
 οὗτοι παραλαβόντες τῶν Ἀρκάδων τινὰς καταλαμβάνουσι
 Πύλον. καὶ πολλοὶ μέντοι πρὸς αὐτούς ἐκ τῆς πόλεως ἀπή-
 σαν τοῦ δήμου, ἅτε χωρίον τε καλὸν καὶ μεγάλην ἡμέην
 τὴν τῶν Ἀρκάδων σύμμαχον ἔχοντας. ἐνέβαλον δὲ καὶ
 ὕστερον εἰς τὴν χώραν τὴν τῶν Ἠλείων οἱ Ἀρκάδες ὑπὸ
 τῶν φεγγόντων ἀναπειθόμενοι ὡς ἡ πόλις προσχωρήσειτο.
 17 ἀλλὰ τότε μὲν οἱ Ἀχαιοὶ φίλοι γεγενημένοι τοῖς Ἠλείοις
 τὴν πόλιν αὐτῶν διεφύλαξαν· ὥστε οἱ Ἀρκάδες οὐδὲν
 ἄλλο πράξαντες ἢ θηώσαντες αὐτῶν τὴν χώραν ἀπῆλθον.
 εὐθύς μέντοι ἐκ τῆς Ἠλείας ἐξιόντες, αἰσθόμενοι τοὺς
 Πελληνεῖς ἐν Ἠλιδι ὄντας, νυκτὸς μακροτάτην ὁδὸν ἐλθόν-
 τες καταλαμβάνουσιν αὐτῶν Ὀλούρον· ἤδη γὰρ πάλιν
 προσεκεχωρήμεσαν οἱ Πελληνεῖς εἰς τὴν τῶν Λακεδαιμονίων
 18 συμμαχίαν. ἐπεὶ δ' ἦσθοντο τὰ περὶ Ὀλούρου, περιελθόν-
 τες αὐτῶν καὶ οὗτοι ὅπῃ ἐδύναντο εἰς τὴν αὐτῶν πόλιν
 Πελλήνην εἰσῆλθον. καὶ ἐκ τούτου δὴ ἐπολέμουν τοῖς ἐν
 Ὀλούρῳ Ἀρκάσι τε καὶ τῷ ἑαυτῶν παντὶ δήμῳ μάλα ὀλίγοι
 ὄντες· ὅμως δὲ οὐ πρόσθεν ἐπαύσαντο πρὶν ἐξεπολιόρκησαν
 τὸν Ὀλούρον.

15. ἐπιβοηθεῖν — Das Sub-
 jekt ist aus τοῖς Ἀρκάσι zu
 nehmen.

16. Πύλον — 70 bis 80 Stadien
 östlich von der Stadt Elis. Diodor
 XIV, 17. Pausan. VI, 22, 5. —
 ἡμέην — S. zu VI, 1, 15.

17. καταλαμβάνουσιν αὐτῶν
 Ὀλούρον — sie besetzten
 von ihnen Oluros. Der Genetiv
 erscheint zunächst als besitz-
 anzeigend, zugleich aber wohl mit-
 bedingt durch den in καταλαμβά-

ναιν liegenden Begriff des Weg-
 nehmens. Ebenso Demosth. gegen
 Aristokr. 154 καταλαμβάνει Σκήψιν
 καὶ Κέβρηνα καὶ ἴμιον αὐτῶν.
 — Oluros ist ein Städtchen
 in Achaia, unweit Pellene. —
 προσεκεχωρήμεσαν — S. zu
 2, 18.

18. τὰ περὶ Ὀλούρου — S.
 zu VI, 1, 19. — τῷ ἑαυτῶν
 παντὶ δήμῳ — Es scheint dem-
 nach, daß sich die demokrati-
 sche Partei in Pellene, dem Bünd-
 nisse mit den Lakedämoniern ab-

Οἱ δ' αὖ Ἀρκάδες πάλιν ποιούνται ἄλλην στρατείαν εἰς 19
 τὴν Ἠλίαν. μεταξὺ δὲ Κυλλήνης καὶ τῆς πόλεως στρατο-
 πεδευομένοις αὐτοῖς ἐπιτίθενται οἱ Ἠλείοι, ὑποστάντες δὲ οἱ
 Ἀρκάδες ἐνίκησαν αὐτούς. καὶ Ἀνδρόμαχος μὲν ὁ Ἠλείος
 ἵππαρχος, ὅσπερ αἴτιος ἐδόκει εἶναι τὴν μάχην συνάψαι, αὐ-
 τὸς αὐτὸν διέφθειραν· οἱ δ' ἄλλοι εἰς τὴν πόλιν ἀπεχώρη-
 σαν. ἀπέθανε δὲ ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ παραγεγόμενος καὶ Σω-
 κλείδης ὁ Σπαρτιάτης· ἤδη γὰρ τότε οἱ Λακεδαιμόνιοι
 σύμμαχοι τοῖς Ἠλείοις ἦσαν. πιεζόμενοι δὲ οἱ Ἠλείοι ἐν τῇ
 ἑαυτῶν, ἠξίουν καὶ τοὺς Λακεδαιμονίους πέμποντες πρόσβεις 20
 ἐπιστρατεύειν τοῖς Ἀρκάσι, νομίζοντες οὕτως ἂν μάλιστα
 ἀπολαβεῖν τοὺς Ἀρκάδας, εἰ ἀμφοτέρωθεν πολεμοῖντο. καὶ
 ἐκ τούτου δὴ Ἀρχίδαμος στρατεύεται μετὰ τῶν πολιτῶν καὶ
 καταλαμβάνει Κροῶνον. καταλιπὼν δ' ἐν αὐτῷ φρουρὰν
 τῶν δώδεκα λόγων τρεῖς, οὕτως ἐπ' οἴκου ἀνεχώρησεν. οἱ 21
 μέντοι Ἀρκάδες, ὅσπερ ἔτυχον ἐκ τῆς εἰς Ἠλίαν στρατείας
 συνειλεγμένοι, βοηθήσαντες περιεστειώρωσαν τὸν Κροῶνον
 διπλῶ σταυρώματι, καὶ ἐν ἀσφαλεῖ ὄντες ἐπολιόρκουν τοὺς
 ἐν τῷ Κροῶνῳ. χαλεπῶς δὲ ἡ τῶν Λακεδαιμονίων πόλις
 φέρουσα ἐπὶ τῇ πολιορκίᾳ τῶν πολιτῶν ἐκέμπει στρατιάν·
 ἤγειτο δὲ καὶ τότε Ἀρχίδαμος. ἐλθὼν δὲ ἐδήγον καὶ τῆς
 Ἀρκαδίας ὅσα ἐδύνατο καὶ τῆς Σκιριτίδος, καὶ πάντα ἐποίησεν,
 ὅπως, εἰ δύνατο, ἀπαγάγοι τοὺς πολιορκούντας. οἱ δὲ Ἀρ-
 κάδες οὐδὲν τι μᾶλλον ἐκινούντο, ἀλλὰ ταῦτα πάντα παρεώ-
 ρων. κατιδὼν δὲ τινα λόφον ὁ Ἀρχίδαμος, δι' οὗ τὸ ἐξω 22

geneigt, an die Arkader ange-
 schlossen hatte.

19. ποιούνται im J. 364 v.
 Chr. Geb. — αἴτιος — mit dem
 Infinitiv ohne den Artikel τοῦ
 auch 5, 17. Anab. VI, 6, 8 ἔλεγον,
 οἱ τὸ δόγμα αἴτιον εἶη τὸ τοῦ
 στρατεύματος ταῦτα γενέσθαι.
 Kynog. 1, 13 Ὀδυσσεὺς δὲ καὶ
 Ἀνακρήδης αἴτιοι Τροίαν ἀλώναί.
 Thukyd. I, 74. So auch μεταίτιος
 II, 3, 32. Man kann den Infinitiv
 als Accusativ ansehen analog mit
 αἴτιος τι Anab. VI, 6, 15 und
 οὐδὲν αἴτιος Anab. VII, 1, 25.

20. ἀπολαβεῖν — eigentlich
 abschneiden (vgl. I, 1, 16), dann
 auch so fassen, daß kein Ent-

kommen möglich ist. Vgl.
 Thukyd. V, 59 ἐν μέσῳ δὲ ἀπειλη-
 μένοι ἦσαν οἱ Ἀργεῖοι. — Κροῶ-
 νον — πολίχμιον ἐστὶν ἰδρυμένον
 πλησίον Μεγάλης πόλεως. Athen.
 X S. 452^a. — τῶν δώδεκα λόγων
 — Vgl. zu VI, 4, 12. — οὕτως —
 S. IV, 4, 2.

21. Σκιριτίδος — Die Be-
 wohner dieses Landstriches, der
 einst zu Lakedämon gehörte (s. zu
 V, 2, 24 u. VI, 5, 24) müssen sich
 also auch dem arkadischen Bunde
 angeschlossen haben. — ἀπαγάγοι
 — gleichbedeutend mit ἀποπάσαι
 I, 3, 17.

22. δι' οὗ κτέ. Die äußere
 Linie des Pfahlwerkes ging über

σταύρωμα περιεβέβληντο οἱ Ἀρκάδες, ἐνόμισεν εἰλεῖν ἂν τοῦτον, καὶ εἰ τούτου κρατήσοιεν, οὐκ ἂν δύνασθαι μένειν τοὺς ὑπὸ τούτου πολιορκουήσας. κύκλῳ δὲ περιάγοντος αὐτοῦ ἐπὶ τούτῳ τὸ χωρίον, ὡς εἶδον οἱ προθέοντες τοῦ Ἀρχιδάμου πελτασταὶ τοὺς ἐπαρίτους ἔξω τοῦ σταυρώματος, ἐπιτίθενται αὐτοῖς, καὶ οἱ ἱππεῖς συνεμβάλλειν ἐπιφρώντο. οἱ δ' οὐκ ἐνέκλιναν, ἀλλὰ συντεταγμένοι ἤσυχίαν εἶχον. οἱ δ' αὖ πάλιν ἐνέβαλον. ἐπεὶ δὲ οὐδὲ τότε ἐνέκλιναν, ἀλλὰ καὶ ἐπήεσαν, ἤδη οὖσης πολλῆς κραυγῆς ἐβοήθει δὴ καὶ αὐτὸς ὁ Ἀρχιδάμος, ἐκτραπόμενος κατὰ τὴν ἐπὶ Κρωῶνον φέρουσαν ἀμαξίτον, εἰς δύο ἄγων, ὥσπερ ἐτύγγανεν ἔχων. ὡς δ' ἐπλησίασαν ἀλλήλοις, οἱ μὲν σὺν τῷ Ἀρχιδάμῳ κατὰ κέρας, ἅτε καθ' ὁδὸν πορευόμενοι, οἱ δ' Ἀρκάδες ἀθροοὶ συνασπιδούντες, ἐν τούτῳ οὐκέτι ἐδύναντο οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀντέχειν τῷ τῶν Ἀρκάδων πλήθει, ἀλλὰ ταχὺ μὲν ὁ Ἀρχιδάμος ἐτέρωτο τὸν μηρὸν διαμπαῖξ, ταχὺ δὲ οἱ μαχόμενοι πρὸ αὐτοῦ ἀπέθνησκον, Πολυκαιίδας τε καὶ Χίλων ὁ τὴν ἀδελφὴν τοῦ Ἀρχιδάμου ἔχων, καὶ οἱ πάντες δὲ αὐτῶν τότε ἀπέθανον οὐκ ἔλαττον τῶν τριάκοντα. ὡς δὲ κατὰ τὴν ὁδὸν ἀναχωροῦντες εἰς τὴν εὐρυχωρίαν ἐξῆλθον, ἐνταῦθα δὴ Λακεδαιμόνιοι ἀντιπαρετάξαντο. καὶ μὴν οἱ Ἀρκάδες, ὥσπερ εἶχον συντεταγμένοι ἕστασαν, καὶ πλήθει μὲν ἐλείποντο, εὐθύμωτερον δὲ πολὺ εἶχον, ἐπεληλυθότες ἀποχωροῦσι καὶ ἄνδρας ἀπεκτονότες. οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι μάλ᾽ ἀθύμωτος εἶχον, τετρωμένον μὲν ὁρῶντες τὸν Ἀρχιδάμον, ἀκηκοότες δὲ τὰ ὀνόματα τῶν τεθνηκότων, ἀνδρῶν τε ἀγαθῶν καὶ σχεδὸν 25 τῶν ἐπιφανεστάτων. ὡς δὲ πλησίον ὄντων ἀναβοήσας τις

den Hügel oder doch über den der Stadt zugewendeten Abhang desselben, so daß die zwischen beiden Pflanzreihen sich aufhaltenden Arkader sich am Fuße des Hügels (ὑπὸ τούτου) befanden. — τοὺς ἐπαρίτους — eine ausgewählte Schar der Arkader, die, um Sold dienend (§ 33), wie es scheint, beständig unter Waffen war und der arkadischen Bundesversammlung zur Verfügung stand. Hesychios nennt sie τάγμα Ἀρκαδικῶν μαχημάτων καὶ οἱ παρὰ Ἀρκάσι δημόσιοι φύλακες. — αὐ πάλιν —

S. zu § 1 — εἰς δύο — S. zu III, 1, 22.

23. κατὰ κέρας — S. zu VI, 2, 30. — ὁ Ἀρχιδάμος ἐτέρωτο — Über das Plusquamperfectum s. zu 2, 9. Den Vorfall erwähnt auch Justin. VI, 6.

24. ὥσπερ εἶχον — wie sie waren, ohne ihre Aufstellung zu ändern. — εὐθύμωτερον πολὺ — Über die Wortstellung s. zu I, 1, 17.

25. πλησίον ὄντων — nämlich τῶν Ἀρκάδων.

τῶν προεβυτιῶν εἶπε· Τί δεῖ ἡμᾶς, ὦ ἄνδρες, μάχεσθαι, ἀλλ' οὐ σπαισαμένους διαλυθῆναι; ἄσμενοι δὲ ἀμφοτέροι ἀκούσαντες ἰσπίεσαντο. καὶ οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι τοὺς νεκροὺς ἀνελόμενοι ἀπήλθον, οἱ δ' Ἀρκάδες ἐπαναχωρήσαντες ἐνθα τὸ πρῶτον ἤρξαντο ἐπιέναι τρόπαιον ἐστήσαντο.

Ὡς δ' οἱ Ἀρκάδες περὶ τὸν Κρωῶνον ἦσαν, οἱ ἐκ τῆς 25 πόλειως Ἡλεῖοι πρῶτον μὲν ἰόντες ἐπὶ τὴν Πύλον περιουγγάουσι τοῖς Πυλίοις ἀποκεκρουμένοις ἐκ τῶν Θαλαμῶν. καὶ προσελάνοντες οἱ ἱππεῖς τῶν Ἡλείων ὡς εἶδον αὐτούς, οὐκ ἐμέλλησαν, ἀλλ' εὐθύς ἐμβάλλουσι, καὶ τοὺς μὲν ἀποκτυννοῦσι, οἱ δὲ τινες αὐτῶν καταφεύγουσιν ἐπὶ γήλοπον. ἐπεὶ μέντοι ἦλθον οἱ πεζοί, ἐκκόπτουσι καὶ τοὺς ἐπὶ τῷ λόφῳ καὶ τοὺς μὲν αὐτοῦ ἀπέκτειναν, τοὺς δὲ καὶ ζῶντας ἔλαβον ἐγγὺς διακοσίων. καὶ ὅσοι μὲν ξένοι ἦσαν αὐτῶν, ἀπέδουτο, ὅσοι δὲ φυράδες, ἀπέσφαττον. μετὰ δὲ ταῦτα τοὺς τε Πυλίους, ὡς οὐδεὶς αὐτοῖς ἐβοήθει, σὺν αὐτῷ τῷ χωρίῳ αἰρουῦσι καὶ τοὺς Μαργανέας ἀναλαμβάνουσι. καὶ μὴν οἱ Λακεδαί- 27 μόνιοι ὕστερον αὖ ἐλθόντες νυκτὸς ἐπὶ τὸν Κρωῶνον ἐπικρατοῦσι τοῦ σταυρώματος τοῦ κατὰ τοὺς Ἀργεῖους καὶ τοὺς πολιορκουμένους τῶν Λακεδαιμονίων εὐθύς ἐξεκάλουν. ὅσοι μὲν οὖν ἐγγύτατά τε ἐτύγγανον ὄντες καὶ ὠξυλάβησαν, ἐξῆλθον· ὀπίσθους δὲ ἐφθασαν πολλοὶ τῶν Ἀρκάδων συμβοηθήσαντες, ἀπεκλείσθησαν ἐνδοῦ καὶ ληφθέντες διενεμήθησαν· καὶ ἔν μὲν μέρος ἔλαβον Ἀργεῖοι, ἔν δὲ Θηβαῖοι, ἔν δὲ Ἀρ-

26. ἐκ τῶν Θαλαμῶν — Dieser auch von Polyb. IV, 75 erwähnte Ort, von dem er sagt: ἡ χώρα ἢ περίξ αὐτοῦ στενὴ ἐστὶ καὶ δυσέμβολον τὸ τὸ χωρίον, lag wahrscheinlich nördlich von Pylos am Skolliongeb. S. Curtius, Peloponn. II S. 38f. Bursian Geogr. v. Griechenland. II S. 307. Die Präposition ἐκ deutet entweder darauf hin, daß die Flüchtlinge, welche einen Angriff auf den Ort gemacht hatten, bereits in denselben eingedrungen waren, oder sie ist mit Bezug auf das enge Thal, in welchem Thalamae lag, gesetzt. — ἐγγὺς διακοσίων — nahe an zweihundert. Ebenso mit dem Genetiv Anab. V, 7, 9 ἐγγὺς μυρίων; dagegen II, 4, 32 ἀπέκτειναν ἐγγὺς τριάκοντα. IV, 2, 16 ἐγγὺς τρισχίλιοι.

VI, 4, 15 ἐγγὺς χιλίων. Anab. VII, 8, 18 τετραμύριοι ἐγγὺς οἱ ἡμίσεις, Agesil. 7, 5 ἐγγὺς μυριοί, auch Anab. IV, 2, 28 τόξα ἐγγὺς τριπλήχη. — σὺν αὐτῷ τῷ χωρίῳ — S. zu I, 2, 12. Gemeint ist die Stadt Pylos. — Μαργανέας — S. § 14.

27. τοῦ κατὰ τοὺς Ἀργεῖους — den Teil des Pflanzwerkes, den die Argiver zu bewachen hatten. — ὠξυλάβησαν — nur hier vorkommend. Vgl. Hesych. und Etym. Magn. S. 626, 47 ὠξυλάβησαι τὸ ὀξέως λαβέσθαι τοῦ πράγματος. — Θηβαῖοι — Diese waren wohl als Besatzung einer Stadt in Arkadien zurückgeblieben, als Epaminondas nach Hause zurückging; I, 42.

κάδες, ἐν δὲ Μεσσηνίῳ. οἱ δὲ σύμπαντες ληφθέντες Σπαρτιατῶν τε καὶ περιοίκων πλείονες τῶν ἑκατὸν ἐγένοντο.

28 Ἐπεὶ γε μὴν οἱ Ἀρκάδες ἐσχόλασαν ἀπὸ τοῦ Κρωῶνου, πάλιν δὴ περὶ τοὺς Ἡλείους εἶχον καὶ τὴν τε Ὀλυμπίαν ἐρωμενέστερον ἐφρούρου, καὶ ἐπιόντος Ὀλυμπιακοῦ ἔτους παρεσκευάζοντο ποιεῖν τὰ Ὀλύμπια σὺν Πισάταις τοῖς πρώτοις φάσκουσι προστῆναι τοῦ ἱεροῦ. ἐπεὶ δὲ ὅ τε μὴν ἦκεν, ἐν ᾧ τὰ Ὀλύμπια γίνεταί, αἶ τε ἡμέραι, ἐν αἷς ἡ πανήγυρις ἀφροῖζεται, ἐνταῦθα δὴ οἱ Ἡλεῖοι ἐκ τοῦ φανεροῦ συσκευασάμενοι καὶ παρακαλέσαντες Ἀχαιοὺς ἐπορεύοντο τὴν Ὀλυμπιακὴν

29 ὁδόν. οἱ δὲ Ἀρκάδες ἐκείνους μὲν οὐκ ἂν ποτε ᾤοντο ἐλθεῖν ἐπὶ σφᾶς, αὐτοὶ δὲ σὺν Πισάταις διετίθεσαν τὴν πανήγυριν. καὶ τὴν μὲν ἵπποδρομίαν ἤδη ἐπεποιήκεσαν καὶ τὰ δρομικὰ τοῦ πεντάθλου· οἱ δ' εἰς πάλην ἀφικόμενοι οὐκέτι ἐν τῷ δρόμῳ, ἀλλὰ μεταξὺ τοῦ δρόμου καὶ τοῦ βωμοῦ ἐπάλαιον. οἱ γὰρ Ἡλεῖοι σὺν τοῖς ὄπλοις παρῆσαν ἤδη εἰς τὸ τέμενος. οἱ δὲ Ἀρκάδες πορρωτέρω μὲν οὐκ ἀπήντησαν, ἐπὶ δὲ τοῦ Κλαδάου ποταμοῦ παρετάξαντο, ὅς παρὰ τὴν Ἄλτιν καταφρέων εἰς τὸν Ἀλφειὸν ἐμβάλλει. καὶ σύμμαχοι δὲ παρῆσαν αὐτοῖς, ὀπλίται μὲν Ἀργείων εἰς δισχιλίους, Ἀθηναίων δὲ

30 ἵπκεις περὶ τετρακοσίους. καὶ μὴν οἱ Ἡλεῖοι τὰπὶ θάτερα

28. περὶ τοὺς Ἡλείους εἶχον — hatten mit den Eleern zu thun; wie sonst εἶναι περὶ τι oder häufig bei Xenophon εἶναι ἀμφὶ τι. — Ὀλυμπιακοῦ ἔτους — Olymp. 104. Die Spiele in Olympia wurden begonnen mit dem Vollmonde nach der Sommersonnenwende. — τοῖς πρώτοις φάσκουσι προστῆναι — S. zu III, 2, 31. Nach Strabo VIII S. 355 hatten bis Olymp. 26 die Eleer die Aufsicht über die Spiele, wo sie an die Pisaten übergang, bis sie nach der Zerstörung von Pisa um 572 v. Chr. die Eleer durch die Hilfe der Lakedämonier wieder erhielten. Vgl. auch Schol. zu Homer II, 2, 700.

29. τὰ δρομικὰ — Die ersten vier Abteilungen des Pentathlon, die in der Rennbahn durchgekämpft wurden, während für die letzte, die πάλη, ein anderer dazu geeigneter Platz gewählt wurde. Vgl. über das Pentathlon zu IV, 7, 5. — οἱ εἰς

πάλην ἀφικόμενοι — die nach Ausscheidung der übrigen Kämpfer zum letzten Kampfe zugelassen wurden. — τοῦ βωμοῦ — Der große Altar des Zeus, der unten einen Umfang von 125 Fuß und eine Höhe von 22 Fuß hatte und auf steinernen Stufen von der Asche der dargebrachten Brandopfer errichtet war. Paus. V, 13, 8. Die Lage der einzelnen hier erwähnten Örtlichkeiten und Gebäude läßt sich mit Sicherheit nicht bestimmen. — τὸ τέμενος — wohl der ganze heilige Raum, während die Altis nur der innere dem Zeus allein geweihte Teil desselben gewesen zu sein scheint. Paus. V, 10, 1 τὸ δὲ ἄλλος τὸ ἱερόν τοῦ Διὸς Ἄλτιν ἐκ παλαιοῦ καλοῦσι. Curtius Peloponn. II S. 53 ff. — τοῦ Κλαδάου — bei Pausan. V, 7, 1 Κλαδέος genannt, fließt vom Norden her in den Alpheios.

30. τὰπὶ θάτερα — auf der

τοῦ ποταμοῦ παρετάξαντο, σφαιριασάμενοι δὲ εὐθύς ἐχώρουν. καὶ τὸν πρόσθεν χρόνον εἰς τὰ πολεμικὰ καταφρονούμενοι μὲν ὑπ' Ἀρκάδων καὶ Ἀργείων, καταφρονούμενοι δὲ ὑπ' Ἀχαιῶν καὶ Ἀθηναίων, ὅμως ἐκείνη τῇ ἡμέρᾳ τῶν μὲν συμμάχων ὡς ἀλκιμώτατοι ὄντες ἤγουντο, τοὺς δ' Ἀρκάδας, τούτοις γὰρ πρώτοις συνέβαλον, καὶ εὐθύς ἐτρέψαντο καὶ ἐπιβοηθήσαντας δὲ τοὺς Ἀργείους δεξιόμενοι καὶ τούτων ἐκράτησαν. ἐπεὶ μὲντοι κατεδίωξαν εἰς τὸ μεταξὺ τοῦ βουλευτηρίου καὶ τοῦ τῆς Ἐστίας ἱεροῦ καὶ τοῦ πρὸς ταῦτα προσήκοντος θεάτρου, ἐμάχοντο μὲν οὐδὲν ἦττον καὶ ἐώθουν πρὸς τὸν βωμόν, ἀπὸ μὲντοι τῶν στοῶν τε καὶ τοῦ βουλευτηρίου καὶ τοῦ μεγάλου ναοῦ βαλλόμενοι καὶ ἐν τῷ ἰσοπέδῳ μαχόμενοι ἀποθνήσκουσιν ἄλλοι τε τῶν Ἡλείων καὶ αὐτὸς ὁ τῶν τριακοσίων ἄρχων Στρατόλας. τούτων δὲ προαχθέντων ἀπεχώρησαν εἰς τὸ αὐτῶν στρατόπεδον. οἱ μὲντοι Ἀρκάδες καὶ

32 οἱ μετ' αὐτῶν οὕτως ἐπεφόβητο τὴν ἐπιούσαν ἡμέραν ὥστε οὐδ' ἀνεπαύσαντο τῆς νυκτός, ἐκκόπτοντες τὰ διαπεποιημένα σκηνώματα καὶ ἀποστανροῦντες. οἱ δ' αὖ Ἡλεῖοι ἐπεὶ τῇ ὑστεραίᾳ προσιόντες εἶδον καρτερόν τὸ τεῖχος καὶ ἐπὶ τῶν ναῶν πολλοὺς ἀναβεβηκότας, ἀπῆλθον εἰς τὸ ἄστυ, τοιοῦτοι γενόμενοι οἴους τὴν ἀρετὴν θεὸς μὲν ἂν ἐμπνεύσας δύναιτο καὶ ἐν ἡμέρᾳ ἀποδείξει, ἄνθρωποι δ' οὐδ' ἂν ἐν πολλῷ χρόνῳ τοὺς μὴ ὄντας ἀλκίμους ποιήσειαν.

Χρωμένων δὲ τοῖς ἱεροῖς χρήμασι τῶν ἐν τοῖς Ἀρκάσιον 33 ἀρχόντων καὶ ἀπὸ τούτων τοὺς ἐπαρίτους τρεφόντων, πρῶ-

anderen Seite. S. zu VI, 2, 7. — καὶ — καὶ δὲ — Vgl. zu II, 4, 6.

31. τοῦ μεγάλου ναοῦ — der Tempel des Zeus. Pausan. V, 10. — βαλλόμενοι — ἀποθνήσκουσι ἄλλοι — Das Subjekt des Verbum finit. ist nur ein Teil der durch das Participle bezeichneten. S. zu IV, 4, 1. — τριακοσίων — Vgl. § 13.

32. τὰ διαπεποιημένα σκηνώματα — Zelte, welche die nach Olympia kommenden Fremden zu ihrem Aufenthalt im äußeren Raume aufzuschlagen pflegten. Vgl. Plutarch Alkib. 12. Zugleich fanden sich aber dort auch zahlreiche Kaufleute ein, die ihre Buden

zur Abhaltung einer Art von Messe aufschlugen. Vell. Patere. I, 8. — ἀποστανροῦντες — ohne Objekt; ein sie deckendes Pfahlwerk errichtend. — ἐν ἡμέρᾳ — als Gegensatz zu ἐν πολλῷ χρόνῳ, da eben ein Tag nur ein kurzer Zeitraum ist; der Zusatz von μᾶ, den man etwa erwarten möchte, ist nicht erforderlich, da das Zahlwort εἰς nur beim Gegensatz zu einer größeren Zahl steht.

33. τοῖς ἱεροῖς χρήμασι — Geld und Weihgeschenke aus den Tempeln und Schatzhäusern von Olympia. Vgl. Diodor XV, 82, wo auch die Spaltung der Arkader auf diese Angelegenheit zurückgeführt wird. — τοὺς ἐπαρίτους

τοι Μαντινείς ἀπεψηφίσαντο μὴ χρῆσθαι τοῖς ἱεροῖς χρήμασι. καὶ αὐτοὶ τὸ γιγνόμενον μέρος εἰς τοὺς ἐπαρίτους ἐκ τῆς πόλεως ἐκπορίζαντες ἀπέπεμψαν τοῖς ἄρχουσιν. οἱ δὲ ἄρχοντες φάσκοντες αὐτοὺς λυμαίνεσθαι τὸ Ἀρκαδικὸν ἀνεκαλοῦντο εἰς τοὺς μυρίους τοὺς προστάτας αὐτῶν· καὶ ἐπεὶ οὐχ ὑπήκουον, κατεδίκασαν αὐτῶν καὶ τοὺς ἐπαρίτους ἐπεμπον ὡς ἄξοντας τοὺς κατακεκομένους. οἱ μὲν οὖν Μαντινεῖς κλει-
 34 σάντες τὰς πύλας οὐκ ἐδέχοντο αὐτοὺς εἰσεῖν. ἐκ δὲ τούτου τάχα δὴ καὶ ἄλλοι τινὲς ἔλεγον ἐν τοῖς μυρίοις, ὡς οὐ χρῆ τοῖς ἱεροῖς χρήμασι χρῆσθαι οὐδὲ καταλιπεῖν εἰς τὸν αἶψα χρόνον τοῖς παισὶν ἐγκλημα τοῦτο πρὸς τοὺς θεοὺς. ὡς δὲ καὶ ἐν τῷ κοινῷ ἀπέδοξε μηκέτι χρῆσθαι τοῖς ἱεροῖς χρήμασι, ταχὺ δὴ οἱ μὲν οὐκ ἂν δυνάμενοι ἄνευ μισθοῦ τῶν ἐπαρίτων εἶναι διεχέοντο, οἱ δὲ δυνάμενοι παρακελευσάμενοι αὐτοῖς καθίσταντο εἰς τοὺς ἐπαρίτους, ὅπως μὴ αὐτοὶ ἐπ' ἐκείνοις, ἀλλ' ἐκεῖνοι ἐπὶ σφίσιν εἴεν. γνόντες δὲ οἱ τῶν ἀρχόντων διακεχειρικότες τὰ ἱερὰ χρήματα, ὅτι εἰ δώσοιεν εὐθύνας, κινδυνεύσοιεν ἀπολέσθαι, πέμπουσιν εἰς Θήβας, καὶ διδάσκουσι τοὺς Θηβαίους, ὡς εἰ μὴ στρατεύσοιεν, κινδυνεύσοιεν οἱ Ἀρ-
 35 κάδες πάλιν λακωνίσειν. καὶ οἱ μὲν παρεσκευάζοντο ὡς στρατευσόμενοι· οἱ δὲ τὰ κράτιστα τῆ Πελοποννήσῳ βουλευόμενοι ἐπεισαν τὸ κοινὸν τῶν Ἀρκαδῶν πέμψαντες πρέσβεις εἰπεῖν τοῖς Θηβαίοις μὴ εἶναι σὺν ὅπλοις εἰς τὴν Ἀρκαδίαν, εἰ μὴ τι καλοῖεν. καὶ ἅμα μὲν ταῦτα πρὸς τοὺς Θηβαίους ἔλεγον, ἅμα δὲ ἐλογίζοντο, ὅτι πολέμου οὐδὲν δεῖντο. τοῦ τε γὰρ ἱεροῦ τοῦ Διὸς προεστάναι οὐδὲν προσδεῖσθαι ἐνόμιζον, ἀλλ' ἀποδιδόντες ἂν καὶ δικαιοτέρα καὶ ὀσιώτερα ποιῆν, καὶ τῷ θεῷ οἶεσθαι μᾶλλον ἂν οὕτω χαρίζεσθαι. βουλομένων δὲ

— S. zu § 22. — τὸ γιγνόμενον μέρος — den auf sie fallenden Anteil des Soldes für die Eparchen. — τοὺς μυρίους — S. zu 1, 38.

34. ἐπ' ἐκείνοις — abhängig von der Gegenpartei, an deren Spitze die Mantineer standen. — οἱ διακεχειρικότες — die das Geld unter Händen gehabt, d. h. dasselbe den Heiligthümern entnommen und verwendet hatten. — Die bei dem partitiven Genetiv

übliche Wortstellung wäre τῶν ἀρχόντων οἱ διακεχειρικότες.

35. οἱ — βουλευόμενοι — d. i. die aristokratische Partei. Vgl. 5, 1 οἱ κηδόμενοι τῆς Πελοποννήσου. — ὅτι πολέμου οὐδὲν δεῖντο — das sie keinen Krieg nötig hätten. Vgl. IV, 4, 6. — ἀποδιδόντες ἂν — wenn sie zurückgäben. — οἶεσθαι — abhängig von ἐνόμιζον. Ein ähnlicher Pleonasmus Aeschin. v. d. Trugges. 35 θαροεῖν τε παρεκε-

ταῦτα καὶ τῶν Ἠλείων, ἴδοξεν ἀμφοτέροις εἰρήνην ποιήσασθαι· καὶ ἐγένοντο σπονδαί.

Γενομένων δὲ τῶν ὄρκων καὶ ὁμοσάντων τῶν τε ἄλλων 36 ἀπάντων καὶ τῶν Τεγεατῶν καὶ αὐτοῦ τοῦ Θηβαίου, ὃς ἐτύγχανεν ἐν Τεγέᾳ ἔχων τριακοσίους ὀπλίτας τῶν Βοιωτῶν, οἱ μὲν Ἀρκαῖδες ἐν τῇ Τεγέᾳ αὐτοῦ ἐπικαταμείναντες εἰδεικνοποιοῦντό τε καὶ εὐθύμουντο καὶ σπονδὰς καὶ παιᾶνας ὡς εἰρήνης γεγενημένης ἐποιοῦντο, ὁ δὲ Θηβαῖος καὶ τῶν ἀρχόντων οἱ φοβούμενοι τὰς εὐθύνας σὺν τε τοῖς Βοιωτοῖς καὶ τοῖς ὁμογνώμοσι τῶν ἐπαρίτων κλείσαντες τὰς πύλας τοῦ τῶν Τεγεατῶν τείχους, πέμποντες ἐπὶ τοὺς σκηροῦντας συνλαμβάναν τοὺς βελτίστους. ἄτε δὲ ἐκ πασῶν τῶν πόλεων παρόντων τῶν Ἀρκαδῶν καὶ πάντων εἰρήνην βουλομένων ἔχιν, πολλοὺς εἶδε τοὺς συλλαμβανομένους εἶναι· ὥστε ταχὺ μὲν αὐτοῖς τὸ δεσποτήριον μεστὸν ἦν, ταχὺ δὲ ἡ δημοσία οἰκία. ὡς δὲ πολλοὶ οἱ εἰργόμενοι ἦσαν, πολλοὶ δὲ κατὰ τοῦ 37 τείχους ἐκπερηδηκότες, ἦσαν δὲ οἱ καὶ διὰ τῶν πυλῶν ἀφείντο· οὐδεὶς γὰρ οὐδενὶ ἀργύζετο, ὅστις μὴ ᾤετο ἀπολείσθαι· ἀπορῆσαι δὴ μάλιστα ἐποίησε τὸν τε Θηβαίου καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ ταῦτα πράττοντας ὅτι Μαντινεάς, οὓς μάλιστα ἐβούλοντο λαβεῖν, ὀλίγους τινὰς πάνν εἶχον· διὰ γὰρ τὸ ἐγγὺς τὴν πόλιν εἶναι σχεδὸν πάντες ᾤχοντο οἰκαδε. ἐπεὶ δὲ ἡμέρα 38 ἐγένετο καὶ τὰ πεπραγμένα ἐπύθοντο οἱ Μαντινεῖς, εὐθύς

λεύετο καὶ μὴ νομίζειν, ὥσπερ ἐν τοῖς Θηβαίοις, διὰ τοῦτο οἶεσθαι τι πεπονθῆναι. Platon Protag. S. 341^a ἐγὼ οἶμαι καὶ Πρωδικὸν γε τόνδε εἰδέναι, ἀλλὰ παίζειν καὶ σοῦ δοκεῖν ἀποκηρᾶσθαι. Vgl. Thukyd. VI, 18, 8 γινώσκω πόλιν μὴ ἀπράγμονα τάχιστ' ἂν μοι δοκεῖν ἀπραγμοσύνης μεταβολῇ διαφθαρήναι.

36. τοῦ Θηβαίου — Derselbe nahm wohl eine ähnliche Stellung ein wie die thebanischen Harmosten in den achäischen Städten. S. 1, 43; 2, 11. — Die hier mitgetheilten Vorfälle müssen in das Jahr 363 v. Chr. gesetzt werden. — ἐν τῇ Τεγέᾳ αὐτοῦ — S. zu IV, 8, 39. — παιᾶνας — S. zu II, 4, 17. — τοὺς σκηροῦντας — die Schmausenden. Ebenso Kyrop. IV, 2, 11; 5, 8; VI, 1, 49. Vgl.

zu IV, 8, 18; V, 3, 20. — ἡ δημοσία οἰκία — Welches die eigentliche Bestimmung dieses Hauses gewesen, ist nicht bekannt.

37. κατὰ τοῦ τείχους — von der Stadtmauer hinab ins Freie. — οὐδεὶς — ἀπολείσθαι — Die zur Bewachung der Thore aufgestellten ließen manchen entkommen, da sie kein Interesse daran hatten, jene festzuhalten; vielmehr lag persönlich nur denen etwas daran, welche fürchteten, Rechenschaft über die heiligen Gelder geben zu müssen, und wohl wußten, daß es in diesem Falle um sie geschehen sei. S. § 34. — ὀλίγους πάνν — Die Wortstellung wie Kyrop. I, 6, 39 πρόσω πάνν εἰλάσαι. Comment. I, 3, 6 ὁρθῶς πάνν. Anab. I, 9, 27 χιλὸς σπάνιος πολύ. Vgl. zu I, 1, 17 und IV, 5, 4.

πίμποντες εἰς τε τὰς ἄλλας Ἀρκαδικὰς πόλεις προηγόρευον ἐν τοῖς ὅπλοις εἶναι καὶ φυλάττειν τὰς παρόδους. καὶ αὐτοὶ δὲ οὕτως ἐποίουν, καὶ ἅμα πέμψαντες εἰς τὴν Τεγέαν ἀπή-
 39 τουν ὄσους ἔχοιεν ἄνδρας Μαντινέων· καὶ τῶν ἄλλων δὲ Ἀρκαδῶν οὐδένα ἀξιοῦν ἔφασαν οὔτε δεδέσθαι οὔτε ἀποθνή-
 σκειν πρὸ δίκης. εἰ δὲ καὶ τινες ἐπαιτιῶντο, ἔλεγον ἐπαγγέλ-
 λοντες, ὅτι ἡ τῶν Μαντινέων πόλις ἐγγυῶτο ἢ μὴν παρέξειν
 40 εἰς τὸ κοινὸν τῶν Ἀρκαδῶν ὁπόσους τις προσκαλοῖτο. ἀκούων
 οὖν ὁ Θηβαῖος ἠπόρει τε, ὅ, τι χρῆσαιτο τῷ πράγματι καὶ
 ἀφίησι πάντας τοὺς ἄνδρας. καὶ τῇ ὑστεραῖα συγκαλέσας
 τῶν Ἀρκαδῶν ὁπόσοι γε δὴ συνελθεῖν ἠθέλησαν ἀπελογεῖτο,
 ὡς ἐξαπατηθεῖη. ἀκούσαι γὰρ ἔφη, ὡς Λακεδαιμόνιοί τε εἶεν
 σὺν τοῖς ὅπλοις ἐπὶ τοῖς ὁρίοις προδιδόναι τε μέλλοιεν αὐτοῖς
 τὴν Τεγέαν τῶν Ἀρκαδῶν τινές. οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐκείνου
 μὲν, καίπερ γιννώσκοντες, ὅτι ἐψεύδετο περὶ σφῶν, ἀφίεσαν·
 40 ἀποθανεῖν. τὸν δ' Ἐπαμεινώνδαν ἔφασαν, καὶ γὰρ στρατη-
 γῶν τότε ἐτύγχανε, λέγειν, ὡς πολὺ ὀρθότερον ποιήσεις, ὅτε
 συνελάμβανε τοὺς ἄνδρας ἢ ὅτε ἀφῆκε. τὸ γὰρ ἡμῶν δι'
 ὑμᾶς εἰς πόλεμον καταστάντων ὑμᾶς ἄνευ τῆς ἡμετέρας γνώ-
 μης εἰρήνην ποιεῖσθαι πῶς οὐκ ἂν δικαίως προδοσίαν τις
 ὑμῶν τοῦτο κατηγοροίη; εὐ δ' ἴστε, ἔφη, ὅτι ἡμεῖς καὶ στρα-
 τευσόμεθα εἰς τὴν Ἀρκαδίαν καὶ σὺν τοῖς τὰ ἡμέτερα φρο-
 νοῖσι πολεμήσομεν.

V. Ὡς δὲ ταῦτα ἀπηγγέλθη πρὸς τε τὸ κοινὸν τῶν Ἀρκα-
 δῶν καὶ κατὰ πόλεις, ἐκ τούτου ἀνελογίζοντο Μαντινεῖς τε
 καὶ τῶν ἄλλων Ἀρκαδῶν οἱ κηδόμενοι τῆς Πελοποννήσου,
 ὡσαύτως δὲ καὶ Ἠλεῖοι καὶ Ἀχαιοί, ὅτι οἱ Θηβαῖοι δῆλοι εἶεν
 βουλόμενοι ὡς ἀσθενεστάτην τὴν Πελοπόννησον εἶναι, ὅπως
 2 ὡς ῥᾶστα αὐτὴν καταδουλώσαιντο. τί γὰρ δὴ πολεμεῖν ἡμᾶς
 βούλονται ἢ ἵνα ἡμεῖς μὲν ἀλλήλους κακῶς ποιῶμεν, ἐκείνων

38. δεδέσθαι — S. zu V, 4, 7.
 — προσκαλοῖτο — S. zu I, 7, 12.

39. ὅ, τι χρῆσαιτο — S. zu VI,
 1, 15. — ὡς δεῖν — Wenn δεῖν
 Infinitiv ist, so haben wir hier die
 zu II, 2, 2 bemerkte Konstruktion;
 allein möglicher Weise ist δεῖν =
 δεῖν, wie in der bekannten Formel
 ὄλιγον δεῖν, so dafs dann eine
 absolute Participalkonstruktion an-

gewendet ist, wie sie nach Verben
 des Sagens öfter eintritt. Vgl. zu
 V, 1, 25.

40. ἔφασαν — S. zu III, 5, 21.
 Über den folgenden Übergang in
 die direkte Rede s. zu I, 1, 28.

V. 2. τί γὰρ — Übergang in die
 direkte Rede; s. zu I, 1, 28. — ἢ
 ἵνα — ἢ steht nach negativen Sätzen
 oder Fragesätzen mit negativem

δ' ἀμφοτέροι δεόμεθα; ἢ τί λεγόντων ἡμῶν, ὅτι οὐ δεόμεθα
 αὐτῶν ἐν τῷ παρόντι, παρασκευάζονται ὡς ἐξιόντες; οὐ δῆλον,
 ὡς ἐπὶ τῷ κακῷ τι ἐργάζεσθαι ἡμᾶς στρατεύειν παρασκευά-
 ζονται; ἔπεμπον δὲ καὶ Ἀθήναζε βοηθεῖν κελεύοντες· ἐπο- 3
 ρεύθησαν δὲ καὶ εἰς Λακεδαίμονα πρέσβεις ἀπὸ τῶν ἐπαρί-
 των παρακαλοῦντες Λακεδαιμονίους, εἰ βούλοιντο κοινῇ δια-
 κολύειν, ἂν τινες ἴωσι καταδουλωσόμενοι τὴν Πελοπόννησον.
 περὶ μέντοι ἡγεμονίας αὐτόθεν διεπράττοντο, ὅπως ἐν τῇ
 ἑαυτῶν ἕκαστοι ἡγήσονται.

Ἐν ὅσῳ δὲ ταῦτα ἐπράττετο, Ἐπαμεινώνδας ἐξῆει Βοιω- 4
 τοὺς ἔχων πάντας καὶ Εὐβοέας καὶ Θετταλῶν πολλοὺς παρὰ
 τε Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν ἐναντίων αὐτῷ. Φωκεῖς μέντοι οὐκ
 ἠκολούθουν λέγοντες, ὅτι συνθήκαι σφίσι αὐτοῖς εἶεν, εἰ τις
 ἐπὶ Θήβας ἴοι, βοηθεῖν· ἐπ' ἄλλους δὲ στρατεύειν οὐκ εἶναι
 ἐν ταῖς συνθήκαις. ὁ μέντοι Ἐπαμεινώνδας ἐλογίζετο καὶ ἐν 5
 Πελοποννήσῳ σφίσι ὑπάρχειν Ἀργείους τε καὶ Μεσσηνίους
 καὶ Ἀρκαδῶν τοὺς τὰ σφέτερα φρονοῦντας. ἦσαν δ' οὗτοι
 Τεγεᾶται καὶ Μεγαλοπολίται καὶ Ἀσεᾶται καὶ Παλλαντιεῖς,
 καὶ εἰ τινες δὴ πόλεις διὰ τὸ μικραὶ τε εἶναι καὶ ἐν μέσῃς
 ταύταις οἰκεῖν ἠναγκάζοντο. ἐξῆλθε μὲν δὴ ὁ Ἐπαμεινώνδας 6
 διὰ ταχείων· ἐπεὶ δὲ ἐγένετο ἐν Νεμεῖα, ἐνταῦθα διέτριβεν,
 ἐλπίζων τοὺς Ἀθηναίους παριόντας λήψεσθαι καὶ λογιζόμε-
 νος μέγα ἂν τοῦτο γενέσθαι τοῖς μὲν σφετέροις συμμάχοις

Sinne auch ohne dafs eine Form
 von ἄλλος vorausgeht. Kyrop. II,
 3, 10 οὐδὲ παρ' ἐνός οὐδὲ τοῦτο
 μαθῶν ἢ παρὰ τῆς φύσεως. VII,
 5, 41 εἶπε μηδὲνα παριόνται ἢ
 τοὺς φίλους. Oekon. 3, 3 εἰ οὖν
 τούτων ἴσιν αἴτιον ἢ οἱ —
 ἕκαστον καταβέβηται. Komment.
 IV, 3, 9 σκοπῶ, εἰ ἄρα τί ἴσιν
 τοῖς θεοῖς ἴσθον ἢ ἀνθρώπους
 φεραπέειν. — ἑκείνων — S. zu
 I, 1, 27.

3. πρέσβεις ἀπὸ τῶν ἐπαρί-
 των — da diese Truppe damals
 aus einflussreichen Leuten bestand.
 Vgl. 4, 34. — ἴωσι — kommen.
 S. zu IV, 8, 5. — αὐτόθεν —
 gleich damals. Vgl. II, 2, 13.

4. Ἐπαμεινώνδας ἐξῆει —
 im J. 362 v. Chr. Geb. — Ἀλεξάν-
 δρου — des Tyrannen von Pherae;

s. VI, 4, 34. Die Thebaner hatten
 ihn kurz vorher gänzlich besiegt
 und gezwungen, ihnen die Heeres-
 folge zu leisten. Plutarch Pelopid.
 35. Seine Gegner sind die Bürger
 thessalischer Städte, die mit den
 Thebanern verbündet waren.

5. σφίσι — S. zu I, 41. —
 ὑπάρχειν — zu ihrem Dienste
 bereit sein. Vgl. Anab. I, 1, 4 ἢ
 μήτηρ ὑπῆρχε τῷ Κύρῳ. V, 6, 23
 ὑπάρξει ὑμῖν ἢ ἐμὴ πόλις, ἐκόντες
 γὰρ με δεῖσονται. — Μεγαλοπο-
 λίται — Die Gründung der Stadt
 Megalopolis, welche Xenophon nicht
 erwähnt hat, hatte im J. 371 v. Chr.
 stattgefunden. Pausan. VIII, 27,
 6. — οἰκεῖν — mit διὰ τὸ zu
 verbinden. Über die Bedeutung s.
 zu I, 3.

6. διὰ ταχείων — sonst gewöhn-

εἰς τὸ ἐπιρῶσαι αὐτούς, τοῖς δὲ ἐναντίοις εἰς τὸ εἰς ἀντι-
 μίαν ἐμπεσεῖν, ὡς δὲ συνελόντι εἰπεῖν, πᾶν ἀγαθὸν εἶναι Θη-
 7 βαίους ὅτι ἐλαττοῖντο Ἀθηναῖοι. ἐν δὲ τῇ διατριβῇ αὐτοῦ
 ταύτῃ συνήεσαν πάντες οἱ ὁμοφρονοῦντες εἰς τὴν Μαντινίαν.
 ἐπεὶ μὲντοι ὁ Ἐπαμεινώνδας ἤκουσε τοὺς Ἀθηναίους τὸ μὲν
 κατὰ γῆν πορεύεσθαι ἀπεγνωκέαι, κατὰ θάλατταν δὲ παρα-
 σκευάζεσθαι ὡς διὰ Λακεδαιμόνος βοηθήσοντας τοῖς Ἀρκά-
 σιν, οὕτω δὴ ἀφορησας ἐκ τῆς Νεμεῆας ἀφικνεῖται εἰς τὴν
 8 Τεγέαν. εὐτυχῆ μὲν οὖν οὐκ ἂν ἐγῶγε φήσαιμι τὴν στρατη-
 γίαν αὐτῷ γενέσθαι· ὅσα μὲντοι προνοίας ἔργα καὶ τόλμης
 ἐστίν, οὐδὲν μοι δοκεῖ ἀνὴρ ἔλλιπεῖν. πρῶτον μὲν γὰρ ἐγῶγε
 ἐπαινω αὐτοῦ ὅτι τὸ στρατόπεδον ἐν τῷ τείχει τῶν Τεγα-
 τῶν ἐποίησατο, ἐνθ' ἐν ἀσφαλεστέρω τε ἦν ἢ εἰ ἐξω ἐστρα-
 τοπεδεύετο καὶ τοῖς πολεμίοις ἐν ἀδηλοτέρῳ ὅτι πράττειτο.
 καὶ παρασκευάζεσθαι δέ, εἰ του ἐδεῖτο, ἐν τῇ πόλει ὄντι εὐπο-
 ρώτερον. τῶν δ' ἐτέρων ἐξω στρατευσόμενων ἐξῆν ὄραῖν, εἴτε
 τι ὀρθῶς ἐπράττετο εἴτε τι ἡμάρτανον. καὶ μὴν οἰόμενος
 κρείττων τῶν ἀντιπάλων εἶναι, ὁπότε ὀρθῶς χωροῖς πλεο-
 9 νεκτοῦντας αὐτούς, οὐκ ἐξήγετο ἐπιτίθεσθαι. ὄραῖν δὲ οὔτε
 πόλιν αὐτῷ προσχωροῦσαν οὐδεμίαν τὸν τε χρόνον προβαί-
 νοντα, ἐνόμισε πρακτέον τι εἶναι· εἰ δὲ μή, ἀντὶ τῆς πρό-
 σθεν εὐκλείας πολλὴν ἀδοξίαν προσεδέχετο. ἐπεὶ οὖν κατε-
 μάνθανε περὶ μὲν τὴν Μαντινίαν τοὺς ἀντιπάλους πεφυλαγ-
 μένους, μετακρυπόμενους δὲ Ἀγησίλαόν τε καὶ πάντας τοὺς
 Λακεδαιμονίους, καὶ ἥσθετο ἐξεστρατευμένον τὸν Ἀγησίλαον
 καὶ ὄντα ἤδη ἐν τῇ Πελλάγη, δειπνοποιησάμενος καὶ παραγ-

licher διὰ τάχους. Wie hier Thu-
 kyd. I, 80. Platon Apol. S. 32^d.
 Demosth. geg. Nikostr. 5. — ὡς
 δὲ συνελόντι εἰπεῖν — um es
 kurz zu sagen.

7. τὸ — πορεύεσθαι ἀπεγνω-
 κέναι — Sonst steht auch der
 Genetiv des Infinitivs. Anab. I, 7,
 19 ἀπεγνωκέαι τοῦ μάχεσθαι. —
 οὕτω δὴ — S. zu VI, 5, 32.

8. αὐτοῦ — abhängig von dem
 als Objekt zu ἐπαινω dienenden
 Satze mit ὅτι: ich lobe an ihm
 dies Verfahren, dafs u. s. w.
 — ἐν τῷ τείχει — so viel wie
 nachher ἐν τῇ πόλει. Vgl. VI, 4, 3.
 — τῶν δ' ἐτέρων — die Feinde.

Vgl. IV, 2, 15. — οἰόμενος —
 obwohl er meinte.

9. πεφυλαγμένους — Sie stan-
 den in einer stark befestigten
 Stellung. Plutarch vom Ruhm d.
 Athen. S. 346^b. — Πελλάγη — in
 Lakonien, nicht zu verwechseln mit
 dem öfter genannten achäischen
 Pellene, wahrscheinlich die Stadt,
 von der Strabo VIII S. 386 sagt:
 τὰ δὲ Πελλάνα ἔτερα τούτων ἐστί,
 Λακωνικὸν χωρίον, ὡς πρὸς τὴν
 Μεγαπολίτιν νερόν. — παραγ-
 γείλας — nämlich sich zum
 Marsch fertig zu halten. Vgl. II,
 4, 8 παραγγείλαντες τοῖς ἰππεύσαι
 ἦλθον εἰς Ἐλευσίνα.

γείλας ἤγειτο τῷ στρατεύματι εὐθύς ἐπὶ Σπάρτην. καὶ εἰ¹⁰
 μὴ Κοῆς θεία τιμὴ μοῖρα προσελθῶν ἐξήγγειλε τῷ Ἀγησίλαῳ
 προσῖόν τὸ στρατεύμα, ἔλαβεν ἂν τὴν πόλιν ὥσπερ νεοτιὰν
 παντάπασιν ἔρημον τῶν ἀμυνομένων. ἐπεὶ μὲντοι προφυθό-
 μενος ταῦτα ὁ Ἀγησίλαος ἐφθῆ εἰς τὴν πόλιν ἀπελθῶν, δια-
 ταξάμενοι οἱ Σπαρτιαῖται ἐφύλαττον, καὶ μάλιστα ὀλίγοι ὄντες·
 οἳ τε γὰρ ἰππεῖς αὐτοῖς πάντες ἐν Ἀρκαδίᾳ ἀπήσαν καὶ τὸ
 ξενικὸν καὶ τῶν λόχων δώδεκα ὄντων οἱ τρεῖς. ἐπεὶ δὲ ἐγέ-¹¹
 νετο Ἐπαμεινώνδας ἐν τῇ πόλει τῶν Σπαρτιατῶν, ὅπου μὲν
 ἐμελλον ἐν τε ἰσοπέδῳ μαχεῖσθαι καὶ ἀπὸ τῶν οἰκῶν βλη-
 θήσεσθαι, οὐκ εἰσῆει ταύτῃ, οὐδ' ὅπου γε μηδὲν πλεον μαχεῖ-
 σθαι τῶν ὀλίγων πολλοὶ ὄντες· ἐνθεν δὲ πλεονεκτεῖν ἂν ἐνό-
 μιζε, τοῦτο λαβὼν τὸ χωρίον κατέβαινε καὶ οὐκ ἀνέβαινε
 εἰς τὴν πόλιν. τὸ γε μὴν ἐντεῦθεν γενόμενον ἔξεστι μὲν τὸ¹²
 θεῖον αἰτιάσθαι, ἔξεστι δὲ λέγειν, ὡς τοῖς ἀπονενομημένοις
 οὐδαὶς ἂν ὑποσταίη. ἐπεὶ γὰρ ἤγειτο Ἀρχίδαμος οὐδὲ ἑκατὸν
 ἔχων ἄνδρας καὶ διαβάς ὅπερ ἐδόκει τι ἔχειν κώλυμα ἐπορευέτο
 πρὸς ὄρθιον ἐπὶ τοὺς ἀντιπάλους, ἐνταῦθα δὲ οἱ πῦρ πνέον-
 τες, οἱ νευικηκότες τοὺς Λακεδαιμονίους, οἱ τῷ παντὶ πλέονες

10. Κοῆς — Diodor XV, 82
 nennt dafür Κοῆτις τινὰς ἡμε-
 ροδρομούς. — ἀπελθῶν — Vgl.
 zu IV, 5, 11. — καὶ μάλιστα —
 S. zu II, 4, 2. — τῶν λόχων
 δώδεκα ὄντων — S. zu VI, 4, 12
 und über den bestimmten Artikel
 bei τρεῖς zu I, 1, 8.

11. πλεον μαχεῖσθαι — Der
 Sinn des jedenfalls verdorbenen
 Ausdrucks muß wohl sein: im
 Kampfe Vorteil haben. —
 ἐνθεν — τοῦτο τὸ χωρίον —
 S. zu III, 1, 13. — οὐκ ἀνέβαι-
 νεν εἰς τὴν πόλιν — Vielleicht
 ist mit πόλις die Akropolis gemeint
 (Pausan. III, 17, 2), die in der Nähe
 des mitten in der Stadt befindlichen
 Marktes gelegen haben muß; denn
 bis in die Stadt waren die Thebaner
 eingedrungen, da es vorher
 heißt ἐπεὶ δὲ ἐγένετο ἐν τῇ πόλει,
 und auch Isokr. Philipp. 48 sagt,
 die Spartaner hätten ἐν μέσῃ τῇ
 πόλει gegen die Thebaner kämpfen
 müssen. Vgl. Polyb. IX, 8 προσ-
 μίξας δὲ πόλει παραδόξως καὶ
 καταλαβὼν τὴν Σπάρτην ἔρημον

τῶν βοηθησόντων, μέχρι μὲν ἀγορᾶς
 ἐβίασατο καὶ κατέχευε τῆς πόλεως
 τοὺς ἐπὶ τὸν ποταμὸν ἐστραμμένους
 τόπους. Daraus erklärt sich κατέ-
 βαινε: er kam von den die Stadt
 begrenzenden Höhen in die Stadt
 hinab; daraus auch der nachher
 gebrauchte Ausdruck πρὸς ὄρθιον.
 12. τὸ — γενόμενον — was
 die folgenden Vorfälle be-
 trifft; Accus. der Beziehung statt
 eines von αἰτιᾶσθαι abhängigen Ge-
 netivs. Vgl. I, 7, 31. — τοῖς
 ἀπονενομημένοις — Der Dativ
 wie Anab. III, 2, 11 ὑποστῆναι
 αὐτοῖς Ἀθηναῖοι τολμήσαντες.
 Thukyd. II, 61 ἐνμφοραῖς ταῖς
 μεγίσταις ἐθέλειν ὑφίστασθαι,
 während der Accus. gebräuchlicher
 ist. — κώλυμα — Worin dasselbe
 bestanden, ist nicht bekannt. — οἱ
 πῦρ πνέοντες — Vgl. Sophokl.
 Antig. 1146 ἰὼ πῦρ πνέοντων
 χοροῦ ἄστρον. Quintus Smyrn.
 VIII, 244 πῦρ ὀλοὺν πνέοντες. —
 οἱ νευικηκότες — Vgl. VI, 5, 23
 ἀγαλλόμενοι τῇ ἐν Λευκτροῖς νίκῃ.
 — τῷ παντὶ — S. zu II, 3, 32.

καὶ προσέτι ὑπερδέξια χωρία ἔχοντες, οὐκ ἐδέξαντο τοὺς περὶ
 13 τὸν Ἀρχίδαμον, ἀλλ' ἐγκλίνουσι. καὶ οἱ μὲν πρῶτοι τῶν Ἐπα-
 μεινῶνδα ἀποθνήσκουσιν· ἐπεὶ μέντοι ἀγαλλόμενοι τῇ νίκῃ
 ἐδίωξαν οἱ ἔνδοθεν πορρωτέρω τοῦ καιροῦ, οὗτοι αὖ ἀπο-
 θνήσκουσιν· περιεγέγραπτο γάρ, ὡς ἔοικεν, ὑπὸ τοῦ θείου
 μέχρι ὅσον νίκη ἐδέδοτο αὐτοῖς. καὶ ὁ μὲν δὴ Ἀρχίδαμος
 14 τρόπαιόν τε ἴστατο ἔνθα ἐπεκράτησε καὶ τοὺς ἐνταῦθα πεσόν-
 λογίζομενος, ὅτι βοηθήσοιεν οἱ Ἀρκάδες εἰς τὴν Λακεδαιμόνα,
 ἐκείνοις μὲν οὐκ ἐβούλετο καὶ πᾶσι Λακεδαιμονίοις ὁμοῦ γενο-
 μένοις μάχεσθαι, ἄλλως τε καὶ εὐτυχηκόσι, τῶν δὲ ἀποτε-
 τυχηκότων· πάλιν δὲ πορευθεὶς ὡς ἐδύνατο τάχιστα εἰς τὴν
 Τεγέαν τοὺς μὲν ὀπλίτας ἀνέπαινε, τοὺς δ' ἱππέας ἐπεμφεν
 εἰς τὴν Μαντινείαν, δεηθεὶς αὐτῶν προσκαρτερῆσαι, καὶ διδά-
 σκων, ὡς πάντα μὲν εἰκὸς ἔξω εἶναι τὰ τῶν Μαντινέων βο-
 σκήματα, πάντας δὲ τοὺς ἀνθρώπους, ἄλλως τε καὶ σίτου
 15 συγκομιδῆς οὔσης. καὶ οἱ μὲν ᾤχοντο· οἱ δ' Ἀθηναῖοι ἱππεῖς
 ὀρμηθέντες ἐξ Ἐλευσίνος ἐδειπνοποίησαντο μὲν ἐν Ἰσθμῷ,
 διελθόντες δὲ τὰς Κλεωνὰς ἐτύγγανον προσιόντες εἰς τὴν
 Μαντινείαν καὶ καταστρατοπεδευσάμενοι ἐντὸς τείχους ἐν ταῖς
 οἰκίαις. ἐπεὶ δὲ δῆλοι ἦσαν προσελαύνοντες οἱ πολέμοι, ἐδέ-
 οντο οἱ Μαντινεῖς τῶν Ἀθηναίων ἱππέων βοηθήσαι, εἴ τι
 δύναντο· ἔξω γὰρ εἶναι καὶ τὰ βοσκήματα πάντα καὶ τοὺς
 ἐργάτας, πολλοὺς δὲ καὶ παῖδας καὶ γεραιτέρους τῶν ἑλευθέ-
 ρων· ἀκούσαντες δὲ ταῦτα οἱ Ἀθηναῖοι ἐκβοηθοῦσιν, ἐτι
 16 ὄντες ἀνάριστοι καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ ἵπποι. ἐνταῦθα δὴ τούτων
 αὐτὴν ἀρετὴν τίς οὐκ ἂν ἀγασθεῖη; οἱ καὶ πολλὴ πλείονας
 ὀρῶντες τοὺς πολεμίους, καὶ ἐν Κορίνθῳ δυστυχήματος γεγε-
 νημένου τοῖς ἱππεῦσιν οὐδὲν τούτων ἐπελογίσαντο, οὐδ' ὅτι
 καὶ Θηβαίους καὶ Θετταλοὺς τοῖς κρατίστοις ἱππεῦσιν εἶναι

13. οἱ ἔνδοθεν — S. zu III, 1, 18. — πορρωτέρω τοῦ καιροῦ — S. zu II, 3, 24.

14. τῶν δὲ — die Thebaner entgegengesetzt dem ἐκείνοις εὐτυχηκόσι. — προσκαρτερῆσαι — zu den eben ausgehaltenen Strapazen auch noch diese neuen aushalten.

15. Κλεωνὰς — südlich von Korinth.

16. αὐ — mit Rücksicht auf die

eben belobte Tapferkeit der Spartaner. — δυστυχήματος — Es muß dies eine unmittelbar vorhergegangene, ihnen vielleicht von den Korinthern selbst beigebrachte Niederlage sein. An die 1, 20f. erzählten Vorfälle zu denken, erlaubt die Länge der inzwischen verflossenen Zeit nicht. — ὡς εἶδον — Die Thebaner waren nur noch sieben Stadien von der

δοκοῦσιν ἔμελλον μάχεσθαι, ἀλλ' αἰσχυρόμενοι, εἰ παρόντες
 μηδὲν ὠφελήσειαν τοὺς συμμάχους, ὡς εἶδον τάχιστα τοὺς
 πολεμίους, συνέρραξαν, ἐρῶντες ἀνασώσασθαι τὴν πατρίαν
 17 δόξαν. καὶ μαχόμενοι αἰτιοὶ μὲν ἐγένοντο τὰ ἔξω πάντα σωθῆ-
 ναι τοῖς Μαντινεῦσιν, αὐτῶν δὲ ἀπέθανον ἄνδρες ἀγαθοί,
 καὶ ἀπέκτειναν δὲ δῆλον ὅτι τοιοῦτους· οὐδὲν γὰρ οὕτω
 βραχὺ ὄπλον ἑκάτεροι εἶχον ὃ οὐκ ἐξικνούντο ἀλλήλων. καὶ
 τοὺς μὲν φίλους νεκροὺς οὐ προήκοντο, τῶν δὲ πολεμίων ἦν
 οὗς ὑποσπόνδους ἀπέδωσαν. ὁ δ' αὖ Ἐπαμεινῶνδας, ἐνθου-
 18 μούμενος, ὅτι ὀλίγων μὲν ἡμερῶν ἀνάγκη ἔσοιτο ἀπιέναι διὰ
 τὸ ἐξήκειν τῇ στρατείᾳ τὸν χρόνον, εἰ δὲ καταλείψοι ἐρή-
 μους οἷς ἦλθε σύμμαχος, ἐκείνοι πολιορκήσονται ὑπὸ τῶν ἀντι-
 πάλων, αὐτὸς δὲ λελυμασμένος τῇ ἑαυτοῦ δόξῃ παντάπασιν
 ἔσοιτο, ἠττημένος μὲν ἐν Λακεδαιμόνῃ σὺν πολλῷ ὀπλιτικῷ
 ὑπ' ὀλίγων, ἠττημένος δὲ ἐν Μαντινείᾳ ἱππομαχίᾳ, αἴτιος δὲ
 γεγενημένος διὰ τὴν εἰς Πελοπόννησον στρατείαν τοῦ συνε-
 στάναι Λακεδαιμονίους καὶ Ἀρκάδας καὶ Ἀχαιοὺς καὶ Ἠλείους
 καὶ Ἀθηναίους· ὥστε οὐκ ἐδόκει αὐτῷ δυνατόν εἶναι ἀμαχῆ
 παρελθεῖν λογιζομένῳ, ὅτι εἰ μὲν νικῶν, πάντα ταῦτα ἀνα-
 λύσοιτο· εἰ δὲ ἀποθάνοι, καλὴν τὴν τελευτὴν ἠγγήσατο ἔσε-
 σθαι πειρωμένῳ τῇ πατρίδι ἀρχὴν Πελοποννήσου καταλιπεῖν.

Stadt entfernt. Polyb. IX, 8, 11. — ἐρῶντες — voll Verlangen. Oekon. 6, 12 καὶ ἔγωγε ἐρῶ τούτου τοῦ ὀνόματος ἀξίος γενέσθαι.

17. αἰτιοὶ σωθῆναι — S. zu 4, 19. — ὃ οὐκ ἐξικνούντο — Relativsätze an Stelle von Folgesätzen stehen, selbst wenn sie eine angenommene Folge bezeichnen, zuweilen im Indicativ. Komment. II, 2, 8 αὐτὴν οὐτ' εἶπα οὐτ' ἐποίησα οὐδὲν, ἐφ' ᾧ ἠσχύνθη. — ἦν οὗς — manche, wie III, 1, 7 ἦν δὲ ἄς ἀσθενεῖς οὐσας καὶ κατὰ κράτος ὁ Θίβρων ἐλάμβανε. Anab. I, 5, 7 ἦν δὲ τούτων σταδμῶν οὗς πάντων μακροῦς ἦσανον.

18. ὁ δ' αὖ Ἐπαμεινῶνδας — Der Satz ist nicht zu Ende geführt, sondern durch eine veränderte Konstruktion mit ὥστε ἐδόκει αὐτῷ aufgenommen. Vgl. I, 3, 18. — ἐξήκειν — S. zu I, 28. — πολιτορ-

κήσονται — mit passiver Bedeutung. Vgl. VI, 4, 6. — λελυμασμένος ἔσοιτο — steht für ein Futurum exactum Medii. Der Dativ ist nach dem Verbum gesetzt wie II, 3, 26. — λογιζομένῳ — ἠγγήσατο — Anstatt das zweite hypothetische Verhältnis in Übereinstimmung mit dem ersten von λογιζομένῳ abhängen zu lassen, ist dasselbe von einem neuen Verbum finit. ἠγγήσατο abhängig gemacht. Vgl. Lysias geg. Eratosth. 15 ἐνθυμουμένῳ (nämlich ἐμοί) ὅτι, ἐάν μὲν λάθω, σωθήσομαι, ἐάν δὲ ληφθῶ, ἠγούμην μὲν — οὐδὲν ἦτιον ἀφεθήσεσθαι. — ἀναλύσοιτο — wieder gut machen würde, wie Demosth. v. d. Symmor. 34 τὰς προτέρας ἀναλύονται ἀμαρτίας. — ἀρχὴν — ohne Artikel auch Kyrop. VI, 4, 20; VIII, 5, 25 ἦν τις ἀρχὴν Κύρον ἐπιχειρῆ καταπατεῖν.

19 τὸ μὲν οὖν αὐτὸν τοιαῦτα διανοεῖσθαι οὐ πάνυ μοι δοκεῖ
 θαυμαστὸν εἶναι· φιλοτίμων γὰρ ἀνδρῶν τὰ τοιαῦτα δια-
 νοήματα· τὸ μὲντοι τὸ στρατεύμα παρεσκευακέναι ὡς πόνον
 τε μηδὲνα ἀποκάμνειν μήτε νυκτὸς μήτε ἡμέρας κινδύνου τε
 μηδενὸς ἀπίσταςθαι σπάνιά τε τὰ ἐπιτηδεῖα ἔχοντας ὅμως
 20 πείθεσθαι ἐθέλειν, ταῦτά μοι δοκεῖ θαυμασιότερα εἶναι. καὶ
 γὰρ ὅτε τὸ τελευταῖον παρήγγειλεν αὐτοῖς παρασκευάζεσθαι
 ὡς μάχης ἐσομένης, προθύμως μὲν ἔλευκούντο οἱ ἱππεῖς τὰ
 κράνη κελεύοντος ἐκείνου, ἐπεγράφοντο δὲ καὶ οἱ τῶν Ἀρκά-
 δων ὀπλίται ῥόπαλα, ὡς Θηβαῖοι ὄντες, πάντες δὲ ἡμονῶντο
 21 καὶ λόγχας καὶ μαχαίρας καὶ ἐλαμπρύνοντο τὰς ἀσπίδας. ἐπεὶ
 μὲντοι οὕτω παρεσκευασμένους ἐξήγαγεν, ἄξιον αὖ κατανοῆσαι
 ἃ ἐποίησε. πρῶτον μὲν γὰρ, ὥσπερ εἰκός, συνειτάττετο. τοῦτο
 δὲ πρῶτων σαφηνίζειν ἐδόκει, ὅτι εἰς μάχην παρεσκευάζετο·
 ἐπεὶ γε μὴν ἐτέτακτο αὐτῷ τὸ στρατεύμα ὡς ἐβούλετο, τὴν
 μὲν συντομοτάτην πρὸς τοὺς πολεμίους οὐκ ἤγε, πρὸς δὲ τὰ
 πρὸς ἐσπέραν ὄρη καὶ ἀντιπέραν τῆς Τηγέας ἤγειτο· ὥστε
 δόξαν παρεῖχε τοῖς πολεμίους μὴ ποιήσεσθαι μάχην ἐκείνῃ τῇ
 22 ἡμέρᾳ. καὶ γὰρ δὴ ὡς πρὸς τῷ ὄρει ἐγένετο, ἐπεὶ ἐξετάθη
 αὐτῷ ἡ φάλαγξ, ὑπὸ τοῖς ὑψηλοῖς ἔθετο τὰ ὄπλα, ὥστε
 εἰκάσθη στρατοπεδευομένῳ. τοῦτο δὲ ποιήσας ἔλυσε μὲν τῶν
 πλείστων πολεμίων τὴν ἐν ταῖς ψυχαῖς πρὸς μάχην παρα-
 σκευήν, ἔλυσε δὲ τὴν ἐν ταῖς συντάξεσιν. ἐπεὶ γε μὴν παρα-
 γαγῶν τοὺς ἐπὶ κέρως πορευομένους λόχους εἰς μέτωπον ἰσχυ-
 ρὸν ἐποίησατο τὸ περὶ ἑαυτὸν ἔμβολον, τότε δὴ ἀναλαβεῖν

19. ὡς = ὥστε — S. zu I, 6, 20.
 — ἀποκάμνειν — aus Ermüdung aufgeben, wie Thukyd. II, 51 τὰς ὀλοφύσεις τῶν ἀπογιγνομένων τελευτῶντες καὶ οἱ οἰκίοι ἐξέκαμνον. — θαυμασιότερα — vielmehr zu bewundern, im Gegensatz zu οὐ θαυμαστὸν. Ebenso steht der Komparativ Kyrop. VIII, 2, 13. Oekon. 15, 13.

20. ἔλευκούντο — S. zu II, 4, 25. — ῥόπαλα — Keulen, wie es scheint, das Abzeichen der Thebaner. Vgl. IV, 4, 10.

21. τὰ πρὸς ἐσπέραν ὄρη — Über die Örtlichkeit s. zu VI, 5, 15. Die Truppen der Feinde waren in dem engen Teile der Ebene aufgestellt. — δόξαν παρεῖχε

— er erweckte die Vermutung. Kyrop. VI, 3, 30. Vgl. zu V, 1, 8.

22. ἔλυσε τὴν ἐν ταῖς συντάξεσιν — Daraus erklärt sich die gleich folgende Angabe ἱππους ἐχαλίνουν, θώρακας ἐνεδύοντο. Zu dem Ausdruck παρασκευήν vgl. III, 4, 20 ὅπως τὴν γνάμην παρασκευάζοντο. Anab. VI, 3, 17. — παραγαγῶν — μέτωπον — Er ließ die in langen Kolonnen (ἐπὶ κέρως, s. zu VI, 2, 30) marschierenden Lothen rechts aufmarschieren und bildete dadurch die als Schlachtordnung gewöhnliche Frontstellung. — τὸ περὶ ἑαυτὸν ἔμβολον — Es ist der linke Flügel der ganzen Stellung, welchen die Thebaner

παραγγείλας τὰ ὄπλα ἤγειτο· οἱ δ' ἠκολούθουν. οἱ δὲ πολέ-
 μοι ὡς εἶδον παρὰ δόξαν ἐπιόντας, οὐδεὶς αὐτῶν ἠσυχίαν
 ἔχειν ἠδύνατο, ἀλλ' οἱ μὲν ἔθεον εἰς τὰς τάξεις, οἱ δὲ παρε-
 τάττοντο, οἱ δὲ ἱππους ἐχαλίνουν, οἱ δὲ θώρακας ἐνεδύοντο,
 πάντες δὲ πεισομένοις τι μᾶλλον ἢ ποιήσουσιν ἐφίκεσαν. ὁ 23
 δὲ τὸ στρατεύμα ἀντίπρωρον ὥσπερ τριήρη προσήγε, νομί-
 ζων, ὅπῃ ἐμβαλὼν διακόψειε, διαφθερεῖν ὅλον τὸ τῶν ἐναν-
 τίαν στρατεύμα· καὶ γὰρ δὴ τῷ μὲν ἰσχυροτάτῳ παρεσκευά-
 ζετο ἀγωνίζεσθαι, τὸ δὲ ἀσθενέστατον πόρρω ἀπέστησεν,
 εἰδὼς ὅτι ἠττηθὲν ἀθυμῖαν ἂν παράσχοι τοῖς μεθ' ἑαυτοῦ,
 ῥώμην δὲ τοῖς πολεμίους. καὶ μὴν τοὺς ἱππέας οἱ μὲν πολε-
 μοι ἀντιπαρετάξαντο ὥσπερ ὀπλιτῶν φάλαγγα βάθος ἐφεξῆς
 καὶ ἔρημον πεζῶν ἀμίλων· ὁ δ' Ἐπαμεινώνδας αὖ καὶ τοῦ 24
 ἱππικοῦ ἔμβολον ἰσχυρὸν ἐποίησατο καὶ ἀμίλους πεζοὺς συνέ-
 ταξεν αὐτοῖς, νομίζων τὸ ἱππικὸν ἐπεὶ διακόψειεν, ὅλον τὸ
 ἀντίπαλον νενικηκῶς ἐσεσθαι· μάλα γὰρ χαλεπὸν εὐρεῖν τοὺς
 ἐθελήσοντας μένειν, ἐπειδάν τινες φεύγοντας τῶν ἑαυτῶν
 ὀρώσι· καὶ ὅπως μὴ ἐπιβηθῶσιν οἱ Ἀθηναῖοι ἀπὸ τοῦ εὐω-
 νύμου κέρατος ἐπὶ τὸ ἐχόμενον, κατέστησεν ἐπὶ γηλόφων τινῶν
 ἐναντίους αὐτοῖς καὶ ἱππέας καὶ ὀπλίτας, φόβον βουλόμενος
 καὶ τούτοις παρέχειν, ὡς εἰ βοηθήσαιεν, ὀπίσθεν οὗτοι ἐπι-
 κείδοντο αὐτοῖς· τὴν μὲν δὴ συμβολὴν οὕτως ἐποίησατο καὶ
 οὐκ ἐψεύσθη τῆς ἐλπίδος· κρατήσας γὰρ ἡ προσέβαλεν ὅλον

einnahmen, und mit welchem Epaminondas ähnlich wie bei Leuktra (s. zu VI, 4, 12) anzugreifen beschlossen hatte. ἔμβολον bedeutet wohl nur die Angriffskolonne, ohne notwendigerweise den Begriff des Keilförmigen zu haben.

23. ἀντίπρωρον — προσήγε — Wahrscheinlich bestand dies Manöver darin, daß er den linken Flügel in Reihen setzen und rechts um machen ließ, so daß dadurch eine Kolonne von mäfsiger Front mit großer Tiefe gebildet wurde. Dasselbe Bild gebraucht Xenophon de republ. Laced. 11, 10 τὸν λόχον ἕκαστον ὥσπερ τριήρη ἀντίπρωρον τοῖς ἐναντίοις στρέφουσι. — τῷ μὲν ἰσχυροτάτῳ — ἀπέστησεν — Den linken Flügel bildeten die Thebaner, den rechten die Argiver. Diodor XV, 85. — ὥσπερ ὀπλι-

τῶν φάλαγγα βάθος ἐφεξῆς — Sie stellten die Reiter in derselben Tiefe auf, wie eine Phalanx von Hoplitens, also etwa acht Mann tief, und zwar ohne Zwischenräume, welche von Leichtbewaffneten zu Fuß hätten eingenommen werden können. Denn letztere sind unter πεζοὶ ἀμίλων zu verstehen. Thukyd. V, 57. Ähnlich heifst es III, 4, 13 ἱππεῖς ὥσπερ φάλαγγε ἐπὶ τεττάρων παρατεταγμένοι. — ἔρημον — ist auf φάλαγγα zu beziehen.

24. οἱ Ἀθηναῖοι — Diese nahmen den linken Flügel ein, den rechten die Mantineer, und diesen zunächst standen die Lakadämonier. Diodor XV, 85. — εἰ βοηθήσαιεν — Der Optativ Aoristi steht entsprechend einem ἐὰν βοηθήσωσι der direkten Rede.

25 ἐποίησε φεύγειν τὸ τῶν ἐναντίων. ἐπεὶ γε μὴν ἐκεῖνος ἔπεσεν, οἱ λοιποὶ οὐδὲ τῇ νίκῃ ὀρθῶς ἐτι ἐδυνάσθησαν χρήσασθαι, ἀλλὰ φρυγούσης μὲν αὐτοῖς τῆς ἐναντίας φάλαγγος οὐδένα ἀπέκτειναν οἱ ὀπλίται οὐδὲ προῆλθον ἐκ τοῦ χωρίου, ἔνθα ἡ συμβολὴ ἐγένετο· φυγόντων δ' αὐτοῖς καὶ τῶν ἱππέων, ἀπέκτειναν μὲν οὐδ' οἱ ἱππεῖς διώκοντες οὔτε ἱππέας οὔθ' ὀπλίτας, ὥσπερ δὲ ἠττώμενοι πεφοβημένως διὰ τῶν φυγόντων πολεμίων διέπεσον. καὶ μὴν οἱ ἄμιπποι καὶ οἱ πελτασταὶ συννευικηότες τοῖς ἱππεῦσιν ἀφίκοντο μὲν ἐπὶ τοῦ εὐνούμου, ὡς κρατοῦντες, ἐκεῖ δ' ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων οἱ πλείστοι αὐτῶν ἀπέθανον.

26 Τούτων δὲ πραχθέντων τούναντίον ἐγεγένητο οὐ ἐνόμισαν πάντες ἄνθρωποι ἔσεσθαι. συνελθλυθῆναι γὰρ σχεδὸν ἀπάσης τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀντιτεταγμένων, οὐδεὶς ἦν ὅστις οὐκ ᾔετο, εἰ μάχῃ ἔσοιτο, τοὺς μὲν κρατήσαντας ἄρξειν, τοὺς δὲ κρατηθέντας ὑπηκόους ἔσεσθαι· ὁ δὲ θεὸς οὕτως ἐποίησεν, ὥστε ἀμφοτέροι μὲν τρόπαιον ὡς νευικηότες ἐστήσαντο, τοὺς δὲ ἴσταμένους οὐδέτεροι ἐκώλνον, νεκροὺς δὲ ἀμφοτέροι μὲν ὡς νευικηότες ὑποσπόνδους ἀπέδωσαν, ἀμφοτέροι δὲ ὡς ἠττη-
27 μένοι ὑποσπόνδους ἀπελάμβανον, νευικημένοι δὲ φάσκοντες ἐκάτεροι οὔτε χώρα οὔτε πόλει οὔτ' ἀρχῇ οὐδέτεροι οὐδὲν πλέον ἔχοντες ἐφάνησαν ἢ πρὶν τὴν μάχην γενέσθαι· ἀκρισία δὲ καὶ ταραχὴ ἐτι πλείων μετὰ τὴν μάχην ἐγένετο ἢ πρόσθεν ἐν τῇ Ἑλλάδι. ἔμολ μὲν δὴ μέχρι τούτου γραφέσθω· τὰ δὲ μετὰ ταῦτα ἴσως ἄλλω μελήσει.

25. τῆς ἐναντίας φάλαγγος — S. zu V, 3, 3. — διέπεσον — Sie kehrten durch die Linien der Feinde, die sie durchbrochen hatten, zurück.

26. ἀντιτεταγμένων — als ob ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων voranginge. — ἐποίησεν ὥστε — S. zu VI, 5, 4.

27. χώρα κτλ. — Die Dative gehören als Gradbestimmung zu dem Komparativ πλέον: sie hatten weder um ein Stück Land u. s. w. einen Vorteil gegen früher. Durch

den bald nach der Schlacht geschlossenen Frieden blieben die damaligen Zustände, obgleich die Lakedämonier gegen den Verlust von Messenien protestierten. Diodor XV, 89. Demosth. v. Kranz 18 sagt von dieser Zeit: ἀλλὰ τις ἦν ἀκρισία καὶ παρὰ τούτοις καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις ἀπασὶ ἔρις καὶ ταραχὴ. — γραφέσθω — Sonst steht in dieser Formel das Perfekt, wie de re eq. 10, 17 μέχρι τούτων ἡμῖν γεγράφθω. 12, 14 καὶ ταῦτα — γεγράφθω ἡμῖν.

Chronologische Übersicht.

411 u. 410 v. Chr. Geb. — I, 1.

Seegefechte der Athener und Spartaner am Hellespont. Die spartanische Flotte wird bei Kyzikos geschlagen, Mindaros fällt. Züge der athenischen Flotte, um Kontributionen einzutreiben. Pharnabazos unterstützt die Spartaner mit Geld und Holz zum Schiffbau. Der syrakusanische Feldherr Hermokrates, der beim Heere der Spartaner ist, erhält von Hause ein Verbannungsurteil. Agis unternimmt von Dekeleia einen Angriff auf Athen, ohne Erfolg.

409. — I, 2.

Thrasyllos geht mit einer neu ausgerüsteten Flottenabteilung von Athen nach Samos, landet darauf bei Milet, dann bei Ephesos und erleidet dort eine Niederlage durch die Ephesier und den Tissaphernes. Hierauf begiebt er sich nach dem Hellespont, wo die Athener bei Lampsakos Station nehmen. Während des Winters machen die Athener einen Zug gegen Abydos und liefern dort dem Pharnabazos ein glückliches Treffen.

408. — I, 3—4, 1.

Die Athener belagern Kalchedon und schlagen den zum Entsatz herandrückenden Spartaner Hippokrates: Kalchedon kapituliert, Pharnabazos schließt mit den Athenern einen Vertrag, dem zufolge er mit Gesandten derselben nach Persien abreist. Die Athener belagern nach der Eroberung von Selybria Byzanz und nehmen die Stadt durch Verrat.

407. — I, 4, 2—5, 21.

Kyros kommt als persischer Heerführer nach Kleinasien. Rückkehr des Alkibiades nach Athen. Derselbe geht mit einer bedeutenden Flotte nach Andros und Samos. Lysandros, von den Spartanern als Admiral nach Asien geschickt, schlägt in Abwesenheit des Alkibiades die athenische Flotte unter Antiochos bei Notion. Konon erhält an Stelle des Alkibiades den Befehl auf der athenischen Flotte.

406. — I, 6—II, 1, 9.

An Lysandros Stelle tritt Kallikratidas; Geldnot desselben. Er erobert Methymna und schliefet den Konon in Mytilene ein. Die Athener schicken eine Flotte zum Entsatz, welche die Spartaner bei den Arginusen besiegt. Prozeß der athenischen Feldherrn. Bedrängte Lage der Spartaner unter Eteonikos in Chios.

405. — II, 1, 10—2, 24.

Lysandros als Unterfeldherr beim Heere der Spartaner. Er erhält vom Kyros Subsidien, geht nach Karien und Rhodos, von da nach dem Hellespont, erobert Lampsakos, überfällt und vernichtet die athenische Flotte bei Aigospotamoi. Nach der Besetzung von Byzanz und Kalchedon geht er mit der Flotte nach Athen, welches, zu Lande von Pausanias eingeschlossen, durch Hunger zur Übergabe gezwungen wird.

404. — II, 3, 1—4, 27.

Samos ergiebt sich dem Lysandros. Herrschaft der Dreißig in Athen. Kritias läßt den Theramenes zum Tode verurteilen. Thrasylbulos besetzt mit athenischen Flüchtlingen Phyle und schlägt einen Angriff der Dreißig ab. Diese nehmen Eleusis für sich in Besitz. Thrasylbulos besetzt den Peiräeus, kämpft bei Munychia glücklich gegen die Dreißig, Kritias fällt.

An Stelle der Dreißig, die nach Eleusis gehen, übernehmen zehn Männer die Regierung in Athen.

403. — II, 4, 28—43.

Ein spartanisches Heer unter Pausanias rückt in Attika ein; Gefechte desselben gegen die im Peiräeus. Auf Veranlassung des Pausanias gehen Gesandte aus Athen und dem Peiräeus nach Sparta; von dort erhält Pausanias Vollmacht, einen Vergleich zu stande zu bringen. Einzug des Thrasybulos in Athen. Amnestie.

402. 401. — III, 1, 1—3.

Kyros sucht in Sparta Hilfe nach; sein Zug gegen Artaxerxes.

400. — III, 1, 3. — 2, 21—24.

Die kleinasiatischen Griechen erbitten von den Lakedämoniern Hilfe gegen Tissaphernes. — Die Lakedämonier unter Agis machen einen Einfall in Elis, ziehen sich aber infolge eines Erdbebens alabald zurück.

399. — III, 1, 4—2, 5. — 2, 25—29.

Die Lakedämonier schicken Thibron mit einem Heere nach Asien. Dieser vereinigt sich mit den Kyreern, besetzt einige Städte, wird aber von den Spartanern seines Befehls enthoben. An seine Stelle tritt Derkyllidas, welcher sich mit Tissaphernes verständigt und gegen Pharnabazos zieht. Episode von der äolischen Fürstin Mania und deren Schwiegersohn Meidias. Der letztere unterwirft sich dem Derkyllidas, mit welchem auch Pharnabazos einen Waffenstillstand schließt. Streifzug des Derkyllidas nach Bithynien. — Abermaliger Einfall der Lakedämonier in Elis, Verheerung des Landes.

393. — III, 2, 6—11. — 2, 30—3, 4.

Derkyllidas geht nach dem Chersonnes hinüber und sichert denselben durch Aufführung einer Mauer. Er geht nach Asien zurück. — Friede zwischen den Lakedämoniern und den Eleern. Tod des Agis. Streit zwischen Agesilaos und Leotychides um die Thronfolge.

397. — III, 2, 11—20. — 3, 4—4, 2.

Derkyllidas erobert Atarneus, das von Verbannten aus Chios besetzt war und begiebt sich dann nach Ephesos. Nachdem Pharnabazos und Tissaphernes sich vereinigt haben, zieht er gegen sie nach Karien; die Heere treffen am Mäandros zusammen; allein ehe ein Kampf beginnt, erklären sich die Perser zu einem Waffenstillstand bereit. — Der Aufstandsversuch des Kinadon in Sparta wird unterdrückt. Die Lakedämonier erhalten Nachricht von Flottenrüstungen der Perser; Agesilaos erbietet sich zu einem Zuge nach Asien.

396. — III, 4, 3—15.

Agesilaos in Aulis. Er geht von da nach Ephesos und schließt dort mit dem Tissaphernes Waffenstillstand. Sein Zwist mit Lysandros. Tissaphernes beginnt den Krieg von neuem; Agesilaos fällt in Phrygien ein und liefert dem Pharnabazos ein Gefecht. Er sucht eine zahlreichere Reiterei zu bilden.

395. — III, 4, 16—IV, 1, 40.

Rüstungen des Agesilaos in Ephesos; er besiegt die Perser am Paktolos. Mit dem Tithraustes, dem Nachfolger des Tissaphernes, schließt er einen Vertrag, infolge dessen er nach Phrygien zieht. Die Perser suchen in Griechenland eine Erhebung gegen Sparta anzustiften. Nachdem die Thebaner einen Zwist zwischen Phokeern und Lokern erregt haben, kommen sie den letzteren zu Hilfe. Die Phokeer wenden sich an die Spartaner, welche ihnen ein Heer unter Lysandros schicken, während die Thebaner die Athener auf ihre Seite bringen. Lysandros fällt bei Haliartos; Pausanias, der zu spät gekommen war, kehrt nach Hause zurück, wird dort angeklagt und geht nach Tegea in die Verbannung. Agesilaos zieht nach Paphlagonien, mit dessen Fürsten er ein Bündnis schließt, und von da nach Phrygien. Streifzüge und Gefechte gegen Pharnabazos. Zusammenkunft des Agesilaos und Pharnabazos.

394. — IV, 1, 41—4, 1. — 8, 1—6.

Agesilaos erhält den Befehl, nach Griechenland zurückzukehren; er rüstet sein Heer zu diesem Zweck aus. Die Lakedämonier rücken aus und besiegen die Verbündeten bei Korinth. Agesilaos zieht über den Hellespont, durch Makedonien und Thessalien, wo er die thessalische Reiterei schlägt. Beim Einmarsch in Bötien erhält er die Nachricht, daß die spartanische Flotte unter Peisandros vom Konon bei Knidos geschlagen worden ist. Schlacht bei Koroneia; Agesilaos kehrt nach Hause zurück. — Konon und Pharnabazos befreien die Seestädte und Inseln von den spartanischen Harmosten; Sestos und Abydos behauptet Derkyllidas.

393. — IV, 4, 1. — 8, 7—16.

Krieg bei Korinth. — Konon und Pharnabazos verheeren die Küsten des Peloponnes, besetzen Kythera. Konon baut die Mauern von Athen wieder auf. Verhandlungen der Spartaner mit Tiribazos durch Antalkidas.

392. — IV, 4, 2—13. — 8, 17—19.

Aufbruch in Korinth, der den Anschluß der Stadt an Argos zur Folge hat. Die Lakedämonier dringen in die von Korinth nach Lechäon führenden langen Mauern ein; Gefecht daselbst; die Mauern werden zum Teil eingerissen. — Tiribazos reist nach Persien, sein Nachfolger Struthas schließt sich an die Athener an; gegen ihn kämpft der Spartaner Thibron unglücklich.

391. — IV, 4, 14—19. — 8, 20—22.

Der Krieg wird von Korinth und Sikyon aus geführt. Einfall des Iphikrates in Phlasiä, der Lakedämonier in Argolis. — Die Lakedämonier schicken eine Flotte unter Ekdikos nach Rhodos und den Diphridas, um ein Heer gegen Struthas zu sammeln.

390. — IV, 5, 1—18. — 8, 23—29.

Expedition des Agesilaos nach dem Isthmos, besonders nach Peiräon. Iphikrates überfällt mit seinen Peltasten bei Lechäon eine Abteilung Spartaner und reißt sie beinahe gänzlich auf. Auf die Nachricht hiervon kehrt Agesilaos nach Lechäon zurück, läßt dort eine Besatzung und zieht heim. — Die Spartaner schicken den Teletias zur Unterstützung des Ekdikos, der sich in Knidos befand; Teletias geht nach Rhodos. Von Athen wird Thrasybulos gesendet, um den Fortschritten der Lakedämonier zur See Einhalt zu thun; derselbe begiebt sich nach dem Hellespont, gewinnt die thrakischen Könige für sich, ebenso Byzanz und Kalchedon und besiegt auf Lesbos die Lakedämonier.

389. — IV, 6, 1—14. — 8, 30—39.

Die Achäer bitten in Sparta um Hilfe gegen die Akarnanen, die ihre Bundesgenossen, die Kalydonier, angegriffen hatten. Zug des Agesilaos nach Akarnanien, der bis zum Herbst währt. — Thrasybulos findet bei Aspendos seinen Tod; an seine Stelle tritt Agyrrhios. Gegen den Spartaner Anaxibios, der am Hellespont Streifzüge macht, schicken die Athener den Iphikrates. Anaxibios gerät bei Abydos in einen Hinterhalt, den Iphikrates ihm gelegt, und fällt.

388. — IV, 7, 1—7. — V, 1, 1—24.

Die Akarnanen schließen mit den Achäern Frieden. Agesipolis fällt in Argos ein und dringt unter Verheerungen bis zur Hauptstadt vor. — Seekrieg zwischen Athenern und Lakedämoniern bei Aegina. Teletias überfällt den Peiräeus.

387. — V, 1, 25—2, 2.

Antalkidas kehrt aus Persien zurück; Unternehmungen desselben zur See. Abschluß des sogenannten antalkidischen Friedens. Agesilaos zwingt die Thebaner, Korinther und Argiver, sich den Bestimmungen desselben zu fügen. Die Lakedämonier fordern die Niederreisung der Befestigungen von Mantinea.

386. — V, 2, 3—7.

Krieg der Lakedämonier gegen Mantinea; die Stadt wird von Agesipolis erobert und in Dörfer aufgelöst.

385. — V, 2, 8—10.

Phliasische Verbannte erlangen durch die Vermittlung der Spartaner die Heimkehr.

384. — V, 2, 11—36.

Auf ein Gesuch von Apollonia und Akanthos schicken die Lakedämonier ein Heer unter Endamidas gegen Olynth. Phöbidas, der ihm nachgesandt wird, besetzt im Einverständnis mit dem Thebaner Leontiades die Burg von Theben, Einsetzung einer Oligarchie durch Leontiades, dessen Gegner Ismenias hingerichtet wird.

383. — V, 2, 37—43.

Teutias übernimmt den Befehl vor Olynth und besiegt die Olynthier vor der Stadt. Fortsetzung des Krieges.

382. — V, 3, 1—8.

Belagerung von Olynth. Bei einem Ausfall schlagen die Olynthier die Lakedämonier, Teutias fällt.

381. — V, 3, 9—20.

Agesipolis übernimmt den Befehl vor Olynth. Innere Unruhen in Phlius, die unterliegende Partei wendet sich nach Sparta. Agesilaos belagert Phlius. Agesipolis erkrankt vor Olynth, stirbt in Aphytis.

380. — V, 3, 21—25.

Phlius ergiebt sich dem Agesilaos, der nun die Verfassung der Stadt ordnet.

379. — V, 3—26 — 4, 12.

Die Olynthier unterwerfen sich den Spartanern. Thebanische Verbannte dringen in Theben ein, töten die Oligarchen, die Spartaner räumen die Kadmeia.

378. — V, 4, 13—46.

Ein spartanisches Heer unter Kleombrotos fällt in Bötien ein, kehrt aber bald nach Hause zurück. Der in Thespiæ gebliebene Harmost Sphodrias macht einen Einfall in Attika, wird deshalb in Sparta angeklagt, aber durch den Einfluss des Agesilaos freigesprochen. Infolge dessen schließen sich die Athener an Theben an. Agesilaos zieht nach Bötien, verheert das Land und läßt bei seiner Heimkehr den Phöbidas zurück. Bei einem Zusammentreffen mit den Thebanern fällt dieser, sein Heer wird geschlagen.

377. — V, 4, 47—57.

Neuer Zug des Agesilaos gegen Theben, Plünderung des Landes, Treffen vor der Stadt. Agesilaos kehrt, nachdem er Unruhen in Thespiæ gedämpft, heim. Die Thebaner besetzen Oreos.

376. — V, 4, 58—61.

Agesilaos krank. Kleombrotos wird von Athenern und Bötiern verhindert, in Bötien einzudringen. Die Spartaner rüsten eine Flotte, die unter Pollis' Führung vom Chabrias bei Naxos geschlagen wird.

375. — V, 4, 62—66.

Die athenische Flotte unter Timotheos unterwirft Kerkyra und besiegt den Spartaner Nikolochos.

374. — VI, 1, 1—2, 3.

Kleombrotos geht auf die Bitte der Phokeer zur See nach Phokis. Der Pharsalier Polydamas sucht vergeblich in Sparta Hilfe gegen Iason von Pherae. Schilderung der Macht des Iason. Die Athener schließen mit Sparta Frieden. Timotheos, von den Athenern zurückgerufen, führt Verbannte nach Zakynthos zurück. Infolge dessen rüsten die Lakedämonier eine Flotte.

373. — VI, 2, 4—37.

Die Spartaner schicken eine Flotte unter Mnasiippos, welcher Ker-

kyra besetzt. Die Athener übergeben den Befehl ihrer Flotte erst dem Timotheos, dann dem Iphikrates. Mnasiippos, der die Stadt Kerkyra belagert, fällt bei einem Ausfall der Belagerten, die spartanische Flotte muß die Insel aufgeben. Iphikrates gelangt inzwischen nach Kephallenia; nachdem er die Insel unterworfen, geht er nach Kerkyra und vernichtet eine syrakusanische Flotille.

372. — VI, 2, 38 u. 39.

Iphikrates geht mit seiner Flotte ab, um Lakonien anzugreifen.

371. — VI, 3, 1—4, 28.

Friedenskongress in Sparta, Abschluss des Friedens, von dem die Thebaner ausgeschlossen bleiben. Kleombrotos führt sein Heer aus Phokis nach Bötien; Schlacht bei Leuktra, Kleombrotos fällt. Die Spartaner rüsten ein neues Heer unter Archidamos. Die Thebaner machen einen vergeblichen Versuch, die Athener zu einem Bündnisse zu bewegen. Iason vermittelt einen Waffenstillstand zwischen den Thebanern und dem geschlagenen spartanischen Heere, welches Bötien räumt. Iason zerstört Herakleia.

Episode 370—359. — VI, 4, 29—37.

Iason wird getötet, ihm folgt in der Herrschaft über Thessalien sein Bruder Polydoros. Dieser wird von seinem Bruder Polyphron ermordet, den wiederum Alexandros tötet. Ermordung desselben auf Anstiften seiner Gattin.

370. — VI, 5, 1—52.

Friedensschluss in Athen, dem die Eleer nicht beitreten. Die Mantineer bauen ihre Stadt wieder auf. Unruhen in Tegea, bei denen die eine Partei mit Hilfe der Mantineer siegt, die besiegte wendet sich an Sparta. Die Mantineer greifen Orchomenos an, weil diese Stadt sich dem neugebildeten arkadischen Bunde nicht anschließen will. Agesilaos rückt in Arkadien ein, geht aber, ohne etwas gethan zu haben, zurück. Die Thebaner kommen den Arkadern zu Hilfe, beide dringen in Lakonien ein. Die Spartaner suchen Hilfe in Athen; Iphikrates wird von dort nach dem Isthmos geschickt.

369. — VII, 1, 1—22.

Neue Gesandtschaft der Spartaner an die Athener; Bündnis zwischen beiden Staaten. Die Thebaner dringen in den Peloponnes ein und greifen Korinth ohne Erfolg an. Einfall der syrakusanischen Hilfstruppen in Sikyonia.

368. — VII, 1, 23—32.

Zwischen Arkadern und Thebanern beginnt Uneinigkeit, ebenso mit den Eleern. Die Perser suchen Frieden zwischen den Verbündeten und Sparta zu vermitteln. Die Spartaner unter Archidamos dringen in Arkadien ein, besiegen die Arkader und Argiver.

367. — VII, 1, 33—46.

Gesandtschaft der Verbündeten nach Persien; der von dort gebrachte Friedensvorschlag scheitert am Widerstande von Korinth und anderen Staaten. Epaminondas zieht nach dem Peloponnes; die dort eingerichteten Demokratien haben keinen Bestand. In Sikyon reißt Euphron unter dem Scheine einer Demokratie die Gewalt an sich.

370—367. — VII, 2.

Kämpfe der Phliasier, die den Lakedämoniern treu bleiben, gegen die Argiver, Arkader, Sikyonier und Thebaner.

366. — VII, 3, 1—4, 12.

Durch den Arkader Aeneas vertrieben, flüchtet Euphron nach Theben und wird dort ermordet. Die Athener verbinden sich mit den Arkadern. Die Korinthier und Phliasier schließen mit Theben Frieden.

365. — VII, 4, 13—18.

Die Eleer besetzen Lasion; die Arkader fallen in Elis ein und dringen bis zur Hauptstadt vor. Innere Unruhen in Elis.

364. — VII, 4, 19—32.

Feldzug der Arkader gegen Elis; die Eleer rufen die Lakedämonier zu Hilfe. Die Arkader, welche Kromnos belagern, schlagen den zum Entsatz heranrückenden Archidamos. Die Eleer erobern Pylos, die Arkader Kromnos. Schlacht in Olympia, die Arkader behaupten den Besitz von Olympia.

363. — VII, 4, 33—5, 3.

Spaltung unter den Arkadern, die eine Partei ruft die Thebaner. Friede zwischen Arkadien und Elis. Ein Gewaltstreich des thebanischen Anführers in Tegea giebt Veranlassung zu einem Bündnisse zwischen einem Teile der Arkader, den Achäern, Eleern, Athenern und Lakedämoniern.

362. — VII, 5, 4—27.

Epaminondas rückt in den Peloponnes ein, dringt bis zur Stadt Sparta vor und zieht sich nach Arkadien zurück. Die athenische Reiterei siegt in einem Treffen bei Mantinea. Schlacht bei Mantinea, Epaminondas fällt.

Namen-Verzeichnis.

- Ἄβαρις** Vorgeb. bei Lampsakos II, 1, 29.
- Ἄβδος** Stadt auf der asiatischen Küste des Hellespont I, 1, 5; 2, 15; II, 1, 18; III, 1, 9; IV, 8, 3; 32; V, 1, 6; 25. Der Landbezirk *Ἄβδον* IV, 8, 35; die Einwohner *Ἄβδωνοί* II, 1, 18; VII, 1, 17. Goldbergwerke in der Nähe IV, 8, 37.
- Ἀγαθίνος** Nauarch der Korinther IV, 8, 10.
- Ἀγαμέμνων** — Opfer desselben in Aulis III, 4, 3; VII, 1, 34.
- Ἀγγελίδας** Ephoros in Sparta 425 v. Chr. II, 3, 10.
- Ἀγησανδρίδας** Feldherr der Lakedämonier, besiegt die Athener bei Eretria Einl. S. 4, I, 1, 1 Anm.; mit einer Flotte bei Thrakien I, 3, 17.
- Ἀγησίλαος** Spartaner, Sohn des Archidamos V, 3, 13; Bruder des Königs Agis III, 3, 1; erhält die Königswürde 3, 4; sein Verhältnis zum Lysandros 4, 7 ff.; zum König Agesipolis V, 3, 20. Er führt den Krieg in Asien gegen die Perser (396—394 v. Chr.) III, 4, 2—29; IV, 1, 1—41; erhält den Befehl nach Hause zurückzukehren 2, 2; sein Zug durch Thrakien, Thessalien, nach Böotien 3, 1—9; liefert die Schlacht bei Koroneia (394 v. Chr.) 3, 15—21; kehrt nach Hause zurück 4, 1. Feldzug gegen die Argiver (393 v. Chr.) 4, 19; gegen Korinth (392 v. Chr.) 5, 1—18; gegen Akarnanien (391 v. Chr.) 6, 3—14. Er zwingt die Thebaner und Argiver zur Annahme des antalkidischen Friedens (387 v. Chr.) V, 1, 32—34; schlägt den Oberbefehl gegen die Mantineer aus (386 v. Chr.) 2, 3. Feldzug gegen Phlius (381—380 v. Chr.) 3, 13—25. Er weigert sich gegen Theben zu ziehen (378 v. Chr.) 4, 13, übernimmt jedoch später dies Kommando 4, 35—41, ebenso im folgenden Jahre 4, 47—55. Er erkrankt 4, 58; vgl. VI, 4, 7. Sein Benehmen gegen die Thebaner auf dem Friedenskongresse 371 v. Chr. VI, 3, 19 f. Er versucht als Gesandter den Wiederaufbau von Mantinea zu hindern 5, 4 f.; zieht gegen Mantinea zu Felde (370 v. Chr.) 5, 10—12; 15—21. Er zieht dem Epameinondas entgegen (362 v. Chr.) VII, 5, 9 f.
- Ἀγησίπολις** Sohn des Pausanias, König von Sparta unter Vormundschaft des Aristodemos IV, 2, 9. Sein Feldzug gegen Argos (388 v. Chr.) 7, 2—7; gegen Mantinea (386 v. Chr.) V, 2, 3—6; gegen Olynth (381 v. Chr.) 3, 8—18. Er erkrankt und stirbt in Aphytis 3, 19.
- Ἀγησίστρατος** Ephoros in Sparta 426 v. Chr. II, 3, 10.
- Ἄγις** König von Sparta, in Dekeleia I, 1, 33 ff. II, 2, 7 u. 11; verläßt Dekeleia (404 v. Chr.) 3, 3. Von den Eleern an einem Opfer in Olympia verhindert zieht er gegen sie zu Felde III, 2, 22—29 (400—399 v. Chr.), wird in Delphi krank, stirbt in Sparta (398 v. Chr.) 3, 1.
- Ἄγων** Athener II, 3, 30.
- Ἀρσότηρα** Beinamen der Artemis IV, 2, 20.
- Ἀρσότης** Athener IV, 8, 31.
- Ἀσέας** Sikyonier VII, 1, 45.
- Ἀδείμαντος** Athener, Sohn des Leukolophides I, 4, 21. Stratego 7, 1; II, 1, 30; 32.
- Ἄθηνά** I, 1, 4; 4, 12; II, 4, 39;

III, 1, 21; 23. *Ἀλέα* VI, 5, 27. Tempel derselben in Phokäa I, 3, 1; in Athen I, 6, 1.
Ἀθηναίος Sikyonier III, 1, 18.
Ἀθηναί I, 1, 33; 2, 1 u. s. w. II, 1, 10; VI, 2, 9. Davon die adverb. Formen *Ἀθήνηθεν* IV, 8, 24; V, 4, 66; VI, 5, 33; VII, 3, 4. *Ἀθήνη* III, 1, 1; V, 1, 35; 4, 22. *Ἀθήνας* V, 1, 28; 4, 2; VII, 1, 1; 5, 3.
Ἀθηναίοι die Bürger von Athen II, 2, 1. Verfahren derselben gegen die Feldherrn, welche bei den Arginusen gekämpft I, 7, 1—35. Sie werden bei Aigospotamoi geschlagen II, 1, 21—29; von den Spartanern belagert 2, 3—23; unter der Herrschaft der Dreißig 3, 11—56; 4, 1—24; ihre Verfassung durch Thrasybulos wiederhergestellt 4, 24—43. Sie nehmen an Kriegszügen der Spartaner teil III, 1, 4 u. 2, 25; ziehen 395 v. Chr. den Thebanern zu Hilfe 5, 16 ff.; nehmen am korinthischen Kriege teil IV, 2, 17; 3, 15; 4, 1; ihr Anteil am Seekriege 8, 20; 25—39; beim antalkidischen Frieden V, 1, 31 u. 35. Sie schliessen sich 378 v. Chr. den Thebanern an V, 4, 34; gründen eine neue Bundesgenossenschaft ebend. Anm.; schliessen mit den Spartanern Frieden (374 v. Chr.) VI, 2, 1; Krieg bei Kerkyra 2, 2—39; ihre Teilnahme an dem Friedenskongress (371 v. Chr.) 3, 1—20. Sie trennen die spartanische Bundesgenossenschaft 5, 1—3; ziehen (370 v. Chr.) den Spartanern zu Hilfe 5, 33—49; unterhandeln mit Sparta um ein Bündnis VII, 1, 1—14; schliessen mit den Arkadern ein Bündnis 4, 2 f.; suchen sich Korinths zu bemächtigen 4, 4—6; schicken den Arkadern Reiterei 5, 6 f. u. 15 f.
Αἰγαί Stadt in Aeolis IV, 8, 5.
Αἴγινα Insel im saronischen Mb. II, 2, 9; V, 1, 1 ff.; 4, 61; VI, 2, 1. Die Einwohner *Αἰγινῆται* von den Athenern vertrieben II, 2, 3 Anm.; vom Lysandros zurückgeführt 2, 9. *Αἰγινάιος* *τριώβολος* V, 2, 21.
Αἰγόσθαινα Stadt in Megaris V, 4, 18; VI, 4, 26.

Αἰγὸς ποταμοί Ort auf dem thrak. Chersonnes II, 1, 21.
Αἰγυπία Λαρία Stadt in Aeolis III, 1, 7.
Αἰνείας Stymphalier, Feldherr der Arkader VII, 3, 1.
Αἰνησίας Ephoros in Sparta 431 v. Chr. II, 3, 9.
Αἰνιῶνες Völkerschaft im südlichen Thessalien III, 5, 6; IV, 3, 15.
Αἰζωνεῖς Bewohner des attischen Demos *Αἰζωνή* II, 4, 26.
Αἰολίς Landschaft an der Westküste von Kleinasien III, 1, 10 u. 17; 2, 1 u. 13. Die Bewohner *Αἰολεῖς* III, 4, 11; IV, 3, 17. *Αἰολίδες πόλεις* III, 1, 16; IV, 8, 33.
Αἰσχίνης einer der Dreißig in Athen II, 3, 2 u. 13.
Αἰτωλία Landschaft in Mittelgriechenl. IV, 6, 1. Die Einw. *Αἰτωλοί* IV, 6, 14.
Ἀκαδημία Gymnasium bei Athen II, 2, 8; VI, 5, 49.
Ἀκανθός Stadt auf Chalkidike V, 2, 11; 3, 6. Die Einw. *Ἀκάνθιοι* V, 2, 12 u. 23.
Ἀκαρνανία Landschaft in Mittelgriechenl. VI, 2, 37. Die Einw. *Ἀκαρνανες* IV, 2, 17; 6, 1 ff.; 7, 1; VI, 5, 23.
Ἀκράγας sicilische Stadt, von den Karthagern erobert I, 5, 21; II, 2, 24.
Ἀκρίσιος Sikyonier VII, 1, 45.
Ἀκροκόρινθος Burg von Korinth IV, 4, 4.
Ἀκρόρειοι Stadt in Triphylien III, 2, 30. Die Einwohner heissen ebenso IV, 2, 16; VII, 4, 14.
Ἀλαί attischer Demos II, 4, 34.
Ἀλέα Beinamen der Athene VI, 5, 27.
Ἀλέξανδρος Tagos in Thessalien VI, 4, 35 f. VII, 5, 4.
Ἀλεξίας Archont in Athen 405 v. Chr. II, 1, 10.
Ἀλεξικλίδας Ephoros in Sparta 411 v. Chr. II, 3, 10.
Ἀλιαρτος Stadt in Böotien III, 5, 6; 17; 25. Die Einw. *Ἀλιαρτιοί* III, 5, 18 f.
Ἀλιεῖς Stadt in Argolis VI, 2, 3; die Einw. ebenso IV, 2, 16; VII, 2, 2.
Ἀλιπεδον Ebene in der Nähe des Peiräeus II, 4, 30.
Ἀλλοαργα Stadt in Troas III, 1, 6.
Ἀλκείας Spartaner V, 4, 56. —

Herrscher in Epirus VI, 1, 7; 2, 10.
Ἀλκιβιάδης Athener I, 1, 5 ff.; zum Strategen erwählt 4, 10; kehrt nach Athen zurück 4, 11—23; verlässt das Heer und geht nach seinem Schloß auf dem Chersonnes 5, 17; warnt die Athener bei Aigospotamoi II, 1, 25. Vgl. noch II, 3, 42. — Ein gleichnamiger Vetter desselben I, 2, 13.
Ἀλκιμένης Korinther IV, 4, 7.
Ἄλτις heiliger Bezirk in Olympia VII, 4, 29.
Ἄλυσία Stadt in Akarnanien V, 4, 65 f.
Ἄλυπτος Spartaner V, 4, 52.
Ἄλφειος Fluß in Elis III, 2, 29; VI, 2, 31; VII, 4, 29.
Ἀμαξίνος Stadt in Troas III, 1, 13; 16.
Ἀμβρακία Stadt in Akarnanien VI, 2, 3. *Ἀμβρακιωτίδες νῆες* V, 4, 65 f.
Ἀμύκλαι lakonische Stadt unweit Sparta VI, 5, 30; VII, 2, 3. Die Einw. *Ἀμυκλαῖοι* IV, 5, 11 oder *Ἀμυκλαίεις* IV, 5, 11 f.
Ἀμύντας König von Makedonien V, 2, 12 f.; 38; 3, 9.
Ἀμφειον Heiligtum des Amphion in Theben V, 4, 8.
Ἀμφιδολοί Stadt in Triphylien III, 2, 30; auch die Einw. III, 2, 25; IV, 2, 16.
Ἀμφίπολις griechische Kolonie in Makedonien IV, 3, 1.
Ἀναίτιος einer der Dreißig in Athen II, 3, 2.
Ἀναξίβιος Spartaner IV, 8, 32. Harmost in Abydos 33—39.
Ἀναξικράτης Byzantier I, 3, 18.
Ἀναξίλαος Byzantier I, 3, 18 f.
Ἀνδροκλείδης Thebaner III, 5, 1; 4; flüchtet nach Athen V, 2, 31; 36.
Ἀνδρόμαχος Hipparch der Eleer VII, 4, 19.
Ἄνδρα eine der Kykladen I, 4, 21; 5, 18; V, 4, 61. *Ἄνδρα χώρα* I, 4, 22. Die Einw. *Ἄνδραῖοι* I, 4, 22; II, 1, 32. *Ἄνδρα ναῦς* II, 1, 31.
Ἄννιβας Karthager, Sohn des Giskon I, 37.
Ἄνταλκιδας Spartaner IV, 8, 12; unterhandelt mit Tiribazos 8, 14—16; Nauarch V, 1, 6; VI, 3, 12.
Der nach ihm benannte Friede V, 1, 31; vgl. 25; 36.
Ἀντιάνδρος Stadt in Troas am Ida I, 1, 25; 3, 17; II, 1, 10; IV, 8, 35. Die Einw. *Ἀντιάνδριοι* I, 1, 26.
Ἀντιγένης Archont in Athen 407 v. Chr. I, 3, 1.
Ἀντίοχος Athener, Steuermann des Alkibiades I, 5, 11; vom Lysandros bei Ephesos geschlagen 5, 12 f. — Ein Arkader VII, 1, 33; 38.
Ἀντισθένης Spartaner III, 2, 6.
Ἀντιφών Athener II, 3, 40 Anm.
Ἄντρος Athener II, 3, 42; 44.
Ἀπατούρια Fest der Athener I, 7, 8 Anm.
Ἀπολλοφάνης Kyzikener IV, 1, 29.
Ἀπόλλων III, 5, 5; Heiligtümer desselben VI, 4, 2; 5, 27; in Delphi IV, 7, 2; Orakel III, 3, 3.
Ἀπολλωνία Stadt in Makedonien V, 2, 11; 3, 1 u. 6. Die Einw. *Ἀπολλωνιάται* V, 2, 13.
Ἀρακος Spartaner, Nauarch II, 1, 7; Ephoros 408 v. Chr. II, 3, 10; an den Derkyllidas geschickt III, 2, 8; als Gesandter in Athen VI, 5, 33.
Ἀργεῖος Eleer VII, 1, 33 Anm.; 4, 15 f.
Ἀργινοῦσαι Inseln zwischen Lesbos u. dem Festlande I, 6, 27; Schlacht bei denselben 28—34.
Ἄργος III, 5, 1; IV, 4, 6; 7, 2; VII, 1, 41; das Land *Ἀργεία* IV, 7, 4; die Einw. *Ἀργεῖοι* I, 3, 13; II, 2, 7; waren immer den Spartanern feindlich III, 5, 11; Teilnahme derselben am korinthischen Kriege IV, 2, 17; 3, 15 f.; 4, 1; 7, 2; bemächtigen sich Korinths 4, 2 ff.; 8, 34; müssen es aufgeben V, 1, 34; mit den Arkadern verbündet VI, 5, 16; 23; VII, 1, 25; 28; 2, 1 ff.
Ἀρσείας einer der Dreißig in Athen II, 3, 2.
Ἀρτιάος Perser IV, 1, 27.
Ἀρδιοβαρζάνης persischer Satrap in Kleinasien I, 4, 7; V, 1, 28; VII, 1, 27.
Ἀρδιταρχος Athener I, 7, 28; zu den Vierhundertgehörend II, 3, 46.
Ἀριστογένης Athener, Stratege I, 5, 16; 6, 30; 7, 1. — Syrakuser I, 2, 8.
Ἀριστόδημος Spartaner, Vormund des Agesipolis IV, 2, 9.
Ἀριστοκλής Athener VI, 3, 2.

- Ἀριστοκράτης** Athener I, 4, 21; Strategie 5, 16; 6, 29; angeklagt 7, 2.
- Ἀριστόλοχος** Spartaner V, 4, 22.
- Ἀριστοτέλης** Athener II, 2, 18; zu den Vierhundert gehörend 3, 46; zu den Dreißig gehörend II, 3, 2 u. 13.
- Ἀριστοφῶν** Athener VI, 3, 2.
- Ἀρίσιων** Byzantier I, 3, 18.
- Ἀρκαδία** Landschaft des Peloponnes IV, 4, 16; VI, 5, 12; VII, 4, 35 u. 40. Die Einw. **Ἀρκαδῆες** III, 2, 26; 5, 12; IV, 4, 16; V, 2, 19; bilden einen Bund VI, 5, 11; 15 f. vereinigen sich mit den Thebanern 5, 23; VII, 1, 18; bekriegen die Eleer VII, 4, 13–32; schließen mit denselben Frieden 4, 35; Uneinigkeit unter einander 4, 33 ff. Der Bund heißt **τὸ Ἀρκαδικόν** VI, 5, 11; 22; VII, 4, 33. — **Ἀρκαδικαὶ πόλεις** VII, 4, 38.
- Ἀρναίης** Perser I, 3, 12.
- Ἀρταξέρξης** König der Perser V, 1, 31.
- Ἀρτεμῖς** VI, 5, 9; VII, 1, 34. **Ἀρροτέρα** IV, 2, 20; **Ἀστρυηνή** IV, 1, 41; von **Δεύκοφρος** III, 2, 19; von **Ἐπίστος** I, 2, 6; III, 4, 18; **Μουρυχία** II, 4, 11.
- Ἀρχέδημος** Athener I, 7, 2.
- Ἀρχίστρατος** Athener II, 2, 15; Strategie I, 5, 16.
- Ἀρχίας** Polemarch in Theben V, 4, 2 u. 6; VII, 3, 7.
- Ἀρχίδαμος** Spartaner. 1) Vater des Agesilaos V, 3, 13. 2) Sohn des Agesilaos V, 4, 25 ff.; zieht gegen die Thebaner (371 v. Chr.) VI, 4, 18; 26; 5, 1; gegen die Arkader (368 v. Chr.) VII, 1, 28; den Eleern zu Hilfe (364 v. Chr.) 4, 20–24; verteidigt Sparta gegen Epameinondas (362 v. Chr.) 5, 12 f. — Ein Eleer des Namens VII, 1, 33 u. 38.
- Ἀρχύτας** Ephoros der Spartaner 404 v. Chr. II, 1, 10; 3, 10.
- Ἀσία** Flecken im südlichen Arkadien VI, 5, 11; 15. Die Einw. **Ἀσείται** VII, 5, 5.
- Ἀσία** hauptsächlich Kleinasien II, 1, 8; III, 1, 5; IV, 2, 4; V, 1, 31; VII, 1, 34 und öfter. Als Perserreich III, 5, 13; IV, 8, 5.

- Ἀσίγη** Stadt in Lakedämon VII, 1, 25. Die Einw. **Ἀσιναῖοι** ebend.
- Ἀσπένδος** Stadt in Pamphylien IV, 8, 30. Die Einw. **Ἀσπένδιοι** ebend.
- Ἀστυόχος** Spartaner I, 1, 31.
- Ἀστυρηνή** **Ἀρρῖς**, nach der mythischen Stadt **Ἀστυρα** genannt IV, 1, 41.
- Ἀταρνέως** Stadt in Aeolis III, 2, 11.
- Ἀττικὴ** Landschaft in Mittelgriechenland I, 7, 22; V, 1, 1; 9; 4, 19 f.; VI, 2, 14. **Ἀττικὴ δραχμὴ** I, 5, 4. **Ἀττικά νῆες** V, 1, 26.
- Ἀυλῖς** böotische Stadt am Euripos III, 4, 3; 5, 5; VII, 1, 34.
- Ἀύλων** Stadt auf der Grenze von Messenien und Elis III, 2, 25; 3, 8. Die Einw. **Ἀυλωνῖται** III, 3, 8.
- Ἀυτοβοιάκης** Perser II, 1, 8.
- Ἀυτοκλήης** Athener, Sohn des Strombichides VI, 3, 2. Rede desselben in Sparta 3, 7 ff.
- Ἀφροδῖσια** Fest der Aphrodite V, 4, 4; s. d. Anm. **Ἀφροδῖσιων** Tempel der Aphrod. in Megara V, 4, 58.
- Ἀφρῖς** Stadt auf Pallene V, 3, 19.
- Ἀχαΐα** Landschaft des Peloponnes III, 2, 23; IV, 8, 10; VI, 2, 3; VII, 1, 41. Die Bewohner **Ἀχαιοὶ** III, 2, 26; im Besitz von Kalydon IV, 6, 1; führen Krieg gegen die Akarnanen 6, 3–7, 1; auf Seiten der Spartaner (371 v. Chr.) VI, 4, 18; schließen sich den Thebanern an (367 v. Chr.) VII, 1, 41 f.; helfen den Eleern gegen die Arkader VII, 4, 17 u. 28. — **Ἀχαιοὶ** in Phthiotis I, 2, 18. Zweifelhafte welche von beiden Völkerschaften IV, 2, 18. — **Ἀχαϊκὰ ὄρη τῆς Φθίας** IV, 3, 9.
- Ἀχιλλεῖον** Stadt in Kleinasien, wahrscheinlich nahe bei Priene III, 2, 17; IV, 8, 17.

Βαγαῖος Perser III, 4, 13.

Βενδῖσιων Tempel der **Ἀρτεμῖς Βένδης** im Peiräeus II, 4, 11.

Βιθυνῖς Θράκη Landschaft im nördl. Kleinasien III, 2, 2. Die Bewohner **Βιθυνοὶ Θράκες** I, 3, 2; III, 2, 2 ff.

Βοιωτία Landschaft in Mittelgriechenland III, 5, 17; 24; V, 2, 16; 34; VI, 4, 3. Die Bewohner **Βοιωτοὶ** I, 3, 15; II, 1, 30; III, 2, 25;

- führen den korinthischen Krieg IV, 2, 17; 3, 3 ff.; 4, 1; V, 1, 32; VI, 5, 23. **Βοιωτίδες πόλεις** IV, 8, 15; V, 1, 36.
- Βοιωτίας** Lakedämonier I, 4, 2.
- Βρασιδᾶς** Ephoros in Sparta 430 v. Chr. II, 3, 10.
- Βυζάντιον** Stadt am Bosporos I, 1, 35 f.; 3, 10 ff.; 4, 1; II, 2, 1 f.; V, 8, 2 u. 31. Die Einw. **Βυζάντιοι** I, 3, 16; IV, 8, 27.
- Γαῖόχος** Beiname des Poseidon VI, 5, 30.
- Γαλαξίδωρος** Thebaner III, 5, 1.
- Γάμβροιον** Stadt in Ionien III, 1, 6.
- Γάνθριον** fester Platz auf Andros I, 4, 22.
- Γέλα** sicilische Stadt, von den Karthagern erobert II, 3, 5.
- Γερασιός** Vorgeb. an der Südspitze von Euböa III, 4, 4; V, 4, 61.
- Γεράνωρ** Polemarch der Spartaner VII, 1, 26.
- Γέργις** Stadt in Troas III, 1, 15, s. d. Anm.; 19 u. 21. Die Einw. **Γεργίδιοι** III, 1, 22.
- Γλαύκων** Athener II, 4, 19.
- Γνώσις** Syrakuser I, 1, 29.
- Γοργύλος** Eretrier III, 1, 6.
- Γοργίων** Bruder des vorigen III, 1, 6.
- Γοργώπας** Lakedämonier V, 1, 5–12.
- Γορδῖσιων** Stadt in Phrygien I, 4, 1.
- Γραῖος στήθος** Hügel bei Theben V, 4, 50. S. d. Anm.
- Γρύνειον** Stadt in Aeolis III, 1, 6.
- Γρῦθειον** Hafen an der Südküste von Lakonien I, 4, 11; VI, 5, 32.
- Γρύλις** Polemarch der Spartaner IV, 3, 21 u. 23.
- Δαρδανεύς** Einw. der Stadt **Δαρδανός** in Troas III, 1, 10. Das Femin. **Δαρδανίς** ebend.
- Δαρείος** König der Perser I, 2, 19; II, 1, 8; dafür **Δαρειαῖος** II, 1, 8. S. d. Anm.
- Δασυκλείων** Residenz des Pharnabazos III, 4, 13; IV, 1, 15.
- Δείγμα** Platz im Peiräeus V, 1, 21.
- Δείνων** Polemarch der Spartaner V, 4, 33; VI, 4, 14.
- Δεκέλεια** Flecken in Attika, von den Spartanern besetzt Einl. S. 1; I, 1, 33 u. 35; 2, 14; 3, 22; II,

- 2, 7; III, 5, 5; von denselben verlassen II, 3, 3.
- Δελφίνιον** Kastell auf Chios I, 5, 15. S. d. Anm.
- Δελφίον** Phliasier V, 3, 22; 24.
- Δελφοὶ** Stadt in Phokis III, 3, 1; IV, 3, 21; 7, 2; VII, 1, 27. Die Einw. gleichnamig VI, 4, 30.
- Δέρκας** Kastell in Sikyonia VII, 1, 22.
- Δέρδας** Herrscher von Elimia V, 2, 38 ff.; 3, 1 f.; 9.
- Δερυκλῖδας** Spartaner. Harmost in Abydos 407 v. Chr. III, 1, 9; führt den Krieg in Asien 399–397 v. Chr. III, 1, 8–28; 2, 1–20; 4, 6; bringt dem Agesilaos in Amphipolis die Nachricht von dem Siege bei Korinth IV, 3, 1; wird vom Agesilaos nach dem Hellespont geschickt 3, 2 f.; erhält nach der Schlacht bei Knidos den Lakedämoniern Abydos 8, 3–5; ist dort bis 389 v. Chr. 8, 32.
- Δημαίνετος** Athener V, 1, 10 u. 26.
- Δημάρατος** König von Sparta III, 1, 6.
- Δημαρχος** Sohn des Eudokos, Feldherr der Syrakuser I, 1, 29.
- Δημήτηρ** VI, 3, 6.
- Δημόστρατος** Athener, Sohn des Aristophon VI, 3, 2.
- Δημοτέλης** Lakedämonier VII, 1, 32.
- Δημοτίων** Athener VII, 4, 4.
- Διοκλής** einer der Dreißig in Athen II, 3, 2.
- Διομέδων** Strateger der Athener I, 5, 16; kommt dem Konon in Mytilene zu Hilfe 6, 22 f.; bei den Arginusen 6, 29; in Athen angeklagt 7, 2; 16; 29.
- Διονύσιος** 1) Athener V, 1, 26. 2) Sohn des Hermokrates, Tyrann von Syrakus II, 2, 24; 3, 5; VI, 2, 4 u. 33; VII, 1, 20 ff. 3) Sohn des vorigen VII, 4, 12.
- Διόνυσος** — Tempel desselben in Aphytis V, 3, 19.
- Διοπέθης** Lakedämonier III, 3, 3.
- Διόσκοροι** Kastor und Polydeukes VI, 3, 6.
- Διότιμος** Athener I, 3, 12; V, 1, 25.
- Διφφιδᾶς** Lakedämonier IV, 8, 21.
- Δίων** Athener IV, 8, 13.
- Δόλοπες** Völkerschaft in Epirus VI, 1, 7.
- Δρακοντίδης** einer der Dreißig in Athen II, 3, 2.
- Δράκων** Pelleneer III, 2, 11.

- Ῥωδιεύς** Rhodier I, 1, 2 ff., 5, 19.
Ἀωρόθεος Athener I, 3, 13.
Ἐκδικος Nauarch der Spartaner IV, 8, 20 ff.
Ἐλαϊός Stadt auf dem thrakischen Chersonnes II, 1, 20.
Ἐλευθεραὶ Stadt am Südbhange des Kithäron V, 4, 14.
Ἐλευσίς Stadt in Attika, von den Dreißig zum Aufenthaltsort bestimmt II, 4, 8 ff.; von denselben besetzt 4, 24; 28; 43; V, 5, 15. Die Einw. **Ἐλευσίνιοι** II, 4, 8.
Ἐλικόν böotisches Gebirge IV, 3, 116 f.
Ἐλιμία südwestl. Landschaft von Makedonien V, 2, 38.
Ἐλιξος Megareer I, 3, 15 ff.; 21.
Ἐλλάς II, 2, 6; 20 ff.; III, 1, 3 u. oft.
Ἐλληνες I, 5, 9 und oft; in Asien III, 1, 3; im Heere des jüngeren Kyros III, 1, 1; in persischen Diensten I, 13 u. 16. — **Ἐλληνίδες πόλεις** II, 2, 20; III, 1, 5 u. öfter. **Ἐλληνικὸν στρατεύμα** III, 2, 15. IV, 3, 11.
Ἐλλησπόντιος I, 1, 2 und oft. Breite desselben II, 1, 21. Die Anwohner **Ἐλλησπόντιοι** III, 4, 11; IV, 3, 17. **Ἐλλησπόντιαι πόλεις** IV, 8, 31.
Ἐλος Ort am lakonischen Mb. VI, 5, 32.
Ἐλυμία Gegend in Arkadien VI, 5, 13.
Ἐνδιος Ephoros in Sparta 403 v. Chr. II, 3, 1 u. 10.
Ἐννάλιος Beiname des Kriegsgottes II, 4, 17.
Ἐξαρχος Ephoros in Sparta 427 v. Chr. II, 3, 10.
Ἐπαμεινώνδας Thebaner VII, 4, 39; zieht nach dem Peloponnes I, 41; in Achaia I, 42; zieht abermals nach dem Peloponnes 5, 4 f.; in Nemea 5, 6; in Tegea 7; sein Zug nach Sparta 9—14; er beschließt eine Schlacht zu liefern 18; fällt bei Mantinea 25.
Ἐπαρτίοι Elitecorps der Arkader VII, 4, 22; 33; 36; 5, 3.
Ἐπήρατος Ephoros in Sparta 413 v. Chr. II, 3, 10.
Ἐπίδαυρος Stadt in Argolis VI, 2, 3; VII, 1, 18 u. 25. Die Einw. **Ἐπίδαυριοι** IV, 2, 16; VI, 5, 29; VII, 2, 2.

- Ἐπίδοκος** Syrakuser I, 1, 29.
Ἐπιεικία Örtlichkeit (nicht näher bekannt) bei Sikyon IV, 2, 14; 4, 13.
Ἐπινοδίδας Spartaner IV, 2, 2; V, 4, 39.
Ἐπιτάλιον Stadt in Triphylien III, 2, 29 f. Die Einw. **Ἐπιταλιεῖς** 2, 25.
Ἐρασιπιδης Stratege der Athener I, 5, 16; 6, 16 u. 29; 7, 2 u. 29.
Ἐρασιπιδης einer der Dreißig in Athen II, 3, 2.
Ἐρατοσθένης desgl. II, 3, 2.
Ἐρετριεῖς Bewohner der euböischen Stadt Ἐρέτρια III, 1, 6.
Ἐριμών Seestadt in Argolis, sonst **Ἐριμόνη** VI, 2, 3. Die Einw. **Ἐριμονεῖς** IV, 2, 16; VII, 2, 2.
Ἐρμιογένης Athener IV, 8, 13.
Ἐρμοκράτης Syrakuser 1) Vater des Tyrannen Dionysios II, 2, 24. 2) Feldherr der Syrakuser, verbannt I, 1, 27—31; geht nach Persien 3, 13.
Ἐρωον Megareer I, 6, 32.
Ἐρωθαί böotische Stadt am Kithäron V, 4, 49.
Ἐστία — Altar ders. im Rathause zu Athen II, 3, 52; in Olympia VII, 4, 31.
Ἐτεόνικος Lakedämonier; Harmost in Thasos I, 1, 32; beim Kallikratidas vor Mytilene 6, 26; 35; zieht sich nach Methymna zurück 6, 38; in Chios II, 1, 1 ff.; vom Lysandros nach Ephesos gerufen I, 10; nach Thrakien geschickt 2, 5; in Aegina V, 1, 1; 13.
Ἐννοκλής Lakedämonier V, 4, 22; 32; VI, 5, 33.
Ἐναγόρας 1) Eleer, Sieger in Olympia I, 2, 1. 2) Fürst von Salamis auf Kypros II, 1, 29; IV, 8, 24; V, 1, 10.
Ἐνάκκης Athener IV, 1, 40.
Ἐνάρχιππος Ephoros in Sparta 407 v. Chr. I, 2, 1; II, 3, 10.
Ἐββοία IV, 2, 17; von den Athenern 446 v. Chr. erobert II, 3, 9. Die Einw. **Ἐββοεῖς** IV, 3, 15; VI, 5, 23; VII, 5, 4.
Ἐβώτας Kyrenäer, Sieger in Olympia I, 2, 1. Vgl. die Anm.
Ἐδαμίδας Lakedämonier V, 2, 24 f.
Ἐδτικός Lakedämonier V, 4, 39.

- Ἐθνοκλής** Lakedämonier VII, 1, 33.
Ἐύκλεια Fest der Artemis in Korinth IV, 4, 2.
Ἐύκλειδης einer der Dreißig in Athen II, 3, 2.
Ἐύκλής Syrakuser, Sohn des Hippon I, 2, 8.
Ἐυκλήμων Archont in Athen 408 v. Chr. I, 2, 1.
Ἐυμάθης einer der Dreißig in Athen II, 3, 2.
Ἐύμαχος Stratege der Athener I, 1, 22.
Ἐύνομος Nauarch der Athener V, 1, 5 ff.
Ἐύξενος Lakedämonier IV, 2, 5.
Ἐυρούμεδων Fluß in Pamphylien IV, 8, 30.
Ἐυροπτόλεμος Athener I, 3, 12 f. Sohn des Peisanax, Vetter des Alkibiades 4, 19; verteidigt die Feldherrn, welche bei den Arginusen gekämpft, gegen die Anklage 7, 12; 16—34.
Ἐυροσθένης Nachkomme des Königs Demaratos III, 1, 6.
Ἐυροσθένης VI, 5, 47.
Ἐυρώπη III, 2, 9; IV, 2, 6, 3; 15; 8, 5.
Ἐυρώτας Fluß in Lakonien V, 4, 28; VI, 5, 27; 30.
Ἐύταια arkadische Stadt in der Nähe von Mantinea VI, 5, 12; 20 f.
Ἐυτρήσιοι Bewohner einer arkadischen Landschaft VII, 1, 29.
Ἐύφρων Sikyonier VII, 1, 44; zum Strategen ernannt 1, 45; seine Macht in Sikyon 1, 46; 2, 11—15; flüchtet 3, 2; kehrt zurück 3, 4; in Theben ermordet 3, 5.
Ἐφεσος ionische Stadt in Kleinasien I, 2, 6 f.; 5, 1; 10 ff.; 6, 2; II, 1, 6; III, 1, 8; 2, 9; 4, 4; IV, 8, 3; V, 1, 6. Das Gebiet **Ἐφεσία** III, 2, 14. Die Einw. **Ἐφεσίοι** I, 2, 10; 5, 12.
Ἐφιάλτης Athener IV, 8, 24.
Ζάκυνθος Insel im ionischen Meere VI, 2, 3. Die Bewohner **Ζακύνθιοι** ebend.
Ζεύξιππος Ephoros in Sparta 423 v. Chr. II, 3, 10.
Ζεύς in Olympia III, 2, 22; 26; 31; IV, 7, 2; VII, 4, 35.
Ζήνρις Dardanier, persischer Satrap in Aeolien III, 1, 10.

Ζωστήρ Vorgeb. an der Westküste von Attika V, 1, 9.

Ἡϊών Stadt am Ausfluß des Strymon in Thrakien I, 5, 16. Vgl. d. Anm.

Ἡλις Stadt im nordwestl. Peloponnes III, 2, 23; IV, 7, 4; VI, 2, 3; VII, 1, 38. Das Gebiet **Ἡλεία** III, 2, 23; VI, 2, 31; VII, 4, 17. Die Einw. **Ἡλείοι**, Feinde der Lakedämonier III, 2, 21; von denselben bekriegt 2, 21—31; nehmen am korinthischen Kriege teil 5, 12; IV, 2, 16; schließen sich von dem 370 v. Chr. geschlossenen Frieden aus VI, 5, 2; mit den Mantineern verbündet VI, 5, 5; 19 ff.; trennen sich von den Arkadern VII, 1, 26; im Kampf mit denselben 4, 12 f.; 15—35; verbinden sich mit andern Peloponnesiern gegen die Thebaner 5, 1; 18.

Ἡπειον Stadt in Triphylien III, 2, 30.

Ἡπειρος Landschaft in Nordgriechenland VI, 1, 7; 2, 9.

Ἡραία Stadt im westlichen Arkadien am Alpheios III, 2, 30; 3, 1; VI, 5, 22. Die Einw. **Ἡραεῖς** VI, 5, 11; 22.

Ἡραῖον Heiligtum der Hera am Isthmos IV, 5, 5 ff.; in Phliasia VII, 2, 1; 6 ff.

Ἡράκλεια Τραχινία Stadt in Phthiotis I, 2, 18; VI, 4, 27. Die Einw. **Ἡρακλεῶται** III, 5, 6; VI, 4, 9 u. 27; 5, 23.

Ἡρακλείδης Sohn des Aristogenes, Syrakuser I, 2, 8.

Ἡρακλής VI, 3, 6; 4, 7; VII, 1, 31. Nachkommen dess. III, 3, 3; VI, 5, 47. Ein Heiligtum dess. **Ἡρακλειον** in Aegina V, 1, 10; bei Kalchedon I, 3, 7; in Theben VI, 4, 7.

Ἡραπιδας Spartiat, mit Agesilaos in Asien III, 4, 6; 20; IV, 1, 11 ff.; 20 ff.; 2, 8; 3, 15 ff.; bei der Flotte IV, 8, 11.

Ἡρώδας Syrakuser III, 4, 1.

Θαλάμαι fester Platz in Elis VII, 4, 26.

Θαμνῆρια Ort in Medien II, 1, 13.

Θάσος Insel der thrakischen Küste gegenüber I, 1, 12; 32; 4, 9; V, 1, 7.

Θεμιστογόνης Syrakuser III, 1, 2.
Θεογένης Athener I, 3, 13; zu den Dreißig gehörend II, 3, 2.
Θεόγνης einer der Dreißig in Athen II, 3, 2.
Θεόποπος Milesier II, 1, 30.
Θεορόπυλοι Pafs am Oeta-Geb. VI, 5, 43.
Θέρονδρος Flötenspieler beim Thibron IV, 8, 18 f.
Θεσσαία böotische Stadt am Helikon V, 4, 15; 20; 38 ff. Das Gebiet **Θεσπική** VI, 4, 4; die Einw. **Θεσπιάεις** IV, 2, 20; V, 4, 42 ff.; VI, 3, 1; 4, 10.
Θετταλία Landschaft in Nordgriechenland II, 3, 4; 36; IV, 3, 3; VI, 1, 2 ff.; 4, 28; 5, 23. Die Bewohner **Θετταλοί** II, 3, 4; IV, 3, 3; V, 3, 9; VI, 1, 8 ff.; 4, 28; VII, 5, 4.
Θήβαι II, 4, 1; III, 5, 1; V, 2, 25; 4, 19; VI, 3, 2; VII, 4, 34. Die Einw. **Θηβαίοι** I, 7, 28; II, 2, 19; III, 2, 21; erregen Krieg gegen die Lakedämonier 5, 3 ff.; siegen bei Haliartus 395 v. Chr. 5, 18 ff.; liefern die Schlacht bei Koroneia IV, 3, 15 ff.; Teilnahme am korinthischen Kriege 5, 10; müssen den antalkidischen Frieden annehmen V, 1, 32 f.; kommen in die Gewalt der Spartaner 384 v. Chr. 2, 25 ff.; 37 ff.; befreien sich 4, 2—10; unterwerfen sich die böotischen Städte VI, 1, 1; 3, 1; kriegen gegen Phokis 2, 1; 3, 1; vom Frieden 371 v. Chr. ausgeschlossen 3, 10; siegen bei Leuktra 4, 13—15; ihr erster Zug in den Peloponnes 5, 22 ff.; zweiter Zug VII, 1, 15 ff.; 2, 5; dritter Zug I, 41; schicken Harmosten in die achäischen Städte 1, 43; vierter Zug 5, 4 ff.
Θήβη in Troas IV, 1, 41.
Θηραμένης Athener, Sohn des Hagnon II, 3, 30; hat den Spottnamen **Κόθορος** 3, 31; als Feldherr am Hellespont I, 1, 12 ff.; Trierarch bei den Arginusen I, 6, 35; 7, 17 u. 31; klagt in Athen die Feldherrn an 7, 4 ff.; sucht den belagerten Athenern den Frieden zu vermitteln 405 v. Chr. II, 2, 16—22; unter die Dreißig gewählt 3, 2; mit Kritias verfeindet 3, 15 ff.; von demselben angeklagt 3, 24; seine Verteidigung 3, 35—

49; seine Verurteilung und Hinrichtung 3, 51—56.
Θηρίμαχος spartanischer Harmost in Methymna IV, 8, 29.
Θιβραχος Lakedämonier II, 4, 33.
Θίβρων Spartaner, führt den Krieg in Asien 400 v. Chr. III, 1, 4—7; wird verbannt 1, 8; von den Spartanern gegen Struthas geschickt 392 v. Chr. IV, 8, 17; fällt 8, 19, vgl. auch 22.
Θισβυι Stadt in Böotien VI, 4, 3.
Θορικός Städtchen im südl. Attika I, 2, 1.
Θούριαι τριήρεις aus **Θούριοι** in Italien I, 5, 19.
Θράκη I, 3, 10 u. 17; 4, 9; II, 2, 5; III, 2, 9; IV, 8, 26; V, 1, 26; 2, 12 u. 24. Die Bewohner **Θράκες** III, 2, 8 u. 10; **ἀβασιλευτοί** V, 2, 17; **Ὀδρύσαι** III, 2, 5; **Βιθυνοί** s. dort.
Θράκιον Platz in Byzantion I, 3, 20. S. d. Anm.
Θρασύβουλος Athener 1) ὁ **Στειριεύς** s. zu IV, 8, 25. — I, 1, 12; 4, 9; zum Strategen erwählt 4, 10; bei Phokäa 5, 11; Trierarch bei den Arginusen 6, 35; 7, 5; 17 u. 31; von den Dreißig verbannt II, 3, 42; besetzt Phyle 4, 2—7; bekämpft die Dreißig vom Peiräeus aus 4, 10—34; seine Rede an die Athener 4, 40 ff. — III, 5, 16. Er wird mit einer Flotte gegen Teledias geschickt 390 v. Chr. IV, 8, 25; von den Aspindiern getötet 8, 30. 2) ὁ **Κολυττεύς** V, 1, 26.
Θρασυδαίος Eleer in Kyllene III, 2, 27 ff.
Θρασύλλος Athener I, 1, 8; wehrt einen Angriff des Agis auf Athen ab 1, 33; seine Kriegführung an den kleinasiatischen Küsten I, 2, 1 ff.; 3; 6; kehrt nach Athen zurück 4, 10; Stratege 5, 16; bei den Arginusen 6, 30; in Athen angeklagt 7, 2 u. 29.
Θρασανίδας Eleer VII, 4, 15.
Θραύστος Ort in Elis VII, 4, 14.
Θριασι in **Θρία**, einem attischen Demos V, 4, 21.
Θραμία Kastell zwischen Phlius und Sikyon VII, 2, 1 u. 23; 4, 1 u. 11.
Θυμοχάρης Athener I, 1, 1.

Θυοιείς Bewohner von **Θύριον** in Akarnanien VI, 2, 37.
Θώραξ Spartaner II, 1, 18 u. 28.
Ίάσων Thessaler aus Pherä VI, 1, 4 ff.; 14; wird Tagos von Thessalien 1, 18; vermittelt nach der Schlacht bei Leuktra zwischen Thebanern und Lakedämoniern 4, 20—25; erobert Hyampolis und Herakleia 4, 27; wird ermordet 4, 31. Seine Gemahlin 4, 37.
Ίβηρες im syrakusischen Heere VII, 1, 20.
Ίδαίος Schreiber des Agesilaos IV, 1, 39.
Ίδη Geb. in Troas I, 1, 26.
Ίεραμένης Perser II, 1, 9.
Ίέραξ Nauarch der Lakedämonier V, 1, 3—6.
Ίέρων 1) einer der Dreißig in Athen II, 3, 2. 2) Lakedämonier VI, 4, 9.
Ίλαρχος Ephoros in Sparta 419 v. Chr. II, 3, 10.
Ίλιον Stadt in Troas I, 1, 4. Die Einw. **Ίλιείς** III, 1, 16.
Ίμβρος Insel im nördl. ägäischen Meere IV, 8, 15; V, 1, 31.
Ίμέρα sicilische Stadt, von den Karthagern erobert I, 1, 37.
Ίππεύς Anführer der Samier bei den Arginusen I, 6, 29.
Ίππίας Eleer VII, 4, 15.
Ίπποδάμιος ἀγορά im Peiräeus II, 4, 11.
Ίπποδαμος Sikyonier VII, 1, 45.
Ίπποκράτης Unterfeldherr des Mindaros I, 1, 23; Harmost in Kalchedon 3, 5 f.
Ίππόλοχος einer der Dreißig in Athen II, 3, 2.
Ίππόμαχος desgl. II, 3, 2; 4, 19.
Ίππονομος Athener IV, 5, 13; VI, 3, 2. — Phliasier V, 3, 13.
Ίππων Syrakuser I, 2, 8.
Ίσάνωρ Ephoros in Sparta 429 v. Chr. II, 3, 10.
Ίσθμός von Korinth IV, 5, 1; 8, 8; VII, 5, 15; von Pallene V, 2, 15; thrakischer III, 2, 10. **Ίσθμια** Spiele auf dem ersten IV, 5, 1 f.
Ίστίας Ephoros in Sparta 409 v. Chr. II, 3, 10.
Ίσθμνίης Thebaner III, 5, 1; V, 2, 25; verhaftet, zum Tode verurteilt 2, 30—36.

Ίσταιείς Bewohner der eubdischen Stadt **Ίσταια** II, 2, 3.
Ίσχόλαος Lakedämonier VI, 5, 24 u. 26.
Ίταλία V, 1, 26.
Ίφικράτης Athener, Anführer der Söldner in Korinth IV, 4, 9; fällt in Phlissia ein 4, 15; in Arkadien 4, 16; 5, 3; vernichtet bei Lechilon eine spartanische Mora 5, 13—17; geht nach dem Hellespont 8, 34—39; belagert Abydos V, 1, 25; Stratege der Athener VI, 2, 13; 24; Expedition nach dem Peloponnes 2, 27 ff.; nach Kerkyra 2, 33; 36; vgl. 3, 3; er wird zurückgerufen 4, 1; als Stratege nach dem Peloponnes geschickt 370 v. Chr. 5, 49.
Ίχθύς Vorgeb. in Elis VI, 2, 31.
Ίωνία Küstenlandschaft in Kleinasien II, 1, 17; III, 2, 11 u. 14; V, 1, 28. Die Bewohner **Ίωνες** III, 4, 11; IV, 3, 17. **Ίωνίδες πόλεις** III, 2, 12; **Ίωνικάι πόλεις** III, 1, 3; 2, 17.

Καδμεία Burg von Theben, vom Spartaner Phöbidas besetzt V, 2, 29 u. 31; VI, 3, 9 u. 11; 5, 46.
Καδούσιοι Völkerschaft am kaspischen Meere II, 1, 13.
Καλλίας 1) Archont in Athen 406 v. Chr. I, 6, 1. — 2) Sohn des Hipponikos, Anführer der Athener im korinthischen Kriege IV, 5, 13 f.; VI, 3, 2; Daduchos 3, 3; seine Rede in Sparta auf dem Friedenskongress 3, 4 ff.; Proxenos der Spartaner in Athen V, 4, 22. — 3) Spartaner IV, 1, 15.
Καλλίβιος 1) spartanischer Harmost in Athen II, 3, 14. — 2) Tegeat VI, 5, 6 f.
Καλλικρατίδας Nauarch der Lakedämonier I, 6, 1 ff.; belagert den Konon in Mytilene 6, 16 ff.; kämpft bei den Arginusen 6, 31; ertrinkt 6, 33.
Καλλιμέδων Athener IV, 8, 13.
Καλλιζενος Athener I, 7, 8 f.; 15; 26; 35.
Καλλισθένης Athener IV, 8, 13.
Καλλιστρατος Athener II, 4, 27; Redner VI, 2, 39; 3, 3; Rede dess. in Sparta auf dem Friedenskongress 3, 10 ff.
Καλυδών Stadt in Ätolien IV, 6,

- 1; 14. Die Einw. *Καλυδώνιοι* IV, 6, 1.
- Καλχηδών* Stadt in Kleinasien am Bosphoros I, 1, 26 u. 35; 3, 2 ff.; II, 2, 1 f.; IV, 8, 31. Das Gebiet *Καλχηδονία* I, 1, 22; die Einw. *Καλχηδόνιοι* I, 3, 2 ff.; IV, 8, 28; V, 1, 25.
- Καμάρινα* sicilische Stadt von den Karthagern erobert II, 3, 5.
- Καννυρός* Athener, dessen *ψήφισμα* I, 7, 20 u. 34.
- Καρδία* Stadt auf dem thrakischen Chersonnes I, 1, 11.
- Καρία* Landschaft im südl. Kleinasien I, 1, 10; 4, 8; II, 1, 15; III, 1, 7 f.; 2, 15 f.; 4, 11; *ἄφιππος* 4, 12. Die Bewohner *Κάρες* III, 2, 15.
- Καρναί* Ort in Lakonien VI, 5, 25 u. 27; VII, 1, 28.
- Καρχηδόνιοι* Karthager I, 1, 37; 5, 21; II, 2, 24; 3, 5.
- Καστωλός* Stadt in Lydien; Ebene daselbst I, 4, 3.
- Κατάνη* sicilische Stadt II, 3, 5.
- Καυή* Flecken in Phrygien IV, 1, 20.
- Κεβρὴν* Stadt in Troas III, 1, 17.
- Κεχρηταί* Hafen von Korinth am saronischen Mb. IV, 5, 2; VI, 5, 51; VII, 1, 17; 41; 4, 5.
- Κεδρεία* Stadt in Karien II, 1, 15.
- Κελτοί* im syrakusischen Heere VII, 1, 20 u. 31.
- Κεραμικός* Stadtteil von Athen II, 4, 33.
- Κεράμειος κόλπος* in Karien II, 1, 15; auch *Κεραμικός κόλπος* I, 4, 8.
- Κέρκυρα* Insel im ionischen Meere V, 4, 64; 66; VI, 2, 4; 9 u. 33. Die Bewohner *Κερκυραῖοι* VI, 2, 7 f.; 15; 24; 36 ff.
- Κεφαλληνία* Insel im ionischen Meere VI, 2, 31 u. 33.
- Κέως* eine der Kykladen V, 4, 61.
- Κηλοῦσα* Berg in der Nähe von Phlius IV, 7, 7.
- Κηρισόδοτος* Stratege der Athener II, 1, 16. — VI, 3, 2; VII, 1, 12 u. 14.
- Κηρισός* Fluß 1) bei Athen II, 4, 19. — 2) in Bötien IV, 3, 16.
- Κηρισοφών* Athener II, 4, 36.
- Κιθαιρών* Geb. auf der Grenze von Attika u. Bötien V, 4, 36 ff.; 47; 55; 59; VI, 4, 5.
- Κιλικία* Landschaft im südl. Kleinasien III 1, 1.
- Κινάδων* Spartaner, Verschwörung dess. III, 3, 5—11.
- Κίος* Ort in Mysien I, 4, 7.
- Κισοίδας* Syrakuser VII, 1, 28.
- Κλάδαος* Nebenfluß des Alpheios bei Olympia VII, 4, 29.
- Κλαζομεναί* ionische Stadt in Kleinasien I, 1, 10; V, 1, 31.
- Κλέανδρος* Sikyonier VII, 1, 45.
- Κλέαρχος* Spartaner, Sohn des Ramphias I, 1, 35; Harmost in Byzantion 3, 15 ff.
- Κλέας* Spartaner V, 4, 39.
- Κλειγένης* Akanther V, 2, 12.
- Κλεινόμαχος* Ephoros in Sparta 420 v. Chr. II, 3, 10.
- Κλειτέλης* Korinther VI, 5, 37.
- Κλειτόριοι* Bewohner der arkadischen Stadt *Κλείτωρ* V, 4, 36 f.
- Κλεόκριτος* Athener II, 4, 20.
- Κλεόμβροτος* König von Sparta gegen Theben geschickt 378 v. Chr. V, 4, 14—16; wieder im J. 376 v. Chr. 4, 59; nach Phokis 374 v. Chr. VI, 1, 1; noch dort im J. 371 v. Chr. 4, 2; geht nach Bötien 4, 3 f.; fällt bei Leuktra 4, 13.
- Κλειομήδης* einer der Dreißig in Athen II, 3, 2.
- Κλειοσθένης* Ephoros in Sparta 415 v. Chr. II, 3, 10.
- Κλεόστρατος* Argiver I, 3, 13.
- Κλεοφών* Athener I, 7, 35; s. die Anm.
- Κλεωναί* Stadt in Argolis VII, 5, 15.
- Κλεώννμος* Spartaner, Sohn des Sphodrias V, 4, 25; fällt bei Leuktra VI, 4, 14.
- Κνίδος* Stadtin Karien, Seeschlacht daselbst IV, 3, 11 f.; 8, 22.
- Κοιρατάδας* Bötier I, 3, 15 ff.
- Κοκνλίται* Einw. einer Stadt in Aeolis III, 1, 16.
- Κολλυτεὺς* zum attischen Demos *Κολλυτος* gehörig V, 1, 26.
- Κολοφών* ionische Stadt in Kleinasien I, 2, 4; die Einw. *Κολοφώνιοι* ebend.
- Κολωναί* Stadt in Troas III, 1, 13 u. 16.
- Κόνων* Athener, Stratege 407 v. Chr. I, 4, 10; abermals 406 v. Chr. 5, 16 ff.; in Mytilene blockiert 6, 15 ff.; 38; bleibt Stratege 7, 1; bei Aigopotamoí II, 1, 28; rüchtet zum Eua-goras I, 29; besiegt die Spartaner bei Knidos IV, 3, 11; vertreibt die

- spartanischen Harmosten 8, 1; verheert die Küsten von Lakonien 8, 7; stellt die Mauern von Athen her 8, 9; wird von den Athenern an den Tiribazos geschickt 8, 13; von demselben verhaftet 8, 16.
- Κόρη* Persephone VI, 3, 6.
- Κορησός* Berg bei Ephesos I, 2, 7 u. Anm.; 9 f.
- Κορινθός* III, 5, 1; Krieg von dort aus IV, 4, 1; mit Argos vereint 4, 6 u. 14; 5, 1; wieder frei V, 1, 34. — VI, 2, 3; 5, 11 u. 49; VII, 5, 16. Das Gebiet *Κορινθία* IV, 4, 5. Die Einw. *Κορινθιοί* II, 1, 32; 2, 19; 4, 30; III, 2, 25; 5, 5 u. 12; verweigern den Spartanern die Heeresfolge 5, 17 u. 23; liefern denselben die Schlacht bei Nemea IV, 2, 14; 17—23; bei Koroneia 3, 15; räumen die Friedenspartei aus dem Wege 4, 2. — 5, 4; V, 3, 27; auf Seiten der Spartaner 371 v. Chr. VI, 4, 18; 5, 29; wider-setzen sich 367 dem Abschluss eines Friedens VII, 1, 40; schliessen 366 mit den Thebanern Frieden 4, 6 ff. *Κορινθιακός κόλπος* VI, 2, 9.
- Κορυφάδιον* Vorgeb. bei Pylos in Messenien I, 2, 18.
- Κορώνεια* Stadt in Bötien IV, 3, 16 ff.
- Κράνειον* Gymnasium bei Korinth IV, 4, 4.
- Κραννόνιοι* Bewohner der thessalischen Stadt *Κραννών* IV, 3, 3.
- Κρατησιππίδας* Nauarch der Spartaner I, 1, 32; 5, 1.
- Κρημαστή* Ort bei Abydos IV, 8, 37.
- Κρεῦσις* böotischer Hafen am korinthischen Mb. IV, 5, 10; V, 4, 16 f.; 60; VI, 4, 3 u. 25.
- Κρής* Bewohner der Insel Kreta VII, 5, 10; *Κρήτες* IV, 2, 16; 7, 6.
- Κρίνιππος* Syrakuser VI, 2, 36.
- Κριτίας* Athener; 411 v. Chr. in Thessalien II, 3, 36; zu den Dreißig gehörend 3, 2; mit Theramenes verfeindet 3, 15 ff.; seine Rede gegen denselben im Rat 3, 24—34; verurteilt denselben zum Tode 3, 51 ff.; sein Verfahren in Eleusis 4, 8; er fällt 4, 19.
- Κροκίνας* Thessaler, Sieger in Olympia II, 3, 1.
- Κρομμών* Stadt auf dem Isthmos am saronischen Mb. IV, 4, 13; 5, 19.
- Κρόνιον* Hügel in Olympia VII, 4, 14.
- Κρώνιος* Stadt in Arkadien VII, 4, 20 ff.
- Κύδων* Byzantier I, 3, 18.
- Κύζικος* Seestadt in Mysien I, 1, 11; 16 u. 19; 3, 13; III, 4, 10. Die Einw. *Κυζικηνοί* I, 1, 19; IV, 1, 29.
- Κύθηρα* Insel an der Südspitze des Peloponnes IV, 8, 8. Das Gebiet derselben *Κυθηρία* 8, 7. Die Einw. *Κυθηριοί* 8, 8.
- Κυλλήνη* Hafenstadt in Elis III, 2, 27 u. 30; VII, 4, 19.
- Κύλων* Argiver III, 5, 1.
- Κύμη* Stadt in Aeolis III, 4, 27.
- Κυνός κεφαλαί* Ort in Bötien V, 4, 15; VI, 4, 5.
- Κύπρος* IV, 8, 24; V, 1, 10 u. 31.
- Κύρος* Perser, Sohn des Dareios, kommt als Statthalter nach Lydien I, 4, 3 ff.; in Sardes 5, 1 ff.; Verbindung mit Lysandros 5, 5 ff.; mit Kallikratidas 6, 6; 10; 18; tötet zwei vornehme Perser II, 1, 8; unterstützt den Lysandros 1, 11 u. 13; 3, 8; geht nach Persien zurück 1, 14 f.; Zug gegen den Artaxerxes III, 1, 1 f. *Κυρῆσιοι* griechische Söldner in dessen Diensten III, 2, 7 u. 18; 4, 2 u. 20.
- Κώς* Insel an der karischen Küste I, 5, 1.
- Λαβώτας* spartanischer Harmost in Herakleia I, 2, 18.
- Λάκαινα* = *Λακωνική* VII, 1, 25 u. 29.
- Λακεδαιμών* Landschaft des Peloponnes I, 2, 18; 3, 19; 5, 2; 6, 8 f.; II, 1, 6 u. 30; 2, 7; 4, 28; V, 3, 11. Die Hauptstadt des Landes I, 1, 31. Die Bewohner *Λακεδαιμόνιοι* I, 2, 18 und oft; erobern Delphinion und Eion (?) 5, 15; bei den Arginusen besiegt 6, 31; wollen Athen nicht vernichten II, 2, 20; *προσάται τῆς Ἑλλάδος* III, 1, 3; beginnen den Krieg gegen die Perser 1, 4; gegen Elis 2, 21—31; schicken den Lysandros nach Phokis 5, 6; siegen bei Korinth IV, 2, 15 ff.; bei Kni-

dos besiegt 3, 10; beginnen Krieg mit Mantinea V, 2, 1; gegen Olynth 2, 23; machen Frieden 371 v. Chr. VI, 3, 19; bei Leuktra geschlagen 4, 13; bei Mantinea VII, 5, 21 ff.

Λακρῶτης Lakēdämonier II, 4, 33.

Λακωνες = Λακεδαιμόνιοι I, 4, 22; V, 2, 40 f.; ihr Land **Λακωνική** II, 2, 13; IV, 7, 6; 8, 8; VI, 2, 9; 31; 5, 21; **δυσσεβολωτάτη** 5, 24.

Λακωνικοί IV, 8, 35 u. 37. **Λακωνικά νῆες** I, 6, 34.

Λάμψακος Stadt in Kleinasien am Hellespont I, 2, 15; II, 1, 18 ff.; 29; 2, 1; III, 2, 6.

Λάρισα Stadt in Thessalien VI, 4, 34; Stadt in Troas III, 1, 13 u. 16; **Λύγυπία** Stadt in Aeolis III, 1, 7. Die Einw. **Λαρισαῖοι** II, 3, 4; IV, 3, 3.

Λαρίσος Fluß in Elis III, 2, 23.

Λαυριών Stadt auf der Grenze von Elis und Arkadien III, 2, 30; VII, 4, 12. Die Einw. **Λαυριῶνιοι** IV, 2, 16.

Λεοντιάδης Thebaner, tritt mit dem Spartaner Phoebidas in Verbindung V, 2, 25 ff.; überliefert demselben die Kadmeia 2, 29; klagt in Sparta den Ismenias an 2, 32 ff.; getötet 4, 7.

Λεοντίνοι Bewohner der gleichnamigen sicilischen Stadt II, 3, 5.

Λεοντίς Phyle der Athener II, 4, 27.

Λεόντιχος Athener V, 1, 26.

Λεπρεάται Bewohner der triphylichen Stadt **Λεπρέιον** III, 2, 25; VI, 5, 11.

Λέσβος Insel vor der Küste von Aeolis I, 2, 11; 6, 12; 16; 27; II, 2, 5; 3, 32; 35; IV, 8, 28.

Λετρίνοι Stadt in Elis III, 2, 30. Die Einw. ebenso III, 2, 25; IV, 2, 16.

Λευκάς Insel an der Küste von Akarnanien VI, 2, 3 u. 26.

Λευκολαρίδης Athener I, 4, 21.

Λεύκοφρυς Stadt in Ionien III, 2, 19; IV, 8, 17.

Λεύκτρα 1) Stadt in Böotien V, 4, 33; VI, 4, 4 u. 9 ff.; 5, 1 u. 23; VII, 1, 35; 2, 2. 2) Stadt in Arkadien VI, 5, 24.

Λέχαιον Hafen von Korinth am korinthischen Mb. IV, 4, 7; durch Mauerschinkel mit Korinth ver-

bunden 4, 9; 17; 5, 7; 11 ff.; 8, 10; V, 1, 29.

Λέων 1) Athener, Stratege I, 5, 16; 6, 16. — VII, 1, 33 ff. 2) Ephoros in Sparta 418 v. Chr. II, 3, 10. 3) Salaminier II, 3, 39.

Λεωντιάδης Sohn des spartanischen Königs Agis III, 3, 1 ff.

Λήμνος Insel im nördl. ägäischen Meere IV, 8, 15; V, 1, 31.

Λίβος Nauarch der Spartaner II, 4, 28.

Λίχας Spartaner III, 2, 21.

Λοκρίς Landschaft in Mittelgriechenland III, 5, 3 f.; IV, 3, 21. Die Bewohner **Λοκροί** IV, 3, 22; und zwar **Όπώντιοι** am euböischen Meere III, 5, 3 f.; IV, 2, 17; und **Όζόλοι** am korinthischen Mb. IV, 2, 17; **αμφοτέρω** IV, 3, 15; VI, 5, 23.

Λυδία Landschaft im westl. Kleinasien I, 2, 4.

Λύκαιος Athener VI, 3, 2.

Λυκάριος Ephoros in Sparta 414 v. Chr. II, 3, 10.

Λύκειον Gymnasium bei Athen I, 1, 33; II, 4, 27.

Λυκίσκος Athener I, 7, 13.

Λυκομήδης Mantineer VII, 1, 23 f.; 39; 4, 2.

Λυκούργος Byzantier I, 3, 18.

Λυκόφρων von Pherae, Herrscher in Thessalien II, 3, 4.

Λύσανδρος 1) Spartaner, Nauarch 407 v. Chr. I, 5, 1—6, 2, vgl. III, 1, 9; II, 1, 6; wird von den asiatischen Bundesgenossen als Befehlshaber verlangt II, 1, 6; erhält den Befehl unter dem Arakos I, 7; seine Kriegführung 405 v. Chr. 1, 10 ff.; er vernichtet die athenische Flotte bei Aigospotamoi 1, 22—32; nächstfolgende Einrichtungen in den Seestaaten 2, 1 f.; 5—8; er belagert Athen 2, 9 ff.; schleift die Mauern 2, 23; erobert Samos 3, 3 u. 6; kehrt nach Hause zurück 3, 8; wird 403 v. Chr. nach Attika geschickt 4, 28. Er unterstützt die Ansprüche des Agesilaos auf die Königswürde III, 3, 3; beredet denselben zu dem Zuge nach Asien 4, 2; sein Verfahren in Asien 4, 7—20; er wird 395 nach Phokis geschickt 5, 6; rückt in Böotien ein 5, 17; fällt bei Haliartos 5, 18 f. — Seine Dekarchien

III, 5, 13. — 2) Sikyonier VII, 1, 45.

Λυσίας Stratege der Athener I, 6, 30; in Athen angeklagt 7, 2.

Λυσίμαχος Athener, Hipparch unter den Dreißig II, 4, 8 u. 26.

Λυσιμένης Sikyonier VII, 1, 45.

Λύσιππος spartanischer Harmost in Epitalion III, 2, 29 f.

Μάδντος Stadt im thrakischen Chersonnes I, 1, 3.

Μαίανδρος Fluß in Phrygien und Karien III, 2, 14 u. 17; 4, 12 u. 21; IV, 8, 17.

Μακεδονία I, 1, 12; IV, 3, 3; V, 2, 12 f.; 38; 3, 18; VI, 1, 11. Die Bewohner **Μακεδόνες** V, 2, 12 u. 40. **Μακεδονικόν στραίτευμα** V, 2, 43.

Μακίστιος Stadt in Triphylien III, 2, 30. Die Einw. **Μακίστιοι** 2, 25.

Μαλέα Ort in Lakonien I, 2, 18; das Gebiet dess. **Μαλεάτις** VI, 5, 24. S. d. Anm.

Μαλέα ἄκρα auf Lesbos I, 6, 26.

Μαρία aus Dardanos, Statthalterin in Aeolis III, 1, 10—14.

Μαρτίθεος Athener I, 1, 10; 3, 13.

Μαντινεία Stadt in Arkadien IV, 5, 18; V, 2, 2; in vier Orte aufgelöst 2, 7; wieder vereinigt VI, 5, 3 ff.; VII, 5, 9; Reitertreffen daselbst VII, 5, 16; Schlacht 20 ff. Das Gebiet **Μαντινική** VI, 5, 15; 17. Die Einw. **Μαντινείς** III, 2, 21; IV, 2, 13; 4, 17; von den Lakēdämoniern angegriffen 386 v. Chr. V, 2, 1 ff.; leisten denselben Heeresfolge VI, 4, 18; wieder selbständig 5, 3 ff.; ziehen gegen Orchomenos 5, 13 f.; nehmen teil an den Händeln in Tegea 5, 15 ff.; Zwist mit den Arkadern VII, 4, 33; gegen die Thebaner 5, 1.

Μαυρακοί Völkerschaft in Ätolien VI, 1, 7.

Μαργανείς Einw. der triphylichen Stadt **Μάργανα** III, 2, 25; 30; IV, 2, 16; VI, 5, 2; VII, 4, 14; 26.

Μεγαβάνης Perser, Sohn des Spithridates IV, 1, 28.

Μεγαλοπολίται Bewohner der neu gegründeten **Μεγάλη πόλις** in Arkadien VII, 5, 5.

Μέγαρα Stadt am Isthmos I, 1, 36; 2, 14; II, 4, 1; IV, 4, 13; V, 4,

41; 55; 58. Das Gebiet **Μεγαροκή** V, 4, 18; VI, 4, 26. Die Einw. **Μεγαρείς** I, 3, 15.

Μέγιστος Spartaner III, 4, 6.

Μειδίας Schwiegersohn der Mania III, 1, 14—28.

Μελάνθιος Athener II, 3, 46.

Μελάνιππος Rhodier VI, 2, 35.

Μελάνωπος Athener VI, 3, 2.

Μέλητος Athener II, 4, 36.

Μέλων Thebaner V, 4, 2 ff.; 19.

Μένανδρος Athener I, 2, 16; Stratege II, 1, 16 u. 26.

Μένασκος Spartaner IV, 2, 8.

Μενεκλής Athener I, 7, 34.

Μενεζράτης Syrakuser I, 1, 29.

Μένων Thespiër V, 4, 55.

Μεσσήνη Hauptstadt von Messenien VII, 1, 27 u. 36. Die Bewohner **Μεσσηνιοί** VI, 5, 33; VII, 1, 29; 5, 5.

Μηδία Ort in Argolis VII, 1, 28; 29.

Μηδία Land in Vorderasien II, 1, 13. Die Bewohner **Μηδοί** I, 2, 19.

Μήδοκος König der Odrysen IV, 8, 26.

Μηθύρινα Stadt auf Lesbos I, 2, 11; 6, 12 u. 38; IV, 8, 28. Die Einw. **Μηθυριῶνιοι** I, 6, 13 f. 18; VI, 8, 29.

Μηλιείς Völkerschaft im nördl. Mittelgriechenl. III, 5, 6; IV, 2, 17; VI, 5, 23.

Μηλόβιος einer der Dreißig in Athen II, 3, 2.

Μήλος eine der Kykladen IV, 8, 7. Die Bewohner **Μήλιοι** II, 2, 3 u. 9.

Μιγδων Spartaner III, 4, 20.

Μίλητος ionische Stadt in Kleinasien I, 1, 31; 2, 2 f.; 5, 1; 6, 2 u. 7. Die Einw. **Μιλήσιοι** I, 6, 8; II, 1, 30.

Μινδαρος Spartaner I, 1, 4 ff.; fällt bei Kyzikos I, 1, 18; 3, 17.

Μισογλαύδας Ephoros in Sparta 410 v. Chr. II, 3, 10.

Μιτροάιος Perser II, 1, 8.

Μιτροβάτης Perser I, 3, 12.

Μνέσιππος Nauarch der Spartaner VI, 2, 4—23.

Μνησιθείδης einer der Dreißig in Athen II, 3, 2.

Μνησίλοχος desgl.

Μουννχία Hafen von Athen II, 4, 11 u. 37. S. auch **Άρτεμις**.

Μύρωνα Stadt in Aeolis III, 1, 6.

Μυσία Landschaft in Kleinasien I,

4, 7. Die Bewohner *Μυδοί* III, 1, 13; IV, 1, 24.
Μυσων Syrakuser, Sohn des Menekrates I, 1, 29.
Μυτιλήνη Stadt auf Lesbos I, 6, 16; 26 ff.; 7, 29; II, 2, 5; IV, 8, 28. Die Einw. *Μυτιληναίοι* I, 6, 22; IV, 8, 28.
Ναρθάκιον Berg in Thessalien IV, 3, 8 f.
Ναυβάτης Spartaner III, 2, 6.
Ναυκλείδας Ephoros in Sparta II, 4, 36.
Ναυκλής Söldneranführer der Spartaner VII, 1, 41.
Ναύπακτος Stadt in Ätolien am korinth. Mb. IV, 6, 14.
Ναυπλία Hafenstadt in Argolis IV, 7, 6.
Νεανδρείς Einw. der äolischen Stadt *Νεανδρία* III, 1, 16.
Νεμέα Stadt in Argolis IV, 2, 14; 7, 3; VII, 2, 5; 5, 6.
Νικήρατος Athener, Sohn des Nikias II, 3, 39.
Νικίας Athener II, 3, 39.
Νικόλοχος Spartaner V, 1, 6 f.; 25; Nauarch 4, 65.
Νιζοστρατος Athener II, 4, 6.
Νιζόφημος Athener IV, 8, 8.
Νόντιον Hafen von Kolophon I, 2, 4 u. 11; 5, 12 ff.; II, 1, 6.
Ξενίας Eleer III, 2, 27.
Ξενοκλής Spartaner III, 4, 20.
Ξέρξης König der Perser II, 1, 8.
Ὀδρόσαι thrakische Völkerschaft III, 2, 2; 5; IV, 8, 26.
Οἰνιάδα Stadt in Akarnanien IV, 6, 14.
Οἰνὴ 1) attische Grenzstadt I, 7, 28. — 2) Kastell im Peiräon IV, 5, 5 u. 19.
Οἶον Ort in Skiritia VI, 5, 24 f. Die Einw. *Οἰάται* 5, 26.
Οἰταίοι Völkerschaft am Oeta Geb. I, 2, 18; III, 5, 6.
Ὄζόλαι s. *Λοκροί*.
Ὀλονθεύς Spartaner VI, 5, 33.
Ὀλονθρος Feste in Achaia VII, 4, 17 f.
Ὀλυμπία Stadt in Elis III, 2, 26; IV, 1, 40; 7, 2; VII, 4, 14; 29 ff. Die dort gefeierten Spiele τὰ *Ὀλύμπια* VII, 4, 28. *Ὀλυμπιακὸν ἔτος* ebend. *Ὀλυμπιακῆ*

ὀδός ebend. *Ὀλυμπιακὸν ὄρος* 4, 14.
Ὀλυθρος Stadt auf Chalkidike V, 2, 11 f.; 27; 3, 4; 3, 9. Die Einw. *Ὀλύθριοι* V, 2, 13 ff.; 27; 38; 3, 1 ff.; 26; 4, 54.
Ὀρειον Geb. auf dem Isthmos VI, 5, 51 f.; VII, 1, 15; 41 f.; 2, 5.
Ὀρομακλῆς 1) einer der Dreifsig in Athen II, 3, 2. — 2) Ephoros in Sparta 424 v. Chr. II, 3, 10.
Ὀρομάντιος Ephoros in Sparta 412 v. Chr. II, 3, 10.
Ὀροῦντιοι s. *Λοκροί*.
Ὀρσιππος Spartaner IV, 2, 8.
Ὀρχομενός 1) Stadt in Böotien III, 5, 17; IV, 3, 15. Die Einw. *Ὀρχομένιοι* III, 5, 6; IV, 2, 17; 3, 15 f.; V, 4, 36 f.; VI, 4, 10. — 2) Stadt in Arkadien IV, 5, 18; V, 1, 29; VI, 5, 15; 17; 29. Die Einw. VI, 5, 11 u. 13.
Ὄτνς König der Paphlagonier IV, 1, 3 ff.

Παγασαί Hafenstadt von Pherae in Thessalien V, 4, 56.
Παγγαίων Geb. in Makedonien V, 2, 17.
Πακτωλός Fluß in Lydien III, 4, 22 ff.
Παλαγαμβρειον Stadt in Aeolis III, 1, 6.
Παλλάντιον Stadt in Arkadien VI, 5, 9. Die Einw. *Παλλαντιεῖς* VII, 5, 5.
Παλλήνη Halbinsel von Chalkidike V, 2, 15.
Πάμφιλος Stratege der Athener V, 1, 2.
Παντακλῆς Ephoros in Sparta 406 v. Chr. I, 3, 1; II, 3, 10.
Πάραλος Schiff der Athener II, 1, 28, s. d. Anm.; 2, 3; VI, 2, 14.
Παραλίτα Gattin des Pharnabazos IV, 1, 39 f.
Πάριον Stadt am Hellespont I, 1, 13.
Πάρως eine der Kykladen I, 4, 11.
Παρραστοί Bewohner der arkadischen Stadt *Παρρασία* VII, 1, 28.
Πασίμαχος Spartaner IV, 4, 10.
Πασίμηλος Korinther IV, 4, 4 u. 7; VII, 3, 2.
Πασίπιδας Spartaner I, 1, 32; 3, 13 u. 17.
Παιησιάδης Ephoros in Sparta 416 v. Chr. II, 3, 10.
Πανσανίας König von Sparta II,

2, 7; zieht gegen Athen 4, 29—39; gegen die Thebaner III, 5, 17—24; geht nach Tegea in die Verbannung 5, 25; Freund der Mantineer V, 2, 3.
Παφλαγονία Landschaft in Kleinasien IV, 1, 2 f. Die Bewohner *Παφλαγόνες* IV, 1, 2; 21 ff.
Πειραιεύς Hafen von Athen I, 1, 35; 3, 22; 4, 12 f.; II, 2, 2 ff.; 3, 10; 4, 1; III, 5, 5; V, 1, 9; 2, 33; die Befestigungen geschleift II, 2, 23; *ἀπειχιστος* III, 5, 16; vom Konon neu befestigt IV, 8, 9 f.; *ἀπέλωτος* V, 4, 20; mit Thoren versehen 4, 34; Theater daseibst II, 4, 32; Steinbrücke I, 2, 14; *οἱ δέναι ἐν Πειραιεὶ ἄρχοντες* II, 4, 19; Lokativform *Πειραιαί* II, 4, 32.
Πείραιον am Isthmos IV, 5, 1, s. d. Anm.; 3; 5; 19.
Πείσανδρος Spartaner, Nauarch III, 4, 29; fällt bei Knidos IV, 3, 10; 12.
Πεσίανναξ Athener I, 4, 19; 7, 12.
Πεσίαις Stratege der Argiver VII, 1, 41.
Πείσων einer der Dreifsig in Athen II, 3, 2.
Πέλλα Hauptstadt in Makedonien V, 2, 13.
Πελλήνη 1) Stadt in Achaia VII, 1, 18; 2, 18 u. 20. Die Einw. *Πελληνεῖς* IV, 2, 20; VI, 5, 29; VII, 1, 15 f.; 2, 2; 4, 17. — 2) Stadt in Lakonien VII, 5, 9. *Πελληνεῖς* III, 2, 11.
Πελλῆς Spartaner IV, 3, 23.
Πελοπίδας Thebaner, als Gesandter in Persien VII, 1, 33—40.
Πελοπόννησος III, 2, 17; 5, 17; IV, 6, 14; VI, 2, 9 u. 3 fter. Die Bewohner *Πελοποννήσιοι* I, 1, 19; 6, 33; II, 2, 7; 4, 21; III, 5, 14; VI, 5, 1 u. 3 fter.
Πέργαμος Stadt in Aeolis III, 1, 6.
Περικλῆς Stratege der Athener I, 5, 16; 6, 29; angeklagt 7, 2; 16; 21.
Περίνθος thrakische Stadt an der Propontis I, 1, 21.
Περκαίτη Stadt in Troas V, 1, 25.
Πέρσαι I, 2, 19; III, 4, 14; 23 ff.; IV, 1, 5 u. 30; V, 2, 35; VI, 1, 12.
Περσικὸν στρατεύμα III, 2, 15.
Πισάται Einw. der eleischen Stadt *Πίσα* VII, 4, 28 f.
Πισίδαι Völkerschaft in Kleinasien III, 1, 13.

Πιπύας Ephoros in Sparta 422 u. 405 v. Chr. I, 6, 1; II, 3, 10.
Πλαταιαί Stadt in Böotien V, 4, 10 ff.; 48. Die Einw. *Πλαταιεῖς* V, 4, 10; VI, 3, 1 u. 5.
Πλειστόλας Ephoros in Sparta 421 v. Chr. II, 3, 10.
Πλωντήρια Fest der Athene in Athen I, 4, 12 u. d. Anm.
Ποδάνεμος 1) Spartaner IV, 8, 11. — 2) Phliasier V, 3, 13.
Πόλλης Spartaner IV, 8, 11. Nauarch V, 4, 61.
Πολυανίδας Spartaner VII, 4, 23.
Πολυάνθης Korinther III, 5, 1.
Πολυβιάδης Spartaner gegen Olynth geschickt V, 3, 20 u. 26.
Πολύδαμας Pharsalier VI, 1, 2 ff.; 4, 34.
Πολύδαρος Thessaler VI, 4, 33.
Πολύξενος Syrakuser V, 1, 26.
Πολύτροπος Söldnerführer im Peloponnes VI, 5, 11 ff.
Πολύφρων Thessaler VI, 4, 33; 35.
Πολυχαρῆς einer der Dreifsig in Athen II, 3, 2.
Πολύχαρμος 1) Spartaner V, 2, 41. — 2) Pharsalier IV, 3, 8.
Πόντος das schwarze Meer I, 1, 22; II, 2, 1; IV, 8, 27; 31; V, 1, 28.
Ποσειδών IV, 5, 1 u. 4; 7, 4 u. 5. *Γαῖοχος* VI, 5, 30.
Πόταμις Sohn des Gnosis, Feldherr der Syrakuser I, 1, 29.
Ποτειδάν dorisch für *Ποσειδών* III, 3, 2.
Ποτίδαια Stadt auf Pallene V, 2, 15; 24; 39; 3, 6.
Ποινιαί Stadt in Böotien V, 4, 41.
Πραξιπίας Polemarch der Lakedämonier IV, 4, 7 ff.; 5, 19.
Πράς Stadt in Thessalien IV, 3, 9, s. d. Anm.
Πρασαί Stadt in Lakonien VII, 2, 2 f.
Πριήνη ionische Stadt in Kleinasien III, 2, 17; IV, 8, 17.
Πρόανος Korinther IV, 8, 11.
Πρόθροος Spartaner VI, 4, 2.
Προικόννησος Insel in der Propontis I, 1, 13; 18; 3, 1; IV, 8, 36; V, 1, 26.
Προκλῆς 1) Nachkomme des Königs Demaratos III, 1, 6. — 2) Phliasier V, 3, 13; VI, 5, 38; VII, 1, 1.
Προμηθεύς Thessaler II, 3, 36.
Πρόξενος 1) Pellener VII, 2, 16. — 2) Syrakuser I, 3, 13. — 3) Tegeat VI, 5, 6 f.; 36.

- Πρωτόμαχος** Stratege der Athener I, 5, 16; 6, 30 u. 33; 7, 1.
- Πυγελία** Hafen in Ionien I, 2, 2. Die Bewohner **Πυγελείς** ebend.
- Πύθια** Spiele in Delphi VI, 4, 29 f.
- Πυθόδωρος** Archont in Athen 404 v. Chr. II, 3, 1.
- Πύλος** Stadt in Elis VII, 4, 16 u. 26. Die Einw. **Πύλιοι** 4, 26.
- Πυρρόλοχος** Argiver I, 3, 13.
- Ραθίνης** Perser III, 4, 13.
- Ραμφίας** Spartaner I, 1, 35.
- Ριον** Vorgeb. in Ätolien IV, 6, 14; 8, 11.
- Ρόδος** Insel im karpathischen Meere I, 5, 1; 19; 6, 3; II, 1, 15; 17; IV, 8, 20; V, 1, 5. Die Bewohner **Ρόδιοι** I, 5, 19; IV, 8, 20.
- Ροίτειον** Stadt in Troas I, 1, 2.
- Σάλαμις** Insel Athen gegenüber II, 2, 9. — **Σαλαμινία** Schiff der Athener VI, 2, 14.
- Σάμιος** Nauarch der Spartaner III, 1, 1.
- Σαμοθράκη** Insel an der thrakischen Küste V, 1, 7.
- Σάμος** Insel an der ionischen Küste I, 2, 1; 4, 8; 5, 14 ff.; 6, 2; 15; 25 ff.; II, 1, 12; 3, 3 u. 6; IV, 8, 24. Die Einw. **Σάμιοι** I, 6, 29; II, 2, 6. **Σάμια νῆες** I, 6, 25; 7, 30.
- Σάρδεεις** Hauptstadt von Lydien I, 1, 9; 5, 1; III, 2, 11; IV, 1, 27; 8, 21.
- Σαρδιανός τόπος** III, 4, 21.
- Σάτυρος** Gehilfe der Dreißig in Athen II, 3, 54.
- Σελινοῦς** Stadt in Sicilien I, 1, 37. Die Einw. **Σελινοῦσιοι** I, 2, 10.
- Σελινοῦσῖαι νῆες** I, 2, 8.
- Σελλασία** Stadt in Lakonien II, 2, 13; 19; VI, 5, 27; VII, 4, 12.
- Σεύθης** König der Odrysen III, 2, 2; 9; IV, 8, 26.
- Σηλυβρία** Stadt in Thrakien an der Propontis I, 1, 21; 3, 10. Die Einw. **Σηλυβριανοί** I, 1, 21.
- Σηστός** Stadt auf dem thrakischen Chersonnes am Hellespont I, 1, 7; 11; 36; 2, 13; II, 1, 20; 25; IV, 8, 3 u. 5.
- Σθενέλαος** spartanischer Harmost in Byzantion II, 2, 2.
- Σιδεῶς** Ort auf dem Isthmos am saronischen Mb. IV, 4, 13; 5, 19.
- Σικελία** I, 1, 37; 5, 21; VI, 2, 9. Die Bewohner **Σικελιώται** II, 2, 24.
- Σικωνίον** Stadt im nördl. Peloponnes IV, 2, 14; 4, 1 ff.; 5, 12; VII, 1, 17 ff.; 44 ff. Die Einw. **Σικωνίοι** IV, 2, 16; 4, 8 ff.; VI, 4, 18; VII, 2, 2.
- Σίσυφος** Beiname des Derkyllidas III, 1, 8.
- Σκῆψις** Stadt in Troas III, 1, 15 ff. Die Einw. **Σκῆψιοι** III, 1, 21.
- Σκιλλοῦντιοι** Einw. der triphyliischen Stadt **Σκιλλοῦς** VI, 5, 2.
- Σκιρίτις** Landschaft an der Grenze von Lakonien und Arkadien VI, 5, 24 f. Die Bewohner **Σκιρίται** V, 2, 24; 4, 52 f.
- Σκιωναῖοι** Einw. der Stadt **Σκιώνη** auf Pallene II, 2, 3.
- Σκόπις** Thessaler VI, 1, 19.
- Σκοτονόσσιοι** Bewohner der thessalischen Stadt **Σκοτονόσσα** IV, 3, 3.
- Σκύθης** Spartaner III, 4, 20.
- Σκύρος** eine der Sporaden IV, 8, 15; V, 1, 31.
- Σκόλος** Ort in Bötien V, 4, 49.
- Σούνιον** Vorgeb. an der Südspitze von Attika V, 1, 23.
- Σοφοκλής** einer der Dreißig in Athen II, 3, 2.
- Σπάρτη** Hauptstadt von Lakonien I, 1, 32; 6, 32; II, 3, 1; V, 3, 10; VII, 1, 29; 33; 2, 3; 5, 9 ff. Die dorische Bevölkerung **Σπαρτιάται** III, 3, 5 f.; 4, 2; IV, 3, 23; V, 1, 11; 3, 8 f.; 4, 39; VI, 5, 21; VII, 5, 9.
- Σπάρτωλος** Stadt in Makedonien V, 3, 6.
- Σπιθριδάτης** Perser, verbündet sich mit Agesilaos III, 4, 10; IV, 1, 2 ff.; 20; 27.
- Στάγης** Perser I, 2, 5.
- Στάλκας** Eleer VII, 4, 15.
- Στάσιππος** Tegeat VI, 4, 18; 5, 6 ff.; 36.
- Στειριεύς** zum attischen Demos **Στειριά** gehörend IV, 8, 25.
- Στησικλής** Stratege der Athener VI, 2, 10.
- Στρατόλας** Eleer VII, 4, 15; 31.
- Στρατός** Hauptstadt der Akarnanen IV, 6, 4.
- Στρομβιχίδης** Athener VI, 3, 2.
- Στρούθας** persischer Satrap in Kleinasien IV, 8, 17 ff.
- Στυμφάλιος** Einw. der arkadischen Stadt **Στύμφαλος** VII, 3, 1.
- Συέννεσις** Fürst in Kilikien III, 1, 1.
- Συράκονσα** Stadt in Sicilien V, 1, 26; 28; VI, 2, 35; VII, 1, 22. Die Einw. **Συρακόσιοι** I, 1, 18; 26;

- 2, 8 ff.; II, 2, 24; 3, 5; III, 5, 14; V, 4, 58.
- Σφαγία** Inseln an der messenischen Küste VI, 2, 31.
- Σφοδρίας** Spartaner, Harmost in Thespieae V, 4, 15; macht einen Einfall in Attika 4, 20; deshalb in Sparta angeklagt 4, 24; freigesprochen 4, 33 f.; 63; fällt bei Leuktra VI, 4, 14.
- Σακλειδής** Spartiat VII, 4, 19.
- Σωκράτης** Athener, Sohn des Sophroniskos I, 7, 15.
- Σωφρατίδης** Ephoros in Sparta 428 v. Chr. II, 3, 10.
- Σωφρονίσκος** Athener I, 7, 15.
- Τάναγρα** Stadt in Bötien V, 4, 49. Die Einw. **Ταναγραῖοι** ebend.
- Τεγία** Stadt in Arkadien III, 5, 7; 25; V, 1, 33; VI, 5, 6 ff.; 36; VII, 4, 36; 5, 7. Das Gebiet **Τεγεαίτις** VI, 5, 15. Die Einw. **Τεγεαῖται** IV, 2, 13 ff.; VI, 4, 18; 5, 6; 10; 24; VII, 4, 36; 5, 8.
- Τελεντίας** Spartaner, Bruder des Agesilaos IV, 4, 19; 8, 11; 23 ff.; in Aegina V, 1, 2 ff.; Nauarch I, 13; dringt in den Peiräeus I, 19—24 ff.; gegen Olynth geschickt 2, 37; 41 ff.; 3, 3; fällt dort 3, 6.
- Τενέα** Flecken bei Korinth IV, 4, 19.
- Τενέδος** Insel an der äolischen Küste V, 1, 6. Die Einw. **Τενέδιοι** I, 7.
- Τενθρανία** Stadt in Mysien III, 1, 6.
- Τήνος** Stadt in Aeolis IV, 8, 5.
- Τιγράνης** Perser IV, 8, 21.
- Τιθρανστής** Perser, Statthalter an Tissaphernes Stelle III, 4, 25 f.; 5, 1.
- Τιμαγόρας** Athener VII, 1, 33; 35; 38.
- Τιμόθεος** Athener, Stratege V, 4, 63; geht nach Kerkyra 64 ff.; zurückgerufen VI, 2, 2 f.; wieder Stratege 2, 11; abgesetzt 2, 13.
- Τιμοκράτης** 1) Athener I, 7, 3. — 2) Lakedämonier VII, 1, 13. — 3) Rhodier III, 5, 1. — 4) Syrakuser VII, 4, 12.
- Τιμόλαος** Korinther III, 5, 1; IV, 2, 11.
- Τιμομαχος** Athener VII, 1, 41.
- Τιριβάζος** persischer Statthalter in Ionien IV, 8, 12; V, 1, 28; verhandelt mit Antalkidas IV, 8, 14 ff.; verhaftet den Konon 8, 16; macht den antalkidischen Frieden bekannt V, 1, 30.
- Τισαμενός** Lakedämonier III, 3, 11.
- Τισίφοнос** Thessaler VI, 4, 37; 5, 1.
- Τισσαφέρνης** persischer Statthalter in Kleinasien III, 1, 3; Feind des Pharnabazos I, 9; seine Teilnahme am peloponnesischen Kriege Einl. S. 1; I, 1, 9; 2, 6 ff.; 5, 2 ff.; Oberfeldherr des persischen Heeres in Kleinasien III, 2, 13; Krieg gegen Derkyllidas 2, 14 ff.; Rüstungen dess. 4, 1; Krieg gegen Agesilaos 4, 5 ff.; hingerichtet 4, 25.
- Τιμυριδης** Spartaner V, 3, 3 f.
- Τορώνη** Stadt in Chalkidike V, 3, 18. Die Einw. **Τορωναῖοι** II, 2, 3.
- Τράλλεις** Stadt in Karien III, 2, 19.
- Τραχινία** s. **Ἠράκλεια**.
- Τρικάρανον** Berg und Kastell in Phlissia VII, 2, 1; 5; 13; 4, 11.
- Τριπτόλεμος** attischer Heros VI, 3, 6.
- Τριπυργία** Ort in Aegina V, 1, 10.
- Τριφυλία** Völkerschaft in Elis IV, 2, 16; VI, 5, 2; VII, 1, 26. **Τριφυλίδες πόλεις** III, 2, 30.
- Τροία** III, 4, 3; VII, 1, 34.
- Τροιζήν** Stadt in Argolis VI, 2, 3. Die Einw. **Τροιζήνιοι** IV, 2, 16; VII, 2, 2.
- Τυδεύς** Stratege der Athener II, 1, 16; 26.
- Τυνδαρίδαι** die Dioskuren VI, 5, 31.
- Υακίνθια** Fest der Spartaner IV, 5, 11. S. d. Anm.
- Υαυπολίται** Einw. der phokischen Stadt **Υαυπολις** VI, 4, 27.
- Υπάτης** Thebaner VII, 3, 7.
- Υπατόδωρος** Tanagräer V, 4, 49.
- Υπερμένης** Spartaner VI, 2, 25.
- Φαιδρίας** einer der Dreißig in Athen II, 3, 2.
- Φανίας** Athener V, 1, 26.
- Φανοσθένης** Stratege der Athener in Andros I, 5, 18.
- Φάραξ** Spartaner, Nauarch III, 2, 12; 14; Proxenos der Böoter IV, 5, 6; VI, 5, 33.
- Φαρνάβαζος** Perser, Teilnahme dess. am peloponnesischen Kriege I, 1, 6; 19; 24; 2, 16; 3, 5 ff.; 4, 1; 5 f.; Feind des Tissaphernes III, 1, 9; mit demselben vereint 2, 13; schließt Verträge mit Derkyllidas 2, 1 u. 9; Feldzüge gegen Agesilaos 4, 13 ff.; IV, 1, 1; 17 ff.;

Unterhandlung mit demselben 1, 29ff.; nimmt teil an der Seeschlacht bei Knidos 3, 11; vertreibt die spartanischen Harmosten 8, 1; verheert die Umgegend von Abydos 8, 6; die lakonischen Küsten 8, 7; am Hofe des Königs V, 1, 28.

Φάρσαλος Stadt in Thessalien VI, 1, 8; 4, 34. Die Einw. **Φαρσάλιοι** IV, 3, 3; VI, 1, 2; 7; 13.

Φέαι Stadt in Elis III, 2, 30.

Φείδων einer der Dreißig in Athen II, 3, 2.

Φεραί Stadt in Thessalien IV, 8, 7. Die Einw. **Φεραίοι** II, 3, 4; VI, 4, 31.

Φθία Landschaft im südlichen Thessalien IV, 3, 9.

Φίλιππος Thebaner V, 4, 2.

Φιλίσκος Abydener VII, 1, 27.

Φιλοδικής Athener I, 3, 13. Vgl. die Anm.

Φιλοκλής Strateger der Athener I, 7, 1; II, 1, 30ff.

Φιλοκράτης Athener, Sohn des Ephialtes IV, 8, 24.

Φλιοῦς Stadt im nördl. Peloponnes IV, 4, 15; 7, 3; V, 2, 8; VII, 1, 18; 2, 1. Die Einw. **Φλιάσιοι** IV, 2, 16; nehmen die Lakedämonier in ihre Stadt auf 4, 15; müssen ihre Verbannten wieder aufnehmen V, 2, 9; Zwistigkeiten mit diesen 3, 10; sie werden vom Agesilaos bekriegt 3, 13—17; unterwerfen sich demselben 3, 25; bei Leuktra VI, 4, 9; 18; sie helfen den Orchomeniern 5, 14; 17; 29; ihre Treue und Tapferkeit VII, 2, 2ff.; sie machen Frieden mit den Thebanern 4, 10.

Φοιβίδας Spartaner V, 2, 24; tritt mit Thebanern in Verbindung 2, 25ff.; besetzt die Kadmeia 2, 29; Harmost in Thespieae 4, 41f.; fällt 4, 45.

Φοινίκη Land an der Ostküste des Mittelmeeres III, 4, 1. **Φοινίσσαι τριήρεις** III, 4, 1; IV, 3, 11.

Φοῖζα Stadt in Triphylien III, 2, 30.

Φρυγία Landschaft in Kleinasien I, 4, 1; III, 2, 1; 4, 12; 26; IV, 1, 1.

Φύλη Kastell im nördl. Attika II, 4, 2f.; 10f.

Φυλλίδας Thebaner V, 4, 2ff.

Φωκαία Stadt in Ionien I, 3, 1; 5, 11; 6, 33.

Φωκίς Landschaft in Mittelgriechenland III, 5, 4; VI, 1, 1; 4, 27. Die Bewohner **Φωκείς** III, 5, 3ff.; IV, 3, 15; 21; V, 2, 33; 4, 60; VI, 1, 1; 2, 1; 3, 1; 4, 2 u. 9; 5, 23.

Χαβρίας Athener, geht zum Euagoras V, 1, 10; in Aegina 1, 10—12; bewacht den Pafs von Eleutheræe 4, 14; 54; besiegt den Spartaner Pollis 4, 61; im Heere des Iphikrates in Kerkyra VI, 2, 39; mit Söldnern im Peloponnes VII, 1, 25.

Χαιρέλεως einer der Dreißig in Athen II, 3, 2.

Χαιρίλας Ephoros in Sparta 417 v. Chr. II, 3, 10.

Χαίρων Spartaner II, 4, 33.

Χαλκιδείς Einw. der euböischen Stadt **Χαλκίς** IV, 2, 17.

Χάρης Athener, hilft den Phliasiern VII, 2, 18ff.; 4, 1; Anführer einer Flotte 4, 5.

Χαρικλῆς einer der Dreißig in Athen II, 3, 2.

Χαρμίδης Athener II, 4, 19.

Χάρουπος Eleer VII, 4, 15f.

Χάρων Thebaner V, 4, 3.

Χερρόνησος Halbinsel am Hellespont I, 3, 8; 5, 17; II, 1, 20; 27; IV, 2, 6; 8, 5; 35; V, 1, 7; Beschaffenheit III, 2, 8; durch eine Mauer gegen die Thraker geschützt 2, 9f. Die Bewohner **Χερρονησίται** I, 3, 10.

Χίλων Spartaner VII, 4, 23.

Χίος Insel an der ionischen Küste I, 1, 32; 6, 3ff.; II, 1, 1; 10ff. Die Bewohner **Χίοι** II, 1, 5f.; III, 2, 11.

Χρῆμων einer der Dreißig in Athen II, 3, 2.

Χρυσόπολις Stadt in Bithynien am Bosporos I, 1, 22; 3, 12.

Ῥιδεῖον in Athen II, 4, 9f.; 24.

Ῥυλλίος Spartaner V, 4, 22; VI, 5, 33.

Ῥορός Stadt auf Euböa V, 4, 56. Die Einw. **Ῥοεῖται** 4, 57.

Ῥρωπός Stadt am euböischen Meere auf der Grenze von Attika und Böotien VII, 4, 1.

Anhang.

Fünftes Buch.

- 1, 2. Die Worte *περὶ τοῦ ἐπιτελισμοῦ* tilgen Hertlein, Cobet, Dindorf in der Ausg. Leipzig 1866. Vielleicht ist zu schreiben *ἀκούσας τὰ περὶ τοῦ ἐπιτελισμοῦ*.
- 1, 4. *ἀξιολογώτατον* — Dindorfs Vorschlag *ἀξιολογώτερον* hat Sauppe aufgenommen.
- 1, 13. *ἐπὶ ταύτῃ* tilgt Sauppe mit Leunklau; Cobet schreibt *ἐπὶ τὰς ταύτῃ ναῦς*.
- 1, 18. *ἄπερ καὶ ὡς* — Stephan. Sauppe; *ὡσπερ καὶ* Dindorf, Cobet; *ἄπερ καὶ ὡς* die Hdschr.
- 1, 19. *προσκομιζόμενος* — Madvig Advers. I S. 341 *προκομιζόμενος*.
- 1, 27. Cobet *πρὸς τῶν βραδυνίων*. Liebhold in Jahrb. f. Phil. CXVII S. 593 *ὑπ' ἀθυρίας αὐτῶν καὶ βραδυνήτος ἡλ.*
- 1, 32. *αὐτονόμους ἐσσεῖται* — Sauppe mit der Hdschr. D. Vgl. Hertlein in Jahrb. f. Philol. XCV S. 466.
- 2, 5. *διοικοῖντο* — Cobet, Dindorf, Sauppe; *διοικῶντο* die Hdschr.
- 2, 6. *ἀργολιζόντων* — Stephan., *ἀργυρολογιζόντων* die Hdschr.
- 2, 12. *τῶν πόλεων πολλὰς* — Sauppe mit der Hdschr. D.
- 2, 16. *γιννομένης* — Hertlein a. a. O. vermutet *ἂν γενομένης*, Weiske *γεννομένης*.
- 2, 35. *συνεκἀθέτετο* — Sauppe mit der Hdschr. D; die übrigen Hdschr. *συνεκἀθήτετο τὸ δικαστήριον, συνεκἀθήτε* oder *συνεκἀθήσον πρὸς δικ.*, *συνεκἀθήσαν εἰς τὸ δικαστήριον*. Vgl. Hertlein a. a. O.
- 2, 37. *ἄπαντες* — Vgl. Herbst in Jahrb. f. Philol. LXXVII S. 711. Morus strich *ἄπαντες*, Weiske schrieb *ἄπαντας*, C. Sintenis *ἀλλίαντας*.
- 3, 1. *ἐπισκευασμένους* — Cobet, Dindorf, Hertlein a. a. O. *ἐνεσκευασμένους*; ebenso auch VII, 2, 18. Vgl. Pollux X, 14 *ἐπισκευασμένα ἦν τὰ ὑποζύγια, οἶον ἐστρωματισμένα*.
- 3, 5. *τοῦ τεύχους* — Sauppe *τεύχους*.
- 3, 10. *τίς ἂν αὕτη δίκη εἴη* Cobet, Hertlein Jahrb. f. Philol. LXXV S. 710; in den Hdschr. fehlt *ἂν*. — *οὐδὲν εἰσῆμονον* — Dindorf, *οὐδὲν ἐσῆμονον* Hertlein, *οὐδὲν ἦμονον* die Hdschr.
- 3, 12. *σφᾶς αὐτοῦς* — *σφᾶς τοῦς* Cobet, Sauppe.
- 3, 17. *καὶ εἰς τὰ ἐπιτηδῆα* — *καὶ ὅσον εἰς τὰ ἐπ.* Leunklau, *καὶ ἀργύριον εἰς τὰ ἐπ.* Fr. Portus, Stephan.; Dindorf in der ed. Oxon. vermutete *τὰ ἐπιτηδῆα εἰς ἱκανόν*.
- 3, 23. *πρῶβεια* — *λοῦσῃ* — Fr. Portus, Dindorf, Cobet; *πρῶβειαν* — *λοῦσι* die Hdschr., Sauppe, Lobeck zu Sophokl. Aias V. 290.
- 3, 26. *ταῦταις* — Leunkl., *τούτοις* Stephan.; *ἐμμενεῖν* Schneider; *ταῦτα ἐμμενεῖν* die Hdschr.
- 4, 1. *αὐτῶν μόνων* — Dindorf, Cobet, Sauppe; *αὐτῶν μόνον* die Hdschr. — *πρῶτον* — Wolf *πρότερον*, wofür Hertlein auch *πρὸ τοῦ* vorschlug.

- 4, 8. ἀναγκαῖον — Dindorf in der ed. III. ἀνάγκειον, worüber derselbe genauer in der Anab. ed. Oxon. praef. S. XI f. spricht.
- 4, 9. Die Lücke wollte Leuncl. durch ἄγοντο, Schäfer durch ἤσαν, Weiske durch δρόμω αὐτοῖς ἀπήντων, Dobree durch ἐβροήθουν ausfüllen. Doch genügt dies alles nicht, um dem Satz ἐφ' ὃ ἐπεστάλευσαν genügenden Sinn zu geben. Auch der Vorschlag von Voigtländer δύο στρατηγούς εἰδοτας τὸ πρῶμα reicht nicht aus.
- 4, 13. λέξοιεν — Schäfer, λέξιαν ἂν Matthiae, λέξιαν die Hdschr.
- 4, 17. ἐξέπνευσεν — Dindorf nach den bessern Hdschr., welche ἐξέπνευσεν haben. Ihm stimmt Hertlein Jahrb. f. Philol. XCV S. 472 bei. Die Vulgata ἐξέπευσεν haben auch Cobet, Sauppe.
- 4, 21. οὐδὲν ἐντεῦθεν — Dindorf, οὐδὲν τότ' oder οὐδὲν ἐνταῦθ' Voigtländer, οὐδ' αὐτὸς Liebhold in N. Jahrb. CXVII S. 595, οὐδὲ πάντ' Madvig Advers. I S. 341, οὐδὲ ταῦτα die Hdschr.
- 4, 39. Θηβαίων — Dindorf, Ἀθηναίων die Hdschr.
- 4, 42. οὐδαμοῦ — οὐδαμῶς Sauppe mit der Hdschr. D, οὐδαμοῖ Cobet, Dindorf ed. III.
- 4, 43. τροπήν — Fr. Portus; die Hdschr. πρὸς τήν oder πρὸ τήν.
- 4, 62. νομίσαντες — ἐσσεῖσθαι — Die Hdschr. ἔσοιτο; Castalio ὅτι ἔσοιτο und nach ihm alle Ausgaben gegen den Sprachgebrauch, der ὅτι nach νομίζειν nicht kennt. Vgl. die Varianten Anab. VI, 1, 29.

Sechstes Buch.

- 1, 3. ἐνδεής εἶη — ἐνδεήσεις Dindorf, Cobet, Sauppe.
- 1, 5. πόλιν — Schäfer; πόλιν Φάρασιον die Hdschr.
- 1, 7. δύνασθε — Castalio; δύνασθε die Hdschr.
- 1, 11. εἰκὸς εἶναι — Schäfer; εἰκὸς ἐστὶ die Hdschr.
- 1, 13. ἀφῆκε — ἐφῆκε Cobet, Sauppe, Hertlein. — σοί — Θεοῖ! δῶσι Dobree; σοί — οἱ Θεοὶ διδώσι Voigtländer; Θεοὶ — δῶσι Cobet in Mnemos. I S. 322, der aber in der Ausg. die Vulgata hat.
- 1, 13. εἰ τῇ πατρίδι — Madvig Advers. I S. 341; die Hdschr. ἐν τῇ πατρίδι.
- 1, 14. δοκοῦσαν — Stephan; δοκεῖν die Hdschr.; ὡς ἐμοὶ — δοκεῖν Hertlein.
- 1, 15. ὅτι — hinter εὐ γὰρ ἴστε haben Dindorf, Sauppe mit der Hdschr. B fortgelassen. — νυκτὶ ὄσαπερ — Dindorf, Cobet; νυκτὸς ἄπερ die Hdschr.; νυκτὶ ἄπερ Stephan., Sauppe.
- 1, 17. ἔξω — ἐξήκοντα Pluygers.
- 2, 10. στρατηγόν — jetzt auch Dindorf, Cobet; ταγόν die Hdschr.; B aber τάγην; danach vermutet Nietzsche κατὰ γῆν.
- 2, 22. πολῖται — Dindorf, ὀπλίται die Hdschr.
- 2, 28. ὄπον — Dindorf, ὄπη Sauppe mit D, die übrigen Hdschr. ὄποι.
- 2, 36. ἐκάστω — ἐκαστον van den Es, Cobet, Dindorf, Hertlein.
- 2, 39. οὕτω θρασείως μήτε — οὕτω θρασείως ὡς μήτε Morus; οὕτως ἐθάρασι ὡς μήτε Wyttenbach Bibl. crit. II S. 103; οὕτως ἐθάρασι μήτε — φανείσθαι Jacobs Additam. S. 29; οὕτως ἐθάρασαν ὡς μήτε Hertlein.
- 3, 3. ἐπεὶ — συμμάχους — ist Wiederholung aus dem Folgenden.
- 3, 4. οὐκ ἐγὼ — οὐκ ἔχω Fritzsche Quaestt. Luc. S. 175; οὐκ ἐγὼ μόνος ἔχω Hirschig.
- 3, 11. ὡς — τὰς πόλεις — ὄσας — πόλεις Kurz; ἄς — πόλεις Breitenb.
- 3, 13. εἰ τῶν συμμάχων — Liebhold in N. Jahrb. CXVII S. 595 ἐνιοὶ τῶν συμμ.
- 3, 16. ἐπιτύχουσι — der Rand der ed. Leuncl., ἀποτύχουσι die Hdschr., das Hirschig behalten will.
- 3, 17. ὥστ' ἦ — Dindorf, ὥστε die Hdschr.
- 4, 3. πρὸς αὐτόν — Brodaeus, πρὸς αὐτοῦς die Hdschr., Sauppe.

- 4, 11. δοθεῖη — Dobree, ἂν δοθῆ Schneider, δοίη die Hdschr.
- 4, 14. οἱ μὲν ἴπποι — οἱ μὲν ἰππεῖς Stephan., οἱ ἄμιπποι Hemsterhuys Anecd. I S. 226, οἱ μὲν ἰπποὶ conl. Madvig Advers. I S. 341.
- 4, 16. αὔσης — Gesner zu Lukian de salt. 12; οὔσαν die Hdschr.
- 4, 17. ἐστρατεύοντο — Dindorf; ἐστρατεύοντο die Hdschr.
- 4, 23. ἐγενεῖσθαι — streicht Madvig Advers. I S. 342.
- 4, 24. ἐπιλαθέσθαι — Dindorf ed. III praef. S. XIII will ἀναμάχεσθαι, Madvig Advers. I S. 342 ἐξιάσασθαι, Liebhold a. a. O. S. 595 ἐπανάχεσθαι = wiederherstellen.
- 4, 25. καὶ οὗτοι — καὶ οὕτως Dobree, αἰ οὗτοι Hertlein, ἐατέροι Dindorf a. a. O.
- 4, 27. εἴ ποί — Bothe; εἴ ποὺ die Hdschr.
- 4, 29. ἐπαγγελουμένων — Schneider, ἐπαγγελλομένων die Hdschr.
- 5, 6. συνηγον — ἐνήγον Cobet, dem Hertlein Jahrb. XCV S. 473 zustimmt. Vgl. Krüger zu Thukyd. I, 67, 2.
- 5, 7. θεαροῖς — Dobree; θεαροῖς die Hdschr.
- 5, 9. ἀναβαλόντες — Dindorf, ἀναλαβόντες die Hdschr.
- 5, 20. ἐνθαπερ — ἐξωρησαστο — ἐνθαπερ — ἐξωρηστο Dindorf, Cobet; ἐνθιπερ — ἐξωρηστο Sauppe.
- 5, 23. συνειδόμενοι — Die Hdschr. B, C, D, E haben συνηδόμενοι, V ανοιδόμενοι. Voigtländer ταῦτα οὐκ διηγουμένοι; R. Schneider Quaestt. Xenoph. Thes. 7 ἐννοούμενοι.
- 5, 24. καθεστάναι — Schäfer; καθιστάναί die Hdschr. — Λεύκτρον — Wolf; Λεύκτρον die Hdschr.
- 5, 34. συμβουλομένων — an beiden Stellen Dindorf, συμβουλευομένων die Hdschr.
- 5, 35. σφίσι — Dobree σφίσι, ebenso Cobet, Dindorf, Sauppe.
- 5, 37. διοριζομένων — Liebhold a. a. O. S. 596 διαλογιζομένων.
- 5, 39. οἱ συμμαχοῖεν ἂν — Dindorf; οἱ συμμαχοῖεν Stephan.; οἱ συμμαχοὶ εἶεν ἂν der Rand der ed. Leuncl.; οἱ συμμαχοὶ ἂν die Hdschr. Cobet in seiner Ausgabe: ἐν ᾧ σὸς ἐστὶ εἶσιν οἱ συμμαχοί.
- 5, 41. οὐδενί — Dobree, οὐδέν die Hdschr.
- 5, 43. ποιήσαίτε — Schneider, ποιήσοιτε und ποιήσητε die Hdschr. — ἐπεισφρέσθαι — Cobet, Dindorf, Sauppe; ἐπεισφρέσθαι die Hdschr.
- 5, 46. ἐάσαίτε Schneider; ἐάσοιτε und ἐάσητε die Hdschr.

Siebentes Buch.

- 1, 15. ἄλλοι ἄλλοθι — Halbertsma, Dindorf; ἄλλος ἄλλοθι Sauppe; ἄλλοι ἄλλοθεν Cobet; ἄλλος ἄλλοθεν die Hdschr. Hertlein a. a. O. S. 473 hält ἄλλος für falsch. Man vgl. III, 3, 8.
- 1, 23. ἐνδεής — Cobet δεύτερος; Kyprian. γένος τε οὐδενός ἤσαν καὶ τῶν ἄλλων τῶν καλῶν οὐκ ἐνδεής.
- 1, 25. Σπαρτιάτην γεγεννημένον — Dindorf ed. III. praef. S. XI τὸν Σπαρτιάτην, πολεμαχὸν γεγεννημένον; Kyprian. Σπαρτιάτην καὶ ἄνδρα ἀγαθὸν γγ.
- 1, 28. αὐτοῦς, εἶναι κτλ. — Madvig Advers. I S. 342 αὐτοῦς εἰς Θετταλίαν ἀπαρτῶν Θηβαίους.
- 1, 38. οὐκ ἐφη — Dindorf; οὐκ ἂν ἐφη die Hdschr.
- 1, 41. ἔγνω ἐκστρατευτίον — Hertlein; ἔγνωκε στρατ. die Hdschr.
- 1, 45. ἐπὶ τοῖς ἴσοις — Weiske, ἐν τοῖς ἴσοις die Hdschr.
- 1, 46. μὲν τι — Schäfer; μέντοι die Hdschr.
- 2, 1. τῷ Φλιούντι — Dindorf; ἐν τῷ Φλιούντι die Hdschr., Hertlein.
- 2, 3. τότε — Hertlein; ποτε die Hdschr. οὐχ ὅπως ἀπέστησαν Madvig Advers. I S. 343.
- 2, 4. λόχων — Stephan.; λόχους die Hdschr.
- 2, 6. ὄρωντος — Dindorf; ὄρωντων die Hdschr., welches Bake streicht.

- 2, 7. *πολιται* — Dindorf; *ὄπλιται* die Hdschr.
 2, 8. *οἱ μὲν* — *ἐπαίον* — der Rand der ed. Leuncl. hat: *οἱ μὲν τοὺς ἐπὶ τοῦ τείχους*, Dobree strich *οἱ δὲ*, Schneider wollte lesen: *οἱ δὲ τοὺς ἔξωθεν ἀναβαίνοντας καὶ ἐπὶ ἐπὶ ταῖς κλίμαξιν ὄντας*, Hertlein *οἱ μὲν τοὺς ἐπὶ τοῦ τείχους, οἱ δὲ τοὺς ἔξωθεν ἀναβαίνοντας, ἐπὶ ἐπὶ ταῖς κλίμαξιν ὄντας ἐπαίον*, Cobet *οἱ μὲν τοὺς ἐπὶ — ἐν ταῖς κλίμαξιν* u. s. w., Tillmanns S. 13 *τῶν δὲ ἔνδοθεν οἱ μὲν τοὺς ἀναβαβηκίας αὐτῶν ἐπὶ τὸ τείχος, οἱ δὲ καὶ ἔξωθεν ἐπὶ ἀναβαίνοντας ἐπὶ ταῖς κλίμαξιν ὄντας ἐπαίον, οἱ δὲ πρὸς τοὺς ἐπὶ τῶν πύργων ἔμαχοντο*. Madvig Advers. I S. 343. *οἱ μὲν ἐπὶ τοῦ τείχους, οἱ δὲ καὶ ἔξωθεν ἐπὶ ἀναβαίνοντας τοὺς ἐπὶ ταῖς κλίμαξιν ὄντας*.
 2, 15. *Θηβαίος* — Morus; *Θηβαίου* die Hdschr.
 2, 15. *περιδεδοραμηκότες* — *παράδεδο*. Morus, Dindorf, Cobet, Sauppe.
 2, 20. *ὄπλιτων* — Schäfer; *πολιτῶν* die Hdschr.
 2, 22. *αὐτῶ* — Castalio; *αὐτοῦ* die Hdschr.
 2, 23. *ἕως περὶ εἰσιγγέτο* — Dindorf; *ἕως περιεσιγγέτο* die Hdschr.
 3, 6. *πείσειται* — Schäfer; *εἰσειται* die Hdschr.
 3, 11. *ἐν πάντων τῶν συμμαχῶν* — *ἐν πάντων τῶν συμμαχίδων* die besseren Hdschr., *ἐκ πασῶν τῶν συμμαχίδων* Cobet, Sauppe.
 4, 7. *ἔσομένης* — Leunklau; *ἔσομένων* die Hdschr.
 4, 8. *οὐδὲ μετ' οὐδένα* — *οὐδὲ μεθ' ἑνα* Dobree, Cobet, Dindorf.
 4, 11. *ἔχοντας* — *οἰκόντας* Madvig Advers. I S. 343.
 4, 16. *ἔχοντας* — Morus; *ἔχοντες* die Hdschr.
 4, 20. *ἀπολαβεῖν* — Jacob, *ἀπαγαγεῖν* Hertlein, *ἀποκαμῖν* Madvig S. 344, *ἀποβαλεῖν* die Hdschr.
 4, 22. *τοῦτον* — zweimal Leunklau; *τοῦτο* die Hdschr. — *ἄγων* — *ἔχων* — Schäfer; *ἔχων* — *ἄγων* — die Hdschr.
 4, 27. *κατὰ τοὺς Ἀργείους* — Palmer; *τοῦ κατὰ τοὺς Ἀργ.* Schneider; *καὶ τοὺς Ἀργείους* die Hdschr.
 4, 34. *κινδυνεύουσιεν* — *στρατεύουσιεν* — Dindorf; *κινδυνεύουσιεν* — *στρατεύουσιεν* die Hdschr.
 4, 38. *ἐπαγγέλλοντες* — Dindorf; *ἀπαγγέλλοντες* die Hdschr.
 5, 2. Madvig will *βούλονται*; *ἢ ἴνα*.
 5, 10. *ἀπῆσαν* Schneider; *ἀπῆσαν* die Hdschr.
 5, 11. *μηδὲν πλέονες* — Die Hdschr. *μηδὲν πλέονες* oder *μηδὲν πλείονες*. Voigtländ. *μηδὲν πλέον ἔχοντες*, O. Schneider *μηδὲν πλέον μάχη οἴσεσθαι*.
 5, 14. *βοηθήσουεν* — Schneider, *βοηθήσουεν* die Hdschr.
 5, 18. *καταλείψοι* — Budaeus; *καταλήψοι* die Hdschr.; *καταλείψει* Leunkl.
 5, 19. *τὸ στρατεύμα* — Dindorf; in den Hdschr. fehlt der Artikel.
 5, 23. *ἀντιπαρετάξαντο* — Dindorf; *αὐτοὶ παρετάξαντο* die Hdschr.
 5, 24. *βοηθήσουεν* — Dindorf; die Hdschr. *βοηθήσουεν*, welches Pfudiel Die indirekte Rede bei Xenophon S. 23 verteidigt.

Plutarch's Biographien. I. Bächm.: Philopoemen u. Flamininus. 2. Aufl. v. Fr. Blass. <i>κ</i> —	90
— II. Bändchen: Timoleon und Pyrrhos. Von Otto Siefert. 2. Aufl. v. Blass	1. 50
— III. Bändchen: Themistocles und Pericles. Von Fr. Blass	1. 20
— IV. Bändchen: Aristides und Cato. Von Fr. Blass	— 90
— V. Bändchen: Agis und Cleomenes. Von Fr. Blass	— 90
— VI. Bändchen: Tiberius u. G. Gracchus. Von Fr. Blass	— 90
Sophokles. Von Gust. Wolff. I. Theil: Ajax. 3. Aufl.	1. 20
— II. Theil: Elektra. 3. Aufl.	1. 20
— III. Theil: Antigone. 3. Aufl. Von L. Bellermann	1. 20
— IV. Theil: König Oedipus. 2. Aufl. Von L. Bellermann	1. 20
Supplementum lectiois Graecae. Von C. A. J. Hoffmann	1. 50
Theokrit's Idyllen. Von A. T. H. Fritzsche. 2. Aufl.	2. 40
Thukydides. Von G. Böhme. 3. u. 4. Auflage. 2 Bände in 4 Heften. Jedes Heft	1. 50
Xenophon's Anabasis. Von F. Vollbrecht. I. Bächm. Buch I—III. Mit Holz-	
— schnitten, 3 Figurentafeln und 1 Karte von H. Lange. 6. Auflage	1. 50
— II. Bächm. Buch IV—VII. 6. Aufl.	1. 50
Kyropädie. Von L. Breitenbach	
— I. Heft: Buch I—IV. 3. Aufl. — II. Heft: Buch V—VIII. 3. Aufl. & Heft.	1. 50
— Griechische Geschichte. Von B. Büchsenachütz. I. Heft: Buch I—IV.	
— 4. Aufl. — II. Heft: Buch V—VII. 4. Aufl.	1. 50
— Memorabillen. Von R. Kühner. 3. Aufl.	1. 50

B. Lateinische Schriftsteller.

Caesaris commentarii de bello Gallico. Von A. Doberenz. Mit Karte von	2. 25
— H. Lange. 7. Aufl.	
— de bello civili. Von A. Doberenz. 4. Aufl.	1. 80
Chrestomathia Ciceroniana. Ein Lesebuch für mittlere Gymnasialklassen. Von	
— C. F. Lüders. 2. Auflage	2. 70
Cicero de oratore. Von K. W. Piderit. 5. Aufl. von F. Th. Adler	4. 50
— Auch in 3 Heften & <i>κ</i> 1. 50. I. Heft: Einleitung und I. Buch.	
— 2. Heft: II. Buch. 3. Heft: III. Buch und erklärende Indices.	
— Brutus de claris oratoribus. Von K. W. Piderit. 2. Aufl.	2. 25
— Orator. Von K. W. Piderit. 2. Aufl.	2. —
— Partitiones oratoriae. Von K. W. Piderit.	1. —
— Rede für Sex. Roscius. Von Fr. Richter. 2. Aufl. Von A. Fleckelsen	— 90
— Divinatio in Q. Caecellium. Von Fr. Richter	— 45
— Redegengegen C. Verres. IV. Buch. Von Fr. Richter. 2. Aufl. Von A. Eberhard	1. 20
— V. Buch. Von Fr. Richter. 2. Aufl. Von A. Eberhard	— 60
— Rede für J. Imperium d. Cn. Pompejus. Von Fr. Richter u. Eberhard. 2. Aufl.	— 1. —
— Catilinarische Reden. Von Fr. Richter. 3. Aufl. Von Eberhard	1. —
— Rede für L. Murena. Von H. A. Koch	— 75
— Rede für P. Sulla. Von Fr. Richter	— 75
— Rede für Sestius. Von H. A. Koch. 2. Aufl. Von A. Eberhard	1. —
— Rede für Cn. Plancius. Von E. Köpke. 2. Aufl.	1. 20
— Rede für T. Annius Milo. Von Fr. Richter. 2. Aufl.	— 90
— I. u. II. Philippische Rede. Von H. A. Koch. 2. Aufl. Von Eberhard	— 90
— Reden für Marcellus, Ligarius und Delotarus. Von Fr. Richter. 2. Aufl.	— 90
— Rede für den Dichter Archias. Von Fr. Richter. 2. Aufl. Von A. Eberhard	— 45
— ausgewählte Briefe. Von Josef Frey. 2. Aufl.	2. 25
— Tusculanen. Von G. Heine. 2. Aufl.	2. 25
— Cato major. Von G. Lahmeyer. 4. Aufl.	— 60
— Von G. Meissner	— 45
— dasselbe mit d. Somnium Scipionis. Von G. Meissner	— 75
— Somnium Scipionis. Von C. Meissner. 2. Aufl.	— 45
— Laelius. Von G. Lahmeyer. 3. Aufl.	— 60
— de officiis libri tres. Von J. von Gruber. 3. Aufl.	1. 50
— de finibus honorum et malorum. Von H. Holstein	2. 70
— de legibus lib. III. Von Du Mesnil	3. 90
Cornelius Nepos. Von J. Siebelis. 9. Aufl. Von Jancoovius	1. 20
— Von H. Ebeling	— 75
Curtius Rufus. Von Th. Vogel. I. Bändchen. Buch III—V. 2. Aufl.	2. 10
— II. Bändchen. Buch VI—X. 2. Aufl. Mit 1 Karte	2. 25
Elegie, die Römische. Von B. Voigt. 2. Aufl.	1. 80
Horaz' Oden und Epoden. Von C. W. Nauck. 10. Aufl.	2. 25
— Satiren und Episteln. Von G. T. A. Krüger. 9. Aufl.	2. 70
— Sermonen. Von A. Th. H. Fritzsche. I. Band. Buch I.	2. 40
— II. Band. Buch II	2. —
Juvenalis satirae. Von A. Wsidner	3. 75
Livius. Buch I. Von M. Müller	1. 50
— Buch II. Von M. Müller	1. 50
— Buch XXI. Von E. Wölfflin. 2. Aufl.	1. 20
— Buch XXII. Von E. Wölfflin	1. 20
— Buch XXIV. Von H. J. Müller	1. —
— Buch XXV. Von H. J. Müller	1. 20
— Buch XXVI. Von E. Friedersdorff	1. 20
Ovid's Metamorphosen. Von J. Siebelis und Fr. Polle. I. Heft. Buch I—IX.	
— 11. Aufl. <i>κ</i> 1. 50. II. Heft. Buch X—XV. 9. Aufl.	1. 50

Ovid's Fasten. Von H. Peter. 2. Aufl. I. Abth. Text und Kommentar.	M 2. 70
II. Abth. Kritische u. exeget. Ausführungen u. Zusätze u. Kommentar	— 90
Phaedri fabulae. Von J. Siebels und A. Eckstein. 5. Aufl.	— 75
Plautus' ausgewählte Komödien. Von E. J. Brix. I. Trinummus. 3. Aufl.	1. 20
II. Captivi. 3. Aufl. M 1. — III. Menaechni. 2. Aufl.	1. —
IV. Miles gloriolosus	1. 50
Quintilian's Institutionis oratoriae liber decimus. Von G. T. A. Krüger. 2. Aufl.	— 75
Tacitus' Historien. Von K. Heraeus. I. Theil. I. u. II. Buch. 3. Aufl.	1. 80
II. Theil. Buch III—V. 2. Aufl.	1. 80
Annalen. Von A. A. Draeger. I. Band. Buch I—IV. 3. Aufl.	2. 40
II. Band. Buch XI—XVI. 2. Aufl.	2. 25
Agricola. Von A. A. Draeger. 3. Aufl.	— 60
Dialogus de oratoribus. Von Georg Andresen. 2. Aufl.	— 90
Terenti Hauton Timorumenos. Von Wilh. Wagner	1. 20
ausgewählte Komödien. Von C. Dziatzko. I. Bdchn.: Phormio.	1. 20
Vergil's Aeneide. Von K. Kappes. 4 Hefte (à 4 Bücher (I—III. Hefte 2. Aufl.))jed. Heft à	1. 20
Bucolica und Georgica. Von K. Kappes	1. 50

Schul-Wörterbücher der klassischen Sprachen

im Verlage von

B. G. TEUBNER in Leipzig.

Griechisches Schulwörterbuch. 2 Bände. gr. Lex.-8. geh.

I. Griechisch-Deutsch. Von G. E. Benseler und J. Rieckher. 6. Aufl. 1879.
geh. 6 M. 75 S.

II. Deutsch-Griechisch. Von K. Schenkl. 3. Aufl. 1873. geh. 9 M.

Lateinisches Schulwörterbuch. Von F. A. Heinichen. 2 Bde.

gr. Lex.-8. geh.

I. Lateinisch-Deutsch. 3. Aufl. 1875. 6 M.

II. Deutsch-Lateinisch. 3. Aufl. 1877. 5 M.

Spezial-Wörterbücher.

Wörterbuch zu den Homerischen Gedichten. Für den Schulgebrauch bearbeitet von Georg Autenrieth. Mit vielen Holzschnitten und drei Karten. Zweite verbesserte Auflage.
gr. 8. 1877. geh. 3 M.

Wörterbuch zu Xenophon's Anabasis. Von F. Vollbrecht.
Mit 75 Holzschnitten, 3 lith. Tafeln und 1 Karte. 4. Aufl.
gr. 8. 1880. geh. 1 M. 80 S.

Schulwörterbuch zu C. J. Cäsar mit besonderer Berücksichtigung der Phraseologie von Dr. H. Ebeling. Zweite Auflage bearbeitet von Dr. A. Draeger, Direktor des Gymnasiums zu Aurich. gr. 8. geh. 1 M.

Wörterbuch zu den Lebensbeschreibungen des Cornelius Nepos. Für den Schulgebrauch herausgegeben von H. Haacke.
6. Aufl. 8. 1880. geh. 1 M. Mit dem Texte des Nepos
1 M. 20 S.

Wörterbuch zu Ovid's Metamorphosen. Von J. Siebels. Dritte Aufl., besorgt von Fr. Polle. gr. 8. 1879. geh. 2 M. 70 S.

Wörterbuch zu den Fabeln des Phädrus. Für den Schulgebrauch herausgegeben von A. Schaubach. 2. Aufl. 8. 1877. geh. 60 S.
Mit dem Texte des Phädrus 90 S.

Wörterbuch zu Siebels' tirocinium poeticum. Von A. Schaubach. 5. Aufl. gr. 8. 1880. geh. 45 S.